

ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԻ ԳԻՐՔ

II մաս

Նինո Տալախաձե

Նինո Կապանաձե

Նիկոլոզ Մեգրելիշվիլի

Մզիուրի Շավաձե

10

ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՍԻԴԻ

Երաշխավորված է Վրաստանի կրթության և
գիտության նախարարության կողմից 2023 թվականին

Քաղաքացիություն 10, II մաս
Աշակերտի գիրք տասներորդ դասարանցիների համար
Թբիլիսի, 2023
Առաջին հրատարակություն

Հեղինակներ. Նինո Տալախաձե, Նինո Կապանաձե, Նիկոլոզ Մեգրելիշվիլի, Մզիուրի
Շավաձե

Խմբագիր՝ Թեոնա Բեքիշվիլի
Դիզայներ՝ Իա Մախաթաձե
Տեխնիկական դիզայներ՝ Դաչի Կոճաուրի

Հրատարակություն «Սիդի», 2023
Բոլոր իրավունքները պաշտպանված են

ՄՊԸ «Հրատարակություն Սիդի»
Հեռախոս՝ 599623610
Կայք-էջ՝ www.ceed.ge
Էլ. փոստ՝ info@ceed.ge
ceedgeorgia@yahoo.com
https://www.facebook.com/გამომცემლობა_სიდი

Citizenship 10
Student's Book
© Ceed Publishing, 2023
all rights reserved.
Tbilisi, Georgia, 2023

ISBN 978-9941-8-5251-0

Գործի՛ր ժամանակին համապատասխան:

Թանկագին տասներորդ դասարանցիներ,

Տասներորդ դասարանի «Զաղաքացիություն» առարկայի դասագրքի երկրորդ մասում տրված է անչափ կարևոր և հետաքրքիր թեմա՝ «Իրավական մշակույթ»:

Մտածե՛լ եք այն մասին, թե քանի մարդ է ասում՝ արդարություն չկարողացա գտնել... այն էլ եք լսել, «Արդարությունը հացը կերա՛վ»: Այն էլ ասենք, որ եթե խորասուզվենք՝ այս իրավունքի և արդարության ժառանգությունը իրավական մշակույթի կրող հասարակությունն է: Այսպիսի հասարակությունը գիտի սեփական երկրի սահմանադրությունը և օրենքները, կանոնները, որոնք գործում են նրա շրջապատում, գիտի նաև սեփական իրավունքները և պարտականությունները, այն էլ գիտի, որ անհրաժեշտության դեպքում իրավունք ունի արդարություն պահանջել և այդ մասին հիշեցնել իշխանությանը: Իրավական միջավայրում նվազում է մարդու իրավունքները խախտելու ռիսկը և, եթե դա այնուամենայնիվ տեղի ունեցավ, գիտեն՝ որտեղ և ինչպես որոնեն արդարություն, որովհետև ծանոթ են իրենց պաշտպանության լծակներին և մեխանիզմներին, դրանց գործարկման հնարավորություններին:

Գրքում տրված տեղեկատվությունը, քեյսերը, մոդելավորումը, տարբեր ակտիվությունները, մատնանշված էլեկտրոնային ռեսուրսները ուղղակի կկապվեն կենսական իրավիճակների հետ, դուք կարող եք ձեզ ներկայացնել որպես իրավապաշտպան, իշխանության ցանկացած իրավական կառույցի աշխատակից, կրել դատավորի թիկնոց կամ փորձել ժողովրդական ատենակալի պատասխանատվությունը և պատրաստվել կյանքի համար, որտեղ ձեր իսկ փութաջանությամբ՝ ոչ ոք չի լինի բռնության և անարդարության գոհ:

Դասագրքի երկրորդ մասում 13 պարագրաֆ է: Դրանք, հարակից հարցերի և համալիր առաջադրանքների գաղափարների համաձայն, բաշխված են 4 գլխում: Ճանապարհի հարթեցման մեջ ձեզ կօգնեն մեր ավանդական խորագրերը, առատ ինֆորգրաֆիկան, տարբեր ակնառու նյութերը, բայց որպես գլխավոր պայման մնում է ձեր ակտիվությունը և ընդգրկածությունը:

Դասագրքում կիրառված խորագրեր.

	Առաջադրանք		Հիշե՛ք		Աշխատե՛ք խմբերում
	Դատեցե՛ք		Բանավե՛ն		Աշխատե՛ք զույգերով
	Վերհիշե՛ք		Սա հետաքրքիր է		Օգտակար ռեսուրսներ
	Բառարան		Հետազոտություն		Նոթատետր

Ցանկալի է՝ գրքի հետ այնպես վարվեք, որպեսզի այն հաջորդ տարիներին ծառայի նաև այլ աշակերտների:

Մաղթում ենք հաջողություն:

Բ Ո Վ Ա Ն Դ Ա Կ Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

II ԹԵՄԱ: ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹ

I ԳԼՈՒԽ. ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

Համալիր առաջադրանք	6
1. Վրաստան – իրավական պետություն	7
2. Պետություն և քաղաքացի	22
3. Իրավական պետություն և քաղաքացիական հասարակություն	30
4. Իրավական պետություն և կոնստիտուցիոնալիզմ	36

II ԳԼՈՒԽ. ՕՐԵՆՔ ԵՎ ՕՐԻՆԱՀՆԱԶԱՆԴՈՒԹՅՈՒՆ

Համալիր առաջադրանք	49
5. Ի՞նչ է օրենքը և ինչի՞ համար է այն	50
6. Օրինահնազանդություն	63
7. Բռնություն ընտանիքում	76

ԳՍԵՓԿՍԻՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԺԱՆԱԳԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԲԱՐԵՆԵՑՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳՍԵՓԿՍԻՈՒԹՅՈՒՆ

III ԳԼՈՒԽ. ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐ

Համալիր առաջադրանք 88

8. Դատական իշխանություն 89

9. Նմանակված դատական գործընթաց երդվյալ ատենակալների
մասնակցությամբ 103

IV ԳԼՈՒԽ. ԿԱՅՈՒՆ ԱՐԴԱՐԱՑԻՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ

Համալիր առաջադրանք 117

10. Անչափահասների հանցագործություն 119

11. Խաղաղություն, արդարացիություն և ուժեղ
ինստիտուցիաներ 130

12. Վարույթային իրավունքներ 134

13. Հավասարություն և արդարացիություն 145

ԽՈՍՏԻ
ԱԶԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԼՈՒԽ
ՎԱՐՈՒՄ

ՎԱՐՈՒՄ
ԿՐԹՈՒՄ

ՎԱՐՈՒՄ
ՎԱՐՈՒՄ

II թեմա. Իրավական մշակույթ

Ուշադրություն.

I գլուխ. Իրավական պետություն

ՀԱՄԱԼԻ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ դուք «Քաղաքացիություն» առարկայի ուսուցիչ եք, և տասներորդ դասարանցիների հետ պետք է խոսեք իրավական պետության մասին: Դիտողականության համար պատրաստե՛ք **երկու աղյուսակ/սխեմա**, որտեղ արտացոլված կլինեն.

1. իրավական պետության բնութագրիչները և համապատասխան կենսական օրինակներ,
2. ոչ իրավական պետության բնութագրիչները և համապատասխան կենսական օրինակներ:

Աղյուսակներին կցե՛ք **3-4 հարց**, որոնք «աշակերտներին» կիրահրեն մտածել իրավական պետության առջև առկա երկընտրանքների և դրանց լուծման ուղիների մասին:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրե՛ք.

- Ինչպե՞ս են իրավական/ոչ իրավական պետության որոշումները, արարքները համապատասխանում մարդու ազատության, հավասարության, արժանապատվության հարգանքին: Բերե՛ք օրինակներ:
- Ինչպե՞ս են իշխանական կողմերը, քաղաքացիները նկատառում Վրաստանի սահմանադրությունը, օրենքները, միջազգային փաստաթղթերը, և դրանցում արտացոլված մարդու իրավունքները: Հիմնավորե՛ք օրինակներով:
- Ինչպիսի՞ ազդեցություն է գործում տարբեր իշխանական ճյուղերի (քաղաքացիական հասարակության, շարքային քաղաքացու) իրավական/ոչ իրավական վարքը պետությունում ժողովրդավարության սկզբունքների պահպանության (կարող եք յուրաքանչյուրի առնչությամբ տարբեր սկզբունքների մասին խոսել) և ժողովրդավարության որակի վրա, Ինչո՞ւ:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված հոդվածին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ փոխվեց իրավունքների պաշտպանության առնչությամբ Մարտին Լյութեր Քինգի հայտնի ելույթից հետո նրա հայրենիքում:
- Ձեր կարծիքով, ո՞ր իրավապաշտպանի երազանքն է կապված իրավական պետության հասկացության հետ: Վերհիշե՛ք, ինչ է նշանակում իրավական պետություն:
- Ինչպե՞ս կարող է իրավական պետությունը կարգավորել իրավապաշտպանների երազանքները:
- Ի՞նչ ընդհանուր երազանքներ ունեն ժամանակակից իրավապաշտպանները:
- Մարտին Լյութեր Քինգի համամանությամբ, ի՞նչ է ձեր երազանքը: Ինչպե՞ս կարող եք այն կատարել այսօր:
- Պատկերացրե՛ք, որ ստորև հիշատակված որևէ իրավապաշտպան եք: Ինչպե՞ս կգործեիք, որպեսզի ձեր երկրում այդ երազանքը իրականացնեիք:
- Նկարագրե՛ք, ինչպիսի՞ պետությունում կցանկանայիք ապրել:
- Ինչպե՞ս են կապվում այդ ցանկությունները մարդու իրավունքների և ազատությունների հետ: Բերե՛ք օրինակներ:

Մարտին Լյութեր Քինգի և մեր ժամանակի իրավապաշտպանների «երազանքը»

1963 թվականին Մարտին Լյութեր Քինգը 250 հազար ամերիկացիների առջև հանդես եկավ «Ես երազանք ունեմ» հայտնի ճառով, որտեղ աֆրոամերիկացիների իրավունքների համար պայքարող Քինգը՝ ռասայական իրավահավասարության պահանջով կիսում էր «Վաշինգտոնի երթի» մասնակիցների պահանջը. «Մենք չենք բավարարվի այնքան ժամանակ, մինչև կգա այն օրը, երբ ջրի նման անդադար հոսքով կհոսի իրավունքը և արդարադատությունը... բոլոր հարթությունները կբարձրանան, բոլոր լեռները և բլուրները կցածրանան, անհավասար տեղանքները կվերածվեն հարթավայրերի, կորացած տեղանքները կդառնան ուղիղ»:

Այս իրադարձության 50-ամյակին նվիրված հանդիպմանը, ԱՄՆ-ի նախագահ Բարաք Օբաման հայտարարեց, որ 50

*Աղբյուր՝ <https://bit.ly/3OZTeHQ>

Մարտին Լյութեր Քինգը հայտնի ճառը արտասանելիս

Մարտին Լյութեր

Քինգ (1929-1968

թթ.)-քաղաքացիական իրավունքների շարժման առաջնորդ, առանց ուժային միջոցների քաղաքացիական իրավունքների պաշտպան: Ռասայական անհավասարության դեմ ոչ բռնի պայքարի համար Մարտին Լյութեր Քինգը ստացավ խաղաղության Նոբելյան մրցանակ: Նրա ակտիվությունը նշանակալից դեր խաղաց Ամերիկայի քաղաքացի աֆրոամերիկացիների նկատմամբ

սեգրեգացիային՝

անջատմանը վերջ դնելու գործում: Նա նաև իր ավանդը ներդրեց 1964 թվականի քաղաքացիական իրավունքների օրենսգրքի և 1965 թվականի ձայն տալու օրենսգրքի ստեղծման մեջ:

Սեգրեգացիա՝

անջատում – որևէ նշանի (մաշկի գույնի, լեզվի, էթնիկ ծագման և այլն) հիման վրա բնակչության նպատակադրված առանձնացման, անջատման քաղաքականություն:

տարվա վաղեմության երթի մասնակիցների ջանքերը արդյունք տվեցին և Ամերիկան ավելի լավ երկիր դարձավ ոչ միայն աֆրոամերիկացիների, այլև բոլոր փոքրամասնությունների համար, թեև 1963 թվականին արտահայտված ցանկությունները և երազանքները դեռևս լրիվությամբ կատարված չեն:

«Ազատություն» ռադիոկայանը՝ 2013 թվականին իր հաղորդումների տարբեր երկրների ներկայացուցիչներին, իրավապաշտպաններին դիմեց խնդրանքով՝ Մարտին Լյութեր Քինգի համանմանությամբ ասել՝ ի՞նչ է նրանց երազանքը: Ահա պատասխանները.

«Կցանկանայի այնպիսի երկրում ապրել, որտեղ տարածքից, պետական և ազգային շահերից առավել կարևոր կլինեին կոնկրետ մարդու հետաքրքրությունները, այնպիսի արժեքները, ինչպիսիք են. ազատությունը, արդարությունը և արժանապատվությունը: Մարդու իրավունքների պաշտպանության հայեցակարգը, որը ես պաշտպանում եմ, ոչ թե երջանկությանն է վերաբերվում, այլ՝ առնվազն այն բանին, որ մարդիկ իրենց զգան արժանապատվորեն և ազատ: Իմ երազանքն է, որ այս նվազագույնը իրականացվի իմ երկրում»:

*Երիտասարդ իրավապաշտպանների շարժման առաջնորդ,
Ռուսաստան*

«Իմ երազանքն է՝ կատարվի մարդկանց սրտերի գլորալացում այնպես, որ նրանցից յուրաքանչյուրը զգա, վերապրի ուրիշի ցավը և վիշտը: Առևտրի և տնտեսության գլորալացման փոխարեն, հարկավոր է մարդկության գլորալացում»:

*Ծիրին Էբադ, իրավաբան,
Խաղաղության Նոբելյան
մրցանակակիր
առաջին մուսուլման կին,
Իրան*

«Իմ երազանքն է ապրել կաշառակերությունից և նեպոտիզմից ազատ երկրում: Ցանկանում եմ, որ երիտասարդներն ունենան անկախորեն, առանց ծանոթության ուսումնարան ընտրելու իրավունք և... ապրել այն երկրում, որտեղ ակոհողը չեն չարաշահում, որտեղ կանայք կարող են երջանկանալ իրենց մայրությամբ, և չվախենան, որ իրենց գործազուրկ ամուսինները իրենց կխեղդեն օդու մեջ»:

*Էլվիրա Ֆատիխուլա, լրագրող, Թաթարստանի հանրապետություն
Ռուսաստանի Դաշնության կազմում*

«Բազում իրավապաշտպանների երազանքը կարող է հասնել մինչև մի շատ փոքր, գուցե և գեղեցիկ՝ ծամծմված, բայց

այնուամենայնիվ փառավոր երազանքի. բոլոր մարդիկ ունենան հավասար իրավունքներ»:

*Անաստասիա Դանիլովա, ոչ կառավարական կազմակերպություն,
Մոդրուլա*

«Իմ երազանքը և հույսն է, որ մի օր մենք բոլորս՝ նախկին Հարավսլավիայում և աշխարհում կպարզենք մարտական հանցագործությունների և պատերազմի գոհերի անունները»:

Նատաշա Կանդիչ, իրավապաշտպան, Սերբիա

„Իմ երազանքն է՝ Վրաստանում ակտիվ իրավապաշտպան գործունեությանը շուտով միանա իրավապաշտպանների երիտասարդ, որակյալ և էներգիայով լի սերունդ: Այն ժամանակ իրավամբ երջանիկ կլինեմ»:

Էմիլ Ադելխանով, իրավապաշտպան, Վրաստան

Ինչպե՞ս են ցանկանում ապրել քաղաքացիները:

Այս հարցին, ինչ խոսք, մեծամասնությունը կպատասխանի, որ ցանկանում է ապրել իրավական և ազատ պետությունում: Ցանկացած իշխանության հանդեպ գլխավոր պահանջը ճիշտ արդարացիությունն է:

Իսկ այժմ ձեր պատասխանների համաձայն, ստեղծենք իդեալական պետության դիմանկարը:

- Ուժեղ
- Համընդհանուր բարեկեցություն ունեցող
- Խաղաղասեր
- Օրենքը բոլորի համար գործում է հավասարապես
- Արդարացի իշխանություն
- Պաշտպանված են քաղաքացիների իրավունքները

Իրավական պետությունը սերտորեն կապված է **օրենքի գերակայության հետ**, ինչը այն բանի երաշխիքն է, որ պետական իշխանությունը կաշկանդված կլինի գործող օրենքներով և մարդու իրավունքներով, և չի ունենա կամայականության, մարդու իրավունքներին չարդարացված միջամտության հնարավորություն:

Սահմանադրությունը սահմանում է, որ Վրաստանը ժողովրդավարական, իրավական և սոցիալական պետություն է, որտեղ.

Իշխանության
աղբյուրը
ժողովուրդն է

Պետությունը
ճանաչում և
պաշտպանում
է մարդու
իրավունքները և
ազատությունները

Պետությունը
հոգ է տանում
սոցիալական
հավասարության և
արդարության մասին

Պետական
իշխանությունը
իրականացվում
է՝ հենվելով
իշխանության
բաշխման
սկզբունքի վրա

Օրենքի գերակայությունն այնպիսի դրություն է, երբ.

- հասարակության բոլոր անդամներն ունեն օրենքի ստեղծմանը և մշակմանը մասնակցության իրավունք,
- օրենքի առջև բոլորը հավասար են (օրենքը բոլորի վրա տարածվում է միանման),
- օրենքը պաշտպանում է ինչպես անձնավորության, այնպես էլ հասարակության շահերը:

Իրավական
պետության
սկզբունքը
ներառում է օրենքի
գերակայություն
և մարդու
իրավունքներով և
ազատություններով
իշխանության
սահմանափակում:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ի՞նչ եք կարծում, հնարավո՞ր է, թե՞ ոչ օրենքի գերակայության գաղափարի իրականացում՝ առանց հասարակության մեծամասնության աջակցության: Ինչո՞ւ:

Հնում պետությունը մեծ մասամբ հարուստների և ուժեղների կողմն էր, իսկ նրանք մնացածներին ճնշում էին: Իզուր չի հայտնվել իրավական պետության գաղափարը՝ (տեսությունը) որպես կամայականության, բռնակալության և անսահմանափակ իշխանության անտիպոդ՝ կղզեխումբ:

Ի՞նչ նախապայմաններով հնարավոր դարձավ ապրել՝ իրավական պետության գաղափարով:

Իրավական պետության
սկզբունքը ներառում է
օրենքի գերակայություն
և մարդու իրավունքներով
և ազատություններով
իշխանության
սահմանափակում:

- Մարդու իրավունքները սահմանող ժամանակակից կոնվենցիաներին և հռչակագրերին նախորդեց այնպիսի պատմական փաստաթղթերի ընդունումը, ինչպիսիք են. Անգլիայի ազատությունների մեծ խարտիան (1215 թ.) և Իրավունքների Բիլը (1689 թ.), Ֆրանսիայի մարդու և քաղաքացու իրավունքների հռչակագիրը (1789 թ.), Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների սահմանադրությունը (1787 թ.) և Իրավունքների բիլը (1791 թ.):

- Այսօրվա դրությամբ, մարդու իրավունքները և ազատությունները ճանաչված և ապահովված են բազմաթիվ միջազգային կոնվենցիաներով և հռչակագրերով, այդ թվում. / ՄԱԿ-ի 1948 թվականի դեկտեմբերի 10-ի մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրով, / մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանության մասին Եվրոպայի խորհրդի 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ի կոնվենցիայով՝ / Եվրոպայի խորհրդի 1961 թվականի փետրվարի 26-ի Եվրոպայի սոցիալական խարտիայով, / 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ին ընդունված ՄԱԿ-ի երկու համաձայնությամբ՝ «Բաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին» և «Տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքների մասին»:
- Այնպես, ինչպես բոլոր այլ ժողովրդավարական և իրավական պետությունների սահմանադրությունները, մարդու իրավունքները ճանաչում և ապահովում է նաև Վրաստանի սահմանադրությունը:

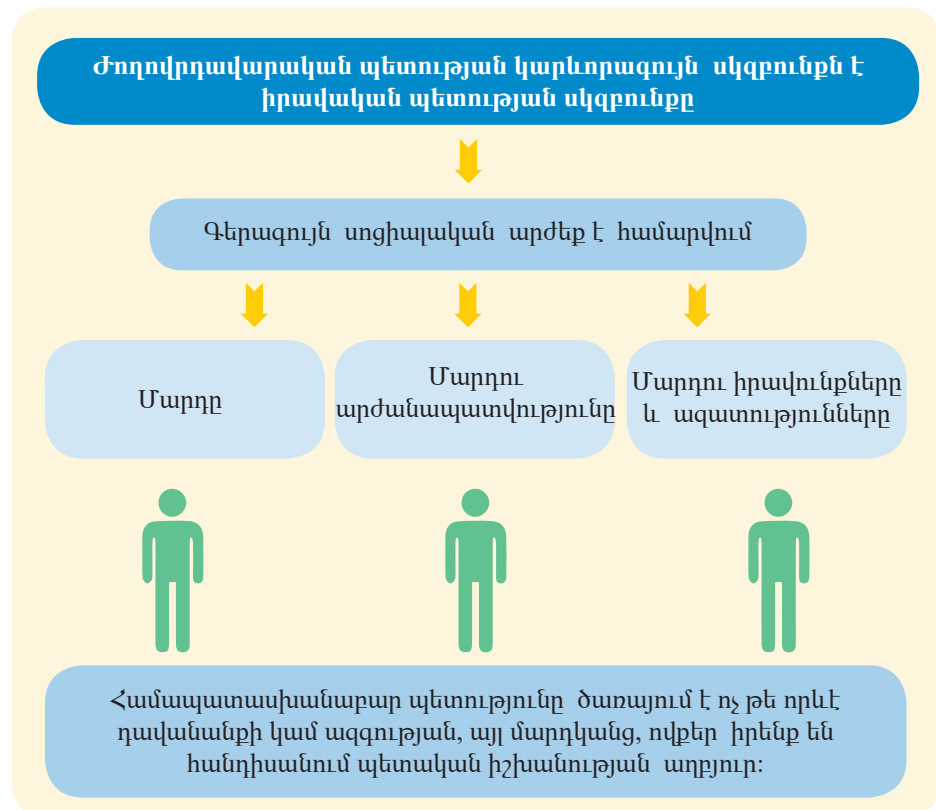
Առաջացավ աշխատանքի բաշխման սկզբունքը, որի արդյունքում հասարակությունում կուտակվեց ավելորդ արտադրանք, ինչը իր հերթին նպաստեց առևտրի զարգացմանը: Հաջորդ փուլերում արդեն հայտնվեցին մասնավոր սեփականության ինստիտուտը և իշխանությունը,

Անգլիայի ազատությունների մեծ խարտիան (1215թ.) երկարատև պատմական այն գործընթացի կարևորագույն նախապայմաններից մեկն էր, որի արդյունքում ձևավորվեց ժամանակակից սահմանադրական իրավունքը: Խարտիայի համաձայն, թագավորին պետք է տրվեին որոշակի իրավունքներ, նա պետք է ենթարկվեր իրավական ընթացակարգերին և ճանաչեր, որ թագավորը նույնպես սահմանափակված էր օրենքով: 1215 թ. անգլիական վերնախավը և հոգևոր անձինք արշավեցին թագավոր Հովհան I Անհողի դեմ, քանզի նա իշխանությունը չարաշահում էր, և խարտիայի հեղինակները ստիպեցին թագավորին ստորագրել այն փաստաթուղթը, որով երաշխավորված կլինեին իրենց իրավունքները և ազատությունները: Ազատության Մեծ խարտիան լատիներեն է կազմված և պարունակում է ներածական և 63 հոդված: Այս փաստաթուղթը Մեծ Բրիտանիայի կառավարման համակարգի յուրատեսակ հիմքն է: Անգլիայում Magna Carta Libertatum-ը քննարկվում է՝ որպես առաջին սահմանադրական ակտ:

Մարդը դառնում է տնտեսապես անկախ, առաջանում են սեփականության տարբեր ձևեր

Իշխանության չարաշահման վերացման փորձ

Իրավական պետությունը իր արարքում սահմանափակված է օրենքով, նա ենթարկվում է ինքնիշխան ժողովրդի կամքին, ինչը արտահայտված է սահմանադրությունում և ստեղծված է անձնավորության հիմնական իրավունքների և ազատությունների ապահովման համար:

Իրավական պետությունն նշանակում է, որ պետությունը ճանաչում և պաշտպանում է մարդու իրավունքները, պետական իշխանությունն իրականացվում է սահմանադրությամբ և օրենքով որոշված շրջանակներում:

Ինչո՞ւ է հարկավոր ևս մեկ բնորոշիչի պաշտպանություն - զարգացած քաղաքացիական հասարակության առկայություն՝ բարձր իրավական մշակույթ ունեցող քաղաքացիներով:

Իրավական մշակույթը նախատեսում է մարդկանց արդարացի ապրելակերպ: Իրավական մշակույթ ունեցող հասարակության անդամները գիտեն օրենքները, որոնք գործում են նրանց պետությունում, վերաիմաստավորել են և հասկանում են օրենքի նշանակությունը, ճանաչում և պահպանում են օրենքը, մասնակցում են օրինաստեղծ գործընթացին: Իրավական մշակույթի բարձր մակարդակը ենթադրում է, որ մարդիկ օրենքը պաշտպանում են ոչ թե այն պատճառով, որ այն խախտելու դեպքում վախենում են ստանձնած պատժից, այլ նրանք մտածված կերպով հասկանում են օրենքի պաշտպանության նշանակությունը հասարակությունում կարգապահության և խաղաղության գոյության համար:

Իրավական պետության բնորոշիչներ

Օրենքի գերակայություն	Քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների անձեռնմխելիություն և լիակատար երաշխավորություն	Իշխանության բաշխում. • օրենսդիր իշխանություն • գործադիր իշխանություն • դատական իշխանություն:
Ոչ մի պետական մարմին, ոչ մի պաշտոնյա, ոչ մի մարդ ազատված չէ օրենքը պաշտպանելու պարտավորությունից: Պետական իշխանության ամբողջ համակարգը խստագույն կազմակերպված է սահմանադրությանը և օրենսդրական ակտերին համապատասխան: Պետական մարմինները և պաշտոնյա անձինք պետք է գործեն միայն սահմանադրությանը և մյուս օրենքներին համապատասխան:	Սահմանադրությունը սահմանում է պետության և քաղաքացու փոխադարձ պատասխանատվությունը, և բոլոր քաղաքացիներին տալիս է քաղաքացիական, քաղաքական իրավունքներ և ազատություններ: Պետության և քաղաքացու միջև հարաբերություններում առաջնահերթություն են հանդիսանում մարդու իրավունքները, որոնք չի կարելի խախտել պետական օրենքներով և գործողություններով: Օրենքի առջև բոլոր քաղաքացիները հավասար են՝ անկախ նրանց պաշտոնական դիրքից և սոցիալական վիճակից:	Իշխանության բաշխման սկզբունքը պետք է կանխարգելի պետական իշխանության կուտակումը մի ձեռքում, և ապահովի քաղաքացիներին՝ ընտրությունների ճանապարհով վերահսկելու պետությանը, այդ թվում՝ բարձրաստիճան պաշտոնյա անձանց: Անկախ դատարանն աշխատում է միայն օրենքին համապատասխան:

Իրավական պետության բնորոշիչներին փորձագետները ավելացնում են ևս մի պլուսակ, որը անվանում են քաղաքացիների, քաղաքացիական հասարակության իրավական մշակույթ:

Իրավական մշակույթ

- հասարակությունում գոյություն ունեցող իրավական արժեքների միասնություն. իրավական նորմերի, սկզբունքների և գաղափարների, օրինականության, իրավական գիտակցության, արդարադատության միասնություն:

Իրավական պետության կարևորագույն բաղադրիչներից մեկը օրենքի գերակայությունն է: Օրենքի գերակայությունը նախատեսում է օրենքը կատարելու պարտականությունը և օրենքի առջև բոլոր քաղաքացիների հավասարությունը: Ժողովրդավարական պետությունում օրենքի գերակայությունը կյանքի նորմա է, իսկ ոչ ժողովրդավարական ռեժիմները օրենքները կիրառում են իշխանության ամրապնդման համար: Ոչ ժողովրդավարական ռեժիմներում իշխանությունը կուտակված է մի անձի կամ մի խմբի ձեռքում, համապատասխանաբար օրենսդիր իշխանությունը նույնպես ռեժիմի հավելված է, և ընդունում է ռեժիմին հարմարեցված օրենսդրական ակտեր: Օրենքները, որոնք մարդու իրավունքները համընդհանուր ձևով խախտում են, հասարակությունում անվանում են «դրակոնյան»:

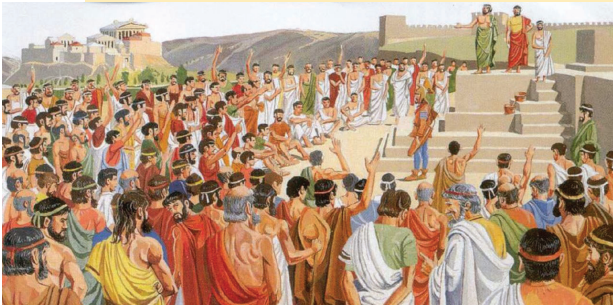
Բացարձակ իշխանությունը բացարձակորեն տատանվում է:

Լորդ Ալբրտ

ՄԱ ՀԵՏԱԲԻՐԻ Է

Դրակոն (մ.թ.ա. 650-600 թվականներ) մի հին աթենքցի օրենսդիրի անունն էր, ով մ.թ.ա. 621 թվականին հրատարակեց օրենքների ժողովածու: Այդ օրենքները Աթենքի պատմությունում գրավոր ձևով մեզ հասած առաջին օրենքների ժողովածուն է: Դրանով փաստորեն դրվեց եվրոպական քրեական օրենքի հիմքը,

որի համաձայն «արյուն վերցնելը» և անհատական վրիժառությունը արգելվեց, իսկ կատարած հանցագործության մասին դատավճիռ կայացնելը և պատիժ գործադրելը հայտարարվեց միայն պետության իրավունք: Սակայն Դրակոնի օրինաստեղծ գործունեությունը այլ պատճառով «համբավ» ունեցավ. Պլուտարքոսը (հույն պատմաբան,

կենսագիր և էսսեների հեղինակ) ասում էր, որ Դրակոնի օրենքները գրված էին ոչ թե թանաքով, այլ արյունով: Այս օրենքների համաձայն, բոլոր հանցագործները (և՛ սաստիկ մարդասպանները, և՛ ուրիշի այգի մուտք գործած խնձորի գողերը) մահապատժի էին ենթարկվում:

Այստեղից ծնված «դրակոնյան օրենք» տերմինը ենթադրում է գործող օրենքի ոչ համարժեք խստություն, որը նպաստում է հասարակությունում ոչ թե արդարադատության, այլ անարդարության վերականգնմանը, և պետության կողմից օրինականացնում է հասարակության վրա բռնությունը:

Մի մարդու ձեռքում կուտակված իշխանությունը ոչ թե ժողովրդի շահերն է նկատառում, այլ նրա վզին փաթաթում է սեփական կամքն ու ցանկությունները: Նախնական նշանակությամբ՝ բռնակալներ անվանում էին անտիկ Հունաստանի քաղաքների թագավորներին, որոնց իշխանությունը նույնպես աչքի էր ընկնում ուժով և ինքնակամությամբ: Ավելի ուշ այս տերմինը ընդհանրացավ և ձեռք բերեց անարդար, բռնակալ քաղաքականության նշանակություն: XX դարը բռնակալների և բռնապետության մինչ այդ չտեսնված մասշտաբների ձևեր թողեց պատմությանը, թեև XXI դարում նույնպես կան յուրատեսակ մինի բռնակալներ՝ քաղաքական համակարգեր, որոնք արտաքինապես ժողովրդավարական քող են կրում, իսկ օրենսդրությունը դրակոնյան է և առաջվա նման ուղղված է դեպի մարդու անձնական ազատության ճնշումը:

Իրավական մշակույթը հոգևոր մշակույթի բաղկացուցիչ մասն է: Այս տեսակետից իրավական մշակույթը ներառում է.

Իրավական նորմերի համակարգը	Իրավական փոխհարաբերությունները	Իրավական հաստատությունները
----------------------------	--------------------------------	----------------------------

Մարդու իրավական մշակույթը գիտելիքի միասնությունն է, իրավունքների հարգում, օրինահնազանդություն: Հասարակությունը, որը ճանաչում է օրենքի գերակայությունը և պաշտպանում է օրենքը, **իրավական մշակույթ ունեցող հասարակություն** են անվանում:

Այսպիսի հասարակության անդամը, առանց իրավապաշտպանի ընդգրկման/վերահսկողության նույնպես պաշտպանում է օրենքը: Բացի դրանից, այսպիսի հասարակությունը կրում է քաղաքացիական հասարակության նշաններ, մոնիթորինգ է կատարում՝ վերահսկում է իշխանության օրինահնազանդությունը և իրավական գործողությունները:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Իրավական մշակույթ ունեցող հասարակությունն ունի իրեն բնորոշ նշանները: Քննարկե՛ք.

- գոյություն ունի, թե՛ ոչ իրավական մշակույթ ձեր դպրոցի հասարակությունում,
- հասարակության անդամները գիտե՞ն կանոնների և օրենքների մեծամասնությունը,
- հասարակությունում գոյություն ունեն կանոնների և օրենքների ուսումնասիրության ուղիներ և միջոցներ,
- հասարակության մեծամասնությունը ցանկանում է ենթարկվել օրենքին,
- խախտումների դեմ գոյություն ունեն հարկադրանքի և պատժի միջոցներ,
- հասարակությունը կարեկցում է տուժողին, և նաև ցանկանում է մեղավորին ուղղել,
- հանցագործության նկատմամբ հասարակության մեծամասնության կարծիքը բացասական է,
- գոյություն ունի կանոնների/օրենքի փոփոխության/մշակման համակարգ:

Իշխանության ճյուղերը (օրենսդիր իշխանություն, գործադիր իշխանություն, դատական իշխանություն) անկախ են և չեն միջամտում միմյանց գործունեությանը, ինչը ապահովում է նրանց իշխանության արդյունավետ բաշխումը: Այս մեխանիզմը կոչվում է հավասարակշռության և ձեռնպահության մեխանիզմ, երբ իշխանության ճյուղերին չի տրվում հնարավորություն կատարելու իշխանության **ուզուրպացիա՝ բռնատիրություն**: Իշխանության բաշխման չեղարկումը և իշխանության կուտակումը մի անձի կամ խմբի ձեռքում առաջ է բերում ժողովրդավարական ինստիտուցիաների խախտում:

Բռնատիրություն՝

իշխանության, այլոց իրավունքների անօրեն յուրացում, հափշտակում:

Աղուֆ Հիտեր –
Գերմանիայի ֆյուրեր
և ռայխսկանցլեր,
ազգային-
սոցիալիստական
գերմանական
բանվորական
կուսակցության
առաջնորդ: Հոլոկոստի
և II համաշխարհային
պատերազմի
նախաձեռնողներից
մեկը:

Հինդենբուրգ-
գերմանացի
զինվորական և
պետական գործիչ,
գեներալ-ֆելդմարշալ,
Գերմանիայի երկրորդ
ռայխսնախագահ 1925-
1934 թվականներին՝
Վայմարյան
Հանրապետության
Ժամանակ:

**Վայմարյան
Հանրապետություն**
– Գերմանիայի
պետության պատմական
անվանումը 1919-1933
թվականներին՝ ի նշան
Սահմանադրական
ժողովի նկատմամբ
հարգանքի, որը
անցկացվեց Վայմար
քաղաքում:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ստորև նկարագրված է պատմություն, երբ իշխանության
ճյուղերը հայտնվեցին մի մարդու ձեռքում: Ծանոթացե՛ք այդ
պատմությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչի՞ հաշվին կարողացավ Հիտլերը ձեռք բերել բռնապետի
կարգավիճակ:
- Ինչպե՞ս էր հեռացնում Հիտլերը ամենաանհնազանդ
հակառակորդներին:
- Ինչպե՞ս կարողացավ Հիտլերը ստանալ ռայխսկանցլերի
պաշտոն:
- Ի՞նչ հետևանքներ ունեցավ Գերմանիայի համար իշխանության՝
մի մարդու ձեռքում հայտնվելը: Աշխարհի համա՛ր:
- Ի՞նչ պատմական անցք կարող էր էլի հիշել, որտեղ իշխանության՝
մի մարդու ձեռքում կուսակվելը ժողովրդավարական
ինստիտուտների խախտում և մարդկային զոհեր/
ցեղասպանություն առաջ բերեց:

Աղուֆ Հիտլեր

Գերմանացիները ռասիստական և ծայրահեղական ուժի
համար միանձնյա կառավարական պատասխանատվություն
չեն ստանձնել: Նացիստներից երեք ընտրություն և բազմաթիվ
արյունալի արկածախնդրություններ պահանջվեցին,
որպեսզի բոլոր կարևոր իշխանական լծակները իրենց ձեռքը
վերցնեին: Չնայած նրանց կողմից առաջացած համընդհանուր
ահաբեկչությանը, Հիտլերը ժողովրդավարության
պայմաններում այնուամենայնիվ չկարողացավ հասնել
բնակչության առավելագույն մեծամասնության աջակցությանը:
Մինչև 1933 թվականը անցկացված ոչ մի համընդհանուր
քվեարկությունում Հիտլերի կուսակցությունը 50% պատնեշը
չկարողացավ հաղթահարել:

- Առանց կառավարության մեծամասնության՝ լրիվ քաղաքական
իշխանության հասնելու համար Հիտլերը նորընտիր
ռայխստագում «նախաձեռնեց» «արտակարգ իրավունքների
պակտ»: Պակտը Հիտլերին և նրա կաբինետին իրավունք տվեց
չորս տարվա ընթացքում, առանց ռայխստագի համաձայնության,
ընդունել սահմանադրությանը հակասող օրենքներ: Ակտի
հիման վրա նախագահի և կանցլերի լիազորությունները,
երկրի ազգային անվտանգության ապահովման նպատակով,
առանց վերապահության պետք է փոխանցվեր նացիստական
կուսակցության լիդերին: Արդյունքում մեկ քաղաքական
միավորման լիդերը կդառնար ամբողջ երկրի ֆյուրեր:
- Մյս օրենքի համար հարկավոր էր ռայխստագի 2/3-ի
համաձայնությունը, իսկ նացիստները բավարար քանակի

ձայներ չունեին: Իրավիճակը կարգավորելու նպատակով 81 կոմունիստ պատգամավորի ազատագրկեցին և մի քանի սոցիալ- ժողովրդավարների փաստորեն ձայնից զրկեցին:

- Մարտի 23-ին, Կրոլի օպերայի դահլիճում հավաքված ռայխստագին հարկ եղավ աշխատել կրիտիկական պայմաններում: Նացիստական կուսակցության զինվորական ձևավորումների անդամները շենքը պաշտպանում էին ներսից այն ժամանակ, երբ դրսում հավաքված մարդիկ բողոքում էին օրենքի ընդունման դեմ, և ներսում գտնվող խորհրդարանայիններին սպառնում էին ֆիզիկական հաշվեհարդարով:
- Ցենտրիստները, որոնք սկզբում օրենքին դեմ էին, իրենց դիրքորոշումը փոխեցին այն բանից հետո, երբ Հիտլերը կուսակցության ղեկավարին խոստացավ, որ Հինդենբուրգը իշխանությունը պահպանելու նպատակով կգործադրի **վետոյի՝ արգելքի** իրավունքը: Օրենքը առավել մեծամասնությամբ ընդունվեց:
- Ամենաչափավոր հակառակորդների փոքր խմբին հեռացնելուց հետո, Հիտլերը փաստորեն ձևակերպեց բացարձակ իշխանություն և սկսեց բռնապետական ռեժիմի կառուցումը:

Հիտլերի ագրեսիվ արտաքին քաղաքականությունը քննարկվում է որպես II համաշխարհային պատերազմ սկսելու գլխավոր պատճառներից մեկը: Հիտլերը և նրա իշխանությունը պատասխանատու են Հոլոկոստի համար, որի ժամանակ զոհվեց 5,5 միլիոն հրեա և միլիոնավոր այլ ազգերի մարդիկ, որոնց նացիստները մարդ չէին համարում: II համաշխարհային պատերազմի ժամանակ զոհվեց նաև 19,3 միլիոն քաղաքացիական անձ և 29 միլիոն զինվորական: Մինչև այժմ II համաշխարհային պատերազմում զոհվածների թիվը աննախադեպ է, որի պատճառով այս հակամարտությունը համարվում է պատմության մեջ ամենաարյունահեղը:

Վետո՝ արգելք

-պետական մարմնի որոշումը ուժի մեջ մտնելու արգելք՝ դրա համար իրավասու այլ մարմնի/անձի կողմից: Վետոն՝ արգելքն ունի փոփոխությունները կասեցնելու իշխանություն:

Հոլոկոստ - II

համաշխարհային պատերազմի ժամանակաշրջանում Գերմանիայի նացիստական իշխանության և նրա դաշնակիցների կողմից իրականացված հրեաների, գնչուների, հոմոսեքսուականների և այլ փոքրամասնությունների զանգվածային եղեռն:

Հոլոկոստի զոհերը գետտոներում (գերիների հատուկ բնակավայրերում)

Օրենքի առջև
հավասարությունը
բոլորի համար՝
միասին և
յուրաքանչյուրի
համար՝ առանձին
այն հիմքի
կարևորագույն
անկյունաքարն
է, որի վրա
հաստատված
է մարդկային
հասարակության
կանոնավոր
կառուցվածքը:

Իլիա Ճավնալաձե

Ոչ թե թագավորն է
օրենք, այլ օրենքն
է թագավոր:

*Հին հունական
ասացվածք*

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Պատկերացրե՛ք երկու պետություն, որոնցից մեկում պետական իշխանությունը բաժանված է երեք ճյուղի, իսկ երկրորդում՝ իշխանությունը կուտակված է մի անձի կամ խմբի ձեռքում: Ներքևում տրված աղյուսակը փոխադրե՛ք թերթի վրա, և աղյուսակում գրառե՛ք երկու պետությունների առաջնահերթությունները և թերությունները իրավական միջավայրի տեսակետից:

- Ինչպե՞ս պետք է վարվի իշխանության յուրաքանչյուր ճյուղ իրավական պետության բնորոշիչների պահպանման համար:
- Ինչպիսի՞ն պետք է լինի դրանց վերաբերմունքը մարդու ազատության, հավասարության, արժանապատվության և իրավունքների նկատմամբ:
- Ինչպե՞ս են գործում դրանք:

Պետական իշխանությունը
բաշխված է երեք ճյուղի

Պետական իշխանությունը
կուտակված է մի անձի/մարմնի
ձեռքում

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ՉՈՒՅԳԵՐՈՎ

Կատարե՛ք իրավական մշակույթի արմատավորմանը մասնակցող կողմերի թվարկություն: Կիսվե՛ք դասարանի հետ:

Իշխանության բաշխման ճյուղեր

Օրենսդիր
իշխանություն

Գործադիր
իշխանություն

Դատական
իշխանություն

ԴԱՏԵՑԵՔ

Քննարկե՛ք իրավիճակները, և հենվելով իրավական պետության սկզբունքների վրա՝ պատասխանե՛ք հարցերին:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

- Գնահատե՛ք դատախազի քաղաքացիական դիրքորոշումը:

Իմեղան տաքսիի վարորդ է: Մի անգամ հարկ եղավ դատախազին փոխադրել գյուղ: Նա հիշում է.

«Մենք գնացինք առաջին գծով, որտեղ ճանապարհը ավելի քանդված և շարքից դուրս եկած էր, քան վթարային գծում. առջևում՝ ջրափոսեր, կողագծերին՝ փոսեր:

- Չենք անցնի, կխրվե՛նք,-ասացի ես:

- Դու էլ վթարային մասում երթևեկիր,-պատասխանեց նա:

- Օրենքը դա արգելում է, - զարմացած ասացի ես:

Դատախազը ժպտաց: «Օրենքը խախտելը բարդ է, բայց կողքով անցնելը հեշտ է», - պատասխանեց նա»:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

- Ինչպե՞ս կվարվի իրավական պետության նախագահը: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:

Մի զարգացած ժողովրդավարական երկրում քաղաքացի Լ.Մ.-ին դատավճռով սահմանվեց 3 տարվա ազատազրկում: Լ.Մ.-ն նախագահի համակուրսեցին և ընկերն էր: Դատապարտյալի ամուսինը խնդրանքով դիմեց նախագահին՝ ազդեցություն գործել դատավճիռը փոխելու վրա:

ԱՇԽԱՏԵ՛Ք ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Հստակեցրե՛ք իրավական պետության ձևավորմանը մասնակցող 4 կողմերը (իշխանության 3 ճյուղ և մեդիա): Բաժանվե՛ք նույնքան խմբերի և պատրաստե՛ք շնորհանդեսներ հետևյալ հարցերի նկատառումով.

- Ի՞նչ ավանդ է ներդնում ձեր երկրամասը իրավական պետության ձևավորման գործում և ինչպե՞ս: Բերե՛ք օրինակ:
- Որքանո՞վ են բավարարում ժողովրդավարական, իրավական պետության պահանջներին ձեր երկրամասի ներկայիս արժեքները, մոտեցումները, արարքները:
- Ի՞նչը և ինչպե՞ս պետք է բարելավվի՝ ավելի լավ իրականության հասնելու համար:
- Դուք ի՞նչ կարող եք անել: Ի՞նչ խորհուրդ կտայիք մյուս ճյուղերին:

Դատախազ –

հանրային գործիչ,
որը սկսում է
քրեական գործի
հետաքննությունը:
Դրա ապահովման
համար նա
հետաքննության
փուլերում
իրականացնում
է վարույթային
ղեկավարություն:
Օրենքով
նախատեսված
դեպքում լրիվությամբ
անց է կացնում
հետաքննությունը:
Դատարանում
պետական մեղադրող
է և աջակցում
է պետական
մեղադրանքին:

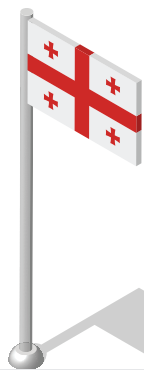

ՍԱ ՀԵՏԱԹՐՔԻՐ Է

Աշխարհի պատմությունը դարերի ընթացքում զարգացել և փոփոխել է մեխանիզմները, որոնք մարդկանց, պետությանը և կառավարիչներին միմյանցից որոշակի պաշտպանիչ պատնեշի միջոցով սահմանազատում էին: Վերհիշե՛ք 1215 թվականին ստեղծված Ազատության մեծ խարտիան (լատ. Magna Carta Libertatum): Դրա նպատակն էր սահմանափակել Անգլիայի թագավոր Հովսեփ Անհողի բացարձակ իշխանությունը: Անգլիական վերնախավը և հոգևոր անձինք արշավեցին թագավոր Հովսեփ Անհողի դեմ, քանզի նա չարաշահում էր իշխանությունը: Խարտիայի հեղինակները ստիպեցին թագավորին ստորագրել փաստաթուղթը, որով երաշխավորված կլինեին նրանց իրավունքները և ազատությունները: Ազատության մեծ խարտիան պարունակում էր իրավունքների ամբողջ շարք, ինչպիսիք են. ժառանգության իրավունքը, արդարադատության իրավունքը: Խարտիան բոլոր մարդկանց օրենքի առջև հայտարարում էր հավասար: Խարտիան պետք է պաշտպաներ և՛ հասարակ քաղաքացուն, և թագավորին՝ հավասարության սկզբունքի նկատառումով: Դրա հետ միասին սահմանվեց «ընդհանուր խորհուրդ» իրավիրելու՝ գումարելու կարգը: Այդպիսով, կարելի է ասել, որ Ազատության մեծ խարտիան հիմք դրեց Անգլիայի պառլամենտարիզմի ստեղծմանը:

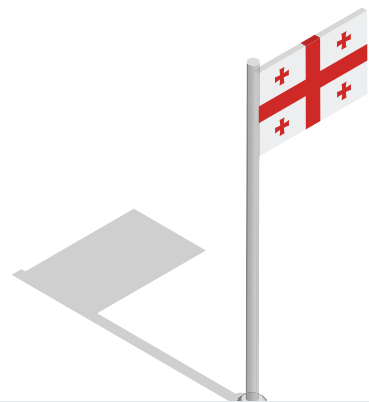
Իրավական պետությունը և Վրաստանը

Իրավական պետության սկզբունքին հանդիպում ենք նաև Վրաստանի առաջին սահմանադրությունում (1921 թ.): Այդ ժամանակ այս սկզբունքը եվրոպական շատ պետություններում դեռևս պատշաճորեն ճանաչված չէր:

Իրավական պետության սկզբունք, որը ներառում է օրենքի գերակայությունը և մարդու իրավունքներով ու ազատություններով պետության սահմանափակումը, ինչը հաստատված է Վրաստանի գործող սահմանադրությամբ:

Սահմանադրության ներածականով, Վրաստանի քաղաքացիների անշեղ կամքով է հայտարարվել է ժողովրդավարական հասարակական կանոնակարգի և իրավական պետության հաստատումը, մարդու իրավունքների և ազատությունների ապահովումը:

Պետությունը ճանաչում և պաշտպանում է մարդու համընդհանուր ճանաչված իրավունքներն ու ազատությունները՝ որպես անքակտելի և գերազույն մարդկային արժեքներ: Իշխանություն իրականացնելիս՝ ժողովուրդը և պետությունը սահմանափակված են այդ իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունքով:

Վրաստանի Սահմանադրություն, հոդված 4

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Իրավական պետության նշանները.

- գտե՛ք սահմանադրության այն հոդվածները, որոնք արտացոլում են սխեմայում տրված իրավական պետության նշանները,
- ձեր կարծիքով, ուրիշ ի՞նչ նշաններ կարելի է ավելացնել, որոնք սխեմայում մատնացույց չեն արված:

Իրավական պետության նշաններ

1. Օրենքի գերակայություն
2. Քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների անձեռնմխելիություն և լիակատար երաշխավորություն
3. Պետության բաշխում

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Ի՞նչ է սահմանադրությունը <https://bit.ly/3cfDYIA>
- ▶ Իրավական պետություն և օրենքի գերակայություն <https://bit.ly/3IOGZvH>
- ▶ Մարդու ազատություններ <https://bit.ly/3nXfBBN>
- ▶ <https://bit.ly/3b6U32L>
- ▶ Կարճատև XX դար – 1933: Նացիստական Գերմանիայի վերելք <https://bit.ly/3fhQYyS>
- ▶ Մարդկության պատմության տասը ամենախիստ կառավարիչ <https://bit.ly/3LGo3Am>

Պետություն -

հասարակական-քաղաքական կազմակերպություն, որը իշխանության միջոցով իրականացնում է իր ինքնիշխան լիազորությունը, ապահովում է երկրի միասնությունը և ամբողջականությունը, ամրապնդում է կարգապահությունը, իրավունքին շնորհում է բոլորի համար պարտադիր լինելու նշանակություն, ինչը քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, օրինականության և կարգապահության երաշխիքն է:

Անկախ կյանքը ավելի շատ փիլիսոփայություն է, քան ֆիզիկական հայեցակարգ: Վզից ներքև անդամալույծ եմ, բայց իմ կյանքը լրիվությամբ վերահսկում եմ: Ինքս եմ ընդունում որոշումներ՝ սեփական ցանկություններին համապատասխան: Երբ ուրիշները դա տեսնում են, ասում են՝ « Եթե նա կարող է դա անել, ես ինչու չեմ կարող»:

Էդ Ռոբերտսոն

ԴԱՏԵՑԵՐ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված իրավիճակին, պատասխանե՛ք հարցերին.

- որքանո՞վ համաձայն եք իրավիճակի հերոսի կարծիքին՝ սահմանափակ կարողություններ ունեցող (ՄԿՈՒ) անձանց կողմից հիմնախնդիրը անկախորեն կարգավորելու մասին:
- Ի՞նչ դեր ստանձնեց պետությունը ՄԿՈՒ անձանց իրավունքների պաշտպանության գործում:
- Ի՞նչ դեր կցանկանայիք ավելացնել պետությանը:
- Ի՞նչ արդյունք հետևեց մի ուսանողի կողմից սկսված շարժմանը:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է պետությանը անհրաժեշտ քաղաքացիների ակտիվությունը/շարժումը/բողոքը՝ կոնկրետ հիմնախնդիրը լուծելու համար:
- Որքանո՞վ է կարգավորված ՄԿՈՒ անձանց կենցաղը մեր երկրում:
- Ի՞նչ կցանկանայիք անել գոյություն ունեցող հիմնախնդիրը արմատախիլ անելու համար:
- Ի՞նչ կարող եք անել ձեր կենսակերպում, որպեսզի ՄԿՈՒ անձինք հասարակությունում ավելի լավ հարմարվեն:
- Ինչպե՞ս եք հասկանում ոչ օրինաչափ հոգատարություն (պատերճալիզմ): Բերե՛ք օրինակներ:

Մի ուսանողով սկսված շարժում

Էդ Ռոբերտսոնը ողջ կյանքը արհեստական թոքերով անցկացրեց սայլակում: 1960-ական թվականներից սկսած քաղաքացիական ակտիվությունը նոր փուլ փոխադրեց ՄԿՈՒ անձանց «Disability Studies» սոցիալական շարժումը: Դրա հիմքը դրեց Էդ Ռոբերտսոնը՝ Բերկլիի համալսարանի քաղաքական գիտությունների ուղղությամբ սայլակից օգտվող ուսանողը:

- Ռոբերտսոնը ապացուցում էր, որ ՄԿՈՒ անձինք իրենց գործի լավագույն մասնագետներ են, և նրանք անձամբ պետք է դրսևորեն անհատական կամ կոլեկտիվ նախաձեռնություններ՝ սեփական հիմնախնդիրների լուծման համար:
- Նա ցանկանում էր փոխել հասարակության արատավոր վերաբերմունքը՝ ՄԿՈՒ անձինք նախ և առաջ պետք է ընկալվեն որպես լիարժեք քաղաքացիներ և ոչ թե պացիենտներ, առողջապահության ծառայողների օգնականներ:
- Անընդունելի և անթույլատրելի էր մարդկանց իրենց նույնականության համաձայն առանձնացնելը, և նրանց

նկատմամբ ոչ օրինաչափ հոգատարությունը (պատերնալիզմը):

- Իսկ որպես իրավահավասար քաղաքացի ձևավորվելու ճանապարհին վճռական նշանակությունը, միջավայրին հարմարվելու հետ միասին, շնորհվում է սոցիալ-տնտեսական իրավունքների (աշխատանքի իրավունք, կրթության իրավունք) իրականացման հարցին նույնպես:

Շարժման ակտիվիստների բազմամյա գործունեությունը ավարտվեց երկու կոնկրետ արդյունքով.

1. 1990 թվականին ԱՄՆ-ի կոնգրեսն ընդունեց այն ժամանակ դարաշրջանի համար քիչ թե շատ առաջադիմական փաստաթուղթը՝ Americans With Disabilities Act: Բարեկեցության համապատասխան մակարդակի ապահովման համար նման օրենքներ ընդունվեցին նաև Եվրոպայում:
2. Աշխարհի տարբեր անկյուններում հիմնադրվեցին Էդ Ռոբերտսի կողմից ստեղծված, «Անկախ կյանքի կենտրոնին» համանման ինքնուրույն կազմակերպված խմբեր, որոնք կատարում էին ՄԿՈՒ անձանց ներկայացուցչական մարմինների գործառույթ:

Ամենաակտիվ «Անկախ կյանքի կենտրոններից» մեկը հիմնադրվեց Գերմանիայում: Դրա անդամները միայն ՄԿՈՒ անձինք էին: Նրանք հիմնադրեցին իրենց լրագիրը, կազմակերպում էին զանգվածային երթեր իրենց սայլակներով, փակում էին փողոցները, բողոքի ելույթներով հանդես էին գալիս տարբեր մասշտաբային միջոցառումներում:

2006 թվականին արդեն ՄԱԿ-ը ընդունեց «Մահմանափակ կարողություններ ունեցող անձանց իրավունքների պաշտպանության կոնվենցիա», որին միացան տասնյակ պետություններ (այդ թվում՝ Վրաստանը նույնպես):

Սակայն ակնհայտ է, որ պայքարը դեռ չի ավարտվել: ՄԿՈՒ անձանց էմանսիպացիայի՝ ազատագրման հասնելու համար արդեն նոր մարտահրավերներ պետք է հաղթահարել:

Դիտորդների կարծիքով, շարժման նոր փուլի գլխավոր բնորոշիչը այն ակադեմիական անսահմանությունն է: Գիտական-ուսումնական հաստատություններում զանգվածային զանգվածային ստեղծվում են նոր հետազոտական հոսանքներ, որոնք կոչվում են «Disability Studies»:

Էմանսիպացիա՝ որևէ մեկի ազատագրում կախվածություններից, իրավականորեն անբերի հավասարեցում:

Պետությունը
ստանձնում է մարդու
իրավունքները
հարգելու,
պաշտպանելու
և կատարելու
պարտական-
ություններ

Ժողովրդավարական
պետությունը ձգտում
է անեցնել ոչ միայն
անձնավորություն,
այլև, առաջին
հերթին, քաղաքացի...
Անվիճելի է, որ
ժողովրդավարու-
թյունը շահագրգռ-
ված է գիտակից
քաղաքացիներ
դաստիարակելով,
որոնք ունակ կլինեն
ստեղծագործաբար
միջամտելու պետու-
թյան կյանքի զար-
գացման
գործընթացին...

*Դիմիտրի
Ուգնաձե, 1917թ.*

Երբեմն մարդիկ կարծում են, որ պետությունը ամեն ինչ կկատարի նրանց փոխարեն: Վերևում տրված օրինակը ցույց է տալիս, որ քաղաքացիական հասարակության, կամավորների, լոբբիստների և կարիքավոր անձանց ընդգրկմամբ՝ հնարավոր է նպատակին հասնել ոչ միայն հատ ու կենտ անձանց համար, այլև բոլորի օգտին:

Պետությունը իշխանության միջոցով իրականացնում է իր ինքնիշխան իրավասությունը, ապահովում է երկրի միասնությունը և ամբողջականությունը, ամրապնդում է կարգապահությունը, իրավունքին շնորհում է բոլորի համար պարտադիր լինելու նշանակություն, ինչը քաղաքացիների իրավունքների և ազատությունների, օրինականության և կարգապահության երաշխիքն է:

Պետության որոշումները հասարակության անդամների կողմից ընդունվում են որպես անպայման կատարելի, քանի որ համարվում է, որ դրանք ընդունված են հասարակության բարեկեցության համար: Դրա հետ միասին պետությունը պետք է ունենա բոլոր հնարավորությունները և լծակները, ապահովի իրավունքի և օրենքի գործադրումը: Պետական ինստիտուտները իրականացնում են հանրային լիազորություններ:

Հարգալից վերաբերմունքի պարտականությունը ենթադրում է որոշակի միջամտությունից խուսափելու պարտականություն, օրինակ՝ կառավարությունը պետք է հարգի ծնողների ազատությունը լրացուցիչ կերպով ապահովելու զավակների կրոնական և բարոյական կրթությունը: Պետական մարմինները չպետք է միջամտեն ձայն տալու գործընթացին, և պետք է հարգեն ընտրությունների արդյունքները:

Պաշտպանության պարտականությունը պետությանը պարտավորեցնում է այլ անձանց կողմից մարդկանց իրավունքների խախտումից նրանց պաշտպանելու պարտականություն: Օրինակ՝ պետությունը պետք է կասեցնի կանանց և երեխաների դեմ տարածված ընտանեկան բռնության դեպքերը համապատասխան օրենքների ընդունման և դրանց գործադրման ճանապարհով:

Վրաստանի սահմանադրության համաձայն, «**Վրաստանում բնակվող յուրաքանչյուր անձ պարտավոր է կատարել Վրաստանի սահմանադրության և օրենսդրության պահանջները**», համապատասխանաբար, սահմանադրությունը և օրենքը չկատարելը առաջ է բերում իրավական պատասխանատվություն: Հասարակության համար որքան ավելի վտանգավոր է իրավախախտումը, օրենքի պահանջը չկատարելը, այնքան ավելի ծանր է պատասխանատվության չափը նշված օրինազանցության համար:

Իրավական պատասխանատվության նպատակն է օրենքը խախտող անձանց պատժելը, նրանց կողմից հասցրած վնասը փոխհատուցելը՝ հետագայում նրանց կողմից իրավական նորմերը չկատարելուց խուսափելու և երկրում օրինականությունը ամրապնդելու համար:

Կատարման պարտականությունը պետությանը պարտավորեցնում է կատարել դրական քայլեր մարդու իրավունքները իրականացնելու համար: Օրինակ, պետությունը պետք է ապահովի անվճար և պարտադիր տարրական և բազային կրթությունը, համարժեք քանակով հիվանդանոցների առկայությունը:

Վրաստանի պաշտպանությունը Վրաստանի յուրաքանչյուր քաղաքացու պարտքն է:

Վրաստանի սահմանադրություն

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Գոյություն ունե՞ն, թե՞ ոչ այնպիսի պարտականություններ, որոնք երկու կողմերն էլ ունեն:
- Ո՞ր իրավունքները և պարտականությունները պետք է ունենա, ձեր կարծիքով, միայն քաղաքացին: Միայն պետությունը: Ինչո՞ւ: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:

Պետության և քաղաքացիների իրավունք-պարտականությունները

	Իրավունքներ	Պարտականություններ
ՎՅՈՐՈՒՆՔԻ	• Անվտանգ կյանք • Ապրել առողջ միջավայրում • Ձեռներեցություն • Մասնակցություն երկրի կառավարմանը • Պետությունից միայն օրենքի շրջանակներում գործելու պահանջ • Պետական ֆինանսները մտածված ծախսելու պահանջ	• Հարկերի վճարում • Սահմանադրության և այլ օրենքների պաշտպանում • Չինվորական պարտականություն • Մշակութային հուշարձանների և շրջապատի նկատմամբ զգուշություն • Հասարակական կարգապահության պահպանում • Օժանդակություն պետությանը՝ հանցագործությունների և այլ անօրինության դեմ պայքարում
ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ	• Օրինազանցների պատժում • Հարկերի գանձում • Քաղաքացիների զինակոչ • Օրենքի ընդունում • Իրավական վեճերի քննարկում	• Երկրում անվտանգության պահպանում • Շրջապատի բարեկարգման պահպանում • Ձեռներեցության համար պայմանների ստեղծում • Երկրում տնտեսության զարգացման պայմանների ստեղծում • Օրենքի պաշտպանում • Երկրի կառավարմանը մասնակցության ընդունելի պայմանների ստեղծում • յուրաքանչյուր անձնավորության համար • Պետական ֆինանսների կիրառում՝ ի շահ քաղաքացիների • Իրավական և անկախ դատավարության ապահովում

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմություններին, բաժանե՛ք դրանք և պատասխանե՛ք հարցերին:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

- Համաձայն եք, թե՞ ոչ հեղինակի հետ: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Ի՞նչ է պահանջում հեղինակը անձնավորությունից: Ինչո՞ւ է պահանջում:
- Դուք ի՞նչ եք կարծում հեղինակի կարծիքի կապակցությամբ:

«... Ժողովրդավարական պետությունում պետք է շարժման մեջ գտնվեն և՛ մեծը, և՛ փոքրը, և՛ ունակը, և՛ անկարողը, և՛ կրթվածը, և՛ անկիրթը: Յուրաքանչյուր անձնավորություն պետք է զգա, որ ինքը ընդգրկված է հասարակական գործունեությունում, գործում է ուրիշի հետ համատեղ, ստանձնում է իր համար սահմանված պատասխանատվությունը և մասնակցում է ընդհանուր պատասխանատվությանը: Այս քաղաքացիական զգացումը դեռևս պակասում է մեր քաղաքացիների մոտ: Հաճախ լսում ենք նկատողություններ, կառավարությունը եթե դա չի կարողացել կատարել, գուցե նաև քաղաքացիների մեղավորությունն է»:

Աղբյուր. «Ազգություն և գյուղ», «Էրթորա» (Միասնություն) № 88,
21.04.1920

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

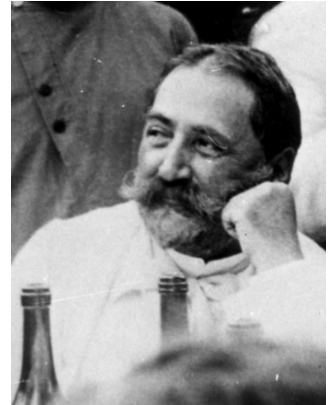
- Վերհիշե՛ք, ո՞ւմ են ընտրում Վրաստանի քաղաքացիները ընտրության ճանապարհով: Ի՞նչ պարբերականությամբ:
- Ինչո՞ւ է հեղինակը գտնում, որ ընտրություն կատարելը մեղքի-ողորմածության՝ շնորհի պտույտ է:
- Որոշման ընդունման ի՞նչ եղանակներ է առաջարկում հեղինակը ընտրողին: Ինչո՞ւ:
- Ինչո՞ւ է ընտրություններ անցկացնելիս յուրաքանչյուր որոշումը այդպես կարևոր:
- Որքանո՞վ հրատապ են գրողի կողմից XIX դարում արտահայտված մտքերը մեր արդիականությունում:
- 2 տարում անձամբ կդառնաք ընտրողներ: Որպես ընտրող որքանո՞վ հաշվի կառնեք հեղինակի ուղերձը: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Եթե նկատի առնեք, ի՞նչ տեղեկատվության վրա պետք է հենվի ձեր որոշումը (թեկնածուների կենսագրությա՞ն, նրանց գործնական ծրագրի՞, պետական շահերի պաշտպանության փորձի՞, թե՞ այլ տեղեկատվությունների հետ ծանոթության):

Քաղվածք 1897 թվականի նախընտրական ուղերձից

«Գիտցե՛ք, մեծ մեղք-ողորմածություն է ուղեկցում ընտրությանը, և մինչև քվեն գցելու համար ձեռքը կշարժեք՝ ձեր պատվին, ձեր խղճին, ձեր սրտին, ձեր խելքին մի քանի անգամ հարցրեք՝ ով է արժանի և ով՝ ոչ, առանց մեծի և փոքրի խտրականության...

Սրտից մի՛ շեղվեք, հոգու մասին մի՛ մոռացեք: Գիտցե՛ք, այդ մեծ գործը հանձնված է ձեր պատվին, ձեր խղճին, ձեր արժանապատվությանը: Հիշե՛ք Աստծուն, և Աստծու ու արդարության անունով մոտեցե՛ք ընտրության մեծ գործին, և մի՛ թույլ տվեք ձեր աջը կատարի այն, ինչը ձեր սիրտն ու խիղճը չեն թելադրում»:

Իլիա Ճավճախան

Ես՝ մի մարդ, ի՞նչ անեմ: Ես ի՞նչ կարող եմ:

Հիշեցնենք, ինչ կարողացավ անել մի անձնավորությունը տարբեր ժամանակներում և տարբեր վայրերում, որին հետևեց նշանակալից արդյունք, մնացածը ձեզ է վստահված, եկել է ձեր ժամանակը: Համոզվելու համար, որ մի մարդը իրականում շատ բան կարող է կատարել, ակնհայտ են բազմաթիվ օրինակներ և՛ պատմությունում, և՛ ներկայումս:

- 1645 թվականին մեկ ձայնը Օլիվեր Կրոմվելին բերեց Անգլիան ղեկավարելու և վերահսկելու հնարավորություն,
- 1776 թվականին մեկ ձայնի շնորհիվ Ամերիկայում գերմաներենի փոխարեն անգլերենը հաստատվեց,
- 1845 թվականին մեկ ձայնը որոշեց Տեխասի մուտքը ԱՄՆ-ի կազմում,
- 1868 թվականին մեկ ձայնը փրկեց նախագահ Անդրիյու Ջոնսոնին իմպիչմենտից,
- 1876 թվականին մեկ ձայնով Ռեզերֆորդ Հեյսը դարձավ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նախագահ,
- 1924 թվականին մեկ ձայնի շնորհիվ Ադոլֆ Հիտլերը ձեռք բերեց հսկողություն նացիստական կուսակցության վրա,
- և վերջում՝ 2022 թվականին Վրաստանից մի ուսուցիչ հավաքեց 700 000 դոլար պատերազմի արհավիրքում գտնվող Ուկրաինայի օգնության համար:

- Ihilleces atemodit volorumqui unt.
- Mossum volorerum aut alic te excesseque nemporeratem ad mod

Անգամ փոքր թիակով կարելի է շատ բան կատարել, և շատ հնարավոր է քիչը քիչ մեծ գործ ստացվի:

Իլիա Ճավճախան

Մի մարդը մեծ ուժ է:

Ապարտեիդ - միջազգային հանցագործություն: Ի տարբերություն ցեղասպանության, այն ուղղված չէ ազգային և էթնիկ, կրոնական և լեզվական խմբերի ֆիզիկական բնաջնջմանը, այլ նպատակադրված է այդպիսի խմբերի, դրանց անդամների մեկուսացմանը հասարակական կյանքից: 1948-1990 թվականներին Հարավային Աֆրիկայում, ապարտեիդի ներքո անդամագրված էին ռասաներ և, այսպես կոչված, «սպիտակ» Հարավային Աֆրիկայի Հանրապետությունում սևամորթները չունեին ձայն տալու իրավունք:

Դեսմոնդ Տուտու (1931-2021թթ.): Աֆրոամերիկյան անգլիկան արքեպիսկոպոս Հարավային Աֆրիկայում՝ Քեյպտաունում և Յոհանեսբուրգում: Ապարտեիդի դեմ պայքարի առաջնորդ:

ՍԱ ՀԵՏԱԲԲԻՐ Է

Ապարտեիդը դեռևս 1973 թվականին գնահատվեց որպես մարդկության դեմ հանցագործություն, դրա վերացումը տեղի ունեցավ միայն այն ժամանակ, երբ միջազգային համադաշնությունը արքեպիսկոպոս Տուտուի պահանջների արդյունքում Հարավային Աֆրիկայի նկատմամբ հաստատեց տնտեսական և քաղաքական սանկցիաներ: Դրա հետևանքով նրան տվեցին նաև «Պարոն սանկցիաներ» մականունը: 1984 թվականին Դեսմոնդ Տուտուին շնորհվեց խաղաղության Նոբելյան մրցանակ՝ սևամորթների իրավունքների պաշտպանության ոչ բռնի կազմակերպված գործընթացներում նրա կատարած դերի համար:

Հարավային Աֆրիկայում կառավարության ապարտեիդական (խտրականության) քաղաքականության հետևանքով սևամորթները համարվում էին երկրորդ կարգի մարդիկ և ընկալվում էին որպես մնացած հասարակությունից (սպիտակամորթներից) առանձնացվածներ: Ապարտեիդական Հարավային Աֆրիկայում սևամորթներին խիստ ռեժիմի պայմաններում՝ գետններում (հատուկ բնակավայրեր) էին բնակեցնում, որտեղ նրանց միակ պարտականությունը համարվում էր էժան վարձատրվող աշխատանքը:

Դեսմոնդ Տուտուի բարոյական ուժը լուսավորում էր ժողովրդի ճանապարհը Հարավային Աֆրիկայի ապարտեիդի ամենամույթ ժամանակաշրջաններում, և ներկայացնում էր առաջատար ուժը ռասայական սեգրեգացիայի և խտրականության այն ռեժիմի ավարտման համար պայքարում, որը Հարավային Աֆրիկայում սևամորթ մեծամասնության համար հաստատեց սպիտակամորթ փոքրամասնությունը 1948-1991 թվականներին:

Եպիսկոպոսը ռասիստական ռեժիմը քննադատելու համար կիրառում էր եկեղեցու ամբիոնը: Ապարտեիդի ռեժիմը տապալելուց հետո Դեսմոնդ Տուտուն գլխավորեց հաշտության և իրավունքի կազմավորված հանձնաժողովը՝ կազմակերպություն, որը ծառայում էր վրեժխնդրության դրսևորումները արմատախիլ անելուն: Տուտուի՝ որպես հասարակական գործչի գլխավոր մտահոգությունը անարդարության զոհերը և ճնշվածներն էին ոչ միայն սեփական երկրում, այլև ամբողջ աշխարհում:

Իր ելույթներում նա քարոզում էր սպիտակամորթ փոքրամասնության բռնապետության դեմ, բայց այն բանից հետո, ինչ ապարտեիդը վերացավ և իշխանության գլուխ եկավ նոր կառավարություն՝ սևամորթ առաջնորդներով, նա նոր կառավարիչներին նույնպիսի համառությամբ հորդորում էր հաշվետու լինել, ինչպես դրանից առաջ կատարում էին նախորդ իշխանության պայմաններում:

Տուտուն ակտիվորեն շահագրգռված էր աշխարհում ընթացող գործընթացներով և ձայնը բարձրացնում էր տարբեր վիճելի հարցերի շուրջ. Իսրայելի և պաղեստինցիների միջև հարաբերությունների, սեռական փոքրամասնությունների իրավունքների, կլիմայական փոփոխությունների մասին և այլն: Տուտուն ազգի խիղճ էր համարում Հարավային Աֆրիկայի ինչպես սևամորթ, այնպես էլ սպիտակամորթ բնակչությանը:

Այդպիսով, ժողովրդավարական պետության շինարարության գործընթացում ժամանակակից երկրի քաղաքական և իրավական ճարտարապետներին հանդիպում են բազմաթիվ պատնեշներ: Ազատ պետություն կառուցելիս՝ իշխանության և ժողովրդի կամքը պետք է համընկնեն միմյանց:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ (Ընտրե՛ք որևէ մեկը)

- 1 Գրե՛ք փոխադրություն Եվրիպիդեսի ասության թեմայով:
- 2 Անցկացրե՛ք սոցիոլոգիական հետազոտություն.
 - ինչպե՞ս եք հասկանում իրավական պետություն հասկացությունը:
 - Վրաստանը իրավակա՞ն պետություն է:
 - Ի՞նչ վերաբերմունք ունեք Վրաստանի օրենքների նկատմամբ: Ձեր կարծիքով, դրանք արդարացի՞ են:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Ակտիվ քաղաքացի և քաղաքացիական հասարակություն <https://bit.ly/3Ptql1l>
- ▶ Ճանապարհային երթևեկության մշակույթ <https://bit.ly/3IXPnJm>

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք աշխարհում հայտնի իրավապաշտպանների պատմությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչո՞վ աչքի ընկավ Ռոզա Պարքսը:
- Ի՞նչ վերաբերմունք ուներ նրա նկատմամբ ԱՄՆ-ի պետությունը մինչև հայտնի գործադուլը: Գործադուլից հետո՞:
- Ձեր կարծիքով, ի՞նչը դարձավ այդպիսի փոփոխության հիմք:
- Նկարագրված իրավիճակի համաձայն, այն ժամանակի համար կարելի՞ է ԱՄՆ-ն անվանել իրավական պետություն:
- Ինչպե՞ս վարվեց դատարանը տարբեր ատյանների դեպքում:
- Ի՞նչը պայմանավորեց գործադուլավորների հաղթանակը:
- Ելնելով այս պատմությունից, ի՞նչ եզրակացություն կարելի է կատարել:

Ռոզա Լուիզա Մակալիս Պարքս

1955 թվականի դեկտեմբերի 1-ին Ռոզա Պարքսը ավտոբուսով աշխատանքից տուն էր վերադառնում, և նստեց աֆրոամերիկացիների համար հատկացված տեղում: Երբ ավտոբուս բարձրացան մի քանի սպիտակամորթ ուղևորներ, վարորդը Պարքսին և ուրիշ աֆրոամերիկացիների հրամայեց զիջել տեղը սպիտակամորթ ուղևորներին: Բացի Պարքսից, բոլոր ուղևորները տեղափոխվեցին ավտոբուսի ետնամաս, իսկ նա դեպի լուսամուտը քաշվեց և ասաց, որ օրենքի համաձայն, ճիշտ սեկցիայում էր նստած:

Երբեք
չվախենա
նրանից,
ինչ
կատարում
ես, երբ
գիտես, որ
դա ճիշտ է:

Ավտոբուսի վարորդը ոստիկանություն կանչեց: Ալաբամայի ավտոբուսի օրենքները խախտելու հիմքով Պարքսին ձերբակալեցին: Պարքսի մայրը օգնության համար կապվեց Էդգար Նիքսոնի հետ, որը տեղական NAACP-ի (սևամորթների առաջընթացի ազգային ասոցիացիա) նախագահն էր: Նիքսոնը գիտեր՝ ինչ վտանգի առջև էր կանգնած Պարքսը և անհապաղ վճարեց նրա գրավը: Տեղական NAACP-ը որոնում էր իրական դեպք (իրավիճակային փաստ), որպեսզի բողոք հայտնեին ավտոբուսներում սեգրեգացիայի օրենքների դեմ: Պարքսը հարգարժան

տիկին էր, լավ գրուցակից և նրա վիճակը կլինեի օրենքների դեմ բողոքի արտահայտման լավ պատճառ: Որոշվեց, որ դեկտեմբերի

5-ին անցկացվեց Մոնտգոմերի ավտոբուսի բոյկոտ: Ավտոբուսի նկատմամբ բոյկոտ հայտարարելու մասին լուրը արագորեն տարածվեց աֆրոամերիկացիների շրջանում: Դեկտեմբերի 5-ին, երկուշաբթի օրը, Ռոզա Պարքսը պետք է ներկայանար դատարան: Դա առաջին օրն էր, երբ սևամորթ վարորդները թողեցին Մոնտգոմերի ավտոբուսները: Մոնտգոմերի փողոցները լցվում էին աֆրոամերիկացիներով:

Բացի ավտոմոբիլային օրենքները խախտելուց, Պարքսին ներկայացրին նաև իրեն անկարգ պահելու մեղադրանք: Նրա դատավարույթը շատ արագ անցկացվեց և շարունակվեց ընդամենը 30 րոպե: Դատարանը Պարքսին բոլոր մեղադրանքներով մեղավոր ճանաչեց և տուգանեց 14 դոլարով: Իսկ բոյկոտը շարունակվում էր: Պարքսը բողոքարկեց դատավճիռը: Բողոքարկման դատարանը 1956 թվականի հունիսի 19-ին կայացրեց դատավճիռ Մոնտգոմերում բնակվող աֆրոամերիկացի բնակչության օգտին:

1956 թվականին Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Գերագույն դատարանը բավարարեց գործադուլավորների պահանջները: Ավտոբուսի բոյկոտը, որը շարունակվում էր 381 օր, ավարտվեց արդյունքով: Մոնտգոմերի աֆրոամերիկացի քաղաքացիները իրավասու եղան ավտոբուսում նստել այնտեղ, որտեղ ցանկանում են:

Ռոզա Պարքսը աֆրոամերիկացիների հասարակության հերոս է: Չնայած նրան, որ նա ԱՄՆ-ի բազմաթիվ քաղաքացիների հետ էր պայքարում, ճիշտ նրա արարքը թեժացրեց կրակը, ինչը բերեց մեծ փոփոխություններ:

Հետագայում Պարքսը ակտիվորեն շարունակեց աշխատել որպես ակտիվիստ: Տարիների ընթացքում նա աշխատում էր Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների կոնգրեսմեն Ջոն Կոնիերսի համար: Դրանից հետո նա աշխատում էր որպես ակտիվիստ ապարտեյդի դեմ Հարավային Աֆրիկայի Հանրապետությունում: Նա բացեց կենտրոն նաև Դետրոյտում, որի միջոցով աֆրոամերիկացի երիտասարդներին խորհուրդներ էր տալիս կարիերայի և աշխատատեղերի մասին:

1999 թվականին ԱՄՆ-ի նախագահ Բիլ Բլինթոնը Պարքսին պարգևատրեց կոնգրեսի ոսկե մեդալով: Դա Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների քաղաքացու համար ամենամեծ հարգանքն է և կարևոր պարգևը:

Ռոզա Պարքսը վախճանվեց 2005 թվականի հոկտեմբերի 24-ին, նրան հուղարկավորեցին Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Կոնգրեսի շենքում, ինչը ամենամեծ հարգանքն է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում բնակվող մարդու համար:

Երբ այս արարողությունը ավարտվի, երբեք չպետք է մոռանանք հասարակ մարդկանց հնարավորությունների և իշխանության մասին, որպեսզի մարդու արժանապատվության համար կրակի մեջ չհայտնվենք:

*Նախագահ Բլինթոն,
քաղվածք Պարքսի
պարգևատրման
ժամանակ ունեցած
կոչյոթից:*

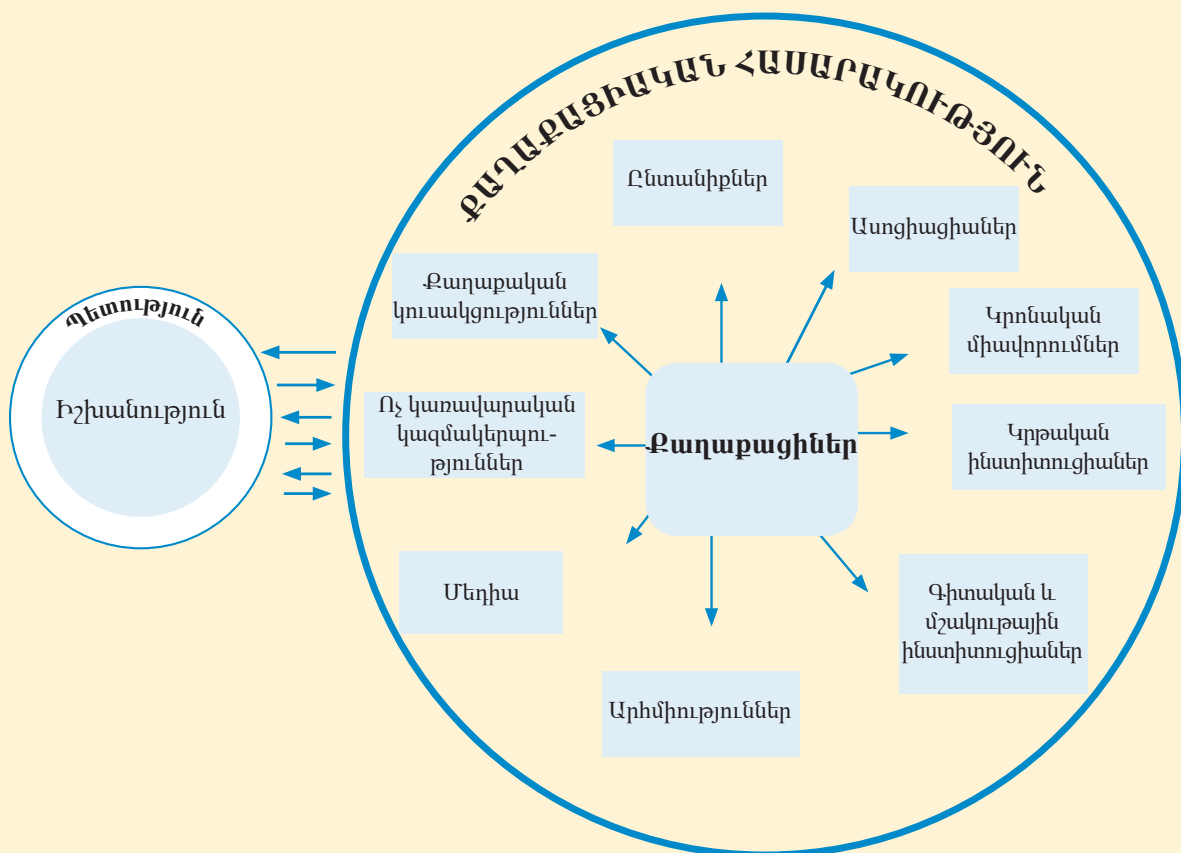

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Քաղաքացիական հասարակությունը և իրավական պետությունը գոյություն չեն կարող ունենալ առանց մարդու իրավունքների ճանաչման: Իրավական պետություն համարվում է ժողովրդավարորեն ամենագարգացած պետությունը – մարդկությունը դրանից լավագույնը դեռևս չի հնարել:

Իրավական պետության և քաղաքացիական հասարակության (մեկը առանց մյուսի անհնար է պատկերացնել) ձևավորման հիմք է հանդիսանում ամեն տեսակ արտոնությունների բացակայությունը և մարդու վերափոխումը հպատակից՝ քաղաքացու, որն ունի կյանքի, գույքի, ազատության անքակտելի իրավունքներ, քաղաքացու՝ որն իր արարքներում սահմանափակված է օրենքով, ենթարկվում է ինքնիշխան ժողովրդի կամքին, ինչը արտահայտված է սահմանադրությունում: Իսկ Սահմանադրությունը ստեղծված է անձնավորության հիմնական իրավունքների և ազատությունների ապահովման համար:

Իրավական պետության առաջացման անհրաժեշտ պայմանն է, որ բոլոր քաղաքացիները ունենան տնտեսական անկախություն մասնավոր սեփականության հիման վրա: Իրավական պետության գաղափարը մարդկության ամենաարժեքավոր ձեռքբերումն է:

Քաղաքացիական հասարակության մասին խոսել կարելի է միայն այն պահից, երբ հայտնվում է անկախ, որոշակի իրավունքներ և ազատություններ ունեցող քաղաքացի:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք իրավիճակներին և պատասխանե՛ք հարցերին:

- Ինչպիսի՞ կախվածություն է քաղաքացու և պետության միջև յուրաքանչյուր իրավիճակում, ի՞նչ են պահանջում և ինչո՞ւ են միմյանց պարտավորեցնում պետությունը և քաղաքացին:
- Ի՞նչ պարտականություն է հատակեցվում յուրաքանչյուրի կողմից:
- Անվանե՛ք պետության և քաղաքացու փոխադարձ պարտականություններին նման օրինակներ:
- Նկարագրե՛ք ձեր՝ որպես աշակերտի փոխադարձ պարտականությունները պետության հետ:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Նիկա- Նորերս է ավարտել համալսարանը:

Նիկան գինվորական կոմիսարիատից նամակ ստացավ, որով նրան հրավիրում էին գինվորական ծառայության: Նիկան այս ծանուցման վրա ուշադրություն չդարձրեց, հետո բոլորովին մոռացավ, և ուղևորվեց գյուղ՝ բարեկամի մոտ հանգստանալու:

Բանակում ծառայությունից հրաժարվելու պատճառով հետագայում նա պատասխանատվության ենթարկվեց:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Գիգա – ուսանող:

Գիգան տեղեկացավ, որ ուսանողները բնապահպանական կազմակերպություն են ստեղծել:

Նա մտահոգված էր լճի աղտոտման համար, որի մոտակայքում էր նա բնակվում, և որոշեց անդամագրվել այդ կազմակերպությանը:

Կազմակերպության անդամները կազմակերպեցին ուղեփակում՝ պիկետավորում: Ուսանողները նահանգապետից խնդրեցին պատժել այն անձանց, ովքեր աղտոտում են լիճը:

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Դպրոցական հասարակությունում անցկացրե՛ք նիստ մարդու իրավունքների պաշտպանության մասին:

Բաժանվե՛ք 5 խմբի: Բաժանե՛ք իրավիճակները և նիստում քննարկե՛ք դրանցից ամեն մեկը: Պատասխանե՛ք հարցերին.

- ո՞ր իրավունքը խախտվեց յուրաքանչյուր իրավիճակում: Վերհիշե՛ք/գտե՛ք Սահմանադրությունում համապատասխան իրավունքների և պարտականությունների նկարագրությունը:
- Պատրաստե՛ք իրավիճակի լուծման հանձնարարականներ շնորհանդեսի համար:
- Պետք է կատարի՞, թե՞ ոչ նիստը երաշխավորություն դպրոցական հասարակությունում մարդու իրավունքների պաշտպանության նպատակով անցկացվելիք միջոցառումներին (եթե այո, ապա՝ ինչպե՞ս):
- Ո՞ր իրավիճակին եք հանդիպել կյանքում շատ հաճախ:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Բարձր դասարանցիները, որոնք միջանցքում հերթապահում էին, հանգստանելու նպատակով թեթևակի ոտքով հարվածեցին երրորդ դասարանցիներին:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Աշակերտներին դպրոցի վարչությունը արգելում է ծխախոտ ծխել դպրոցում և դպրոցի տարածքում:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 3

Դպրոցի վարչությունը ստիպեց աշակերտներին նստարանից ջնջել ֆուտբոլային թիմի անունը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 4

Հնչեց դասամիջոցի զանգը: Ուսուցիչը մինչև հաջորդ դասի սկսվելը աշակերտներին պահեց դասասենյակում:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 5

Ի պատասխան ցածր գնահատականի՝ աշակերտը ուսուցչին կոպիտ դիմեց:

ՍԱ ՀԵՏԱԲՐԲԻՐ Է:

1989 թվականի օգոստոսի 23-ին Լիտվայի, Լատվիայի և Էստոնիայի բնակչությունը 600 կմ երկարության կենդանի շղթա կազմեց, որին մասնակցում էր շուրջ 2 միլիոն մարդ, դրա արդյունքում հանրապետությունների մայրաքաղաքներ Ռիգան, Վիլնյուսը և Տալինը գործնականորեն միմյանց կապվեցին: Ցույցից 6 ամիս հետո Լիտվան առաջինը հայտարարեց ԽՍՀՄ-ից դուրս գալու մասին:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ (ընտրե՛ք որևէ մեկը)

1

Ծանոթացե՛ք օգտակար ռեսուրսներում տրված առաջին հղումին:

- Ընտրե՛ք 10 բողոքից մի բողոք:
- Գրե՛ք փոխադրություն այդ բողոքի մասին: Փոխադրության մեջ համառոտ նկարագրե՛ք, թե ինչ հետևանք ունեցավ այդ բողոքը հետագայում:

2

Կարող եք փոխադրությունը գրել ձեզ ծանոթ/ հետաքրքիր այլ երևույթի մասին, որը կոնկրետ արդյունք բերեց երկրի ժողովրդավարությանը:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ 10 բողոք, որը աշխարհին վերագունավորեց <https://bit.ly/3aIFz97>
- ▶ Ռասիզմ և էթնիկ նշանով խտրականություն <https://bit.ly/3o31afK>

ԵՎ ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼԻԶՄ

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք Ֆրանսիայի հեղափոխության մասին ստորև տրված տեղեկատվությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչո՞ւ են Ֆրանսիայի հեղափոխությունը անվանում բեկումնային երևույթ: Ու՞մ համար էր այն բեկումնային:
- Ի՞նչ տեղաբժեր բերեց հեղափոխությունը Ֆրանսիային:
- Ինչո՞ւ հայտնվեցին թշնամիներ նորաստեղծ հանրապետության համար:
- Ֆրանսիայի հեղափոխությունը մեծ դեր ունի ժողովրդավարության զարգացման մեջ: Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ այն առաջ բերեց տոտալիտար՝ համընդհանրական կառավարում:
- Ի՞նչ է կառավարման (իշխանություն)և կառավարվողի (քաղաքացիներ) գլխավոր թերին իրավական պետության արմատավորման ճանապարհին:

- Ձեր կարծիքով, ի՞նչ թերություններ ունի ժողովրդավարությունը:

Ֆրանսիայի հեղափոխություն

Ֆրանսիայի հեղափոխությունը (1789-1899թթ.) բեկումնային ժամանակաշրջան է Ֆրանսիայի, Եվրոպայի և արևմտյան քաղաքակրթության պատմությունում: Ինչո՞ւ: Միապետական կառավարությունը խրված էր անարդարության և մթության մեջ: Ժողովուրդը պահանջում էր ստեղծել նոր համակարգ:

Հեղափոխության արդյունքում Ֆրանսիայում հանրապետությունը փոխարինեց բացարձակ միապետությանը: Հեղափոխությունը

քաղաքացիներին խոստանում էր ազատության և իրավունքների ճանաչում: Հայտարարվեց «Ազատություն, հավասարություն և եղբայրություն»:

Հեղափոխության արդյունքում բացարձակ միապետությունը փոխարինվեց հանրապետությամբ: Միապետի անսահմանափակ իշխանությանը փոխարինեց ժողովրդի իշխանությունը: Միապետի իշխանությունը աչքի էր ընկնում ժառանգականությամբ և անսահմանափակ ժամկետով: Իսկ հանրապետության պայմաններում իշխանությունը ընտրվում է ժողովրդի կամքի հիման վրա և որոշակի ժամանակաշրջանով: Այսուհետև երկիրը պատկանում էր ժողովրդին և ոչ թե՛ միապետին, և ժողովուրդը ընտրում էր իշխանություն, որը պետք է ծառայեր ժողովրդին:

Յակոբինյան
կաբինետ –

քաղաքական ակումբ Ֆրանսիայի մեծ հեղափոխության ժամանակաշրջանում: Այս անունը տրվեց այն պատճառով, որ I նիստը անցկացվեց Մուրբ Յակոբի (Հակոբի) մենաստանում:

Ֆրանսիայի հեղափոխության ժամանակ ազգային ներկայացուցչական վեհաժողովի հավաքին, 1789 թվականի օգոստոսի 26-ին Վերսալում ընդունվեց **Մարդու և քաղաքացու իրավունքների հռչակագիր**: Հռչակագիրը Ֆրանսիայի հեղափոխության կարևոր

փաստաթուղթն է, որը սահմանում է մարդու անհատական իրավունքները: 1792 թվականի օգոստոսի 10-ին Ֆրանսիայի մայրաքաղաք Փարիզում ստեղծվեց առաջին հանրապետությունը:

Նորաստեղծ հանրապետության դեմ անմիջապես ի հայտ եկան բազմաթիվ թշնամիներ: Այլ կայսրություններ երկյուղում էին, որ միապետության վտանգը սպառնում է նաև իրենց, և Եվրոպայի գրեթե բոլոր երկրները (Ավստրիա, Պրուսիա, Անգլիա, Ռուսաստան և այլն) ընդգրկվեցին հակաֆրանսիական կոալիցիայում:

Հանրապետության գլուխ կանգնեց Յակոբինյան կաբինետը: Յակոբինյանների առաջնորդ Մաքսիմիլիան Ռոբեսպիերը կարողացավ երկիրը դուրս բերել դժվարագույն վիճակից և հաղթանակ ձեռք բերեց եվրոպական-միապետական պետությունների արշավանքի դեմ: Նրա բարեփոխումները հզորացրին երկիրը և Ֆրանսիային թողեցին միլիոնանոց բանակ:

Վերջին հաշվով Ֆրանսիայի հեղափոխությունը գնահատելիս հաճախ նշում են, որ հեղափոխությունը բերեց ինչպես ազատություն, այնպես էլ ահաբեկչություն, սկիզբ դրեց ոչ միայն ժողովրդավարական ազգային պետությանը, այլ նաև առաջացրեց պետության տոտալիտար՝ ամբողջատիրական ձև՝ յակոբինյան կառավարման փուլում (1793-1794):

Այդ պատճառով էլ նշանակալից է ժամանակակից պետությունում առկա վերահսկողության համապարփակ համակարգը, որը մի կողմից՝ վերահսկում և հավասարակշռում է պետական իշխանությանը և մյուս կողմից՝ պաշտպանում է նրան ժողովրդավարական պետության կառուցման բարդ ճանապարհին:

Կոնստիտուցիոնալիզմը՝ սահմանադրականությունը, քաղաքական և իրավական համակարգի մասն է: Կոնստիտուցիոնալիզմին բնորոշ է գրված կամ չգրված (սահմանադրության) գերագույն **իրավական ակտի** (ակտերի) առկայությունը:

Կոնստիտուցիոնալիզմի համաձայն, ամբողջ հանրային իշխանությունը պետք է ենթարկվի գերագույն իրավական ակտին (ակտերին):

Կոնստիտուցիոնալիզմը ստեղծում է կարգավորման չափավոր համակարգ, որը սահմանափակում է պետությանը և նրան չի տալիս բացարձակ (անսահմանափակ) իշխանություն:

Զգրված սահմանադրությունը կազմված է տարբեր սահմանադրական բնույթի օրենսդրական ակտերից, սահմանադրական սովորություններից և նախադեպերից (Միացյալ թագավորություն, Իսրայել):

Իրավական ակտ – պետական մարմնի կամ պաշտոնյա անձի կողմից հրապարակված պաշտոնական փաստաթուղթ, որը սահմանում է այդպիսի կանոն:

Պարզորոշ կերպով ի՞նչ է կոնստիտուցիոնալիզմը

Կոնստիտուցիոնալիզմի գլխավոր հենարանը ժողովրդավարական ռեժիմի իրական առկայությունն է:

Կոնստիտուցիոնալիզմ

Քաղաքական համակարգ, որը հենվում է Սահմանադրության, կառավարման սահմանադրական մեթոդների վրա:

Սահմանադրության՝ որպես պետության քաղաքական կառավարման հիմնական գործիքի ուսումնասիրություն:

Կոնստիտուցիոնալիզմի գլխավոր հոգածությունն է թույլ չտալ, որպեսզի որոշակի իշխանության պայմաններում սահմանափակվի անձի ազատությունը, որպեսզի որևէ երկրի կառավարչի արքաններում չհայտնվի իշխանությունը: Այդ պատճառով Սահմանադրությանը, որպես կոնստիտուցիոնալիզմի հաստատման իրական հնարավորության, դարերի ընթացքում վախով են նայում ավտորիտար՝ մենատիրական և տոտալիտար՝ ամբողջատիրական ռեժիմների ներկայացուցիչները:

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Ինչո՞ւ են հասարակությանը անհրաժեշտ կանոններ:
- Ի՞նչ տեղի կունենա ր առանց դրանց:

Օրենքը/կանոնները եթե չլինեն, ապա ավելի ուժեղները և խելացիները կփորձեն բռնապետական ունեցող այլ մարդկանց ազատությանը, կյանքին և գույքին, ավելի թույլերը միավորվում են և ձգտում են ավելի ուժեղներից խել իրավունքները, մարդիկ կլինեն անպաշտպան:

Ջոն Լոկ,

*անգլիացի
փիլիսոփա
(1632-1704 թթ.)*

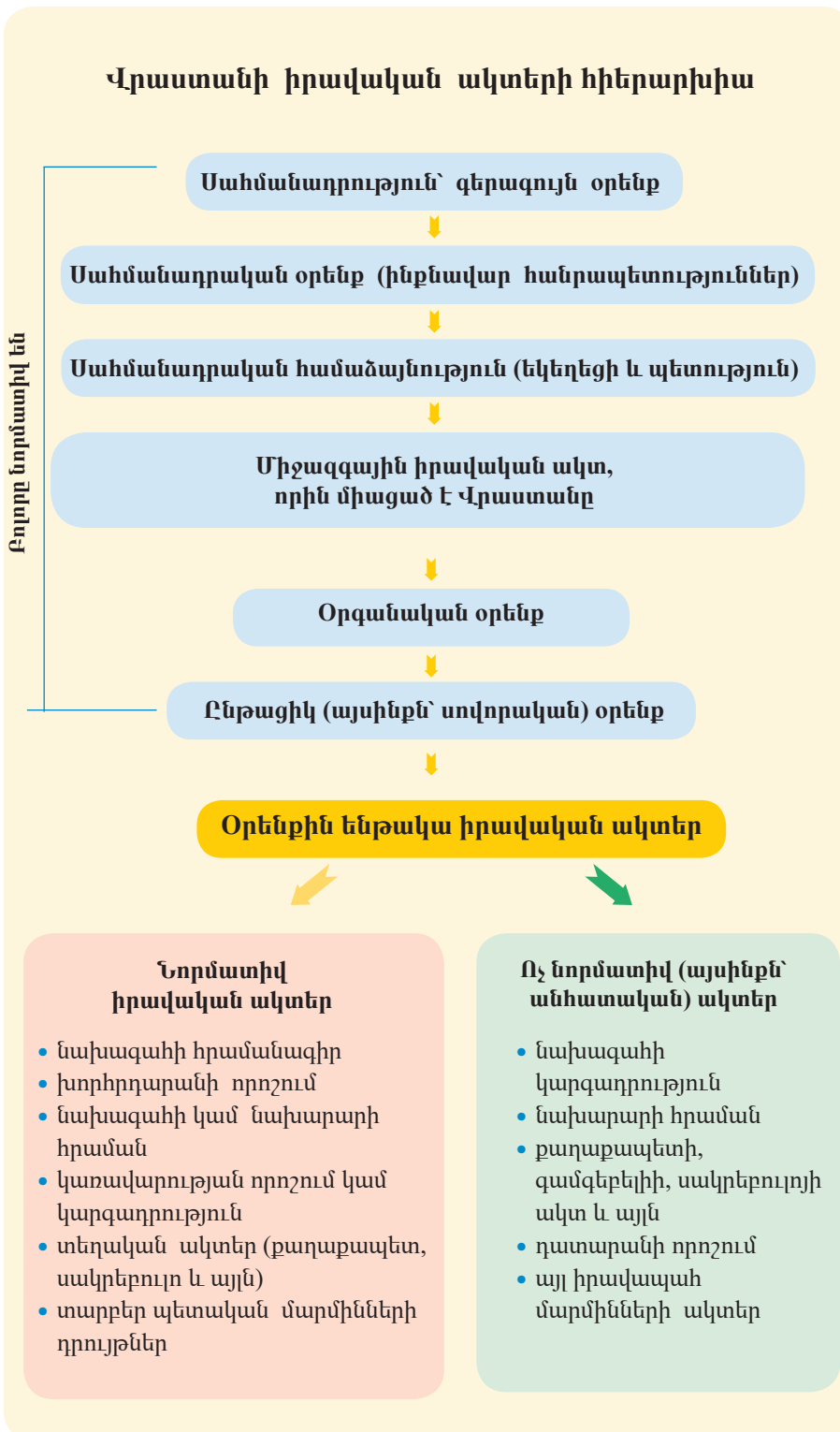

Ի՞նչ տարբերություն է օրենքի և սահմանադրության միջև: Ինչո՞ւ է արդարացված չէ սահմանադրությունում հաճախակի (թեկուզև անհրաժեշտ) փոփոխություններ մտցնելը:

Սահմանադրությունը սովորական օրենք չէ: Ակտի բնույթը սահմանում է դրա գերագույն էությունը: Սահմանադրությունը ստեղծված է հիմնարար իրավական ակտի տեսքով: Դրան պետք է համապատասխանեն օրենսդրական ակտերը և իրավական համակարգը: Օրենսդրական մարմինը մշտապես պետք է հոգա օրենսդրական ակտերը սահմանադրությանը համապատասխանեցնելու մասին: Սահմանադրության նորմերը իմպերատիվ են (այսինքն՝ ինչը պահանջում է անպայման կատարել, հրամայական է), թեև ընդհանուր բնույթի: Սահմանադրության նորմերի կոնկրետացումը տեղի ունենում սովորական օրենքներում:

Սահմանադրությունը կայուն կերպով պետք է լինի անձեռնմխելի: Առանց անհրաժեշտության՝ դրանում փոփոխություններ և լրացումներ մտցնելը կասկած է առաջացանում, որ իշխանավորը ձգտում է իրեն հարմարեցնել գերագույն ակտը և երկարաձգել պետությունում գտնվելու ժամկետը: Որպես օրինակ կարելի է բերել Ռուսաստանի Դաշնության և Բելառուսի հանրապետության սահմանադրությունները, որոնց մշտական փոփոխությունը պայմանավորում է նվաճված երկրներում առաջին դեմքերի անսահմանափակ ժամանակով և իշխանությամբ պետությունում գտնվելը:

Օրենքներում արտացոլված են հասարակության կարևորագույն կանոնները, բայց բոլոր օրենքները հավասար ուժ չունեն: Այդ թվում գոյություն ունի հիերարխիա – որոշ օրենքներ պետք է համապատասխանեն իրենց վերադաս օրենքին:

Իրավունք –

պետության կողմից սահմանված վարքագծի՝ վարմունքի պարտադիր կանոնների միասնություն, որոնց կատարումը պետությունը է ապահովում տարբեր հարկադրական միջոցներով (տուգանքներ, տարբեր պատիժ)

Օրենք –

երկրի գերագույն ներկայացուցչական մարմնի՝ խորհրդարանի կողմից ընդունված փաստաթուղթ, որը կարգավորում է հասարակական կարևոր հարց. կազմում է կանոններ այս հարցի կապակցությամբ

ԵՎ ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՅԻՈՆԱԼԻԶՄ

Պետության ցանկացած մարմնի և պաշտոնական դեմքի կողմից հրապարակված փաստաթուղթը, որը ստեղծում է վարքի կանոնները՝ հատկացված բազմակի գործադրման համար (այսպիսի կանոնը կոչվում է իրավական նորմ), **նորմատիվ իրավական ակտ է:**

Իսկ եթե փաստաթղթում տրված կանոնը բազմակի գործադրման համար չէ և վերաբերվում է սահմանված դեպքին (դեպքերին), փաստաթուղթը կոչվում է **ոչ նորմատիվ իրավական ակտ:**

Իրավական ակտերում, հատկապես՝ նորմատիվ ակտերում, ձևակերպված են այն իրավունքները և պարտականությունները, որոնք ունեն մարդիկ, կազմակերպությունները, պաշտոնյա անձինք, և նաև տրված են դրանց իրականացման կանոնները:

Միջազգային իրավական ակտը ստեղծում է այնպիսի կանոններ, որոնք առանձնահատուկ նշանակություն ունեն, և պետությունները համատեղ են ձևակերպում: Եթե պետությունը միանում է նման ակտին, դա նշանակում է, որ նա համաձայնում է դրա կանոններին և իրեն պարտավորեցնում է պահպանել դրանք:

Բացի օրենքից, մնացած բոլոր իրավական ակտերը կոչվում են **ենթաօրինական**, քանի որ, պետք է համապատասխանեն օրենքին:

Սահմանադրական համաձայնություն

Գոյություն ունի սահմանադրական համաձայնություն (հայտնի որպես կոնկորդատ) Վրաստանի պետության և Վրաստանի առաքելական ավտոկեֆալ ուղղափառ եկեղեցու միջև: Պետության կողմից ակտը ստորագրել է այն ժամանակի նախագահ Էդուարդ Շևարդնաձեն, իսկ Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցու կողմից ակտը ստորագրողը Համայն Վրաստանի կաթողիկոս-պատրիարք Իլիա II-ն է:

Վրաստանի սահմանադրական համաձայնությունը սահմանում է.

- Վրաստանի առաքելական ավտոկեֆալ ուղղափառ եկեղեցու իրավական վիճակը,
- իրավաբանական կարգավիճակը,
- պետության հետ հարաբերությունը,
- այլ կարևոր իրավական հարցեր:

Վրաստանի սահմանադրական համաձայնությունը լրիվությամբ պետք է համապատասխանի միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչված սկզբունքներին և նորմերին, մասնավորապես՝ մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների ոլորտում: Վրաստանի սահմանադրական համաձայնությունը, եթե այն չի հակադրվում Վրաստանի Սահմանադրությանը և սահմանադրական օրենքին, ունի գերադասելի իրավաբանական ուժ բոլոր այլ նորմատիվ ակտերի նկատմամբ: Սահմանադրական համաձայնությամբ վերջնականապես հստակեցվեց իրավական սահմանագիծը պետության և եկեղեցու միջև:

ՍԱ ՀԵՏԱԶՐԲԻՐ Է

Նախկին Խորհրդային Միությունում սահմանադրությունը համարվում էր պետության պարտադիր և կարևոր ատիրքուտ՝ բնորոշ հատկանիշ, բայց վախենում էին դրա իրական իշխանության տարածման հնարավորությունից: Այդ պատճառով էլ խորհրդային միութենական հանրապետությունների հիմնական ակտերը գրվում էին Մոսկվայում, միևնույն հաստատությունների կողմից: Այնուհետև այս ակտերը «նվիրելով», ամրապնդվում էր ձևական ժողովրդավարության ատրիբուտը:

XX դարում Ռուսաստանում ընդունեցին հինգ սահմանադրություն: Դրանցից առաջին երկուսը՝ 1918 թվականի կարմիր հեղափոխական և 1924 թվականի Խորհրդային Միության սահմանադրությունները, ստեղծում են գաղափարական ամբողջություն: Դրանց հետևեց 1936 թվականի Իոսեթ Ստալինի Սահմանադրությունը, 1977 թվականի Բրեժնևի Սահմանադրությունը և վերջում, 1993 թվականի Բորիս Ելցինի Սահմանադրությունը, որը գործում է մինչև օրս:

ԵՎ ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՅԻՈՆԱԼԻԶՄ

Համաձայնություն

– քննարկվող/վիճելի հարցերի մասին ընդհանուր համաձայնություն, որին հասնում են անխտիր բոլոր մասնակիցների համաձայնությամբ:

Կոնստիտուցիոնալիզմի համար կարևորագույնը ժողովրդավարական սկզբունքով և ժողովրդավարական պետության կառուցման համար ընդունված գերագույն օրենքի առկայությունն է: Պետության և սահմանադրությունը ընդունող (մշակող) դեմքերի գլխավոր հոգաժողությունը պետք է լինի այնպիսի սահմանադրության ընդունումը, որը կլինի.

- բոլորին միավորող և համաձայնության՝ կոնսենսուսի հիման վրա ընդունված,
- երկարատև գործող և կայուն:

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ստեղծել 4 խումբ, բաժանել քանականումները.

- պետություն,
- քաղաքացիական հասարակություն,
- քաղաքացիներ,
- մեդիա:

Ձեր հասած անվանմանը համապատասխան, պատրաստե՛ք շնորհանդես, թե ինչ պետք է կատարի ձեր սեզմենտը այն բանի համար, որ ճանաչի, գիտենա և նկատի ունենա Վրաստանի սահմանադրությունը, միջազգային փաստաթղթերը և դրանցում արտացոլված մարդու իրավունքները: Բերե՛ք օրինակներ:

Պատասխանե՛ք հարցերին. :

- Ո՞ր իրավական փաստաթղթով/փաստաթղթերով է ղեկավարվում ձեր սեզմենտը և ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ մեխանիզմներ/մեթոդներ եք գործադրում անվանված փաստաթղթերը ուսումնասիրելու, ձեր գործունեությունում դրա դերը ըմբռնելու և գործարկելու համար: Բերե՛ք օրինակներ:
- Որքանո՞վ գոհ եք այս ուղղությամբ ձեր արարքներից: Ինչպե՞ս են գնահատում ուրիշները ձեր գործունեությունը:
- Ի՞նչը կարող է լինել այն բանի ինդիկատորը՝ ստուգիչը, որ դուք անվանված փաստաթղթերին համապատասխան եք գործում/չեք գործում:
- Ժողովրդավարության ո՞ր սկզբունքին են համապատասխանում ձեր արարքները: Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում:
- Ի՞նչ կփոփոխեիք ձեր գործունեությունում այս ուղղությամբ:
- Ի՞նչ խորհուրդ կտայիք այլ սեզմենտի ներկայացուցիչներին:

Վրացական կոնստիտուցիոնալիզմի պատմություն

Վրացական կոնստիտուցիոնալիզմի պատմությունը պարունակում է շատ կարևոր և հանգուցային հարցեր, և այն պայմանականորեն կարելի է անվանել մշտական պայքար պետականության փրկության համար: 1918 թվականի մայիսի 26-ին, կիրակի օրը, կեսօրին, ժամը 5-ն անց 10 րոպեին Թբիլիսիում, Գոլովինի (Ռուսթավելի) պողոտայի վրա գտնվող Կովկասի փոխարքայի նախկին նստավայրում Վրաստանի Ազգային խորհուրդը ընդունեց անկախության ակտ, որով հռչակվեց Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետության անկախությունը:

Սահմանադրությունը կենդանի օրգանիզմ է, այն զարգանում է պետության հետ և զարգացնում է իրավական համակարգը:

*«Դրա համաձայն, Վրաստանի Ազգային խորհուրդը, որը ընտրվել էր 1917 թվականի նոյեմբերի 22-ին Վրաստանի համագումարի կողմից, հայտարարում է.

1. Այսուհետև Վրաստանի Ժողովուրդը ինքնիշխան իրավունքների կրող է, և Վրաստանը լիիրավ անկախ պետություն է,
2. անկախ Վրաստանի քաղաքականության ձևը Ժողովրդավարական հանրապետությունն է,
3. միջազգային պատերազմական վիճակներում Վրաստանը մշտապես չեզոք պետություն է,
4. Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետությունը ցանկանում է միջազգային հարաբերությունների բոլոր անդամների հետ հաստատել բարի դրացիական տրամադրվածություն, հատկապես՝ սահմանակից պետությունների և ազգերի հետ,
5. Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետությունն իր սահմաններում հավասարաչափ ապահովում է բոլոր քաղաքացիների քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքները, անկախ նրանց ազգային պատկանելությունից, դավանանքից, սոցիալական վիճակից և սեռից,
6. Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետությունը զարգացման ազատ ասպարեզ կրացի իր տարածքում բնակվող ազգերի համար,
7. մինչև հիմնադիր Ժողովի գումարումը ամբողջ Վրաստանի վարչակառավարական գործը ղեկավարում է Ազգային խորհուրդը, որը լրացված կլինի ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչներով, և ժամանակավոր կառավարությունը պատասխանատու է խորհրդի առջև».*

* Վրաստանի անկախության ակտ: Վրաստանի օրենսդրական լրաբեր, <https://bit.ly/3z4ZKcj>

ԵՎ ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՅԻՈՆԱԼԻԶՄ

Վերոնշյալ յոթ կետը ներկայացնում է վրացական կոնստիտուցիոնալիզմի զարգացման առաջին աստիճանը: Այս կետերում ճշմարտացիորեն երևում է վրաց ժողովրդի կամքը և ձգտումը դեպի անկախություն: Համարձակորեն կարելի է ասել, որ երկրի զարգացման այս ճանապարհի վրա իշխանությունը և ժողովուրդը միասնական էին:

Ինքնիշխանություն -

պետության
տարածքի սահմաններում
պետական
իշխանության
գերակայություն և
միջազգային
հարաբերություններում նրա
անկախություն:

1921 թվականի փետրվարի 21-ին Թբիլիսիում կայացած նիստում Վրաստանի հիմնադիր ժողովը ընդունեց Վրաստանի առաջին սահմանադրությունը: Ճիշտ այն ժամանակ վրացական զինված ուժերը Թբիլիսիի արվարձաններում պայքար էին մղում ռուսական բանակի դեմ: 1921 թվականի սահմանադրության ընդունումը հսկայական քաղաքական և իրավական նշանակություն ունի: Այն դարաշրջանում գրեթե բոլոր քաղաքակիրթ պետությունները արդեն ընդունել էին սահմանադրություն: Պետական **ինքնիշխանության** հետ միասին սահմանադրությունը ժողովրդավարական պետության հիմնական բնորոշիչն է: Սահմանադրության ընդունմամբ և այնուհետև դրա հրատարակությամբ* Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետությունը տեղ հաստատեց առաջադիմական և ազատ պետությունների շրջանում:

1921 թվականի սահմանադրությունը բաղկացած է 17 գլխից և 149 հոդվածից: Հիմնական օրենքով քաղաքական կառուցվածք սահմանվեց ժողովրդավարական հանրապետությունը: Սահմանադրությամբ երաշխավորված էին կանանց, կրոնական և էթնիկ փոքրամասնությունների իրավունքները: Չեղարկվեց մահապատիժը: 1921 թվականի փետրվարի 25-ին Խորհրդային Ռուսաստանի 11-րդ կարմիր բանակը ներխուժեց Թբիլիսի: Դրանով ավարտվեց Վրաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետության գոյությունը և սահմանադրության գործողությունը:

Խորհրդային Վրաստանում ընդունվեց չորս խորհրդային սահմանադրություն՝ 1922, 1927, 1937 և 1978 թվականներին, որոնք ներկայացնում էին տիպիկ խորհրդային սահմանադրություններ և ոչնչով չէին տարբերվում Ռուսաստանի խորհրդային դաշնային սոցիալիստական հանրապետությունների սահմանադրություններից: Խորհրդային սահմանադրությունների առկայությունը ոչ մի իրավական նշանակություն չուներ: Դա Խորհրդային Ռուսաստանի կողմից ժողովրդավարության քողածածկույթի ստեղծման փորձ էր: Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը գիտեր, որ խորհրդային սահմանադրությունները չէին կարող ստեղծել հիմք կոնստիտուցիոնալիզմի համար:

Ազատություն ձեռք բերելու հետ միասին սկսվեց մտածմունքը նոր սահմանադրություն ստեղծելու մասին: 1990 թվականին առաջին բազմակուսակցական Գերագույն խորհուրդը փոփոխություններ մտցրեց 1978 թվականի դեռևս գործող խորհրդային սահմանադրությունում: 1991 թվականի վերջին զարգացած երևույթները** փաստորեն դադարեցրին

* Սահմանադրությունը տպագրվեց 1921 թվականի մարտին, Բաթումիում, Նեստոր Խվինգիայի տպարանում:

** Վրաստանի քաղաքացիական պատերազմ-զինված հակամարտություն Վրաստանում 1991-1993 թվականներին, ընթանում էր նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիայի աջակիցների և ընդդիմության ներկայացուցիչների միջև:

Պատերազմն ավարտվեց զինված հեղաշրջմամբ, օրինական պետության պարտությամբ և Վրաստանի նախագահ Զվիադ Գամսախուրդիայի՝ Վրաստանից վտարմամբ: Պատերազմը նշանակալից վնաս հասցրեց Վրաստանին:

անցումային սահմանադրության գործողությունը: Չվիադ Գամսախուրիայի իշխանությունը չհասցրեց նոր սահմանադրություն մշակել և ընդունել:

1992 թվականի փետրվարի 21-ին **Ռազմական խորհուրդը** ընդունեց հռչակագիր 1921 թվականի փետրվարի 21-ի սահմանադրության վերականգնման մասին: Ռազմական խորհուրդը չուներ պետության զարգացման քաղաքական և իրավական տեսական:

1921 թվականի սահմանադրությունը իրավական առումով չէր համապատասխանում այն ժամանակաշրջանում գործող համակարգին: Որոշված չէր՝ ինչպես կկարողանար սահմանադրությունը կարգավորել պետության կառավարման և այլ իրավական հարցեր: Իրավական ակտը կենդանի օրգանիզմ է: Այն պետք է համապատասխանի ժամանակին և տարածությանը: 1921 թվականի սահմանադրությունը դուրս էր ընկել ընդհանուր իրավական տարածությունից և չէր կարողանում կարգավորել ժամանակակից քաղաքական և հասարակական կյանքը:

1992 թվականի նոյեմբերի 6-ին Վրաստանի խորհրդարանն ընդունեց օրենք «Պետական իշխանության մասին», որը հայտնի է «Փոքր սահմանադրություն» անունով: Այն ժամանակաշրջանի համար այդ օրենքը կարգավորում էր պետական իշխանություն կազմակերպելու հարցերը: Օրենքը միավորեց խորհրդարանի նախագահի և պետության ղեկավարի պաշտոնը:

1993 թվականի մարտի 25-ին Վրաստանի խորհրդարանն ընդունեց որոշում Վրաստանի պետական սահմանադրական հանձնաժողով ստեղծելու և պետական սահմանադրական հանձնաժողովի դրույթները հաստատելու վերաբերյալ: Պետական սահմանադրական հանձնաժողովի նախագահ ընտրվեց Վրաստանի խորհրդարանի նախագահ – պետության հրամանատար Էդուարդ Շևարդնաձեն:

1995 թվականի օգոստոսի 24-ին, ժամը 17-ն անց 50 րոպեին Վրաստանի Հանրապետության խորհրդարանը, այսպես կոչված, «Իմելի» շենքում, 159 ձայնով՝ 8-ի դեմ, ընդունեց Վրաստանի սահմանադրությունը: 1995 թվականի սեպտեմբերի 17-ին պետական սահմանադրական հանձնաժողովը և Վրաստանի խորհրդարանի անդամները ստորագրեցին սահմանադրության պաշտոնական տեքստը կառավարության այն դահլիճում, որտեղ Վրաստանի Հանրապետության Գերագույն խորհուրդը հայտարարեց Վրաստանի անկախության վերականգնման ակտը:

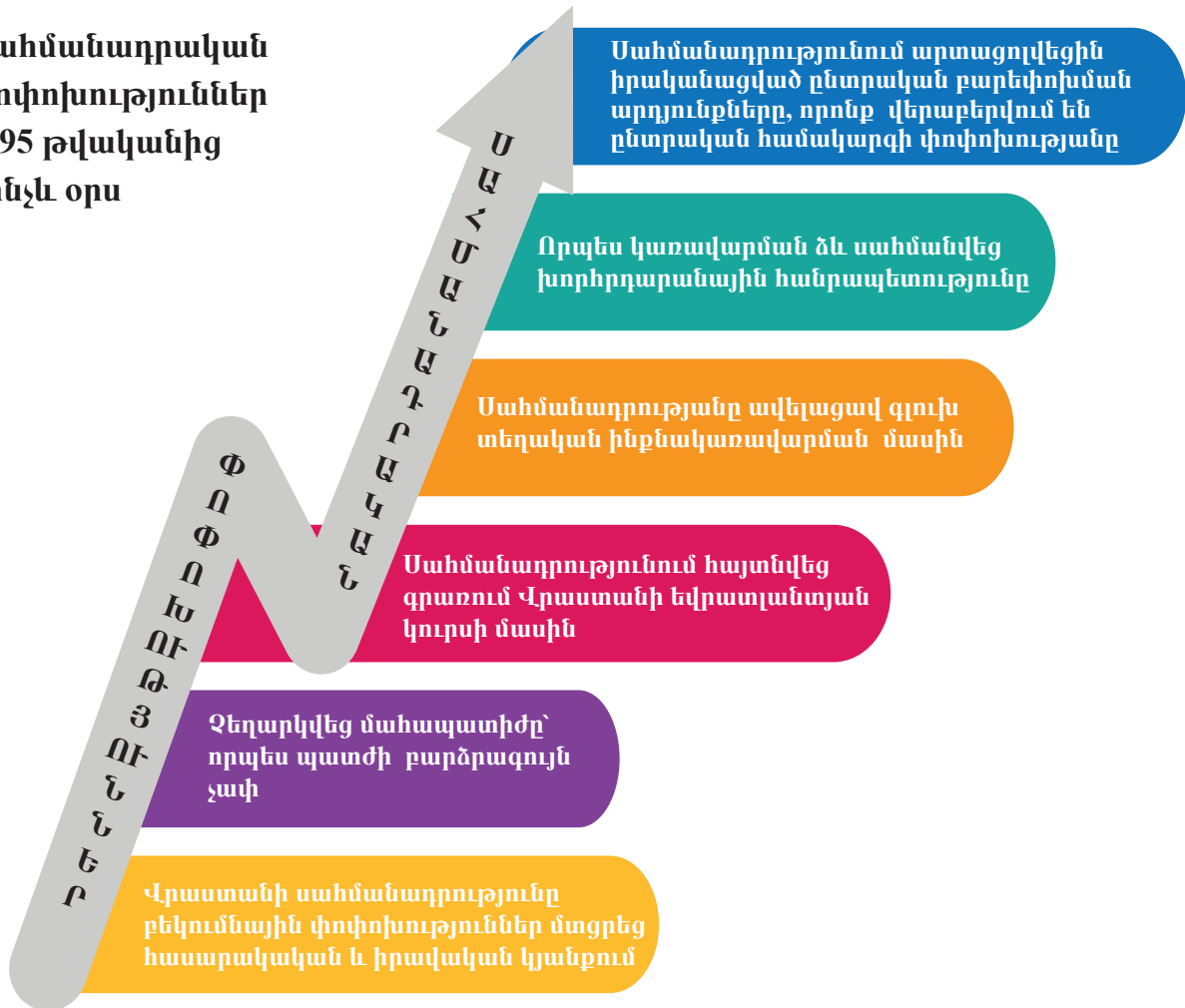
1995 թվականին ընդունված փաստաթղթից այսօր միայն կազմն է մնացել: Վրաստանի սահմանադրությունը 1995 թվականից մինչև օրս կրեց բազմաթիվ նշանակալից փոփոխություններ: Առանձնապես հատկանշական են կառավարման ձևի փոփոխությունները:

Վրաստանի
Հանրապետության
ռազմական խորհուրդ –
Վրաստանի կառավարող
մարմին պուտչից
հետո, 1992 թվականի
հունվարի 2-ից մինչև
մարտի 10-ը:

Սահմանադրական
փոփոխություններ
1995 թվականից
մինչև օրս

Սահմանադրությամբ արգելված է մահապատիժը: Անթույլատրելի է մարդուն հալածանքների ենթարկելը, նրա նկատմամբ ոչ մարդասիրական, սաստիկ, արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունքը:

ՎԵՐՀԻՃԵՔ

- Քանի՞ գլխից է բաղկացած Վրաստանի սահմանադրությունը: Ինչի՞ն է վերաբերվում դրանցից ամեն մեկը:
- Ի՞նչ տեղեկատվություն է հաղորդում ներածականը:

Աշխարհի և վրացական կոնստիտուցիոնալիզմի պատմությունը հագեցած է անգիջում և կարծիքների կրքոտ պայքարով իշխանության և քաղաքացիների միջև: Ժողովրդավարության և ազատության համար պայքարը պահանջում է հաջորդականություն: Մարդկությունը հսկայական զոհեր ունեցավ ազատության համար պայքարում և այս պայքարը շարունակվում է մինչև օրս:

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐԲԻՐ Է

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների սահմանադրություն

1787 թվականի սեպտեմբերի 17-ին ավարտվեց աշխատանքը Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների նոր սահմանադրության վրա, իսկ 1789 թվականի մարտի 4-ին, այն բանից հետո, ինչ Նահանգներում կատարվեց դրա վավերացումը, այն ուժի մեջ մտավ: ԱՄՆ-ի սահմանադրությունը բաղկացած է յոթ գլխից (օրենսդիր իշխանություն, գործադիր իշխանություն, դատական իշխանություն, նահանգների իրավունքներ, փոփոխությունների և լրացումների հավելում, դաշնային իշխանություն, վավերացում):

1787 թվականից առ այսօր Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների սահմանադրությունում մտցվել է 27 ուղղում: Այդ թվում՝ առաջին 10 ուղղումը մտցվել է միասին և հիշատակվում է որպես բիլ (օրենք) իրավունքների մասին (անգլ. Bill of rights): Հաջորդ 17 ուղղումը մտցվեց տարբեր ժամանակ: Հատկանշական է, որ 1787 թվականից հետո հաստատման ներկայացված 10 000-ից ավելի ուղղում մերժվեց:

ԱՄՆ-ի սահմանադրությունը երկրի և իրավական համակարգի կայունության հիմքն է: Չնայած իշխանափոխություններին, ոչ ոքի մոտ չի առաջացել ցանկություն սահմանադրությունը վերածել իր իշխանությունը ամրապնդելու միջոցի և դրանով քողարկել իր խմբերատիվ բնույթը:

«1787 թվականին Փիլադելֆիայում 55 անձի վաստակը ևս մի հարված հասցրեց թագավորական իշխանության աստվածայնության գաղափարին: Ազատությունը, որը հեղեղի նման հոսում է այս սահմանադրությունից, մատչելի պայմանների ամբողջ աշխարհի ստեղծեց: Դրանից հետո մեր ափերի մոտ կուտակվեցին ճնշվածների և ընչազուրկների զանգվածներ աշխարհի բոլոր անկյուններից: Դրանց շրջանում էին նաև ուրիշներ՝ կրթվածներ և ունևորներ, ովքեր նոր երկրում որոնում էին նոր կյանք և նոր ազատություններ: Այ, սրանում է կայանում մեր սահմանադրության նշանակությունը»:

Ուորեն Է. Բերգեր

Ամերիկյան կոնստիտուցիոնալիզմի պատմությունը գնահատելիս կարելի է ասել, որ Ամերիկայի սահմանադրությունը ժամանակից և դարաշրջանից առաջ անցավ, այդ պատճառով այն կա և միշտ կլինի ամերիկյան ժողովրդավարության գերագույն իրավական երաշխիքը:

Ուորեն Է. Բերգեր՝ ԱՄՆ-ի Սահմանադրության երկու հարյուրամյակի կապակցությամբ ստեղծված հանձնաժողովի նախագահ, ԱՄՆ-ի գերագույն դատարանի նախագահ 1969-1986 թթ.:

Սահմանադրության ներածականում հայտարարված է Վրաստանի քաղաքացիների անշեղ կամքը.

- հաստատվի ժողովրդավարական հասարակարգ,
- տնտեսական ազատություն,
- սոցիալական և իրավական պետություն,
- ապահովված լինեն մարդու համընդհանուր ճանաչված իրավունքները և ազատությունները,
- հաստատվի պետականորեն անկախություն և այլ ժողովուրդների հետ խաղաղ հարաբերություն:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համացանցի միջոցով փնտրե՛ք տեղեկատվություն երկրների ժողովրդավարության գնահատման, հետազոտությունների կամ ինդեքսների մասին (օրինակ՝ բրիտանական «Էկոնոմիստ» ամսագրի աշխարհի երկրների ժողովրդավարության ինդեքսը՝ «Freedom House» միջազգային իրավապաշտպան կազմակերպության հետազոտությամբ) և պատրաստե՛ք շնորհանդես, որտեղ կտեսաբանեք.

- ի՞նչ մեթոդաբանությամբ, չափանիշերով է կատարվում երկրների ժողովրդավարության գնահատումը,
- ի՞նչ կատեգորիաների են բաժանվում պետությունները (օր.՝ լիարժեք ժողովրդավարություն, ոչ լիարժեք ժողովրդավարություն):

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Վրաստանի կոնստիտուցիոնալիզմի զարգացման պատմություն <https://bit.ly/3RxCPMw>
- ▶ Ֆրանսիայի մեծ հեղափոխություն <https://bit.ly/3IzJG45>

II թեմա. Իրավական մշակույթ

Ուշադրություն

II գլուխ. Օրենք և օրինահնազանդություն

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Համալիր առաջադրանքի պայման

Մեր շրջապատում բազմաթիվ օրինախախտումներ (հետիոտների և վարորդների կողմից ճանապարհային երթևեկության կանոնների խախտում, վաղ ամուսնության դեպքեր, ընտանիքում բռնություն, սահմանափակ կարողություններ ունեցող անձինք, աշխատանքային իրավունքների խախտում և այլն) են կատարվում: Օրինազանցը երբեմն քաղաքացիներն են, երբեմն՝ հասարակությունը, պետական ինստիտուցիաները կամ՝ բոլորը միասին: Դու և քո համադասարանցիները թվարկածից առանձնացրե՛ք ձեզ համար առավել ակտուալ հիմնախնդիրը, համայնքում անցկացրեք հարցում ընտրված խնդրին համապատասխան օրենքների մասին իրազեկվածության և օրենքի գործադրմանը խոչընդոտող պատճառների մասին:

Առաջին փուլում աշխատե՛ք ինքնուրույն. հարցում անցկացրեք տարբեր տարիքի, սեռի, կրթության, ազգության մարդկանց շրջանում (յուրաքանչյուրը՝ 5-6 ռեսպոնդենտ՝ հարցման մասնակից): Վերլուծե՛ք պատասխանները և մշակե՛ք երաշխավորություններ՝ ինչ կարող է անել քաղաքացիական հասարակությունը օրինահնազանդության նկատմամբ հասարակության գիտակցությունը փոփոխելու և ինստիտուտների վրա ազդելու նպատակով: **Երկրորդ փուլում** ստեղծե՛ք խմբեր, կիսվե՛ք միմյանց հետ ձեր հետազոտության արդյունքներով և հանրագումարեք դրանք: Խումբը թող պատրաստի և ներկայացնի **հետազոտության հաշվետվությունը՝ երաշխավորությունների** (տեքստ/սլայդ շուրջ) ձևաչափով:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհահաղետում ընդգծված հստակեցրեք.

- Ի՞նչն է ներկայացնում քննարկված խնդրի մասին օրենսդրական նորմ սահմանելու հիմք: Վերլուծե՛ք՝ ի՞նչ ուղեկցող բացասական արդյունքներ են կցված այս օրինախախտմանը, և ինչպե՞ս են դրանք արտացոլվում անձի կարիքների և պահանջմունքների, իրավական մշակույթի վրա:
- Ինչպիսի՞ն է քաղաքացիական հասարակության դերը հասարակական գիտակցության (տեղեկատվության պակաս, կարծրատիպեր և ավանդույթներ) փոփոխության և ինստիտուցիաների վրա ազդեցության (օրենքի գերակայության, մոնիթորինգի, խնդրի փաստաբանության) գործում:
- Ինչո՞ւ և ինչպե՞ս պետք է համագործակցեն քաղաքացիները, քաղաքացիական հասարակությունը և իշխանությունը օրինախախտման կանխարգելման և օրինահնազանդության բարձրացման համար:

ԱՅՆ ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԻ

ԴԱՏԵՑԵՔ

Քննարկե՛ք ստորև տրված պատմությունը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ վնաս հասցրեց իրավիճակի հերոսին սեփական իրավունքները չգիտենալը: Օրենքի բարեփոխման ձգձգվածության գործընթացը:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ են ընտանիքները թաքցնում ՄԿՈՒ անձանց: Ինչպե՞ս է փոխվել իրավիճակն այս տեսակետից այսօր:
- Ի՞նչ ավանդ է ներդրում քաղաքացիական հասարակությունն այս գործընթացում: Բերե՛ք օրինակներ:
- Ի՞նչ թերություններ ունի սոցիալական օգնության համակարգն՝ ըստ այս իրավիճակի:
- Մեղավո՞ր էր, թե՞ ոչ սոցիալական ծառայության գործակալությունը մեղադրյալ երիտասարդ կնոջ հանդեպ: Ինչո՞ւ:
- Ինչպե՞ս կընթանային երևույթները, եթե իրավիճակի հերոսը սեփական իրավունքները պաշտպանելու համար դատարան չդիմեր:
- Որքանո՞վ ձեզ ընդունելի է դատավորի կայացրած դատավճիռը: Ի՞նչը դրվեց քաղաքացու հայցը բավարարելու որոշման հիմքում:
- Ինչո՞ւ դատավորը նկատի չառավ սոցիալական ծառայության գործակալության ներկայացուցչի խոսքը, որտեղ այս վերջինս իրեն արդարացնում էր գոյություն ունեցող օրենքով:
- Գտնո՞ւմ եք, թե՞ ոչ, որ նման արարքը մոտիվացիա է այլ ՄԿՈՒ անձանց համար:
- Դուք ի՞նչ խորհուրդ կտայիք նման իրավիճակում գտնվող ՄԿՈՒ անձին:
- Կարելի՞ է այս պատմության հերոսին անվանել իրավական մշակույթ ունեցող քաղաքացի: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:

Ես շահեցի դատը պետության հանդեպ *

Տարիների ընթացքում ընտանիքը զավակի հիվանդությունը թաքցնում էր: Դա լսողության խնդիրն էր, որը երեխայի մոտ սկսվեց 11 տարեկան հասակից: Այնուհետև (խորհրդային ժամանակաշրջանում) ընտանիքն այս հիվանդության մասին խոսելուց խուսափում էր աշխատանքը կորցնելու վախի պատճառով: Երեխա տարիքում աղջկա մոտ վնասված էր լսողության միայն 10-15%-ը: Իսկ տարիների հետ միասին հիվանդությունը խորանում էր, թեև, քանի որ աղջիկը շրթունքների շարժումներով հասկանում էր ասվածը, մինչև համաճարակի սկսվելը այս տեսակետից խնդիր չունեց: Դիմակները այս իրականությունը փոխեցին:

Այսօր արդեն երիտասարդ կինը միայն մի լսողական սարք ունի: Թեև գիտի, որ շուտով երկրորդն էլ անհրաժեշտ կլինի: Նա այն էլ գիտի, որ հիվանդությունը խորանալու բնույթ ունի և ավարտվում

* Աղբյուր. <https://bit.ly/3Rtb87H>

է խլությունը:

Չնայած այն բանին, որ լսողության վնասվածքը նրա մոտ հաստատվեց երեխա ժամանակ, երիտասարդ կինը չգիտեր, որ իր նման հիվանդություն ունեցող անձին պետությունից հարյուր լարիանոց թոշակ է պատկանում: Մի անգամ փողոցում պատահաբար նրան հանդիպեց ուսանողական տարիների ընկերը: Նա, ի միջի այլոց, հարցրեց ՄԿՈՒ անձի կարգավիճակ և թոշակ ունենալու մասին: Աղջիկը ճիշտ այդ ժամանակ հասկացավ, թե ինչ կարող է պահանջել պետությունից և սկսեց տեղեկատվություն որոնել:

Նրան «չափավոր» արտահայտված ՄԿՈՒ անձի կարգավիճակ շնորհվեց, որը թոշակ չի նախատեսում: Իսկ թոշակ նշանակելու համար պահանջեցին երեխա ժամանակ, այսինքն՝ մոտավորապես 35 տարի առաջ անցկացված բժշկական տեղեկանքներ պովիկինիկայից, որը կինը պահած չուներ: Բժշկական հաստատություններում, որտեղ գոնե մեկ անգամ եղել էր նա, ամեն ինչ կորցրել էին: Բժիշկներն ասում էին. «Զանի որ փաստաթուղթ չունես, ոչինչ չենք կարող անել»: Այնուհետև պահանջեցին ներկայացնել Սամխարաուլիի անվան դատաբնական բյուրոյի եզրակացությունը, դա նույնպես տարավ-ներկայացրեց: Անձամբ խնդրում էր լսել վկաներին: Բայց սոցիալական ծառայության գործակալությունը նրա պահանջը այնուամենայնիվ չբավարարեց:

Կինը դատարան դիմեց: Գործը շահեց: Այդ ժամանակաշրջանում հայցվորը համացանցում հայտնաբերեց հիմնադրամ, որը պաշտպանում էր Վրաստանում լսողության խնդիրներ ունեցող անձանց իրավունքները: Այս հիմնադրամի օգնությամբ արտասահմանում նույնպես հնարավոր դարձավ խլության գենի գենետիկական անալիզի անցկացումը, որը հաստատեց, որ կինը 99%-ով գենի վնասվածք ուներ և հիվանդությունը ստացել էր ժառանգաբար:

Դատավորը որոշեց, որ ՄԿՈՒ կնոջը պետք է նաև թոշակ նշանակեն, և դատարանի վեճը սկսվելու օրվանից կուտակված փոխհատուցումը նույնպես տրվի: Սա բողոքարկման մակարդակով քննարկված առաջին գործն է, երբ դատարանը պետությանն ասաց, որ նա պետք է գրանցի այս անձնավորությանը համապատասխան կարգավիճակով և պետք է նրան հատկացնի և՛ թոշակ, և՛ փոխհատուցում: Դատավորն ասաց պետությանը. «դու այս մարդու իրավունքը խախտեցիր, թեև այս գործը այլ կողմից նույնպես աննախադեպ է»: Ամբողջ վարույթի ընթացքում պետության ներկայացուցիչն ասում

Վրաստանի օրենսդրությամբ, կլինիկաները պարտավոր չեն փաստաթղթերը պահպանել հինգ տարուց ավելի:

ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԻ

Էր, որ մենք վարվում ենք այնպես, ինչպես գրված է օրենքում: Իսկ դատավորը նրանց փաստորեն մատնանշեց, որ եթե համակարգը անկառավարելի է, իրենք պետք է այն կառավարեն, այս շահած գործը հնարավոր է այլ ՄԿՈՒ անձանց համար դառնա օրինակ և մղի պաշտպանելու սեփական իրավունքները:

Այսօր նույնպես շատ ՄԿՈՒ անձինք փորձում են ստանալ կարգավիճակ և ձեռք բերել հասանելի թոշակը: Այս անձանց համար սկզբունքի և արժանապատվության հարց է, որ ստանան այն, ինչը նրանց պատկանում է պետության կողմից: Պետությունը պարտավոր է ելք գտնել մարդու համար, որը քառասուն տարվա վաղեմության մի թղթի գոյություն չունենալու պատճառով չի կարողանում ստանալ օգնություն, և միաժամանակ ստիպված է ապացուցել, որ երեխա ժամանակից սահմանափակ կարողություն ունի: Նշված գործը այնուամենայնիվ լույս վառեց մի փոքր սենյակում և նաև այլ մարդկանց տվեց արդարությունը վերականգնելու հույս:

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Ի՞նչ եք կարծում, նկատի կառնի՞, թե՞ ոչ օրինաստեղծ գործընթացը մարդու իրավունքները: Ցանկացած օրենքի ընդունմանը նախորդում են, թե՞ ոչ բանավեճեր մարդու լավագույն շահերը պաշտպանելու համար:
- Ինչպիսի՞ն է քաղաքացիների, հասարակության ընդգրկվածությունը օրենքների ստեղծման գործընթացում: Ինչո՞ւ:
- Հնարավո՞ր է, թե՞ ոչ օրենքում բաց թողնված լինի որևէ տեսակետ, որը հետո երկիմաստություն կամ անհասկանալիություն առաջացնի:
- Ի՞նչ է տեղի ունենում այդ ժամանակ, ո՞վ և ինչպե՞ս կարող է հոգալ այս թերությունները ուղղելու մասին:
- Ինչպե՞ս կարող է կատարվել հասարակությանը նոր օրենսդրական փաստաթղթերի, դրանց հիմունքների, բովանդակության և գործադրման մեխանիզմների մասին իրազեկումը:
- Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞ւ է անչափահասի իրավունքների պաշտպանությունը հանդիսանում առանձնահատուկ հոգատարության առարկա:
- Ո՞ր հիմնարար փաստաթղթերն են նախատեսում կոնկրետ օրենսդրական նորմերի մշակում:

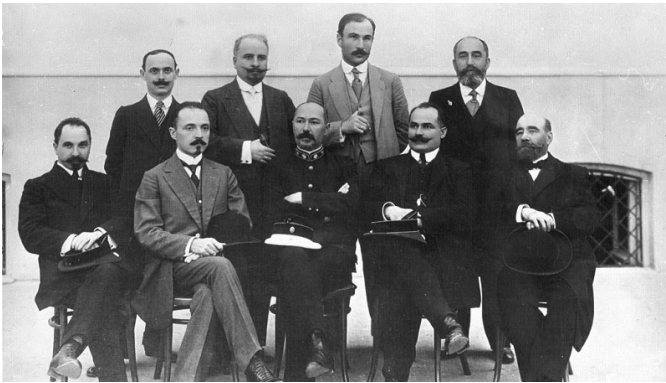
Կարգավորման ոլորտի համաձայն, օրենքները բաժանված են խմբերի, որոնք կոչվում են իրավունքի ճյուղեր:

Իրավունքի հիմնական ճյուղերը և դրանց կարգավորման ոլորտները

Սահմանադրական իրավունք	Վարչական իրավունք	Քրեական իրավունք	Քաղաքացիական իրավունք	Մունիցիպալային իրավունք	Էկոլոգիական իրավունք
Իրավունքի բոլոր ճյուղերի ընդհանուր հարցեր, պետության կառավարման կարևորագույն հարցեր:	Պետական մարմինների, այսինքն՝ վարչության (խորհրդարանի, դատարանի և այլնի բացառությամբ) և հիմնարկների գործունեություն, ինչպես նաև հասարակական կարգապահությունը խախտողների մեծ մասը (մի մասը քրեական իրավունքում է):	Մարդկանց, հասարակության, պետության, կազմակերպությունների դեմ ուղղված առանձնապես վտանգավոր խախտումների՝ հանցագործությունների բացահայտում, խափանում, խուսափում, խախտողների պատժում:	Մարդկանց միջև որոշ անձնական և գույքային հարաբերություններ, ընտանեկան, ժառանգական, պայմանագրային և այլն: Գործում է նաև պետության և կազմակերպությունների միջև գույքային, պայմանագրային հարաբերություններում: Քաղաքացիական օրենսգիրք, քաղաքացիական վարույթային օրենսգիրք:	Տեղական կառավարման, քաղաքապետների, շրջանային վարչությունների, սակրեբուլոնների գործունեություն:	Շրջակա միջավայրի պաշտպանության հետ կապված հարցեր:
Սահմանադրություն. օրենքներ հանրաքվեի, խորհրդարանի, նախագահի, կառավարության, դատարանների, կուսակցությունների մասին և այլն:	Օրենսգրքեր. Ընդհանուր վարչական վարույթային, վարչական իրավախախտումների և մի քանի օրենք, օրինակ՝ օրենք կրթության մասին:	Քրեական օրենսդրություն, քրեական իրավունքի վարույթային օրենսգիրք և այլ օրենքներ:		Օրենք տեղական կառավարման և ինքնակառավարման մասին և այլն:	Անտառի օրենսգիրք, օրենքներ հողի, ջրի, օգտակար հանածոների մասին:

Քաղաքացիական շարժման հիմնալի օրինակ է Վրաստանում 1879-1927 թվականներին վրացիների շրջանում գրագիտություն տարածող ընկերության գոյությունը: Կազմակերպությունը վարում էր մշակութային-կրթական գործունեություն, բացում էր դպրոցներ, ընթերցարաններ, հրատարակում էր գրքեր: Ընկերությունը քաղաքներում և գյուղերում անց էր կացնում տարբեր տեսակի բարեգործական երեկոներ, ներկայացումներ և այլ միջոցառումներ: Շատ վրացի գրողներ իրենց ստեղծագործությունների հրատարակությունը վստահում էին ընկերությանը: Հայտնի մեկենասներ Չուբալաշվիլի եղբայրները և Դավիթ Սարաջիշվիլին մեծ գումար մտցրին ընկերության դրամարկիտում: Թբիլիսիի տեղանքային բանկը (որի հիմնադիրը և նախագահը Իլիա Ճավճավաձեն էր) 11 հազար ռուբլի փոխանցեց ընկերության հիմնադրամ: Նույնպիսի գումար հատկացրեց Քութաիսիի

Վրացիների շրջանում գրագիտություն տարածող ընկերության հիմնադիրներ. Իսկոբ Գոգերաշվիլի, Դմիտրի Բաքրաձե, Դմիտրի Մուսխելիշվիլի, Կոնստանտին Մամաջաշվիլի, Գեգե Մաղալաշվիլի, Վախտանգ Թուլաշվիլի, Անտոն Փուրցելաձե, Նիկո Ցխվելաձե և Գիորգի Իոսելիանի:

ազգային համակարգի ձևավորման-գարգացման, ինչպես նաև վրաց հասարակությունում ազգային ոգու ծլարձակման գործում: Ճիշտ այս ընկերության կողմից XIX դարի 80-ական թվականներին Թբիլիսիում և Քութաիսիում հիմնադրվեցին վրացական ազնվականական գիմնազիաները, որտեղ ուսումնառությունն ընթանում էր վրացերեն: Գրագիտություն տարածող ընկերության գործիչներից հատկապես նշանակալից է վրացական մանկավարժական մտքի հայտնի ներկայացուցիչներ Իսկոբ Գոգերաշվիլի, Սիլովան Խունդաձե, Իոսեթ Օցխելի, Իվանե Գոմելաուրի, Լուարսաթ Բոցվաձեի և այլոց ավանդը:

Գրագիտություն տարածող հասարակության հարուստ գրադարանը ներկայումս պահպանվում է Վրաստանի խորհրդարանի Ազգային գրադարանում:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանվե՛ք 4 խմբի, 2 խումբն աշխատում է իրավիճակ 1-ի վրա, երկու խումբը՝ իրավիճակ 2-ի վրա:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

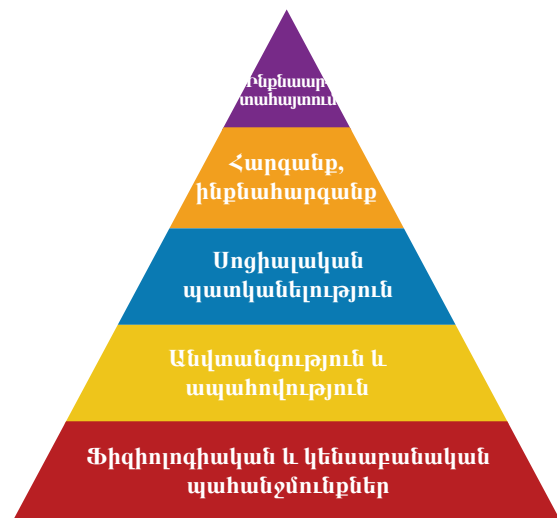
Ծանոթացե՛ք «Հանքափորի կնոջ երգը» բանաստեղծությանը, դատողությունն արեք դրանում արտահայտված խնդիրների մասին և պատրաստե՛ք շնորհանդես ստորև տրված հարցերի կիրառմամբ.

- ո՞ր սոցիալական հիմնախնդրի մասին է խոսքը բանաստեղծության մեջ: Ինչո՞ւ էք այդպես կարծում:
- Ի՞նչ գիտեք քաղաքացիական պոեզիայի, արվեստի մասին: Կարելի՞ է, թե՛ ոչ այն համարել քաղաքացիական ակտիվության ձև:
- Նկարագրե՛ք ի՞նչ փոփոխություններ է նկատում կինը հանքագործի մոտ: Ի՞նչ են ցույց տալիս այս փոփոխությունները:
- Հանքագործի ո՞ր մտատանջությունն է կիսում կինը և ո՞րն է

թողնում անխոս: Ինչո՞ւ:

- Կապակցե՛ք այս պահանջմունքները ձեզ հայտնի «Մասլոուի պահանջմունքների բուրգի» մակարդակներին:
- Թվարկե՛ք հանքագործի մասնագիտության հետ կապված ռիսկերը և օգուտը, համեմատե՛ք և դատեցե՛ք՝ որքանո՞վ են դրանք համապատասխանում միմյանց:
- Մարդու ո՞ր իրավունքներն են խախտում հանքագործների աշխատանքի պայմանները:
- Ինչպե՞ս կարող ենք գնահատել այսպիսի իրավիճակը իրավական տեսակետից: Անվանե՛ք փաստարկներ:
- Ինչի՞ մասին է ակնարկում բանաստեղծության վերջին արտահայտությունը. «Երանի ամուսնուս ձեռքն ու ոտքը առողջ լինեն, որպեսզի հանքախորշ իջնի»:
- Ձեր կարծիքով, ինչպե՞ս պետք է փոփոխվի իրավիճակը, որպեսզի արդարությունը վերականգնվի:
- Գուցե հիշո՞ւմ եք աշխատանքի պայմանների խախտման այլ դեպքեր: Ո՞վ է տուժում նման իրավիճակում և ինչպե՞ս:
- Նման իրավիճակներում ի՞նչ կարող են փոխել քաղաքացիական հասարակությունը (ոչ կառավարական կազմակերպությունները, մեդիան, արհմիությունները, արվեստը...), քաղաքացիները:

Մասլոուի մարդու պահանջմունքների բուրգ

Հանքագործի կնոջ երգը

Այս գիշեր ուշ կգա իմ տղամարդը, իմ խանձված, մրոտված ամուսինը,

Եվ նրա ատամները սպիտակությունից կփայլեն:

Ատամներով կարող եմ իմ ամուսնուն տարբերել ուրիշներից:

Երբ ծանոթացա, սպիտակ տղամարդ էր:

Հիմա մի տեսակ փոշեգույն դարձավ:

Չայնի մեջ էլ կարծես մանրացած երկաթ է խառնվել:

Աչքերի մեջ շիկացած յուղ է փայլում:

Փոխվում է իմ ամուսինը, երբ երկար թունելից է դուրս գալիս,
Երբ այստեղի կյանքին է վերադառնում:

Այ, ուր որ է կգա, փոշու մեջ թաթախված կրացի դուռը
Եվ ներս կբերի իր հոտը: Երկրագնդի խորքից իր հետը բերած
ուրիշ իր նման հոգեմաշ մարդկանց:

Կգա՝ մի ձեռքում դատարկ ամաններ,

Մյուսում՝ մրոտված հացը:

Հացն էլ ետ բերած իմ ամուսինը: Ինձնից բացի հացն էլ է սևացրել՝
Ճանապարհին փոքր կտոր պոկելով, երևում է՝ քաղցած է:

Կնստի սեղանի մոտ և նստած կմնա:

Սպասում է ջրալի ճաշով ափսեն, որի մեջ կլինի իմ

Մի քանի հասցրած նախադասությունը բանկի պարտքերի և

Խանութի ապառիկի և

Հարևանի երեխայի նոր կոշիկի և

Մեր երեխաների հնացած պայուսակների,

Մեր հուսահատության մասին:

Կնստի ու կնայի պատուհանից, հայացքը՝ դեպի երկինք:

Երկինքը կարոտել եմ - կասի ու կլռի:

Այս գիշեր ուշ կգա իմ ամուսինը և կգցի լվանալու համար բերած
հագուստը:

Եվ ձմռան սառնամանիքին կրացի պատուհանը:

Կարոտել եմ օդը՝ կասի ու կլռի:

Եվ ես ոչինչ չեմ ասի նկարչական տեսրերի և

Շոկոլադների և

Նոր զգեստների և

Այ, այն ցուցափեղկում կառչած վզնոցի և

Ընդհանրապես, մարդավայել կյանքի մասին:

Միայն կմտածեմ՝ երանի ձեռք ու ոտք միշտ ունենա

Իմ ամուսինը,

Որպեսզի իջնի հանքախորշ:

Էկա Քևանիշվիլի

«Էվակուացիայի պլան» ժողովածուից, 2016

Կարող եք ունկնդրել նաև <https://bit.ly/3r3v7hd>

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Ծանոթացե՛ք տրված տեղեկատվությանը, ցանկալի է վերանայեք նաև էլեկտրոնային ռեսուրսը, դատողություն անեք, և ստորև տրված հարցերի օգնությամբ պատրաստեք շնորհանդես.

- Ի՞նչ նպատակ է արտացոլում «Արժանապատիվ աշխատանքի հարթակը»:
- Ո՞ր օրենքը/օրենքներն են կարգավորում այս հարցը և ի՞նչ տեսակ օրինախախտման մասին է խոսվում:
- Կարո՞ղ է այսպիսի հասարակական միավորումը ազդեցություն ունենալ ոչ արդարացի գործընթացների վրա: Ինչպե՞ս:
- Ինչո՞ւ է կարևոր տարբեր քաղաքացիական խմբերի ուժերի միավորումը առկա քաղաքականության վրա ազդեցության համար:
- Էլի ի՞նչ ձևերի կարող է դիմել հասարակությունը աշխատանքի կամ ցանկացած օրենքի պաշտպանության նախաձեռնության համար:
- Ի՞նչ կապ եք տեսնում քննարկված հարցի և իրավական մշակույթի միջև:
- Ի՞նչ դեր է ստանձնում իշխանությունը, երբ քաղաքացիների իրավունքները խախտվում են, և ի՞նչ ազդեցություն կարող է ունենալ քաղաքացիական հասարակությունը արդարության վերականգնման համար:

Քաղաքացիական հասարակություն՝ աշխատանքային իրավունքի համար*

Վրաստանում գործում է «Արժանապատիվ աշխատանքի հարթակ», <https://shroma.ge/news/union-busting/>, որում միավորված է մի քանի քաղաքացիական կազմակերպություն, մասնավորապես. Սոցիալական արդարացիության կենտրոնը, Առողջապահության և սպասարկման ոլորտի արհմիություններ – համերաշխության կենտրոնը, Երիտասարդ իրավաբանների ասոցիացիան, Սոցիալական աշխատողների միավորումը, Թբիլիսիի մետրոպոլիտենի անկախ արհմիություն – իսսնություն 2013-ը, Բաց հասարակության հիմնադրամ – Վրաստանը:

Սա քաղաքացիական կազմակերպությունների շարժում է աշխատանքային իրավունքների պաշտպանության համար: Նրանք փաստաբանություն են կատարում աշխատողների աշխատանքային իրավունքների պաշտպանությանը, ինչը ցանկացած իրավական պետության և դրա համապատասխան

* Նյութը պատրաստվեց «People in Need»-ի՝ «Ապացույցների վրա հիմնված աշխատանքային իրավունքների փաստաբանություն Վրաստանում» նախագծի շրջանակներում

ԳՈՅՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒՆԻ

...Շատ
աշխատողներ
չունեն
տեղեկատվություն
անգամ
աշխատանքային
օրենսդրությամբ
նրանց
երաշխավորված
բազային
աշխատանքային
իրավունքների
կապակցությամբ,
ինչը նրանց
կանգնեցնում է
աշխատանքային
իրավունքների
խախտման ծանր
ռիսկերի ներքո:

ինստիտուցիաների պարտականությունն է:

«Արժանապատիվ աշխատանքի հարթակ»-ը արձագանքում է Տղիբուլի հանքում 2022 թվականի հունվարին տեղի ունեցած ևս մի դեպքի, որի արդյունքում մի մարդ զոհվեց և մի քանիսը վնասվածք ստացան, և հիշեցնում է աշխատանքի տեսչությանը, որ հանքախորշերում այսպիսի փաստերից խուսափելու նպատակով անվտանգության նորմերի պահպանության ուղղությամբ նրանց կողմից պարտադիր է նախնական տեսչության անցկացումը, գոյություն ունեցող պրակտիկան՝ միայն տեղի ունեցած փաստերի հետաքննությունը, բավարար չէ: Այն չի բացառում, ոչ էլ նվազեցնում է նման միջադեպերի կրկնվելու ռիսկերը:

Հարթակը ուշադրությունը կենտրոնացնում է բուժքույրերի և սանիտարների աշխատանքի վարձատրության՝ կենսական նորմերին անհամապատասխանության վրա: Այս՝ բարձր ռիսկեր պարունակող մասնագիտությունների համար սահմանված վարձատրությունը, չնայած գերնորմատիվ աշխատանքային ժամերը ծածկելուն, աշխատանքով զբաղվածներին արժանապատիվ ապրելու երաշխիք չի կարող ստեղծել, փոխարենը՝ ստեղծում է առողջության և աղքատության ռիսկեր:

Էլեկտրոնային հարթակը աշխատանքային իրավունքների հարցով շահագրգռված սպառողին, մանրամասն հարցաշարերի օգնությամբ, սեփական աշխատանքային իրավունքների պաշտպանության պարզաբանման-նույնականացման հնարավորություն է տալիս և օգնում է նաև գիտակցությունը բարձրացնելու հարցում:

Այս կոնկրետ դեպքում «Արժանապատիվ աշխատանքի հարթակ»-ի գործունեությունը ուղղված է իրավական մշակույթի բարձրացմանը՝ երկու ուղղությամբ. մի կողմից՝ քաղաքացիների իրավական գիտակցության բարձրացման մասին աշխատանքի իրավունքի ուղղությամբ, և մյուս կողմից՝ պետական ինստիտուցիաների (աշխատանքի տեսչություն) ամրապնդման վրա՝ նրանց գործունեության մոնիթորինգի, վերլուծության և հետազոտության հիման վրա ձևավորված երաշխավորությունների առաջարկությամբ:

Գործում է կայք
էջ՝ «Գիտեցի՞ր քո
իրավունքները»:
Էջին ծանոթանալու
համար կարող եք
անցնել հետևյալ
հղումին.

<https://bit.ly/3Sn28QU>

Էջը թեմատիկորեն բաժանված է և մատուցում է տեղեկատվություն հետևյալ հարցերի մասին. աշխատանքային ժամանակ (գերհաստիքային աշխատանք, աշխատանքային ժամանակի նկարագրություն և այլն), հավասարություն և խտրականության արգելում (խտրականության դեմ պայքարի մեխանիզմներ, սեռական ճնշում և այլն), աշխատանքի վարձատրություն (աշխատանքի վարձատրության կարգը և գողացած աշխատավարձ), ոչ ձևական սեկտորում զբաղված անձանց աշխատանքային իրավունքներ (ինչպես կարող են ոչ ձևական սեկտորում զբաղված անձինք (օգնականներ, դայակներ, տաքսու վարորդներ և այլն) պաշտպանել աշխատանքային իրավունքները, կանանց աշխատանքային իրավունքները (այդ թվում, հատուկ պաշտպանության չափորոշիչները

հղի և կերակրող կանանց համար, արհեստակցական միությունները (դրանց անդամագրվելու և պաշտպանության մեխանիզմներ), ի՞նչ կարող եք անել, երբ ձեր աշխատանքային իրավունքները խախտվում են: (Ուղեցույց այն մեխանիզմների մասին, որոնցից աշխատողները կարող են օգտվել սեփական աշխատանքային իրավունքները պաշտպանելու համար):

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Կանարյան թռչուններ

Գիտնականները ապացուցում են, որ թռչունները տարբեր կերպ են ազդում մարդկանց վրա. դրանցից որոշ տեսակների դայալյը հանգիստ է բերում, որոշ տեսակներինը՝ տրամադրություն-տրամադրվածությունը բարելավում է, մյուսներինը՝ նինջ բերող է և այլն: Իսկ դրանցից ամեն մեկը նպաստում է երեխաների մոտ երաժշտական լսողության ձևավորմանը: Թռչունների որոշ տեսակներ բուժում են դեպրեսիան, գլխացավը, ակտիվացնում են օրգանիզմի աշխատանքը, օգնում են նկրդի ժամանակ, ոմանք էլ բացառիկ են բարձր զարկերակային ճնշման դեպքում:

Կանարյան թռչունը Եվրոպայում հայտնվեց դեռևս XIV դարում, երբ իսպանացի ծովագնացները Կանարյան կղզիները նվաճեցին: Թռչնի այս տեսակը անմիջապես գրավեց մարդկանց ուշադրությունը և նվաճեց նրանց սրտերը: Թռչնի հավասար ռիթմով դայալյը լավագույն ձևով է ազդում մարդու վրա՝ արագացված սրտխփոցի և արիթմիայի ժամանակ: Բայց կանարյան թռչունները հանքավայրերում բոլորովին այլ «գործ են կատարում»:

Մինչև տեխնոլոգիաների զարգացումը հանքագործները փրկչի նման էին վերաբերվում փոքրիկ դեղին կանարյան թռչուններին: Դրանց իրականում պահում էին հանքավայրերում, ուր պ ե ս գ ի « գ գ ու շ ա գ ն է ի ն » բ ա ն վ ո Ր ն ե Ր ի ն թունավոր օդի (ածխաթթու և այլ վնասակար գազեր) մասին: Թռչունները չէին մտնում թունավոր տարածություն կամ սատկում էին:

Կանարյան թռչուն

– պստիկ մարմնով թռչուն ճնճողուկների շարքից: Վրաց գրականությունում կանարյան թռչունը երբեմն սխալմամբ դեղձանիկ են անվանում:

Հանքափորների քանդակը Լոնդոնում:

ԴԱՏԵՑՏՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված տեքստին և պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.

- Ի՞նչ գիտեք ձեր մունիցիպալիտետում թափոնները կառավարելու դրության մասին: Ի՞նչ փոխվեց: Ի՞նչը մնաց նույն վիճակում:
- Ի՞նչ կարող եք անել անձամբ դուք՝ թափոնների կառավարման գործում տեղային լուծմա մտցնելու համար:
- Ձեր կարծիքով, ինչպե՞ս է գործում քաղաքացիական հասարակությունն այս դեպքում: Կարո՞ղ է, թե՞ ոչ նա ազդեցություն ունենալ միջազգային պայմանագրով ստանձնած պարտականությունների կատարման վրա:
- Ձեր կարծիքով, էլի ի՞նչ ճանապարհով կարող է քաղաքացիական սեկտորը միանալ իշխանության և հասարակության կողմից օրինականության և միջազգային համաձայնագրերի պահպանության գործին:

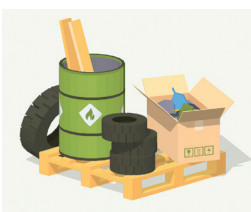
Տարածաշրջաններում թափոնները կառավարելու նպատակով

Վրաստանում թափոնների համար մոտավորապես 70 աղբավայր է գործում: Դրանց մեծամասնությունը չէր համապատասխանում թափոնների անվտանգ տեղադրման տարրական սկզբունքներին և գործնականում չէր տարբերվում հարյուրավոր աղետալի աղբանոցներից: Հին աղբանոցների պահածոյացումը ընթանում է փուլ առ փուլ:

Այս ուղղությամբ մեր երկրի պարտականությունը է՛լ ավելի է կոնկրետացնում ասոցացման պայմանագիրը: Մինչև 2023 թվականը պլանավորված էր փակել տարածաշրջանային աղբավայրերը և փոխարենը սարքավորել տարածաշրջանային աղբանոցներ: Այս գործընթացի մոնիթորինգի և ակտիվացման նպատակով, Կոնրադ Ադենհաուերի հիմնադրամի (KAS) ղեկավարած կոնսորցիումում միավորվեցին հետևյալ ոչ կառավարական կազմակերպությունները. Վրաստանի մարտավարական հետազոտությունների և զարգացման կենտրոնը, Զաղաքացիական հասարակության ինստիտուտը, Խորհրդատվության և վարժանքի կենտրոնը, Կրթության զարգացման և զբաղվածության կենտրոնը: Նրանք «Զաղաքացիական հասարակության նախաձեռնություն» նախագծում գործընկերների կարգավիճակով ընդգրկում են տեղական ոչ կառավարական կազմակերպություններին, որպեսզի վերջիններս ազդեցություն ունենան տեղական իշխանության կողմից միջազգային համաձայնություններով նախատեսված պարտականությունների կատարման վրա:

Արտադրանք
արտադրողները/
ներկրողները
պետք է ունենան
պատասխա-
նատվության
զգացում
միջավայրի և
մարդու
առողջությանը
վտանգավոր
յուրահատուկ
թափոնների
կուտակման և
մշակման համար:

**ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ ՏԱՐԵԿԱՆ
ՄՈՏԱՎՈՐԱԳԵՄ 900,000
ՏՈՆՆԱ ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼՆԵՐԻ
ԹԱՓՈՆ Է ԱՌԱՋԱՆՈՒՄ**

**ԱՌԱՋԱՑԱԾ ԹԱՓՈՆՆԵՐԸ
ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒՄ ԵՆ ՄԻՆՉԵՎ
1,000 ՎՏԱՆԳԱՎՈՐ ԵՎ
ԱՆՎՏԱՆԳ ՆՅՈՒԹԵՐ**

ԱՎԵՐԻ ԼԱՎ միջավայրի համար

**ՈՐ ՅՈՒՐԱՀԱՏՈՒԿ
ԹԱՓՈՆՆԵՐՆ ԵՆ
ԸՆԿՆՈՒՄ ԱՐՏԱԳՐՈՂԻ
ԸՆԴԱՐՁԱԿՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ
ՈՒՈՐՏՈՒՄ**

Փաթեթավորման մնացորդները
պլաստմասա, թուղթ, ստվարաթուղթ,
փայտ, մետաղ, ապակի

Էլեկտրո և էլեկտրոնային
սարքավորանքների մնացորդներ

Գործածությունից հանված
անվաղողեր

Օգտագործված յուղեր

Գործածությունից հանված
տրանսպորտային միջոցներ

Օգտագործված մարտկոցներ և
կուտակիչներ (ակումուլյատորներ)

Աղբյուր. <https://bit.ly/3SuO5ZB>

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Ընտրե՛ք հղումներից մեկի վրա գոյություն ունեցող տեսանյութը
և պատրաստե՛ք համառոտ շնորհանդես.

- Օրինակա՞ն, թե՞ արդարացի <https://bit.ly/3OkV6dj>
- Արդարադատության սկզբունքներ. <https://bit.ly/3PnyHg8>

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Մարդու իրավունքների պաշտպանության
մեխանիզմներ. <https://bit.ly/3o0dwVJ>
- ▶ Մարդու իրավունքների համառոտ պատմություն <https://bit.ly/3IzUBe5>
- ▶ Մարդու ազատությունները <https://bit.ly/3z77CIZ>
- ▶ Դավանանքի ազատություն <https://bit.ly/3RL0kC3>
- ▶ Վրացիների շրջանում գրագիտություն տարածող
ընկերություն <https://bit.ly/3Sew4Pz>
- ▶ Թափոնների կառավարում <https://bit.ly/3UDRI1u>

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

ԵՌԵ ՕՐԵՆՔԸ ԱՆԱՐԴԱՐԱՑԻ Է, ԱՅՆՈՒԱՄԵՆԱՅՆԻՎ
ՊԵՏՔ Է ՎԱՐՎԵՆՔ ՕՐԵՆՔԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Երբեմն լինում է դեպք, երբ մարդիկ օրենքը համարում են անարդարացի: Այդ ժամանակ գլուխ է բարձրացնում երկրնտրանքը. որի՞ն ենթարկվել՝ օրենքի՞ն, թե՞

արդարացիության՝ զգացմունքին: Դա հաճախ լուրջ գլուխկոտրուկ է անգամ իրենց՝ դատավորների համար:

Որոշ մարդիկ օրենքի պաշտպանության կողմնակից են, իսկ ոմանք գերադասում են այնպես վարվել, ինչը համարում են արդարացի:

Այս վիճաբանություններով փորձե՛ք բացահայտնել երկու դիրքորոշումների թույլ և ուժեղ կողմերը:

I թիմ

Օրենքի պաշտպանության
կողմնակիցներ

II թիմ

Արդարության կողմնակիցներ

Վիճաբանությունը վարելու համար կիրառե՛ք ստորև տրված հղումի տեսահոլովակը (նախապես ծանոթացեք).

Օրինակա՞ն, թե՞ արդարացի <https://bit.ly/3yzztjo>

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված իրավիճակին և դատողությունն արեք հետևյալ հարցերի մասին.

- Ինչի՞ն է վերաբերվում առաջարկված պատմությունը: Հստակեցրե՛ք հիմնախնդիրը:
- Ինչպե՞ս կկապակցե՛ք այն իրավական մշակույթի հետ:
- Դուք եղե՞լ եք, արդյոք, նման իրավիճակի մասնակից կամ ականատես: Ինչպե՞ս կբացատրե՛ք նման վարվեցողությունը:
- Ի՞նչ եք կարծում, օրենքը (այս դեպքում ճանապարհային երթևեկության կանոններ) կարգավորո՞ւմ է, թե՞ ոչ նման իրավիճակները:
- Միայն օրենքի գոյությունը կարող է արդյունքի հանգեցնել: Էլի ի՞նչ է հարկավոր:
- Ո՞վ պետք է վերահսկի նման իրավիճակները, և ի՞նչ դրություն ունենք այդ տեսակետից:
- Սահմանված սանկցիաները համարժե՞ք են, թե՞ ոչ:
- Այս դեպքում ո՞վ է հազեցնում իրավական մշակույթի պակասը: Ինչո՞ւմն է դա կայանում:
- Առանց քաղաքացիական հասարակության, քաղաքացու պատասխանատվության հնարավոր է, արդյոք, իրավական մշակույթի արմատավորումը: Ինչո՞ւ:
- Օրինահնազանդ քաղաքացին, հասարակությունը հանդիսանո՞ւմ են, թե՞ ոչ իրավական մշակույթի անպայման նախապայման:
- Ի՞նչ է հարկավոր այն բանի համար, որ այս վերաբերմունքը փոխվի:

Քառասուն տարի հետո էլ...

Ես և քույրս ուսանում էինք նոր համալսարաններից մեկում: Սովորաբար երեկոյան համալսարանի մուտքի մոտ, հրապարակի վրա բազմաթիվ ավտոմեքենաներ կանգնած են անկարգորեն: Մեծ կապույտ ավտոբուսը չի կարողանում կանգ առնել, քանի որ նրա տեղը նույնպես զբաղեցնում էին մարդատար ավտոմեքենաները: Ծանապարհային նշանների վրա ուշադրություն չեն դարձնում...

Հիմա անձրևում է: Դասախոսություններն ավարտվեցին, մուտքի մոտ կուտակվեցին երիտասարդները: Հանկարծ մեքենաների երթևեկային մասը լցվեց հետիոտներով: Ինչ-որ մեկը վազում է ուղիղ հրապարակի մեջտեղ, ինչ-որ մեկը կանաչ լույսի վրա չի էլ նայում, վարորդները ազդանշանների չափերն են սեղմում, արգելակները ճռնչում

են... Մի երիտասարդ գրեթե մեքենայի վրա թռավ... Մեծ խառնաշփոթ է: Անձրևը ավելանում է: Մի կերպ մենք էլ տեսանք մեր պապի ավտոմեքենան և վազեցինք հրապարակ:

Մեքենայում էր նաև տատիկը: Նա հիշեց անձրևային Թբիլիսիի խցանները և իր ուսանողության ժամանակը՝ անցած դարի 70-ական թվականների ավարտը. ժուռնալիստների համար դասախոսություններն անց էին կացվում Ճավճավաձեի պողոտայի տարբեր կողմերում: Այսպես վազում էինք մի շենքից մյուսը: Պողոտան վերևից անցնել չէր կարելի, բայց ո՞վ էր դրան նայում:

Մեկ անգամ էլ առաջին շենքից դուրս եկանք, պարոն Սանդրո Մամասախիսին ուշացումներ չէր սիրում, կտրեցինք պողոտան և, երբ մեզ հանգիստ զգացինք, տեսանք մեր դասախոսի զայրացած դեմքը: Երբ լսարան մտանք, կանգնեց մեր առջև, դուռը փակեց... «Ջունգլիներո՞ւմ եք: Ձեզ անձամբ կամ ձեր ծնողներին չե՞ք խղճում: Կամ այն վարորդից ի՞նչ եք ուզում», - հարցրեց չափազանց զայրացած: Մենք ի՞նչ կարող էինք պատասխանել: Նորից ինքը շարունակեց խոսքը. «մեկ ամիս հարկ եղավ մնալ Գերմանիայում: Այնտեղի կարգապահությունը անընդհատ հիշեցնում էր մեր մոտի անկարգությունը, վերադարձա և ահա՝ դուք հաստատեցիք... Մի երեկո Բեռլինում մի ներկայացման էի գնացել: Ծատ ուշ ավարտվեց: Դուրս եկանք, հորդառատ անձրև էր տեղում: Անցումի լուսացույցի մոտ մարդկանց մեծ խումբ էր կանգնած, ոմանք հովանոց ունեին, իսկ մեծամասնության վրա անձրև էր տեղում: Հետիոտների համար կարմիր էր վառված, փողոցում մեքենաների լույս չէր փայլատակում... Լուսացույցը համառորեն չէր փոխվում: Այդպես անցավ գրեթե 10 րոպե... Անձրևում է, մեքենաներ չեն երթևեկում, բայց ոչ ոք ոտքը չի փոխում: Կանգնած են հանգիստ և թրջվում են: Այդպես է պահանջում կարգուկանոնը: Նրանց համար դա անանցանելի է: Մենք այդ մշակույթը չունենք... Ե՛րբ ենք սովորելու: Նշեք առաջադրանք. ձեզանից յուրաքանչյուրը մեկ շաբաթվա ընթացքում ճանապարհային երթևեկության խախտումն արտացոլող 10 լուսանկար պետք է բերի: Ցավոք, չեք դժվարանա, այստեղ ևեթ մեկը մյուսիդ կարող եք լուսանկարել... «40-ից ավելի տարի է անցել և տեսնում եմ՝ առաջ չենք գնացել. Ոչ էլ ձեր համալսարանի մոտ դժվար կլինի այս առաջադրանքը կատարել»:- Տառս մեզ նայեց, կարելի է ասել՝ մի փոքր մտահոգվածներիս:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությանը. «Ինչպե՞ս աղջիկը չդարձավ գոհ», և դատեցե՛ք.

- Ի՞նչ տարբերություն էր Նանայի և նրա քրոջ վարքի միջև, երբ նրանք երկուսն էլ միևնույն վտանգի մեջ հայտնվեցին:
- Ի՞նչը փրկեց Նանային իր քրոջ ճակատագիրը կիսելուց:
- Որտե՞ղ նա ստացավ տեղեկատվություն իր իրավունքների մասին:
- Իրավունքների իմացության հետ միասին, ո՞ր անձնական հատկանիշները օգնեցին աղջկան ստիպողական ամուսնությունից գլուխն ազատելու մեջ:
- Ինչո՞ւ չկարողացավ Նանայի քույրը բռնության փորձից ազատվել:
- Ինչո՞ւ բավարար չէ միայն իրավունքների իմացությունը:
- Ի՞նչ էք կարծում, առաջին հերթին ինչ պետք գիտակցել նա:
- Ու՞մ աջակցության հույսը կարող էր ունենալ Նանան:
- Ու՞մ հետ կարող է կապվել գոհը նման դեպքում:
- Ի՞նչ դեր ունի նման իրավիճակում հուզումների կառավարումը: Աստերտիվությունը:
- Ի՞նչ էք կարծում, ի՞նչն է ծնողների նման վարքի պատճառը: Ինչպե՞ս կարելի է արմատախիլ անել այս խնդիրը:
- Ինչպիսի՞ տրամադրվածություն է ձեր համայնքում համանման խնդրի նկատմամբ:
- Ի՞նչ ազդեցություն է գործում վաղ ամուսնությունը գենդերային հավասարության վրա: Ինչո՞ւ:

Ինչպես աղջիկը չվերածվեց գոհի

Բարձր դասարանցի աղջիկ Նանային, ով հիանալի էր սովորում և երագում էր իրավաբանական կրթություն ստանալու մասին, ընտանիքի և փեսացուի հարսնախոսության հիման վրա փախցրին՝ առևանգեցին:

Մինչ այդ Նանայի ավագ քրոջը նույն կարգով «ամուսնացրին»: Այն ժամանակ գոհը չհամարձակվեց ձայն հանել, դպրոցն էլ կատարվածի վրա աչքը փակեց, ուժայինները և սոցիալական ծառայությունը խուսափեցին համայնքի հետ խնդիրներ ստեղծելուց: Թեև ստիպողաբար ստեղծված ընտանիքը պահպանելու համար ավանդույթները չբավարարեցին: Ընտանիքը փլուզվեց, բայց Նանայի քրոջ վրա մեծ հոգեկան ցնցում թողեց:

Ամուսնության տարիք - 18 տարեկան չդարձած անձի ամուսնությունը համարվում է վաղ ամուսնություն: Դա նաև հաճախ հիշատակվում է որպես «երեխաների ամուսնություն» կամ «ստիպողական ամուսնություն»: Ելնելով տարիքից, անձը՝ մինչև 18 տարեկան չի կարող ամուսնության մասին ազատ, նախնական, մտածված համաձայնություն հայտարարել:

Նանան մասնակցում էր վաղ ամուսնության կանխարգելման դպրոցական նախագծերին, լսածն ու սովորածը կապում էր իր քրոջ պատմության հետ, շատ պարզ տեսնում էր, թե որքան վատ ընթացավ նրա կյանքը և դրանում մեղադրում էր ծնողներին: Միշտ ուշադրությամբ կարդում էր այն օրենքները և տեղեկատվությունը, որոնք նման դեպքում պաշտպանում են անչափահասներին, լավ հասկանում էր սեփական իրավունքները: Այդ պատճառով չմոլորվեց, երբ առևանգեցին. նա կարողացավ հավաստիացնել փախցնողին և նրա ընտանիքին, որ եթե իրեն տուն չվերադարձնեն, դպրոցի ուսուցիչները և հասակակիցները ոստիկանությանը կտեղեկացնեն և իրենք օրենքի առջև պատասխանատվություն կկրեն:

Բռնացող փեսացուին և նրա ծնողներին հարկ եղավ աղջկան տուն վերադարձնել:

Նանան հաջողությամբ ավարտեց դպրոցը, այսօր նա արդեն ուսանող է և պատրաստվում երագանքը իրականացնելու համար: Դպրոցում և համայնքում նրա օրինակը մեծ ուժ է կրում:

ԱՃԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

2022 թվականի հունիսին Ներքին գործերի նախարարությունը Վրաստանի բնակչության շրջանում հեռախոսային հաղորդագրության տեսքով այս տեքստը ծանուցեց.

«Երեխա տարիքում ամուսնությունը հանցագործություն է: Եթե ստիպում են ամուսնանալ կամ տիրապետում եք տեղեկատվության երեխա տարիքում ամուսնության մասին, զանգահարե՛ք 112 կամ կապվե՛ք Մարդու իրավունքների պաշտպանության դեպարտամենտին՝ հետևյալ հղումի միջոցով.

<https://bit.ly/3OD3wN3>

- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ Ներքին գործերի նախարարությունը անհրաժեշտ գտավ նման հաղորդագրություն առաքել բնակչությանը, երբ երկրում գործում է համապատասխան օրենսդրություն: Ծանոթացե՛ք ստորև տրված իրավական փաստաթղթերին:
- Նկատի ունեցե՛ք այն փաստը, որ Վրաստանում 18 տարին չլրացած անձանց ամուսնությունը օրենքով արգելված է:
- Դրա հետ միասին չափահաս անձի սեռական կապը մինչև տասնվեց տարեկան տարիքի անձի հետ պատժվում է ազատազրկմամբ՝ 7-ից մինչև 9 տարվա ժամկետով:
- Այս օրենսդրական փաստաթղթերի վրա հենվելով վերլուծե՛ք, ինչպես կարող է վաղ ամուսնությունը դառնալ մարդու իրավունքների խախտման հիմք և աղջիկների անհատական

զարգացմանը խոչընդոտող գործոն:

- Ո՞վ է մեղավոր, որ մի շարք դեպքերում օրենքը խախտվում է:
- Ի՞նչ և ո՞ւմ կողմից պետք է արվի, որպեսզի անչափահասների մասին օրենքը արդյունավետ գործի:
- Ինչպիսի՞ն է մեր հասարակության մի մասի իրավական մշակույթը վաղ ամուսնության առնչությամբ:
- Վաղ ամուսնության արգելման մասին օրենքը ի՞նչ ռիսկերից է փորձում խուսափեցնել անչափահասներին:
- Ի՞նչ թախծալի արդյունքներ կարող են հետևել վաղ ամուսնությանը աղջիկների համար:
- Ինչպե՞ս է կարգավորում օրենքը ծնողի պատասխանատվությունը:
- Ի՞նչը կարող է լինել ծնողների կողմից իրենց օրինական պարտականությունների խախտման պատճառ:
- Ի՞նչ է անհրաժեշտ, որպեսզի ծնողների կողմից այսպիսի արարքները բացառվեն:
- Ի՞նչ կարող է անել քաղաքացիական հասարակությունը այս տեսակ իրավախախտումների կանխարգելման համար:

1. Ամուսնության (այդ թվում՝ չգրանցված) հարկադրանքը պատժվում է հանրագուտ աշխատանքով՝ երկու հարյուրից մինչև չորս հարյուր ժամ ժամկետով և/կամ մինչև երկու տարի ժամկետով ազատազրկմամբ, զենքի հետ կապված կամ առանց դրա իրավունքների սահմանափակմամբ:

2. Նույն արարքը՝ կատարված.

ա) կանխավ գիտակցությամբ անչափահասի հանդեպ,

բ) բազմակի – պատժվում է ազատազրկմամբ երկուսից մինչև չորս տարի ժամկետով, զենքի հետ կապված կամ առանց դրա իրավունքների սահմանափակմամբ:

*Վրաստանի քրեական օրենսգիրք, հոդված 150՝,
ամուսնության հարկադրանք*

Ամուսնության տարիք

1. Ամուսնանալ թույլատրվում է 18 տարեկան տարիքից:

2. Սահմանափակ աշխատունակություն ունեցող չափահաս անձի ամուսնությունը թույլատրվում է խնամակալի նախնական գրավոր համաձայնությամբ:

Վրաստանի քաղաքացիական օրենսգիրք, 1108-րդ հոդված

Ծնողը պարտավոր է ապահովել զավակների կրթությունը և պաշտպանել զավակին վաղ ամուսնության սպառնալիքից:

Ծնողը, որը չի կատարում երեխայի դաստիարակության և ուսումնառության պարտականությունը, պատասխանատու է օրենքի առջև:

Ինչպես վերևում տրված իրավիճակից երևում է, մի շարք դեպքերում օրենք գոյություն ունի, բայց մարդկանց որոշակի մասը այն չի կատարում: Դա կարող է ունենալ մի քանի պատճառ.

- մարդիկ չունեն տեղեկատվություն օրենքի մասին,
- մարդիկ գիտեն օրենքի գոյությունը, թեև չեն համաձայնում դրան և քողարկման հույսով այնուամենայնիվ այն խախտում են,
- չնայած այն բանին, որ քաղաքացիական սեկտորը ակտիվորեն պայքարում է, բացահայտում է, խոչընդոտում է վաղ ամուսնություններին, ծնողների մի մասը գտնում է, որ իր զավակը հասունացած է ամուսնության համար, քանի որ նրա մոտ լավ է ստացվում ընտանեկան գործը,
- հասարակության մի մասը անկեղծորեն և թաքնված կարեկցում է անչափահաս գույգին,
- այս գործընթացի վրա իրենց ազդեցությունն ունեն հնացած ավանդությունները և կարծրատիպերը,
- և վերջում, օրենքը երբեմն մարդիկ տարբեր կերպ են ընկալում:

Վաղ ամուսնությունը նվազեցնում է հնարավորությունները

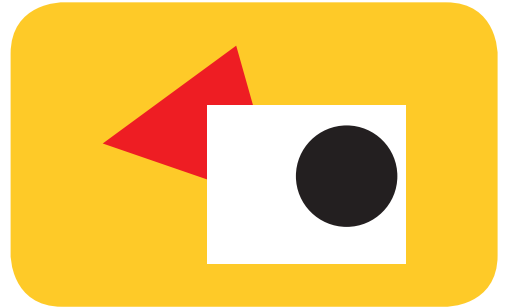
- Վաղ ամուսնության պատճառով չորսից 3 աղջիկ զավակ է ունենում 18 տարեկան տարիքում կամ ավելի շուտ,
- վաղ ամուսնությունը նվազեցնում է այն բանի հավանականությունը, որ աղջիկները դպրոցն ավարտեն / ուսումը շարունակեն,
- վաղ ամուսնությունը նվազեցնում է անչափահաս աղջիկների զբաղվածության և սեփական եկամուտն ունենալու հնարավորությունները,
- անչափահաս աղջիկները ընտանիքում որոշում ընդունելու նվազ հնարավորություն ունեն, որի պատճառով հաճախ բռնության զոհ են դառնում:

ԱՇԽԱՏԵՔԸ ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Թերթի վրա նկարե՛ք պատկերների համակցություն՝ կոմբինացիա (շրջան, եռանկյուն, քառանկյուն): Այժմ փորձե՛ք ձեր կողքին նստած համադասարանցուն ձեր նկարն այնպես նկարագրել, որ նրան նկարը ցույց չտաք: Նմուշ՝

- ձեր բառերի համաձայն նա պետք է նկարի նույնը, ինչ դուք էիք նկարել: Նա հարցեր առաջադրելու իրավունք չունի:
- Համեմատե՛ք նկարները: Դրանք համընկնո՞ւմ են, թե՞ ոչ:
- Ինչո՞ւ: (Վերհիշե՛ք տեղեկատվություն փոխանակելու, հաղորդակցության սխեման):
- Ձեր կարծիքով, հե՞շտ է, թե՞ ոչ նկարը փոխանցել բառերով:

Այնպես, ինչպես դժվար է նկարը փոխանցել բառերով, օրենքն էլ երբեմն ճշգրտորեն չի արտացոլում բարդ և բազմակողմանի իրականությունը: Այդ պատճառով օրենքները հաճախ լիարժեք չեն, դրանք մշտապես մշակվում են այն հանգամանքների նկատառումով, որոնք ի սկզբանե հաշվարկված չէին:

ԱՇԽԱՏԵՔԸ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանվե՛ք խմբերի, ծանոթացե՛ք վաղ ամուսնության մասին ստորև տրված տեղեկատվություններին, դատեցե՛ք.

- ինչպե՞ս է ազդում վաղ ամուսնությունը անչափահասի վրա, ի՞նչ ռիսկեր են ստեղծվում նրա համար:
- ձեր համայնքում ի՞նչ չափաբաժնով գոյություն ունի այս առնչությամբ գիտակցությունը բարձրացնելու կարիք:
- Տեղեկատվությունների համաձայն, ի՞նչ հիմնական խախտումներ են հատվում:
- Ի՞նչ տեղեկատվության ճշգրտման է նպատամղված ձեր հետագա հետազոտությունը:
- Պատրաստե՛ք հարցաշար, որը կօգնի հարցի ուսումնասիրության մեջ:
- Կիսվե՛ք ձեր հարցաշարով դասարանի հետ և համաձայնեցրե՛ք դրա բովանդակությունը:

Վաղ ամուսնություն

Վաղ տարիքում ամուսնության և նշանադրության պրակտիկան շարունակում է մնալ կարևորագույն մարտահրավերներից մեկը: Հիմնախնդիր է ներկայացնում ինչպես կանխարգելման, այնպես

Վաղ
ամուսնությունը
տղաներից և
աղջիկներից խլում
է մանկությունը,
խոչընդոտում
նրանց՝ լիարժեք
կրթություն
ստանալու մեջ,
սպառնալիք
ստեղծում նրանց
առողջությանը և
սահմանափակում
կարողությունները:
Ծնողները իրենց
զավակների
բարօրության
համար պետք է
օժանդակեն նրանց
կրթությանը և չլսեն
դեռահասներից
մանկությունը:

Էլ կոնկրետ դեպքերի կառավարման տեսակետից: Չնայած այն բանին, որ 18 տարեկան չլրացած անձանց ամուսնության գրանցում չի իրականացվում, որպես հիմնախնդիր են մնում փաստացի համակեցության դեպքերը:

...2018 թվականին վաղ տարիքում ամուսնության ընդամենը 115 դեպք է ուսումնասիրվել, դա այն ժամանակ, երբ վաղ տարիքում ամուսնության պատճառով համեմատաբար շատ անձինք թողնեցին դպրոցը:

...Վերստին հիմնախնդիր է մնում միջնակարգ ուսումնական հաստատությունների կողմից վաղ տարիքում ամուսնության/նշանադրության փաստերի մասին պատասխանատու հաստատություններին դիմելը:

...Վրաստանի ժողովրդական պաշտպանի կողմից հետազոտված գործերից հաստատվում է, որ որոշ դպրոցներ թաքցնում են վաղ ամուսնության/նշանադրության դեպքերը, և պատշաճորեն չեն հաշվարկում դպրոցից աղջիկների բացակայությունների փաստերը:

...Ժողովրդական պաշտպանի կողմից ուսումնասիրված գործերում որպես հիմնախնդիր է առանձնանում նաև Քրեական օրենսգրքի 140-րդ հոդվածի գործադրումը պրակտիկայում: Այս հոդվածի ներկայումս գործող խմբագրությունը, առանց որևէ բացառության, նախատեսում է չափահասի քրեական պատասխանատվություն՝ 16 տարին չլրացած անձի հետ սեռական կապ հաստատելու պատճառով: ...Էթնիկ փոքրամասնություններով բնակվող տարածաշրջաններում շարունակում է անլուծելի մնալ աղջիկների ամուսնության պատճառով ազատության անօրեն կանխարգելիչ դեպքերը: Գործերի ուսումնասիրման...արդյունքում երևում է, որ երբ գործը վերաբերվում է էթնիկ փոքրամասնությանը, այս կոնկրետ հանցագործության առնչությամբ խիստ քաղաքականություն չի տարվում: Կոնկրետ գործեր ուսումնասիրելիս հաճախ է դժգոհությունը ոստիկանության նկատմամբ, որ ձգձգվում են օպերատիվ-հետաքննական միջոցառումները այն հավանականությամբ, որ ընտանիքները կհաշտվեն և գործի վրա աշխատանքը կարճ ժամանակում կավարտվի:

Նշանակալից է, որ ժողովրդական պաշտպանի կողմից հետազոտված գործերի համաձայն, որոշ աղջիկներ դպրոցը թողնում են ճիշտ առևանգման վախի պատճառով:

Վաղ տարիքում ամուսնության պրակտիկայի հետ միասին, շարունակում է որպես մարտահրավեր մնալ անչափահաս աղջիկների նշանադրությունը: Քրեական հանցագործությունների օրենսգրքի 150¹ հոդվածով, դա նույնպես ենթադրում է ամուսնության հարկադրանք:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԶՈՒՅԳԵՐՈՎ

Թվարկե՛ք օրենքներ, որոնք, ձեր կարծիքով, անարդարացի են: Տեսրո՞ւմ գծե՛ք աղյուսակ և լրացրե՛ք օրինակների համաձայն.

Օրենք	Ինչո՞ւ է անարդարացի	Ինչո՞ւ ստեղծվեց
Ավտոմեքենայի փոկի կիրառում	Ընտրությունը պետք է կատարեն անձամբ վարորդը, ուղևորը	Անձնական և երեխաների անվտանգության պատճառով
Պետական հարկ	Իմ կողմից վաստակած գումարը ամբողջությամբ ինձ պետք է պատկանի:	Այն հասարակական բարիքի ֆինանսավորման համար, որից օգտվում է մեզանից յուրաքանչյուրը
Պարտադիր զինվորական ծառայություն		
Մասնավոր սեփականության պահպանում		
Անչափահասների ամուսնության արգելում		
Վարորդական վկայական ստանալ 16 տարեկանից		
Աշխատանքի անվտանգություն		
Վնասարեր ազդեցություններից անչափահասների պաշտպանում		
Մտավոր՝ ինտելեկտուալ սեփականության պահպանում		
Անձնական տվյալների պահպանում		
Պետական խորհրդանշանի պաշտպանություն		
Պետական լեզվի պահպանում		
Կնոջ նկատմամբ բռնության վերացում		
Թրաֆիկինգից պաշտպանություն		

Օրենքները փոխելու և նոր օրենքի մշակման գործընթացին կարող են մասնակցել նաև քաղաքացիները: Թեև օրենքները նույնպես որոշ կանոնների պաշտպանությամբ, այսինքն՝ օրինական ճանապարհով պետք է փոփոխվեն: Գործող օրենքը պետք է պաշտպանված լինի նաև այն ժամանակ, երբ այն կարևոր չէ կամ սխալ է թվում:

Օրենքների ստեղծման գործընթացին քաղաքացիների մասնակցության ձևերը.

Ընտրության ճանապարհ

իշխանություն, որը, ձեր կարծիքով, լավագույն օրենքներ կընդունի, կամ անձամբ եղեք ընտրված իշխանությունում:

Օրենսդրական նախաձեռնություն

Առնվազն 30 000 ընտրող կարող է խորհրդարան մտցնել օրինագիծ, իսկ առնվազն 200 000 ընտրող՝ սահմանադրության փոփոխությունների նախագիծ մտցնել:

Հանրաքվեի պահանջ

Առնվազն 200000 ընտրող կարող է պահանջել հանրաքվե նշանակել:

Առաջարկություններ

Ցանկացած քաղաքացի իրավունք ունի ցանկացած պետական մարմին մտցնել իր կարծիքները/առաջարկությունները, մասնակցություն ունենալ դրանց քննարկմանը և ստանալ հիմնավորված պատասխան:

Մահմանադրական դատարան

Ցանկացած քաղաքացի կարող է հայց մտցնել սահմանադրական դատարան, եթե, նրա կարծիքով, որևէ օրենք չի համապատասխանում սահմանադրության II գլխին, և այս ճանապարհով հասնել օրենքի չեղարկման:

Օրենսդրական նախաձեռնության իրավունք ունեն. կառավարությունը, խորհրդարանի անդամը, խորհրդարանային խմբակցությունը, խորհրդարանային կոմիտեն, Արխագիայի և Աջարիայի Ինքնավար Հանրապետությունների բարձրագույն ներկայացուցչական մարմինները, առնվազն 25 000 ընտրող: Կառավարության կողմից ներկայացված օրինագիծը նրա իսկ պահանջով խորհրդարանը կքննարկի արտահերթ:

ՎԵՐՀԻՇԵՐ

- Մասնակցության ի՞նչ ձևեր/միջոցներ են գործադրում քաղաքացիները Վրաստանում:
- Մասնակցության ո՞ր ձևն եք համարում ամենաընդունելի և արդյունավետ: Ինչո՞ւ:
- Կարո՞ղ են, թե՞ ոչ դպրոցի կառավարմանը մասնակցել աշակերտները, ծնողները, ուսուցիչները: Ինչպե՞ս:
- Ի՞նչ տարբերություն է հանրաքվեի և պլեբիսցիտի միջև:
- Ինչո՞ւ են հանրաքվեն և պլեբիսցիտը համարվում քաղաքականությանը մասնակցության ձև:
- Անվանե՛ք, ե՞րբ և ի՞նչ հարցերի մասին Վրաստանում անցկացվեց հանրաքվե և պլեբիսցիտ:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Կարդացե՛ք երկու պոնակներում տրված թվարկությունը: Մասնակցության ո՞ր ձևը, եղանակը կընտրե՞իք թվարկած հիմնախնդիրների կարգավորման համար: Տեսրում գծե՛ք աղյուսակ և միացրե՛ք սլաքներով: Ավելացրե՛ք կետեր մասնակցության ձևերի և հիմնախնդիրների թվարկությանը:

Մասնակցության ձևեր	Հիմնախնդիրներ
Ընտրություններին մասնակցություն,	Որևէ օրենք համարում եք անարդարացի,
հանրաքվե և պլեբիսցիտ,	ցանկանում եք ձեր մունիցիպալիտետում չգործի հանցագործ խումբ՝ բանդա,
քաղաքական կուսակցությանը անդամագրություն,	ցանկանում եք որևէ կարևոր հասարակական հիմնախնդրի կապակցությամբ արտահայտել ձեր կարծիքը,
համագործակցություն իրավապահ մարմինների հետ,	ցանկանում եք օգնել մարդկանց տեղական (թաղամասի, գյուղի, քաղաքի, մունիցիպալիտետի) կենցաղային հիմնախնդիրների կարգավորման մեջ,
աշխատանք ոչ կառավարական կազմակերպություններում,	հավանություն չեք տալիս տեղական բյուջեի բաշխման կարգին:
հարկերի վճարում,	
բողոքի գործողությունների անցկացում,	
կրծքանշանի կրում,	
հանդիպման կազմակերպում,	
լրագրային հոդվածի պատրաստում,	
ստորագրությունների հավաքում,	
հեռուստա-ռադիո հարցումներին մասնակցություն,	
համացանցային զազաթաժողովներին՝ ֆորումներին (բանավեճներին) մասնակցություն:	

Հանրաքվե – համաժողովրդական հարցում՝ վիճակահանությանը առանձնապես նշանակալից պետական հարցերի մասին: Հանրաքվեն անց է կացվում ամբողջ երկրի տարածքում: Հանրաքվեի արդյունքները օրենքի ուժ ունեն:

Պլեբիսցիտ – հարցում ընտրողների կամ դրանց մասի կարծիքը հասկանալու համար առանձնապես կարևոր պետական հարցերի մասին: Պլեբիսցիտի արդյունքները երաշխավորության բնույթի են:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Վաղ ամուսնություն <https://bit.ly/3yHU0Ck>
- ▶ Անիմացիա «Վաղ ամուսնություն»/Animation “Early Marriage” <https://bit.ly/3A0ITdu>
- ▶ Վաղ ամուսնություն <https://bit.ly/3v8OKqr>
- ▶ Վրաստանի ժողովրդական պաշտպան [://bit.ly/2MS3F5G](https://bit.ly/2MS3F5G)
- ▶ Քաղաքացիական հասարակություն <https://bit.ly/3UAUTXz>

ՄՈԴԵԼԱՎՈՐՈՒՄ

Ինչպես գիտեք, Վրաստանում օրենքներ ընդունում է օրենսդրական մարմինը՝ խորհրդարանը:

Ձեր նպատակն է մշակել, քննարկել և ընդունել օրենք այնպես, ինչպես դա կատարում է խորհրդարանը:

Ծանոթացե՛ք օրենքի ընդունման սխեմային և պատասխանե՛ք հարցերին.

- ո՞վ ունի օրենսդրական նախաձեռնության (օրինագծի ստեղծման և ներկայացման) իրավունք:
- Ի՞նչ հարցեր են քննարկվում ունկնդրումների ժամանակ:
- Ի՞նչ է տեղի ունենում ունկնդրումների միջև ընկած ժամանակաշրջանում:
- Ո՞վ է ստորագրում օրենքի վերջնական տարբերակը:

Օրենքի ընդունում խորհրդարանում

Օրենսդրական նախաձեռնության իրավունք ունեն. կառավարությունը, խորհրդարանի անդամը, խորհրդարանային խմբակցությունը, խորհրդարանային կոմիտեն, Աբխազիայի և Աջարիայի Ինքնավար Հարապետությունների բարձրագույն ներկայացուցչական մարմինները, առնվազն 25 000 ընտրող: Կառավարության կողմից ներկայացված օրինագիծը, նրա իսկ պահանջով խորհրդարանը կքննարկի արտահերթ:

Օրինագծերի սկզբնական տարբերակի վրա աշխատում է կոմիտեն: Այնուհետև օրինագիծը քննարկվում է խորհրդարանի նիստում:

Խորհրդարանը օրինագիծը քննարկում է երեք ունկնդրմամբ:

I ունկնդրում – խորհրդարանը քննարկում է օրինագծի ընդհանուր սկզբունքները և հիմնական դրույթները,

II ունկնդրում – առաջին ունկնդրման դիտողությունների նկատառմամբ, կոմիտեում վերամշակված օրինագիծը քննարկվում է մանրամասնորեն՝ մասերի, գլուխների, հոդվածների համաձայն, և դրանցից ամեն մեկը առանձին-առանձին դրվում է քվեարկության,

III ունկնդրում – խորհրդարանայիններին բաժանվում է օրինագծի խմբագրված տարբերակը: Նրանք կարող են միայն խմբագրական բնույթի դիտողություններ մտցնել, որից հետո օրինագիծը ամբողջությամբ դրվում է քվեարկության:

[illegible]

ԱԾԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանվե՛ք 2 խմբի և բաժանե՛ք իրավիճակները: Ծանոթացե՛ք անանուն հարցազրույցին՝ ընտանիքում բռնության գոհ կանանց հետ, դատողություն արեք և պատրաստե՛ք շնորհանդեսներ հետևյալ հարցերի նկատառումով.

- Ի՞նչ եք լսել ընտանիքում բռնության մասին:
- Նկարագրված իրավիճակում ո՞վ է գոհ և ո՞վ է բռնացող: Ի՞նչ տիպի բռնության հետ գործ ունենք:
- Ի՞նչ ազդեցություն է գործում ընտանիքում բռնությունը դրան մասնակցող կողմերի վրա: Այս տանը բնակվող երեխաների՞ վրա:
- Ինչպե՞ս են ազդում նման փաստերի վրա հասարակությունը, համայնքը:
- Ընտանիքում բռնության գոհերի պատասխաններից առանձնացրե՛ք կարծրատիպային բովանդակություն ունեցող կարծիքները, և բացատրե՛ք՝ ինչո՞ւ եք դրանք համարում կարծրատիպ:
- Ի՞նչ կապ եք տեսնում նկարագրված իրավիճակների և վաղ ամուսնության միջև:
- Ընտանիքում բռնության ինչ պատճառներ է անվանում գոհը: Ի՞նչ կավելացնեիք:
- Ի՞նչ բացասական արդյունք է հետևում ընտանեկան բռնությանը:
- Դուք ի՞նչ որոշում ընդունելու խորհուրդ կտայիք այս և համանման վիճակում գտնվող մարդկանց: Ինչո՞ւ:
- Ի՞նչ իրավական ճանապարհներ գոյություն ունեն ընտանիքում բռնությունը արմատախիլ անելու համար:
- Այստեղ տրված իրավիճակներում գոհը կանայք են, թեև իրականում այս դերում տղամարդիկ նույնպես եղել են (ավելի հազվադեպ): Ի՞նչ եք լսել նման դեպքերի մասին:
- Արդյոք հասարակության վերաբերմունքը միանմա՞ն է գոհ կնոջ և գոհ տղամարդու նկատմամբ: Բռնացող կնոջ և բռնացող տղամարդո՞ւ նկատմամբ:
- Ինչպե՞ս կվարվեք, եթե հարևանի տնից լսվեն բռնության ձայներ. կմիանայի՞ք վեճին/կովին, կզանգահարեի՞ք 112-ին, կտեղեկացնեի՞ք մնացած հարևաններին, թե՞ կվարվեիք այնպես, իբր ոչինչ տեղի չի ունեցել:
- Ձեր կարծիքով, ինչպե՞ս կարող էին գործել բռնությանը ականատես հարևանները, բարեկամները, որպեսզի վերջին

Աշխարհում
կանանց 35%-ը
գոհն մեկ անգամ
ենթարկվել է
ֆիզիկական
կամ սեռական
բռնության
գուզընկերոջ/
ոչ գուզընկերոջ
կողմից: Այս
թվարկությունում չի
մտնում **սեռական**
ճնշումը:

Սեռական ճնշում -
սեռական բնույթի
անցանկալի
բառացի կամ
ֆիզիկական
արարք, որը մարդուն
անպատվում,
նվաստացնում,
վախեցնում կամ
արժանապա-
տվությունը
վիրավորում է:

տարիներին տեղի ունեցած ընտանեկան բռնության արդյունքում մահացած կանանց թիվը նվազած լինելը կամ ընդհանրապես չլինելը:

- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ ենք սովորում ընտանիքում բռնության հարցերը դպրոցում:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Մերիկոյի (45 տարեկան) պատմությունը

- Ձեր կարծիքով, ինչպիսի՞ կանայք են ամենահաճախ դառնում բռնության զոհ:

- Ինչպիսի՞, թույլ և չկրթված կանայք: Մորս 15 տարեկան տարիքում տվեցին հորս, ոչ սիրում էր և՛ ոչինչ, այն գյուղում հայրս պատահաբար, մեկի հարսանիքում հայտնվեց: Տարիքով մայրիկիս կրկնակի տարիքին էր: Հավանեց գեղեցիկ աղջկան և ծնողներն էլ համաձայնեցին, հավանաբար ընտանիքից հեռացրին, 8 երեխա ունեին: Ուսումնառությունը դադարեցրին և տարան բավականին հեռու գյուղ: Լուսանկարին որ նայում եմ՝ շատ գեղեցիկ աղջիկ էր: Կանայք, որոնք ո՛չ կրթություն ունեն, ո՛չ արհեստ, իրենց պաշտպանել չեն կարող: Աշխատանք կամ դրամ չունեն, որպեսզի անկախ ապրեն: Ետ գնալու դեպքում ինչպես կընդունեք նրան ծնողների ընտանիքը՝ երեք երեխայի հետ: Մնաց, ամուսինը նրան ծեծում էր, հետո էլ նա մեզ էր ծեծում...

- Ձեր կարծիքով, ինչպիսի՞ տղամարդիկ են ավելի հաճախ դառնում բռնացողներ:

- Տրամադրություն չունեցողները, կյանքից դառնացածները, դժգոհները, չկայացած տղամարդիկ... Միաժամանակ ավանդույթներն էլ օժանդակում են, հայրս մորս էր ծեծում, հարևանը՝ իր կնոջը... Նա էլ երևի մտածում էր, որ ինքը նույնպես այդպես պետք է վարվի:

- Ինչպիսի՞ն էր քո մանկությունը, երջանի՞կ, թե՞ անհաջող:

- Բոլորից անհաջողը, դժբախտ: Երբ ընտանիքում ամեն երեկո և երբեմն նաև ցերեկը գոռոց և ծեծ ու ջարդ է, երբ քեզ վրա էլ գոռում են և հարվածում, երբ սովորել ես ուզում և չես կարողանում, որովհետև հարբած հայրդ հայիոյանքներով խլացնում է, մայրդ էլ պատասխանում է անեծքով, նզովքով... Սա երջանիկ մանկություն չես կարող անվանել:

- Ինչպիսի՞ հարաբերություն ունեիր ծնողներիդ հետ:

- Չէի ասի, որ լավ: Տարբեր տարիքում տարբեր կերպ էի նայում մայրիկիս հետ հարաբերությանը: Պատկերացրե՛ք, սովորել էի ուզում և դառնությամբ էի սովորում: Դպրոց որ գնում էի, ամաչում էի, ամբողջ դպրոցը գիտեր՝ այն գիշեր մեր ընտանիքում ինչ էր տեղի ունենում... Ինչպիսի՞ն են այս ապրումները դեռահասի համար: Լավ դաստիարակ ունեի և միշտ հանգստացնում էր, ասում էր սովորիր, որպեսզի քեզ փրկես: Երազում էի մենակ ապրել: Այդ ժամանակ հայրս մահացավ և հետո կարծես մի փոքր պետք է

Ընտանիքում բռնության զոհ կարող է լինել ցանկացած անձ, չնայած նրա տարիքին, ռասային, էթնիկ ծագմանը, սոցիալական դասին, սեռական կողմնորոշմանը, բնակության վայրին կամ դավանանքին: Դրա հետ միասին գոյություն ունեն որոշակի ռիսկ գործոններ, որոնք նպաստում են ընտանիքում բռնությանը: Այդ ռիսկ գործոններն են. կրթության ցածր մակարդակը, ընտանիքում բռնության փորձի առկայությունը, ակոհոլի օգտագործումը, վնասակար մասկուլինական (տղամարդկային) նորմերին ենթարկվելը, մասնավորապես, կախվածությունները, որոնք արդարացնում և նպաստում են բռնության մշակույթին. հասարակական նորմերը, որոնք տղամարդկանց առավել բարձր կարգավիճակ են շնորհում, քան կանանց, տղամարդու կողմից կնոջ վերահսկումը և իշխանությունը (Աղբյուր. WHO, 2021, <https://bit.ly/2SxhJOU>): Այդ պատճառով բռնության բոլոր զոհերը պետք է հասկանան, որ ոչ ոք արժանի չէ բռնության, ընտանիքում բռնությունը իրենց մեղքով չէ, այդ պատճառով գլխավորն է պայքարենք ճնշման դեմ և բռնությունից գուխն ազատելու համար:

Համաճարակի
ժամանակ սթրեսի,
եկամուտը
կորցնելու
և տարբեր
պաշտպանիչ
սպասարկումների
մատչելիության
կրճատման
պատճառով
ավելացավ կանանց
նկատմամբ
բռնության թիվը:

խաղաղված լինեինք...Բայց մորս մոտ լուրջ խնդիրներ սկսվեցին –ներվերը դավաճանեցին... շատ դժվարացանք...Այսպիսի դժբախտության մեջ սովորելը շատ դժվար էր, բայց սովորում էի և հանձնեցի գերմաներենի խորացման ուղղությամբ...Այն ժամանակ գյուղերում գերմաներեն էին սովորեցնում: Մորաքույրերից մեկը բնակվում էր Թբիլիսիում և նրա մոտ հաստատվեցի...Շատերին հաճելի չէր իմ ներկայությունն այնտեղ:

- Ի՞նչ ազդեցություն թողեց ձեր կողմից կրած բռնությունը:–

-Ամեն ինչը միասին ազդեցություն գործեց, ես նույնպես վատ առողջ էի, ներվերի կողմից ես նույնպես բուժվում եմ: Այժմ ես փաստորեն մորս գերին եմ, անձնական կյանքի մասին ինչպե՞ս մտածեմ: Նրան չեմ կարող թողնել: Եղբայրս իր գլուխն ազատեց և բնակության համար տեղափոխվեց Ռուսաստան, կնոջ ընտանիքին մոտ: Ավելի ու ավելի հազվադեպ եմ գալիս: Քովիդն էլ տանը փակեց, չէի կարողանում աշխատել: Այժմ խնայողությունից եմ օգտվում, մայրիկիս թոշակը չի բավարարում:

-Ի՞նչ կցանկանայիք կանանց, ինչպե՞ս ստեղծեն իրենց և զավակների համար անվտանգ միջավայր:

- Ես իմ գլխի համար չեմ կարողացել ընտրություն կատարել, բայց կիրն չպետք է ամուսնանա մինչև լրջորեն չի ըմբռնի ապագա պատասխանատվությունն իր անձի, ընտանիքի և զավակների առջև: Եվ եթե այնուամենայնիվ չի խուսափի բռնացող ամուսնուց, մի օր էլ չպետք է մնա նրա մոտ: Այդպես գերադասելի է նաև զավակների համար:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

Թամարի (51 տարեկան) պատմությունը

Հայտնվե՞լ եք բռնության զոհի դերում:

-Այո, ամուսնուս կողմից: Մենք համադասարանցիներ էինք, երկուսս էլ լավ էինք սովորում: Միրահարվեցինք: Մինչև դպրոցն ավարտելը փախանք – 16 տարեկան տարիքում ամուսնացանք, 7-8 տարի երջանիկ անցկացրինք: Երկու երեխա ունեցանք, իմ ծնողների աջակցությամբ երեկոյան դպրոց և մանկավարժական ինստիտուտն ավարտեցի: Ամուսինս նույնպես սովորեց: Լավ պլաններ ունեինք: Աշխատավայրում ինչ-որ բան պատահեց և ազատեցին: Հետո, գործազրկության ընթացքում հարևանների հետ միասին տրվեց խմիչքին: Բնավորությունը սարսափելիորեն փոխվեց: Չգիտեմ, դրանով նրանց էր նմանվում, ում հետ խմում էր, ես մինչև օրս չեմ լսել, որ որևէ մեկը տրամադրեր իմ դեմ:

Սկսվեց վերին աստիճանի ծանր ժամանակաշրջան: Դարձավ խանդոտ: Երեկոն ծեծ ու ջարդով և դուրս վռնդելով էր ավարտվում: Այսպես էին մեծանում իմ զավակները, այս տանջանքի մեջ... Տնից վռնդվածները շատ անգամ հարևանի լույսի տակ էին սովորում դասերը:

Ծնողներին չէի պատմում այս վիճակը, ամաչում էի, գիտեի, կդժվարանան դա հասկանալ և դիմանալ...Համբերում էի...

Երեխաները երբ հարցնում էին, թե ինչու է այդպես վարվում, ասում էի. «ձեր հայրը հիվանդ է և կկազդուրվի»:

-Ի՞նչ հուզումներ թողեցին այս դեպքերը:

- Անտանելի հուզումներ: Անընդհատ փողոցում գլխահակ էի քայլում, դպրոցում էլ վախենում էի, այնտեղ հանկարծ չհայտնվի: Վերջում ծնողներս էլ տեղեկացան: Խնդրում էին բաժանվել, բայց հրաժարվեցի: Սիրում է և խղճում: Ինձնից բացի տեր չունեի: Այս տհաճությունների ընթացքում հայրս շուտով վախճանվեց, հետո մայրս էլ մահացավ: Կարճ ասած՝ ինձ զոհ դարձան ծնողներս: Պատկերացրե՛ք իմ հուզումները:

-Ձեր կարծիքով, ի՞նչը առաջ բերեց այդպիսի բռնություն:

-Գործազրկությունը և խմիչքը: Այլ պատճառ չունեի: Իր հայրը վաղուց էր մահացել, նա նույնպես այդպիսի բնավորություն ուներ, այդ մասին հետո տեղեկացա:

-Ունեի՞ն, թե՞ ոչ բռնության նման դեպքեր ձեր ընկերները, ծանոթները:

-Իմ դժբախտությունն այն է, որ այժմ իմ զավակն ունի նման խնդիր: Նա նույնպես 16 տարեկան ամուսնացավ, երևի մեր խառնաշփոթությունից էր ուզում փախչել: Ուրիշ տարածաշրջանում է բնակվում: Իմ փեսան շատ լավ երիտասարդ է, ես այդպես եմ ճանաչում: Մինչև այժմ ոչ էլ իմ աղջիկն է նրա մասին վատ խոսում, բայց այժմ ձայնը բարձրացրեց, որ այստեղ չեմ կարող մնալ: Ես ասում եմ՝ համբերիր, բայց իմ ավագ դուստրը երբ իմացավ, ուղղակի խելագարվեց. «դու ինչ մայր ես: Դեռ մեզ տանջեցիր և հիմա ուզում ես թոռներիդ այդ վիճակում պահել: Հենց հիմա բեր իմ քրոջը և երեխաներին, հակառակ դեպքում ես կգամ (ավագ դուստրս Գերմանիայում է ամուսնացած) և գիտեմ, դրա հետ ինչ կանեմ (խոսքը փեսայիս մասին է), աշխատանքն էլ կողքի կմնա և ընտանիքն էլ»:

Զգիտեմ ինչ անեմ: Չեմ ուզում, ընտանիքը քանդվի, ամուսինս երբ վախճանվեց, հասկացա, թե միայնակ մնալը ինչ է: Շատ դժվար է: Իմ ավագ դուստրն այնպիսին է, իսկապես կգա և ամեն ինչ ավելի կշիկացնի, այս վիճակում եմ գտնվում:

-Դուք ունեցե՞լ եք դեպք, երբ բռնություն եք գործադրել որևէ մեկի դեմ: Ի՞նչ իրավիճակում:

-Ոչ, ո՞ւմ դեմ պետք է բռնություն գործադրեի, բայց իմ զավակն ասաց, որ ես նույնպես բռնություն էի գործադրում իրենց նկատմամբ, որովհետև իրենց նման վիճակում էի պահում:

-Ի՞նչ ազդեցություն գործեց ձեր առողջության, հետագայում կյանքի վրա կրած բռնությունը:

-Իմ նախկին ընկերներն ասում են, որ այնպես եմ փոխվել, որ երբեմն կարծում եմ՝ ուրիշ մարդ եմ: Ես նույնպես դա զգում եմ: Սիրում էի նվագել, երգել, ես և իմ ամուսինը միասին երգում էինք: Ոչ էլ գիտեմ՝ որքան ժամանակ է, նման ոչինչ չեմք արել, երևի նոտաներն էլ արդեն մոռացել եմ: Ինձ օգնում է աշակերտների հետ հարաբերությունը, թե չէ այնպիսի զգացում

Վրաստանում
ընտանիքում
բռնության զոհ
կանանց միայն
կեսից պակասն է
օգնության համար
նստիկանություն
դիմում:

Վրաստանում կանանց 78,3%-ը գտնում է (2009 թվականի հետազոտություններով), որ ընտանիքում բռնության խնդիրները միայն ընտանիքում պետք է քննարկվեն, իսկ վերջին ժամանակաշրջանում կանանց միայն 25%-ն է գտնում, որ ընտանիքում բռնությունը միայն ընտանիքի գործն է, 69%-ը կարծում է, որ ընտանիքում բռնությունը հանցագործություն է:

ունեն, կարծես դատարկված են՝ փորոտիքս հանած: Ամուսնուս հարբեցողությունը նրա առողջությունը քայքայեց, անկողին ընկած վիճակում մեկ տարի խնամեցի: Ոչինչ չօգնեց...

-Ի՞նչ կցանկանայիք այլ կանանց, ինչպե՞ս ստեղծեն անվտանգ միջավայր իրենց անձի և զավակների համար:

-Չգիտեմ: Մոլորված եմ: Ես վարվում էի այնպես, ինչպես սիրտս էր թելադրում: Բանականությունս անջատում էի: Բայց տեսնում եք, զավակս ինչպես է նկատողություն անում: Զո անձը քո կամքն է, վարվում ես որպես զոհ, բայց զավակների խաղաղ մեծացման համար ամեն ինչ պետք է կատարես: Իմ ծնողները դա կարողացան, ես չկարողացա, ես երջանիկ մանկություն ունեի, և իմ զավակներից խլեցի երջանիկ մանկությունը: Դա ինձ տանջում է, և երևի ճիշտ է իմ ավագ դուստրը, կինը բռնացողի մոտ չպետք է մնա, թեկուզև զավակների առջև պատասխանատվության պատճառով:

Ընտանիքում բռնությունը ամենալուրջ և տարածված բռնության ձևն է: Ցավոք, այն աշխարհի ցանկացած երկրում գոյություն ունի և հասարակության բոլոր շերտերը ներառված են: Ընտանիքում բռնությանը բնորոշ է քողարկված, շարունակական բնույթը և յուրահատկությունը, քանի որ իրականացվում է ընտանիքի անդամի/անդամների կողմից ընտանիքի այլ անդամի/անդամների հանդեպ:

Միայն է այն կարծիքը, իբր ընտանիքում բռնությունը առաջանում է միայն կնոջ և տղամարդու՝ ամուսինների միջև հակասության հիման վրա: Ընտանեկան բռնությունը կարող է տարածվել ծնողից զավակին, և հակառակ՝ զավակների միջև և ծնողների միջև: Ամենամեծ մասը ընկնում է ճիշտ ծնողների (կնոջ և ամուսնու) միջև բռնության վրա:

Ընտանիքի անդամ սույն օրենքի նպատակներով համարվում են՝ մայրը, հայրը, պապը, տատը, ամուսինը, չգրանցված ամուսնությունում գտնվող անձը, երեխան (խորթ), որդեգրված, դաստիարակության համար վերցրած երեխաները, որդեգրողները (մայրացու, հայրացու), խորթ մայրը, խորթ հայրը, թոռը, քույրը, եղբայրը, ամուսնու ծնողները, չգրանցված ամուսնությունում գտնվող անձի ծնողը, զավակի ամուսինը (այդ թվում՝ չգրանցված ամուսնությունում գտնվող), նախկին ամուսինը, անցյալում չգրանցված ամուսնությունում գտնվող անձը, հոգաբարձուն, խնամակալը, աջակցողը, հոգաբարձության և խնամակալության ներքո գտնվող անձը, աջակցություն ընդունողը, ինչպես նաև անձինք, որոնք մշտապես վարում կամ վարել են ընդհանուր տնային տնտեսություն:

Վրաստանի օրենք «Կանանց նկատմամբ բռնության և/կամ ընտանիքում բռնության կանխարգելման, բռնության տուժալների և պաշտպանելու և օգնելու մասին» հոդված 4

Ընտանիքում բռնություն իրականացնող և տուժող կարող է լինել ցանկացած անձ:

Ընտանիքում բռնության ակտորներ/կողմեր

Ծնողի կողմից
բռնություն
զավակի
հանդեպ

Զավակների
բռնություն
միմյանց
հանդեպ

Զավակի կողմից
բռնություն
ծնողների հանդեպ

Մի ծնողի
կողմից
բռնություն
մյուսի հանդեպ

Ընտանեկան բռնությունը ենթադրում է ընտանիքի մի անդամի կողմից մյուսի սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների խախտումը՝ ֆիզիկական, հոգեբանական, տնտեսական, սեռական բռնությամբ կամ հարկադրանքով:

Վրաստանի օրենք «Կանանց նկատմամբ բռնության և/կամ ընտանիքում բռնության կանխարգելման, բռնության զոհերի պաշտպանության և օգնության մասին», հոդված 3

Սահմանադրական իրավունքների և ազատությունների մեջ ենթադրվում են բոլոր այն իրավունքները, որոնք երաշխավորված են Վրաստանի սահմանադրությամբ, մասնավորապես.

- օրենքի առջև հավասարությունը,
- կյանքի իրավունքը,
- ազատ զարգացման իրավունքը,
- հարգանքի և արժանապատվության անձեռնմխելիությունը,
- մարդու նկատմամբ հալածանքի, անմարդասեր, սաստիկ կամ արժանապատվությունը խախտող վերաբերմունքի անթույլատրելիությունը,
- ազատության կանխարգելումը կամ անձնական ազատության այլ կերպ սահմանափակման անթույլատրելիությունը,
- խոսքի, կարծիքի, խղճի, կրոնի և դավանանքի ազատությունը,
- սեփականության և ժառանգության իրավունքը,
- կրթություն ստանալու իրավունքը և այլն:

Ներքին գործերի նախարարության տեղեկատվությամբ, 2021 թվականի առաջին երեք ամսում ընտանիքում բռնության 2 270 դեպք ամրագրվեց: Բռնության զոհ դարձավ 1875 կին, ինչը դեպքերի 83%-ն է: Բացահայտված է ընտանիքում բռնացող 2 141 անձ, որից 1818-ը տղամարդ է, իսկ 323-ը՝ կին: 100-ից 6 դեպքում ընտանեկան բռնության զոհը անչափահաս էր:

Հանախ են դեպքերը, երբ բռնության որևէ ձև/ձևերը բռնացողը և հանախ զոհը նույնպես առօրյա կենցաղային դեպք են կարծում: Ուրեմն ի՞նչ է բռնության դրսևորումը:

Ընտանիքում բռնության ձևերը

Ֆիզիկական բռնություն

Ծեծ, տանջանք, առողջության վնասում, ազատության անօրեն կանխարգելում կամ այլ այնպիսի գործողություն, որն առաջ է բերում ֆիզիկական ցավ կամ կտտանք, աստղջական վիճակի հետ կապված պահանջների անբավարարվածություն, ինչը առաջացնում է ընտանիքի անդամի առողջության վնասում կամ մահ: Անպատվություն, շանտաժ, նվաստացում, սպառնանք կամ այլ այնպիսի գործողություն, որը առաջացնում է անձի արժանապատվության խախտում:

Հոգեբանական բռնություն

Վիրավորանք, շանտաժ, նվաստացում, սպառնանք կամ ուրիշ այնպիսի արարք, որը սկսում է ազդել մարդու պատվի ու արժանապատվության վրա:

Տնտեսական բռնություն.

Գործողություն, որը առաջացնում է կերակրի, բնակատեղիի և նորմալ զարգացման այլ պայմաններով բավարարման, սեփականության և աշխատանքի իրավունքների իրականացման, ինչպես նաև համասեփականությունում գոյություն ունեցող ունեցվածքից օգտվելու և պատկանող մասի օգտագործման իրավունքի սահմանափակում:

Սեռական բռնություն

Սեքսուալ բռնություն. սեռական կապ բռնությամբ, բռնության սպառնալիքով կամ զոհի անգործությունից օգտվելու սեռական կամ սեքսուալ բնույթի այլ ձևի գործողություն կամ անպատշաճ գործողություն անչափահասի նկատմամբ:

Հարկադրություն

մարդու ֆիզիկական կամ հոգեբանական հարկադրություն, կատարելու կամ չկատարելու գործողություն, որի իրականացումը կամ որից խուսափումը նրա իրավունքն է, կամ սեփական մաշկի վրա զգալ իր կամքի-ցանկության դեմ ներգործություն:

Արհամարհանք

Ծնողի և/կամ օրինավոր ներկայացուցչի կողմից երեխայի ֆիզիկական, հոգեբանական անհրաժեշտությունների անբավարարում, բազային կրթության իրավունքի սահմանափակում, վտանգից անպաշտպանություն, ծննդյան գրանցում, բժշկական և այլ ծառայություններից օգտվելու անհրաժեշտ գործողությունների չիրականացում այն ժամանակ, երբ ծնողը և/կամ օրինավոր ներկայացուցիչը ունի համապատասխան լրատվություն, հնարավորություն և հասանելիություն համապատասխան ծառայությանը:

Պաշտպանիչ

օրդեր – առաջին ատյանի դատարանի (դատավորի) կողմից հրապարակված ակտ, որով սահմանվում են բռնության գոհերի պաշտպանության ժամանակավոր միջոցառումները: Հրապարակվում է մինչև 6 ամիս ժակետով: Դրա ժամկետի փոփոխման հարցը որոշում է դատարանը:

Ընտանիքում բռնությունը հաճախակի դեպքերում առաջ է բերում առողջության լուրջ վատթարացում, ֆիզիկական և հուզական խանգարվածություն, որը կարող է ճակատագրական արդյունքով ավարտվել:

Ընտանիքում բռնության բացահայտման, կանխարգելման և պաշտպանության իրավական մեխանիզմներ

Տարբեր երկրների օրենսդրությունը, այդ թվում նաև Վրաստանի օրենքը, ընտանեկան բռնության փաստի դեպքում ժամանակավոր միջոցառման տեսքով **պաշտպանիչ և զսպող օրդերներ է կիրառում:**

Այս միջոցառումները չեն կիրառվում այն դեպքում, եթե անձի նկատմամբ սկսվել է քրեա-իրավական հետապնդում և նրան խափանման տեսքով սահմանված է ձերբակալություն:

Զսպիչ օրդերի արձանագրությունում տրված հարցերի հիման վրա ոստիկանը որոշում է՝ որքանով բարձր է ընտանիքում բռնության կրկնության ռիսկը: Բարձր կամ միջին ռիսկի դեպքում զսպիչ օրդեր տրվում է 1 ամսվա ժամկետով, իսկ եթե ռիսկը ցածր է, զսպիչ օրդերի ժամկետը նվազում է:

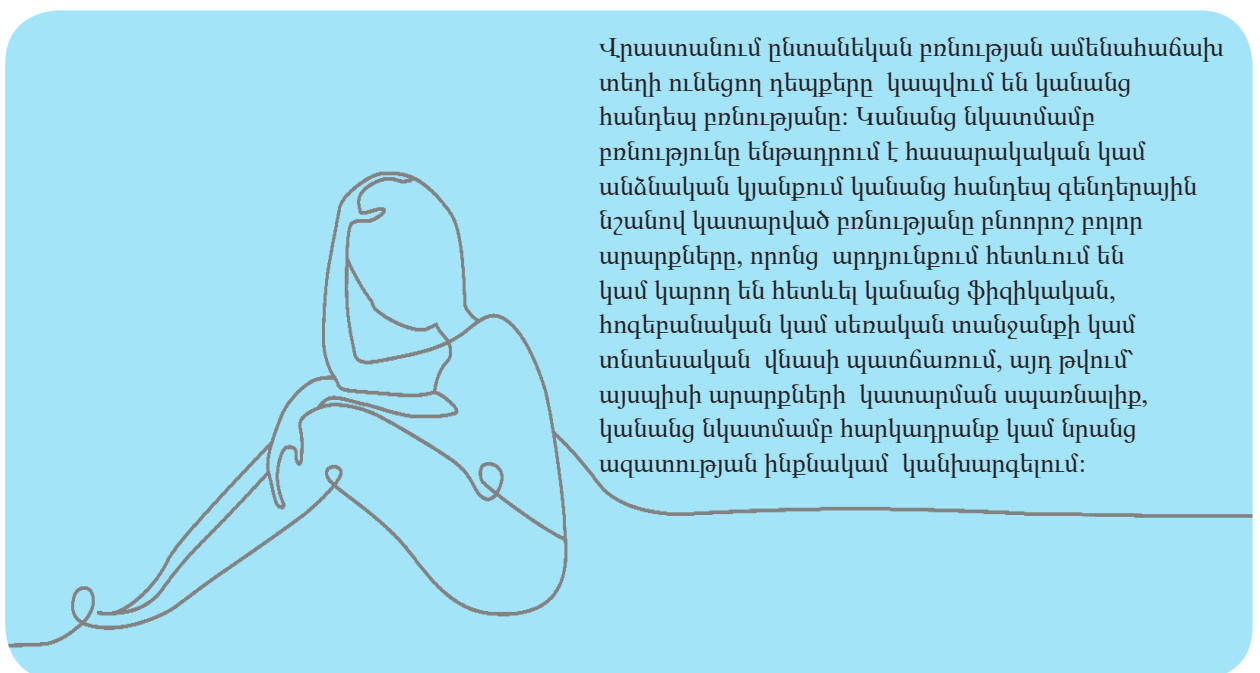
Այն դեպքում, եթե բռնացողը չի կատարում զսպիչ օրդերով նախատեսված պահանջները և պարտականությունները, նրա վրա դրվում է լրացուցիչ պատասխանատվություն քրեական իրավունքի օրենսդրության համապատասխան, ինչը կարող է ենթադրել տուգանք, հասարակության համար հանրօգուտ աշխատանք կամ ձերբակալություն:

Կողմերը հաշտվելիս՝ նրանց կողմից դատարանին/ոստիկանության իրավասու աշխատակիցներին ուղղված համատեղ դիմումի հիման վրա պաշտպանիչ և զսպիչ օրդերների գործողությունը կարող է չեղարկվել դատարանի/ոստիկանության իրավասու աշխատակցի համապատասխան որոշմամբ, բացի այն դեպքից, երբ դեռևս գոյություն ունի զոհի կամ նրա ընտանիքի այլ անդամի նկատմամբ բռնություն իրականացնելու վտանգ, և/կամ ընտանիքում բռնության փաստը հակադարձվում է տուժվածի ընտանիքի այլ անդամների (հատկապես՝ անչափահասի) շահերին:

Զսպիչ օրդեր –

ոստիկանության կողմից հրապարակված ակտ, որով սահմանվում են բռնության գոհերի պաշտպանության ժամանակավոր միջոցառումներ, և որը հրապարակումից 24 ժամվա ընթացքում հաստատման համար ներկայացվում է դատարանին: Զսպիչ օրդերը հրապարակվում է մինչև մեկ ամիս ժամկետով և դա հաստատում կամ հաստատելը մերժում է դատարանը:

Վրաստանում ընտանեկան բռնության ամենահաճախ տեղի ունեցող դեպքերը կապվում են կանանց հանդեպ բռնությանը: Կանանց նկատմամբ բռնությունը ենթադրում է հասարակական կամ անձնական կյանքում կանանց հանդեպ գենդերային նշանով կատարված բռնությանը բնորոշ բոլոր արարքները, որոնց արդյունքում հետևում են կամ կարող են հետևել կանանց ֆիզիկական, հոգեբանական կամ սեռական տանջանքի կամ տնտեսական վնասի պատճառում, այդ թվում՝ այսպիսի արարքների կատարման սպառնալիք, կանանց նկատմամբ հարկադրանք կամ նրանց ազատության ինքնակամ կանխարգելում:

Այսօր Վրաստանում ունենք պետական ապաստարան, ոչ կառավարական կազմակերպությունների հաշվեկշռի վրա գործող ապաստարաններ, որոնք զոհերին օգնությունը և վերականգնումն ապահովում են դոնոր/միջազգային կազմակերպությունների աջակցությամբ:

Զոհերի պաշտպանությունը ենթադրվում է ժամանակավոր միջոցառումներում

- Բռնացողից զոհի պաշտպանության պաշտպանիչ օրդեր, գսպիչ օրդեր,
- բռնացողից զոհի խուսափում և ապաստարանում (ժամանակավոր ապրելատեղ/տեղակայման վայր, որը ծառայում է զոհերի հոգեբանական-սոցիալական վերականգնմանը, իրավաբանական և բժշկական օգնությանը և պաշտպանության միջոցառումներին) տեղավորում,
- բռնացողի արգելում համասեփականությունից միանձնյա օգտվելու իրավունքից,
- բռնացողին երեխաներից առանձնանալու, նրանց հանդիպելու և հարաբերություն ունենալու կարգավորում,
- բռնացողի մոտենալը զոհին/նրա աշխատավայրին/այլ տեղեր, որտեղ գտնվում է զոհը,
- գոյություն ունի ճգնաժամային կենտրոն – ընտանիքում բռնության հավանական զոհերի և զոհերի ժամանակավոր տեղակայման տեղ, որը ծառայում է հոգեբանա-սոցիալական վերականգնմանը, առաջնային և անհետաձգելի բժշկական սպասարկմանը և իրավական օգնությանը,
- հնարավոր է նաև զոհը ժամանակավորապես մնա ապրելատեղում և բռնացողին հեռացնել այս ապրելատեղից նաև այն դեպքում, երբ այդ ապրելատեղը բռնացողի սեփականությունն է :

Ընտանիքում բռնության կանխում

«Ընտանիքում բռնությունը կանխարգելելու, ընտանիքում բռնության զոհերի պաշտպանության և օգնության մասին» Վրաստանի օրենքի հիմնական նպատակ է ներկայացնում ոչ թե բռնության պատժումը, այլ կանխիչ միջոցառումների իրականացման ճանապարհով բռնությունից խուսափումը:

Ընտանիքում բռնության բացահայտման և կանխարգելման համար գործադրվում են նաև քրեական, քաղաքացիական-իրավական և վարչական-իրավական մեխանիզմներ, մասնավորապես. քրեական իրավական մեխանիզմներ կիրառվում են այնպիսի դեպքերում, որոնք պարունակում են քրեական հանցագործության այնպիսի նշաններ, ինչպիսիք են. մարմնի մտադրված ծանր վնասվածք, պատվազրկում, ազատության անօրեն խափանում, ծեծ կամ այլ տեսակի կտտանք, որը

Կանխում –
նախնական
միջոցառումներ ինչ-որ
անցանկալի երևույթից
խուսափելու համար:

առաջ է բերել առողջության լուրջ քայքայում կամ աշխատունակության նշանակալից կրճատում կամ կորուստ և նմանօրինակ այլն:

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Փոփոխվե՛ց, թե՛ ոչ վերաբերմունքը ընտանիքում բռնության հանդեպ Վրաստանում:
- Որքանո՞վ հասարակությունը դարձավ բացված այս թեմայի կապակցությամբ:
- Ինչպե՞ս են վարվում մարդիկ, երբ իրենք են դառնում զոհեր, կամ տեղեկանում են նման փաստերի մասին:

Ո՛չ որ արժանի չէ բռնության

Ուզում եմ իմ աղջիկներին ցույց տալ, որ իրենք էլ խիզախ լինեն

Ցանկացած մարդ կարող է դառնալ բռնության զոհ

Ուզում եմ իմ գավակները երբեք բռնություն չկատարեն

Բռնությունից երեխայի պաշտպանության մեխանիզմներ

Բռնության զոհ է երեխան, որի նկատմամբ խախտված են նրա սահմանադրական իրավունքները և ազատությունները – դա կարող է ենթադրել երեխայի ֆիզիկական, հոգեբանական, տնտեսական, սեռական բռնություն և/կամ անտեսում:

Ընտանեկան բռնությունը հաճախ քողարկված է և դժվար բացահայտելի: Նման դեպքը չպետք է վրիպի ուսուցչից: Դա նաև նրա բարոյական և իրավաբանական պարտականությունն է: Երբ գործը վերաբերում է երեխայի հանդեպ բռնությանը, ծնողների անձնական կյանքի հարգանքը այդտեղ ավարտվում է: Այդ ժամանակ ցանկացած անձի պարտականությունն է բոլոր մատչելի և հնարավոր միջոցով պաշտպանել երեխային:

Անչափահասը 14 տարեկան տարիքից իրավունք ունի դիմել դատարան իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության համար:
Դատարանը նշանակում է վարույթի ներկայացուցիչ:
Անչափահաս հայցվորն իրավունք ունի չհամաձայնել իր վարույթային ներկայացուցչի հետ և ինքը պաշտպանի իր անձը:

Անչափահասի նկատմամբ բռնության հետքի առկայության դեպքում դատարանը իրավասու է ժամանակավոր միջոցառման տեսքով բռնացող ծնողից/ծնողներից առանձնացնել անչափահասին: Անչափահասի ներկայացուցչի իրավունքի հարցը քննարկելիս պետք է նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ բռնացող ծնողի համար ներկայացուցչի իրավունքը թողնելը վնասաբեր է անչափահասի շահերի համար:

Անբնականորեն է ծնողների համար անչափահասի նկատմամբ միասնական հոգաբարձություն թողնելը, եթե գոյություն ունի նրա նկատմամբ ծնողներից մեկի կողմից բռնության հիմնարար ենթադրություն:

Անբնականորեն է ընտանեկան հանցագործության կապակցությամբ անչափահաս վկայի և տուժածի հարցաքննությունը, ինչպես նաև պաշտպանիչ կամ զսպիչ օրդեր տալիս ընտանիքում բռնության անչափահաս գոհի հարցաքննումը (նրանից բացառություն ստանալով) հավանական բռնացող ծնողի (ծնողների) ներկայությամբ:

Անթույլատրելի է քրեական հանցագործության վարությամբ որպես անչափահասի օրինական ներկայացուցիչ ընդգրկել այն անձին, որը ենթադրական բռնացող է կամ որի կողմնակալության կապակցությամբ գոյություն ունի կասկած, ելնելով այդ անձի և բռնացող ընտանիքի անդամի միջև առկա հարաբերության բնույթից կամ շահերի հակասության այլ դեպքի պատճառով, ինչպես նաև նրան (նրանց) ծանոթացնել կամ փոխանցել անչափահասի կողմից տրված ցուցումները (հարցաքննության արձանագրությունը, բացատրագիրը):

Անչափահաս (երեխայի) հանդեպ ընտանիքում բռնության փաստի բացահայտման (առաջնային նույնականացման) և դրա արձագանքի պատճառով համապատասխան մարմիններին դիմելու պարտականությունը ստանձնել են. բժշկական հիմնարկությունը, ուսումնական և դաստիարակչական հաստատությունները, հանրային իրավունքի իրավաբանական անձ-սոցիալական ծառայության գործակալության, հոգաբարձության և խնամատարության մարմնի և նրանց իրավասու աշխատակիցները, ինչպես նաև Վրաստանի օրենսդրությամբ նախատեսված երեխաների պաշտպանության ուղղվածության (ռեֆերացման) ընթացակարգերում ընդգրկված այլ համապատասխան հաստատությունները և նրանց իրավասու աշխատակիցները:

Ինչպես դադարեցնենք բռնությունը:

Իրազեկվածությամբ

Կրթությամբ

Կանխմամբ

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Տղամարդկանց ընդգրկվածություն ընտանիքում <https://bit.ly/3I8IuI9>
- ▶ Վնասակար գենդերային կարծրատիպերի հաղթահարում-պոդկաստ № 1 <https://bit.ly/3PboeF4>
- ▶ Անիմացիա «Բռնություն ընտանիքում» /Animation „Family Violence“ <https://bit.ly/3cuAm5o>
- ▶ Ընտանիքում բռնությունը երեխաների և պատանիների վրա շատ վատ է արտացոլվում <https://bit.ly/3zhgc6T>
- ▶ Ընտանիքում բռնության թեժ գիծ <https://bit.ly/3v5thyl>

Եթե տիրապետում եք տեղեկատվություն բռնության վերաբերյալ կամ դարձաք ընտանիքում բռնության զոհ, 24 ժամվա ընթացքում պետք է զանգահարեք ՀԻԻԱ Մարդու վաճառքի (թրաֆիկինգ) զոհերի, տուժվածների պաշտպանության և օգնության պետական հիմնադրամի ընտանիքում բռնության զոհերի խորհրդատվական թեժ գծի հեռախոսահամարին. +995 32 116 006 կամ 112

II թեմա. Իրավական մշակույթ

Ուշադրություն.

III գլուխ. Մարդու իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմներ

ՀԱՄԱԼԻ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

ՀԱՄԱԼԻ ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔԻ ՊԱՅՄԱՆ

Իրավական մշակույթը բարձրացնելու համար դուք՝ որպես քաղաքացի-լրագրողներ, որոշեցիք պատի թերթ/բլոգեր ստեղծել: Այս նախագծի նպատակն է անչափահասների իրազեկումը իրավական մշակույթի ակտորների մասին, նրանց առջև առկա երկրնորանքների և քաղաքացիական ակտիվության հնարավորությունները մասին: Իրավական մշակույթի ակտորներից (դատարան, միջազգային կազմակերպություններ, ոչ կառավարական կազմակերպություններ, քաղաքացիներ) ընտրեցիք մեկը և պատրաստեցիք **հոդված/պոստ (250-300 բառ)** իրավական մշակույթի արմատավորման մեջ այս ակտորի դերի, նրա առջև ծառացած երկրնորանքների և դրանց արձագանքելու հնարավորությունների մասին:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրե՛ք.

- Ինչո՞ւ է անհրաժեշտ, որ հասարակությունն ունենա տեղեկատվություն իրավական մշակույթի ակտորների գործառույթ-պարտականությունների մասին և նրանց առջև գոյություն ունեցող մարտահրավերների մասին:
- Ինչպե՞ս (ի՞նչ ձևով), ու՞մ հետ համագործակցությամբ կարող են քաղաքացիները հաղթահարել ակտորի առջև առկա երկրնորանքները: Ինչո՞ւ է դա կարևոր: Բերե՛ք օրինակներ:
- Ինչո՞ւ է կարևոր, որ քաղաքացիական ակտիվություններում և հոդվածում պաշտպանված լինեն այլոց իրավունքները և բացառվի բռնությունը:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչպե՞ս կգնահատեք գործի ընթացքը: Ի՞նչ փաստարկ կօգտագործեք Վրաստանի դատարանին (ստորև տրված կոնկրետ դեպքի համաձայն) աջակցության համար:
- Ինչո՞ւ են Վրաստանի դատարանի և ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեի որոշումները տարբեր: Նկատի՛ ունեցե՛ք, որ երկու դեպքում էլ միևնույն ապացույցներն էին քննարկվում:
- Ինչի՞ հիման վրա ՄԱԿ-ի իրավունքների կոմիտեն ընդունեց երեխային աջակցության որոշում:
- Ուշադրությամբ ծանոթացե՛ք ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեի որոշումներին և ձևակերպե՛ք՝ ի՞նչ բնորոշիչներ պետք է ունենա լավ դատարանը: Ի՞նչ կավելացնե՛ք:
- Ինչո՞ւ է կարևոր հետաքննության արագությունը և արդյունավետությունը, ինչին հետևում է դատավճռի՝ ժամանակին կայացումը: Ի՞նչ բացասական պատճառներ կարող են հետևել ժամանակի մեջ ձգձգված դատավճռին:
- Ինչպե՞ս կգնահատե՛ք քննիչի իրավասությունը:
- Համեմատե՛ք այս իրավիճակը նախորդ դասի ժամանակ քննարկված ՄԿՈԻ անձի դատավճռի հետ: Այն դեպքում հայցվոր ՄԿՈԻ անձը, օրենքի վրա հիմնվելով, չէր կարողանում ստանալ համապատասխան օգնությունը և դա միայն դատական ճանապարհով կարողացավ: Ի՞նչ եզրակացություն կարող եք կատարել:
- Արդյոք դատավորի անձնական հատկանիշները կարևո՞ր են դատավճիռ կայացնելիս:
- Որքանո՞վ կարևոր է միջազգային արդարադատության գոյությունը և մատչելիությունը ժողովրդավարական պետության քաղաքացիների համար:
- Գտնո՞ւմ եք, թե՞ ոչ ֆիզիկական պատիժը՝ որպես բռնության ձև: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Ձեր կարծիքով, այս միջադեպի պատճառով արժե՞ր այսքան ջանք գործադրել: Արդյոք օրինակա՞ն է ֆիզիկական պատիժը:
- Կարելի՞ է երեխայի ընտանիքը անվանել իրավական մշակույթ ունեցող: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:

Վեճ՝ ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեում

2017 թվականի հունվարին հանրային մանկապարտեզում 3,5 տարեկան կրթվող-դաստիարակվող սանը դաստիարակի առաջադրանքը չկարողացավ կատարել՝ տունը լավ նկարել, որի պատճառով ուսուցիչը նրան երեսի և ականջի մասում ձեռքով ապտակեց: Կատարվածի մասին երեխայի ծնողները դիմեցին ոստիկանության:

- Դատական բժշկական փորձաքննությունը որոշեց, որ երեխան դեմքի վրա իրավամբ վնասվածքներ ուներ, որը հասցվել էր բուլք առարկայի կիրառմամբ,
- ընտանիքը կատարվածի մասին ոստիկանության պատասխանին անարդյունք սպասում էր մի քանի ամսվա ընթացքում, որից հետո դիմեց իրավապահ կազմակերպությանը,
- փաստաբանները բազմիցս պահանջեցին երեխայի նկատմամբ կատարված բռնությանը համարժեք հետաքննություն անցկացնել և համապատասխան իրավական միջոցներ ձեռնարկել, թեև՝ անարդյունք,
- դատախազի խոսքով՝ չէին կարողանում հաստատել, որ երեխան վնասվածքներ ստացել էր բռնության հետևանքով, համապատասխանաբար՝ նրան որպես տուժված չճանաչեցին,
- երեխայի փաստաբանները ապացույցներ հավաքեցին և երեխայի իրավունքները պաշտպանելու համար 2018 թվականի նոյեմբերին դիմեցին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտե:

2022 թվականի հունիսի 7-ին ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոմիտեն սահմանեց հետևյալը.

- Վրաստանը խախտեց երեխայի բռնությունից պաշտպանության իրավունքը, որը երաշխավորված է ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածով,
- չկարողացան ներկայացնել որևէ համոզիչ բացատրություն երեխայի վնասվածքների մասին, որը, հավանաբար, մանկապարտեզի ուսուցչի կողմից իրականացվել էր երեխայի հանրային հաստատությունում գտնվելու ժամանակաշրջանում,
- կոմիտեն նկատի առավ այն, որ երեխան մանրամասնորեն և հաջորդաբար նկարագրեց հանրային մանկապարտեզի դաստիարակի կողմից իր նկատմամբ իրականացված վերաբերմունքը, ինչը հաստատված էր նաև այլ ապացույցներով (երեխաներից մեկի տատի պատմածով այն մասին, որ ինքը հաճախ է տեսել, թե նույն դաստիարակը ինչպես է պատժում նաև իր թոռանը),
- կոմիտեն հաշվի առավ նաև դատաբժշկական փորձաքննության եզրակացությունը,

- դաստիարակի ցուցումը, որ երեխայի դեմքի վնասվածքը իբր ալերգիայի հետևանքով էր, չէր հաստատվում այլ ապացույցներով,
- գործը պետք է հետաքննեն մասնագետներ, որոնք անցել էին հատուկ վարժանք, և նրանք պետք է գործադրեին երեխայի իրավունքների վրա հիմնված և երեխային հարմարեցված մոտեցումներ,
- պետությունը պետք է կատարի բոլոր հնարավոր խելամիտ քայլերը, որպեսզի պաշտպանի միջադեպի հետ կապված ապացույցները,
- հետաքննությունը պետք է ընթանա արագորեն և բանական ժամկետում,
- պետությունը խախտեց հետաքննության չափորոշիչը՝ ստանդարտը, և պարտավոր է ապահովել երեխային արդյունավետ փոխհատուցում տալը,
- մասնագետ քննիչը երեխային հարցաքննեց հոգեբանի և հոր ներկայությամբ, թեև չնկարահանվեց հարցաքննության տեսագրությունը (տեսագրությունն անհրաժեշտ է այն բանի համար, որպեսզի պահպանվի երեխայի ցուցմունքը հետագա քննարկումներում կիրառելու նպատակով կամ այն բանի հաստատման համար, որ երեխան իսկապես հասկացավ ճիշտը ասելու նշանակությունը),
- չնայած այն բանին, որ հետաքննությունը սկսվեց առանց ամեն տեսակ հապաղման, մոտավորապես 10 ամիս պահանջվեց հետաքննությանը հարցաքննելու մանկապարտեզի երկու աշխատակցի, որոնք նույնպես մեղադրում էին դաստիակչուհուն, 15 ամիս հարկ եղավ այլ երեխաների ծնողներին հարցաքննելու համար: Պետությունը չկարողացավ բացատրել այս ձգձգվածության պատճառները: Երեխայի դատապաշտպանին հետաքննության մեկնարկից 19 ամիս հետո տրվեց հանցագործության նյութերին ծանոթանալու իրավունք,
- 5 տարուց ավելի է պետությունը վարում է հետաքննությունն առանց նշանակալից արդյունքների: Նման հետաքննությունը չի կարող բավարարել արագության և արդյունավետության չափորոշիչները,
- պետությունը չդրսևորեց համարժեք ժրաջանություն և չկարողացավ ապահովել երեխայի նկատմամբ մարմնական պատիժ հասցնելու գործի մասին արդյունավետ հետաքննության վարույթը, ինչով խախտեց **ՄԱԿ-ի երեխայի իրավունքների կոնվենցիայի 19-րդ հոդվածը**,
- պետությունը նաև պետք է կատարի բոլոր անհրաժեշտ քայլերը, որպեսզի ապահովի նման խախտումների կանխումը, հատկապես՝ մարմնական պատժի դեպքերի արագ և արդյունավետ հետաքննությունը:

Պաշտպանության... միջոցառումները անհրաժեշտության դեպքում ներառում են արդյունավետ ընթացակարգեր սոցիալական ծրագրերի մշակման համար այն նպատակով, որպեսզի անհրաժեշտ աջակցություն ցուցաբերեն երեխային և այն անձանց, ովքեր հոգում են նրա մասին, ինչպես նաև օժանդակեն երեխաների նկատմամբ խիստ վերաբերմունքի վերոնշյալ դրսևորումներից խուսափելու, նախապես բարձրաձայնելու, իրազեկելու, քննարկման փոխանցելու, հետաքննության, բուժման և այլ միջոցառումների իրականացումը, իսկ անհրաժեշտության դեպքում դատական վարույթ հարուցելուն:

*ՄԱԿ-ի երեխայի
իրավունքների
կոնվենցիա, հոդված
19 (2)*

Դատական իշխանությունը անկախ է իշխանության այլ ճյուղերից, ինչը այն է նշանակում, որ ցանկացած գործի մասին որոշում ընդունելիս դատավորները գործում են անկախ և ենթարկվում են միայն սահմանադրությանը և օրենքին:

Դատական իշխանությունը ներկայացնում է պետական իշխանության անկախ ճյուղ, որի հիմնական գործառնություն է տարբեր կազմակերպությունների, անձանց և պետական հաստատությունների միջև առկա քաղաքացիական, թե վարչական վեճերի քննարկում և վճռում:

Դատարանի անկախությունը բոլորովին էլ չի նշանակում նրա լրիվ մեկուսացում և հարաբերության բացակայություն իշխանության մնացած երկու ճյուղի՝ խորհրդարանի և գործադիր իշխանության հետ: Նրանք հարաբերակցում են օրենքի սահմանված կանոններով:

Դատարանը քննարկում է նաև քրեական գործեր և վճռում է կոնկրետ անձանց մեղսակցության կամ անմեղ լինելու հարցը:

Վրաստանում դատական իշխանությունը իրականացնում են ընդհանուր դատարանները և սահմանադրական դատարանը՝ դատարանի առջև գործին մասնակից բոլոր անձանց հավասարության հիման վրա, ինչպես նաև համայն երկրով, դատավորների փոփոխության և անկախության սկզբունքների պաշտպանությամբ:

Դատավարությունը իրականացվում է կողմերի հավասարության և մրցակցության հիման վրա և միայն պետական լեզվով: Իսկ անձին, որը չգիտի պետական լեզուն, հատկացվում է թարգմանիչ:

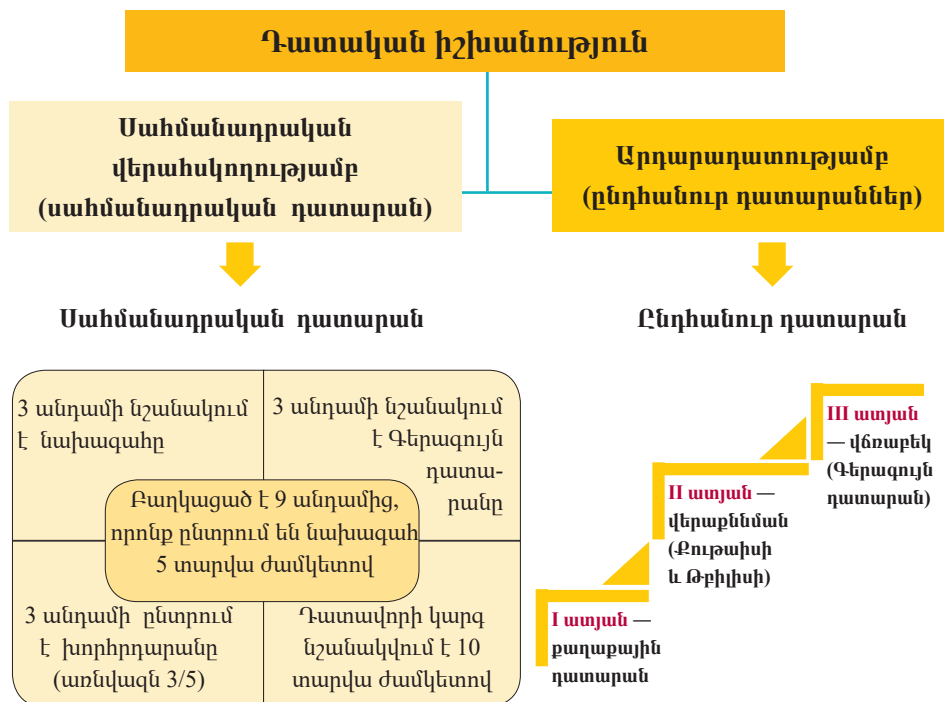
Արդարադատությունն քաղաքացիական, վարչական և քրեական դատավարության միջոցով իրականացնում են ընդհանուր դատարանները:

Վրաստանի ընդհանուր դատարաններ են. քաղաքային դատարանը, բողոքարկման դատարանը, Վրաստանի Գերագույն դատարանը: Դատարանում ձեր իրավունքի պաշտպանությունը սկսվում է ձեր իսկ քաղաքում, մունիցիպալիտետում: Ցանկացած բարդության և կատեգորիայի գործը **առաջին ատյանով** միայն քաղաքային և **մագիստրատ դատավորներն են** քննարկում:

Շրջանային (քաղաքային) դատարանում դատավորը գործերը քննարկում է միանձնյա կամ կոլեգիալորեն՝ երեք դատավորի կազմով: Եթե կարծում եք, որ շրջանային (քաղաքային) դատարանի դատավճիռը իրավական արդարադատություն չէ, դուք կարող եք միայն **վերաքննիչ դատարանին դիմել**:

Վերաքննիչ դատարանը երեք դատավորի կազմով կքննարկի վերաքննիչ բողոքները առաջին ատյանի դատարանների դատավճիռների և դատական որոշումների մասին: Վերաքննիչ դատարանում ստեղծվել են քաղաքացիական, վարչական և քրեական գործերի պալատներ, ինչպես նաև՝ հետաքննական կոլեգիա:

Առաջին ատյան

— դատարանի ամենաստորին օղակ, որտեղ սկսվում է վեճի քննարկումը:

Վերաքննում —

բողոքարկում: Բողոքարկմանը դիմում են, երբ կողմին կամ կողմերին չի բավարարում առաջին ատյանի կողմից կայացրած որոշումը: Վերաքննման դատարանն ունի իրավունք էականորեն վերստուգել գործը և կայացնել իր որոշումը:

Մագիստրատ դատավոր —

քաղաքային դատարանի դատավոր, որն իր իրավասությունը իրականացնում է քաղաքային դատարանի գործող տարածքի վրա առկա վարչատարածքային միավորումում: Քաղաքային դատարանի դատավորը և մագիստրատ դատավորը քաղաքային գործերը քննարկում են միանձնյա:

Դատավորն իր գործունեության մեջ անկախ է:

- Դատավորը գնահատում է փաստացի հանգամանքները և որոշումներ ընդունում է միայն Վրաստանի սահմանադրության, միջազգային իրավունքի համընդհանուր ճանաչված սկզբունքների նորմերին, այլ օրենքներին համապատասխան և իր ներքին հավատամքի հիման վրա:
- Ոչ ոք իրավունք չունի դատավորից պահանջել հաշվետվություն կոնկրետ գործի մասին:
- Որևէ ազդեցություն դատավորի վրա կամ միջամտություն որոշում ընդունելու նրա գործունեությունում արգելված է և պատժվում է օրենքով:
- Անվավեր են բոլոր ակտերը, որոնք սահմանափակում են դատավորի անկախությունը:

Ընդհանուր դատարաններում բոլոր գործերը քննարկվում են բաց նիստում: Փակ նիստում գործի քննարկումը թույլատրելի է միայն օրենքով նախատեսված դեպքերում, թեև դատական որոշումը բոլոր դեպքերում պետք է հայտարարվի հրապարակավ:

Անմեղության կանխավարկած

—անձը անմեղ է համարվում մինչև նրա մեղսունակությունը հաստատվի օրենքով սահմանված կարգով և օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով:

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված գործին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչո՞ւ ձերբակալեցին կապիտան Բերիձեին:
- Ինչո՞վ փոխարինվեց նախկին մեղադրանքը:
- Խախտվե՞ց, թե՞ ոչ անմեղության կանխավարկածը Բերիձեի նկատմամբ: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Որքանո՞վ օժանդակեց մեղիան մեղադրյալի հանդեպ հասարակության շրջանում բացասական վերաբերմունքի առաջացմանը:
- Ինչպե՞ս կգնահատեիք հասարակական կարծիքի կիսվելու փաստը: Դրանցից որի՞ վարքը կարելի է անվանել արդարացի:
- Ո՞ր ատյաններն անցավ Բերիձեի գործը և ի՞նչ արդյունքով:
- Վերհիշե՛ք՝ ի՞նչ նախապայման գոյություն ունի մինչև մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան հայտ ներկայացնելը: Ի՞նչ տիպի գործեր է քննարկում Ստրասբուրգի դատարանը:
- Վերհիշե՛ք մոտակա օրինակներ, երբ քաղաքացին Ստրասբուրգի դատարանում հաղթեց պետության դեմ դատը կամ Վրաստանի պետությունը հաղթեց դատը այլ պետության դեմ:
- Գտնո՞ւմ եք, թե՞ ոչ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի գոյությունը՝ որպես միջազգային ձեռքբերում իրավական մշակույթի տեսակետից:

Բերիձեն Վրաստանի դեմ

Այսպես կոչված՝ Բերիձեի գործ - 2018 թվականի մարտի 10-ին ձերբակալեցին ոստիկանության կապիտան Գելա Բերիձեին: Գլխավոր դատախազությունը սկզբում կալանքի պատճառ անվանեց «բարձր պաշտոնյայի կյանքի ձեռնմխելիության փորձը»: Նշված փաստը հասարակության շրջանում հուզմունք առաջացրեց:

Բերիձեն իրեն մեղավոր չի ճանաչում և հույս ունի, որ ճշմարտությունը կապացուցի:

Գործը լուսաբանվում էր լրատվական միջոցներով: Քաղաքացիների կարծիքը երկու մասի բաժանվեց. մի մասը շփոթմունքը չէր թաքցնում և պահանջում էր Բերիձեին պատժել բարձրագույն չափով, իսկ մի մասն էլ աջակցում էր «անմեղ զոհին», և տարբեր բողոքի ցույցեր կազմակերպելով՝ պահանջում էր նրան ազատել դատարանի դահլիճից:

Իսկ ավելի ուշ պարզվեց, որ կապիտանի մեղքը բոլորովին այլ էր: Դատախազությունն այժմ արդեն այլ բան էր հավաստիացնում: Պետական մեղադրանքի հավաստմամբ, Բերիձեն բարձր պաշտոնյա անձի խորհրդական Չաուր Կեկելիձեի սպանությունը պլանավորում էր շահադիտական մոտիվով և ճիշտ այդ պատճառով ձգտում էր ձեռք բերել այն թունավորող նյութը:

Նշված մեղադրանքը **Քուրթախիի քաղաքային դատարանը** համոզիչ չհամարեց, և 2018 թվականի հոկտեմբերի 10-ին կապիտան Բերիձեին միայն սպանության նախապատրաստության համար դատապարտեց 8 տարվա ազատազրկման:

Գործի քննությունը տեղափոխվեց վերաքննիչ դատարան: Պաշտպանության կողմը պահանջում էր արդարացնող դատավճիռ կայացնել, իսկ մեղադրող կողմը՝ մեղքը ծանրացնել և դատավճռում ավելացնել սպանության նախատրաստում շահադիտական նպատակով: Վերաքննիչ դատարանը անփոփոխ թողեց քաղաքային դատարանի որոշումը: Վճռաբեկ աստիճան (երրորդ աստիճանի դատարան – **Վրաստանի Գերագույն դատարան**) առաջին երկու աստիճանների որոշումն անփոփոխ թողեց:

Վրաստանի բոլոր երեք աստղանի դատարանները կապիտան Բերիձեի նկատմամբ դատավճիռը ուժի մեջ թողեցին, պաշտպանության կողմը գործը Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարան (Մտրասբուրգ) տեղափոխեց:

Մեղադրյալը և նրա փաստաբանները համոզված էին, որ եվրոպական դատարանում իրենց արդարացիությունը կապացուցեն, և կապիտան Բերիձեին արդարության հետ միասին կվերադարձնեն պատվավոր անունը և սիրելի աշխատանքին:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը գործը վարույթի մեջ ընդունեց:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ծանոթացե՛ք տեղեկատվությանը դատական իշխանության մասին, դատեցե՛ք.

- անհրաժե՛շտ է, թե՛ ոչ քաղաքացիները, այդ թվում նաև՝ անչափահասները տիրապետեն դատական իշխանության էությանը և գործառնությունների մասին տեղեկատվությանը: Ինչո՞ւ:
- Ձեր զննումներով, շրջապատում գտնվողները գիտե՞ն այս տեղեկատվությունը:
- Որտեղի՞ց կարող են քաղաքացիները գիտենալ իշխանության այս ճյուղի գործառնությունները:
- Անհրաժե՛շտ է, թե՛ ոչ ակտիվ քաղաքացիները անձամբ հոգան այս առնչությամբ գիտակցության բարձրացման մասին: Ինչպե՞ս:
- Ի՞նչն էր ամենակարևորը, որ դուք հասկացաք և ցանկանում եք ձեր հողվածով կիսվել ուրիշների հետ, եթե որպես ակտոր քաղաքացիներին ընտրեք: Իսկ եթե մեղիան ընտրելու լինե՞ք:

Դատավորներին պաշտոնների նշանակելու, դատավորներին պաշտոնից ազատելու և այլ խնդիրների կատարման նպատակով ստեղծվում է Վրաստանի արդարադատության բարձրագույն խորհուրդ, որը բաղկացած է Վրաստանի դատական իշխանության, Վրաստանի խորհրդարանի և Վրաստանի նախագահի կողմից հաստատված 15 անդամից: Վրաստանի արդարադատության բարձրագույն խորհուրդը նախագահում է գերագույն դատարանի նախագահը:

Վրաստանի արդարադատության գերագույն խորհուրդ

– ընդհանուր դատարանների համակարգի մեջ մտնող մարմին, որը ստեղծվեց ընդհանուր դատարանների անկախության և արդյունավետության ապահովման, դատավորների նշանակելու և ազատելու և այլ խնդիրներ կատարելու նպատակով:

Բարձրագույն իրավաբանական կրթություն

Մասնագիտությամբ աշխատանքի առնվազն 5 տարվա փորձառություն

Ընդհանուր դատարանի դատավորի լրացուցիչ որակավորման
պահանջները սահմանվում են օրգանական կարգով

Ընդհանուր դատարանի դատավորը պաշտոնին հաստատվում է
անժամկետ, մինչև օրգանական օրենքով սահմանված տարիքի
հասնելը

Որպես դատավոր կարող
է նշանակվել/ընտրվել
Վրաստանի գործունակ
քաղաքացին՝ 30 տարեկան
հասակից, եթե նա ունի.

Դատավոր ընտրվում է բարեխղճության և իրավասության
նշանով

Դատավորի պաշտոնին հաստատելու մասին
որոշումը ընդունում է արդարադատության
բարձրագույն խորհուրդը՝ լրիվ կազմի առնվազն 2/3
մեծամասնությամբ

Դատավորի պաշտոնին հաստատելու և
պաշտոնից ազատելու կարգը սահմանվում է
օրգանական օրենքով:

Դատավորը հայտարարում է, որ «անկախ կլինի ոչ միայն
կոնգրեսից և նախագահից, այլև իր անձնական հավատքից, ինչը
կարող է նրա վրա այլ կերպ ներգործել: Ինքը միշտ պետք է գործի
օրենքի գերակայության սկզբունքով»:

*Էմի կոն Բարետ, ԱՄՆ-ի Գերագույն դատարանի դատավոր
2020 թվականից մինչև օրս*

Վրաստանի արդարադատության
բարձրագույն խորհրդի շենք, Թբիլիսի

Վերաքննիչ

բողոք - գրավոր փաստաթուղթ, որտեղ ձևակերպված է վիճող կողմի խնդրանքը և համապատասխան փաստարկեր՝ ուղղված վերաքննիչ դատարանին: Վերաքննիչ բողոքի հեղինակը բողոքում է շրջանային դատարանի որոշումը վերաքննիչ դատարանի առջև և պահանջում է դա լրիվությամբ կամ մասամբ չեղարկել:

Վրաստանի ընդհանուր դատարանների համակարգում գործում է 2 վերաքննիչ դատարան

Թբիլիսիի վերաքննիչ դատարան	Քուլթաիսիի վերաքննիչ դատարան
Արևելյան Վրաստանի դատարանների որոշումների մասին բողոքները քննարկվում են Թբիլիսիի վերաքննիչ դատարանում	Արևմտյան Վրաստանի դատարանների որոշումների մասին բողոքները քննարկվում են Քուլթաիսիի վերաքննիչ դատարանում

Վերաքննիչ դատարանների կողմից կայացրած որոշումները վճռաբեկ կարգով կարելի է բողոքարկել Վրաստանի գերագույն դատարանում:

Վրաստանի Գերագույն դատարանում ստեղծվել են քաղաքացիական, վարչական և քրեական գործերի պալատներ:

Վրաստանի գերագույն դատարանի պալատը վճռաբեկ (վերաքննիչ դատարանի որոշման բողոքարկում) կարգով, 3 դատավորի կազմով քննարկում է բողոքները վերաքննիչ դատարանների որոշումների մասին: Վերստուգում է դատավճիռները և այլ դատական որոշումները՝ նորոպի հայտնաբերած և նորոպի բացահայտված հանգամանքների պատճառով:

Գործերի քննարկման բարձրագույն և վերջնական ատյանը Վրաստանի գերագույն դատարանն է: Վերջնական ատյանը ընդհանուր դատարանների համակարգի մեջ մտնող ամենավերին օղակն է, որի որոշումը նույնպես վերջնական է և դա բողոքարկման ենթակա չէ:

Վրաստանի գերագույն դատարանի շենք, Թբիլիսի

Սահմանադրական վերստուգման դատական օրգան է **Վրաստանի սահմանադրական դատարանը**: Դրա հիմնական գործառնություն է քննարկել և վճռել օրենքի, միջազգային պայմանագրերի և նախագահի նորմատիվային ակտերի համապատասխանությունը սահմանադրության հետ: Սահմանադրական դատարանը քննարկում է նաև հանրաքվեի և ընտրությունների սահմանադրականության հարցերը, իրականացնում է սահմանադրությամբ և օրենքով նախատեսված

այլ իրավասություններ:

Սահմանադրական դատարանի կողմից կայացրած որոշումը վերջնական է և բողոքարկման ենթակա չէ:

Վրաստանի սահմանադրական դատարանը բաղկացած է պլենումից և երկու կոլեգիաներից: Պլենումի կազմում են Սահմանադրական դատարանի բոլոր ինը անդամները, և այն ղեկավարում է Սահմանադրական դատարանի նախագահը:

Կոլեգիայի կազմում է սահմանադրական դատարանի չորս անդամ: Գործը քննարկելիս և որոշում ընդունելիս կոլեգիան գործում է որպես Սահմանադրական դատարան:

Սահմանադրական դատարանին ուղղված սահմանադրական հայցով կամ հայտարարությամբ դիմելու իրավունք ունեն՝ Վրաստանի նախագահը, խորհրդարանի անդամների առնվազն մեկ հինգերորդը, ընդհանուր դատարանը, Աբխազիայի, Անաբայի Ինքնավար Հանրապետության բարձրագույն ներկայացուցչական մարմինները, Ժողովրդական պաշտպանը, Վրաստանի իրավաբանական դեմքերը, Վրաստանի քաղաքացիները և Վրաստանում բնակվող այլ ֆիզիկական անձինք:

Վրաստանի սահմանադրական դատարանի շենք, Բաթումի

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված Թոմաշի գործին և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ինչո՞ւ դիմեց հայցվորը այսքան դատական ատյանների, երբ հյուրանոցի համար վճարվելիք տուգանքը այնքան էլ մեծ չէր:
- Քանի՞ ատյանում տեղի ունեցավ դատական վարույթը և ինչպիսի՞ հաջորդականությամբ:
- Ի՞նչ փաստարկների վրա հենվելով Սահմանադրական դատարանը արդարացրեց իր երկրի քաղաքացուն:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է անհրաժեշտ դառնում Ժողովրդավարական երկրում հասնել մինչև սահմանադրական դատարան:
- Արդյոք ունի՞ իրավիճակի հերոսը իրավական մշակույթ:

Թոմաշի գործը

Ծագումով ուկրաինացի Չեխիայի քաղաքացի Թոմաշ Կրչմարժը Պրահայում «Brioni» հյուրանոցի սեփականատերն է: Նրա հյուրանոցի կայք-էջի վրա և մուտքում հայտնվեց բաներ՝

Անեքսիա՝

բռնագրավում – մի պետության կողմից այլ պետության կամ նրա մասի նվաճում:

պաստառ գրությամբ, որի համաձայն 2014 թվականի մարտի 24-ից հյուրանոցը չէր ընդունի Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքացիներին Ռուսաստանի կողմից Ուկրաինայի Դրիմի Ինքնավար Հանրապետության անեքսիայի՝ բռնագրավման կապակցությամբ: Այնտեղ ևեթ գրված էր, որ դա չի վերաբերվում Ռուսաստանի Դաշնության այն քաղաքացիներին, որոնք գրավոր կհաստատեն, որ չեն համաձայնում Ռուսաստանի կողմից Դրիմի բռնագրավմանը՝ անեքսիային:

Այս հայտարարության հիման վրա «Brioni» հյուրանոցը չընդունեց 49 ռուս մարզիկի: Չեխիայի առևտրի պալատը ազգային նշանով խտրականության համար հյուրանոցին տուգանեց 50 000 չեխական կրոնով:

Թոմաշը հայցով դիմեց Չեխիայի դատարանի ստորին ատյանին, որը ուժի մեջ թողեց առևտրի պալատի տուգանքը:

Այնուհետև դիմեց Չեխիայի գերագույն դատարանին, որը ուժի մեջ թողեց ստորին ատյանի դատարանների որոշումները: Թեև հյուրանոցի համար սահմանված տուգանքը 5000 չեխական կրոնի չափով նվազեցրեց:

Թոմաշ Կրչմարժը դիմեց Չեխիայի Սահմանադրական դատարան: Սահմանադրական դատարանը չեղարկեց գերագույն դատարանի որոշումը և հյուրանոցի վրա դրված տուգանքը: Սահմանադրական դատարանը գտավ, որ առերես խտրականություն չկա, գործ ունենք հյուրանոցի սեփականատիրոջ կողմից քաղաքավարի՝ կոռեկտ ձևով արտահայտված քաղաքական տեսակետի հետ:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մարզիկներին հայտարարության հիման վրա նախապես հայտնի էր հյուրանոցի պաշտոնական դիրքորոշումը, և նրանք կարող էին ցանկացած այլ հյուրանոցում տեղավորված լինել: Այստեղ ևեթ դատարանը մատնացույց արեց Չեխիայի Հանրապետության պաշտոնական դիրքորոշման վրա՝ Դրիմի Ինքնավար Հանրապետությունը Ուկրաինայի անբաժանելի մասն է:

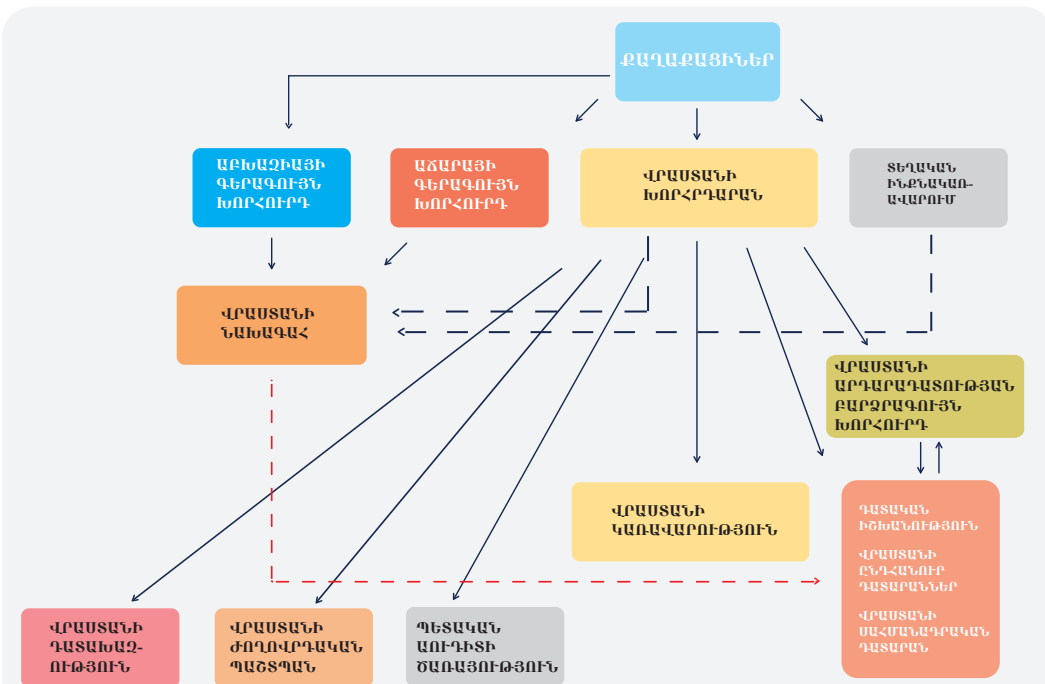

ՎԵՐՀԻՇԵՐ

Ինչպես արդեն գիտեք, Վրաստանի իշխանությունը բաղկացած է երեք ճյուղից: Վրաստանում բազմաթիվ այլ պետական կառույցներ են, դրանցից մի քանիսը տրված է այստեղ պատկերված սխեմայի վրա:

Վերհիշե՛ք իշխանության ճյուղերը և ստորև տրված սխեմայի օգնությամբ պատասխանեք հարցերին.

- ո՞ր միավորներն են մտնում իշխանության յուրաքանչյուր ճյուղի մեջ. գործադիր, օրենսդիր, դատական:
- Որո՞նք են անկախ միավորներ:
- Ո՞ւմ է ընտրում քաղաքացին:
- Ո՞ւմ է ընտրում խորհրդարանը:
- Ո՞ւմ է նշանակում նախագահը:
- Ինչպե՞ս է ձևավորվում նախարարների կաբինետը:
- Քանի՞ անդամ է Սահմանադրական դատարանում:
- Դատավոր նշանակելու համար հարկավոր՞ր է, թե՞ ոչ որևէ մեկը թեկնածուին ներկայացնի, այսինքն՝ երաշխավորի:

Վրաստանի Սահմանադրության 50-րդ հոդվածի համաձայն, 2024 թվականից նախագահին ընտրում է ընտրական կոլեգիան, որի կազմում մտնում է 300 անդամ, այդ թվում՝ Վրաստանի խորհրդարանի, Աբխազիայի և Անաթոլիայի Ինքնավար Հանրապետությունների բարձրագույն ներկայացուցչական մարմինների բոլոր անդամները: Ընտրական կոլեգիայի այլ անդամներին տեղական ինքնակառավարման ներկայացուցչական մարմինների կազմից անվանում են քաղաքական կուսակցությունները: Ընտրական կոլեգիայի կազմը հաստատում է Վրաստանի կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը:

ՎԵՐՀԻՇԵՔ

- Վերհիշե՛ք, ո՞ւմ կարող է դիմել քաղաքացին, եթե նրա երկիրը չի կարող նրա նկատմամբ ապահովել մարդու իրավունքների համարժեք պաշտպանություն:
- Ի՞նչ գործառույթ է ստանձնել Մարդու իրավունքների եվրոպական (Ստրասբուրգի) դատարանը:
- Ո՞ր փաստաթղթի վրա հենվելով է Ստրասբուրգի դատարանը իրականացնում արդարադատություն:
- Ո՞վ և ո՞ր դեպքում կարող է դիմել Ստրասբուրգի դատարան:
- Ինչպե՞ս կընթանա գործընթացը, եթե հայցը ընդունվի:
- Ինչպե՞ս է իրականացվում մոնիթորինգ դրա կատարման վրա:

ԱՌԱՋԱԴԻՎՆՔ

Հաջորդ դասի համար պլանավորվում է նմանակված դատական վարույթի անցկացում երդվյալ ատենակալների մասնակցությամբ: Ստորև տրված հղումի կիրառմամբ դիտե՛ք «Երդվյալ ատենակալ» գեղարվեստական ֆիլմի երեք սերիա (ցանկության դեպքում կարող եք բաժանել սերիաները և մինչև նմանակված դատական գործընթացը սկսելը 5-րուպեանոց շնորհանդես կազմակերպել):

- «Երդվյալ ատենակալ» ֆիլմի առաջին սերիա
<https://bit.ly/3cyfkD3>
- «Երդվյալ ատենակալ» ֆիլմի երկրորդ սերիա
<https://bit.ly/3z3dRvQ>
- «Երդվյալ ատենակալ» ֆիլմի երրորդ սերիա
<https://bit.ly/3aTneGM>

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Արդարադատության սկզբունքներ <https://bit.ly/3o3lr4H>
- ▶ Ես, դատավոր... <https://bit.ly/3yOIYvn>
- ▶ Ռուբ Գինսբուրգի պատմությունը <https://bit.ly/3PszQmG>
- ▶ Դատավոր Ֆրենկ Կապրիո <https://bit.ly/3IHgVCu>
- ▶ Արդարադատ դատարան արժանապատիվ դատավոր
<https://bit.ly/3IEiSzC>

ՎԵՐՀԻԾԵՔ

- Ի՞նչ գործառնություն-պարտականություններ է կատարում երդվյալ ատենակալը դատարանում:
- Ի՞նչ տեսքի գործեր քննարկելու հնարավորություն ունեն նրանք:
- Ո՞վ կարող է ընտրվել որպես երդվյալ ատենակալ: Ո՞վ չի կարող:
- Համարո՞ւմ եք, թե՞ ոչ երդվյալ ատենակալի ինստիտուտը որպես ժողովրդավարական երևույթ:
- Երդվյալ ատենակալությունը ներկայացնո՞ւմ է, թե՞ ոչ արդարադատությանը քաղաքացու մասնակցության ուղիղ ձև: Ինչո՞ւ:

Նմանակված դատական գործընթաց անցկացնելու համար ծանոթացե՛ք կազուսին (դատական խճճված գործ), բաժանե՛ք դերերը և կատարե՛ք դատական գործընթացի նմանակում:

Բացի գործում ներկայացված դեմքերին, ընտրե՛ք երդվյալ ատենակալներ 12 աշակերտի կազմով:

Երդվյալ ատենակալ

- դատարանում քրեական գործի քննարկման մասնակիցներից մեկը, որը, ի տարբերություն նիստի այլ մասնակիցների (դատախազ, փաստաբան, դատավոր), չունի իրավաբանական կրթություն և կողմերի կողմից ներկայացված ապացույցների հիման վրա ընդունում է որոշում անձի արդարացման կամ որպես մեղադրյալ ճանաչելու մասին, կայացնում է դատավճիռ:

ԿԱԶՈՒՄ*

Դատախազությունը մեղադրանք ներկայացրեց Նիկային՝ 2020 թվականի փետրվարի 18-ին, ք. Թբիլիսիում, «Դելիսի» մետրոյի մերձակա տարածքում Գիորգիին կանխավ մտածված սպանության համար (քրեական օրենսգրքի 108-րդ հոդված):

Մեղադրյալ Նիկան և մահացած Գիորգին մինչև այդ դեպքը միմյանց չէին ճանաչում: Նիկան աշխատում էր կազմակերպություններից մեկում՝ որպես վարորդ, Գիորգին աշխատում էր մասնավոր ավտովերանորոգման կայանում՝ որպես շարժիչի վերանորոգող:

2020 թվականի հուլիսի 1-ին, մոտավորապես ժամը 20-ին, Թբիլիսիում, մետրոյի «Դելիսի» կայարանի մերձակա տարածքում տեղադրված ծխախոտի կրպակի մոտ ծխախոտ էր գնում Նիկան, որի հետ էր նրա ընկեր Գագան:

Այդ ժամանակ կրպակին մոտեցավ հարբած վիճակում գտնվող Գիորգին՝ նույնպես հարբած վիճակում գտնվող իր մորաքրոջ տղայի՝ Թենգոյի հետ: Գիորգին վաճառող Աննային մեկնեց 20-լարիանոց թղթադրամ և երկու տուփ ծխախոտ ուզեց: Դրա հետ կապված՝ Գիորգիի և այնտեղ գտնվող Նիկայի միջև վեճ սկսվեց, քանի որ Նիկան դրամը արդեն տվել էր վաճառող Աննային և սպասում էր մանրը ստանալուն:

Նրանց միջև տհաճ խոսակցությունը վերածվեց բանավոր կոնֆլիկտի, որի ժամանակ Նիկան Գիորգիին հայհոյեց, ի պատասխան այս վերջինս ձեռքով հարվածեց Նիկայի դեմքին: Նիկան հարվածի հետևանքով կորցրեց հավասարակշռությունը, մի քանի քայլ ետ գնաց և բախվեց կրպակին, բայց չընկավ: Այդ ժամանակ Գիորգին մոտեցավ Նիկային և նրանք միմյանց ձեռքով բռնեցին և փորձում էին իրար գցել: Մի քանի վայրկյանում իրար ետևից երկու անգամ լսվեց կրակոցի ձայն, որի հետևանքով Գիորգին վայր ընկավ և տեղում մահացավ: Անմիջապես դեպքի վայր եկավ ոստիկանություն, բռնեց Նիկային և վերցրեց նրա ձեռքին եղած ատրճանակը, որը Նիկան, ոստիկանության աշխատակցի հրամանին համապատասխան՝ դրեց ասֆալտի վրա:

Վկաներ.

Մեղադրանքի վկա. 1) Ոստիկանության կապիտան Գիվի: 2) Աննա: 3) Թենգո

Պաշտպանության վկա. 1) Նիկա: 2) Գագա:

Կողմերը վիճող չեն դառնում և համաձայնում են հետևյալ փաստերի շուրջ.

1. հետազոտության արդյունքում սահմանվեց, որ վառողի հետք նկատվում է Նիկայի աջ ձեռքի վրա:
2. Հետազոտությամբ չի հաստատվել Գիորգիի ձեռքերի վրա վառողի հետքի առկայություն:

* Նյութը մատուցելու համար հեղինակային խումբը շնորհակալություն է հայտնում Վրաստանի Արդարադատության նախարարությանը:

3. Գիորգիի բաճկոնի վրա առաջացած երկու ծակված տեղում հայտնվել էր վառողի պայթյունի հետևանքով առաջացած այրվածք, այսինքն՝ կրակել են մոտ տարածությունից:
4. Գնդակից վնասված բաճկոնի վրա հայտնվեց II խմբի ռեզուս բացասական արյուն:
5. Հետաքննությամբ հաստատվեց, որ Գիորգին ուներ II խմբի ռեզուս-բացասական արյուն:
6. Գիորգիի մարմնից հանված մի գնդակը արձակվել է այն զենքից, որը ոստիկանությունը խլեց Նիկայից:
7. Նիկայից խլված զենքի հետազոտությունից հաստատվեց, որ այն կիսաավտոմատ «SS» համակարգի ատրճանակ է, պատրաստված է գործարանային կարգով, պիտանի է կրակելու համար և պատկանում է զենքերի կարգին:
8. Հետազոտությամբ զենքի վրա համեմատության համար պիտանի մատնահետքեր չհայտնվեցին:

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Ձեկույց հանցագործ արարքի մասին

Գործի անվանում. Գիորգիի գործ

Տեղադրություն. ք. Թբիլիսի, «Դելիսի» մերձակա տարածքում գտնվող կրպակի մոտ:

Հանցանք. սպանություն

Ձեկույցի ամսաթիվ. 2020 թվականի փետրվարի 18:

Պատրաստված է. կապիտան Գիվի:

Սպանությունների բաժանմունք:

2020 թվականի փետրվարի 18-ին, մոտավորապես ժամը 20-ին իմ ծառայողական ավտոմեքենայով, օպերատիվ շրջայցով գտնվում էի ք.Թբիլիսիում, «Դելիսի» մետրոյի մերձակա տարածքում, երբ այնտեղ և եթ՝ գտնվող ծխախոտի կոմերցիոն կրպակի կողմից լսվեց զենքից երկու կրակոցի ձայն: Այն պատճառով, որ կրպակի մոտից արդեն հեռացել էի, շրջեցի մեքենան և մոտավորապես 20 վայրկյանում հասա կրպակի մոտ և կանչեցի օգնական ուժեր:

Դեպքի վայր հասնելուց հետո տեսա, որ նշված առևտրական օբյեկտի կողքի կողմից, մայթի վրա, կողքով ընկած էր տղամարդ, ինչպես հետո պարզվեց Գիորգին, նրան մոտ փոքր հեռավորությամբ գտնվում էր Նիկան, որը ձեռքին բռնած ուներ ատրճանակ:

Ես Նիկային հրամայեցի՝ ատրճանակը ցած դնել և ձեռքերը վեր բարձրացնել, ինչը նա անհապաղ կատարեց: Ես մոտեցա նրան, ձեռնաշղթա դրեցի և ասացի, որ նա ձերբակալված է հարձակման համար, կամ եթե Գիորգին մահացել է, սպանության համար, և համապատասխանաբար ծանոթացրի ձերբակալվածի իրավունքներին՝ լռելու իրավունք և փաստաբան ունենալու իրավունք: Նիկան ինձ ոչինչ չասաց, նա

անձայն գլուխը շարժեց, որից հետո ես նրան նստեցրի ավտոմեքենայի մեջ:

Մոտավորապես 2 վայրկյանում ինձ օգնության եկան ոստիկանության սպաներ, ովքեր ապահովեցին դեպքի տեղի պաշտպանությունը և Նիկայի տեղափոխությունը ժամանակավոր տեղակայման մեկուսարան:

Դեպքի վայրում իմ կողմից վերցվել էին ատրճառակը, որը Նիկան իմ հրամանով ասֆալտի վրա դրեց, և երկու հատ կրակած փամփուշտ: Բոլոր նշված իրերը փաթեթավորված և կնքված՝ զմռսված են իմ կողմից: Ոստիկանության աշխատակիցներին հանձնարարեցի ականատես վկաներ գտնել:

Կրակած փամփուշտները ես վերցրեցի կրպակի ձախ պատից մի մետր և 50 սմ հեռավորությամբ գտնվող բետոնե ծաղկանոցից:

Իմ կողմից դեպքի վայր կանչած բժշկական փորձագետը հայտարարեց, որ Գիորգին մահացած է և նրա դիակը տեղափոխվեց դիահերձարան՝ հետազոտության նպատակով: Դատաբժշկական փորձագետի կողմից դեպքի վայրից, մասնավորապես, ասֆալտի վրայից, որտեղ հանգչում էր Գիորգիի դիակը, վերցվել էին կարմրավուն-գորշ գույնի հեղուկի մաքրումներով բամբակի տամպոններ, որոնք կնիքվեցին իմ կողմից:

Ես խոսեցի ծխախոտի կրպակի վաճառող Աննայի հետ: Աննան ասաց, որ մոտավորապես ժամը 20:00-ին իր մոտ եկավ իր ծանոթ Նիկան իրեն անծանոթ տղամարդու հետ: Նիկան խնդրեց երկու տուփ ծխախոտ և տվեց 50-լարիանոց: Մինչև ինքը մանրում էր նշված դրամը, այդ ժամանակ մոտեցավ իրեն ծանոթ Գիորգին, ով այնտեղ մոտակա շենքում էր բնակվում: Նա հարբած վիճակում էր, նրա հետ էր նույնպես հարբած երիտասարդ տղա: Այդ ժամանակ Գիորգին նույնպես ասաց՝ իրեն տալ երկու տուփ ծխախոտ և մեկնեց 20-լարիանոց: Այդ պատճառով Գիորգիի և Նիկայի միջև սկսվեց վեճ, ինչը վերաճեց փոխադարձ վիճաբանության: Հետո Նիկան հայիոյեց Գիորգիին, վերջինս ձեռքով խփեց Նիկայի դեմքին: Նիկան օրորվեց և բախվեց կրպակին, հետո նրանք սկսեցին գոտեմարտել՝ միմյանց քաշքշել, ինչին հետևեց երկու կրակոցի ձայն և Գիորգին ընկավ ասֆալտի վրա: Տեսել է, որ Նիկան ձեռքում ատրճառակ ուներ բռնած:

Ես գրուցեցի Գիորգիին ուղեկցող անձի հետ, որը պարզվեց նրա մորաքրոջ տղան էր, Թենգոն: Նա հայտարարեց, որ ինքը այդ օրը հյուր էր գնացել իր մորաքրոջ տղայի՝ Գիորգիի մոտ: Նրանք ժամը 17:00-ին սկսեցին խմիչք խմել: Մոտավորապես ժամը 19 և 50 րոպեին ինքը դուրս եկավ Գիորգիի մոտից: Գիորգին ուղեկցեց նրան ճանապարհելու համար, և քանի որ ծխախոտ չունեին, նրանք մոտեցան այդտեղ և եթ գտնվող «Դելիսի» մետրոյի մոտ եղած ծխախոտի կրպակին, որտեղ կանգնած էին իրեն անծանոթ երկու տղամարդ: Գիորգին մոտեցավ կրպակին, վաճառողին մեկնեց 20-լարիանոց և երկու տուփ ծխախոտ ուզեց: Դրա պատճառով Գիորգիի և այնտեղ գտնվող իրեն անծանոթ տղամարդու միջև տեղի ունեցավ թեթևակի վիճաբանություն, ինչը վերաճեց վեճի: Հետո անծանոթը հայիոյեց Գիորգիին, որը ձեռքով հարվածեց նրա դեմքին: Անծանոթը թեթևակի երերաց և բախվեց կրպակին, հետո նրանք սկսեցին իրար հետ գոտեմարտել, ինչին հետևեց երկու կրակոցի ձայն, և Գիորգին ասֆալտի վրա ընկավ, իսկ անծանոթի

ձեռքին տեսա, որ բռնած ուներ ատրճանակ:

Վախճանված Գիորգիի դիակին դիտարկումներ ձեռք դատարժկական փորձագետ՝ Էքսպերտ Շավան և տվեց համապատասխան եզրակացություն, որի համաձայն, մահվան անմիջական պատճառը սուր արնապակասությունն է, որն առաջացել էր հրազենի վերքերից (երկու) որովայնի խոռոչում, ներքին օրգանների վնասմամբ, ազդրի ոսկրի ծակող ջարդվածքով և ձախ կողմի ազդրի զարկերակի վնասմամբ, ինչը առաջացրել է շոկ՝ ցնցում: Դիակի հետազոտման ժամանակ փորձագետի կողմից հանվել է 7,62 մմ կաղապարի փամփուշտ: Դիակի հերձմամբ հաստատվեց, որ Գիորգին մինչև մահը ընդունել էր ակոհոլ և նրա ստամոքսում հայտնվեց 3,5 պրոմիլե էթիլի սպիրտ, ինչը համապատասխանում է միջին որակի հարբածության:

Իմ կողմից նշանակվեց բալիստիկական (զենքի) փորձաքննություն, որը անցկացրեց փորձագետը՝ բալիստիկաբան Չինան և հաստատեց, որ դեպքի վայրից վերցված զենքը պատկանում է խորհրդային արտադրության «SS» համակարգի կիսով ավտոմատ ատրճանակին, պատրաստված է գործարանային կարգով և ունի սերիական №2050 համարանիշ, պիտանի է կրակելու համար և պատկանում է զենքերի կարգին: Նաև հաստատվեց, որ Գիորգիի դիակից վերցված արճիճը և դեպքի վայրում վերցված երկու հատ փամփուշտը արձակված են նշված ատրճանակից:

Քիմիական փորձաքննության եզրակացությամբ, որը անցկացրեց Էլենեն, պարզվեց, որ Գիորգիի բաճկոնի վրա գոյություն ունեցող երկու գնդակի տեղում հայտնաբերվել է վառողի պայթյունի արդյունքում առաջացած այրվածք, այսինքն՝ կրակոցը կատարվել է մոտ տարածությունից: Այս նույն հետազոտության արդյունքում որոշվեց, որ վառողի հետքը Նիկայի մոտ նկատվում է աջ ձեռքի վրա: Նույն փորձաքննության հետազոտությամբ չհաստատվեց Գիորգիի ձեռքերի վրա վառողի հետքի առկայություն:

Կենսաբանական փորձաքննության եզրակացությամբ, որը անցկացրեց Մաիան, Գիորգիին պատկանող գնդակից վնասված բաճկոնի վրա հայտնաբերվեց II խմբի ռեզուս բացասական արյուն: Հետազոտությամբ նաև հաստատվեց, որ Գիորգին ուներ II խմբի ռեզուս բացասական արյուն: Բացի դրանից պարզվեց, որ դեպքի վայրից վերցված մաքրման բամբակի վրա առկա է մարդու II խմբի ռեզուս բացասական արյուն:

Վերստուգեցի Նիկայից վերցված զենքի գրանցման հարցը և պարզվեց, որ նշված խորհրդային արտադրության «SS» համակարգի կիսով ավտոմատ ատրճանակը նա ձեռք է բերել 2009 թվականի դեկտեմբերի 15-ին զենքի խանութում և գրանցված է պահելու իրավունքով:

Ձերբակալված Նիկան 2020 թվականի փետրվարի 19-ին, ժամը 11 և 00 ընդմիջում, իմ ներկայությամբ տվեց ցուցմունք:

Պատրաստված է Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչության կողմից:

Ծանոթագրություն. Կապիտան Գիվին ոստիկանության օրգաններում աշխատում է 10 տարի, ունի կին և երեք զավակ:

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Աննայի ցուցմունք

Իմ անունն է Աննա, 2018 թվականի օգոստոսից մինչև օրս կրպակի գործակատար եմ՝ վաճառող, աշխատում եմ առավոտյան ժամը 12-ից մինչև երեկոյան ժամը 21-ը, բնակվում եմ Թբիլիսիում, Դոլաբաուրի փողոց թիվ 16-ում: 25 տարեկան եմ, ամուսնացած չեմ և ապրում եմ մենակ:

2018 թվականի աշնանը ես ծանոթացա իմ աշխատանքի վայրին մոտ բնակվող Գիորգիի հետ, ով ավտոմեքենաների շարժիչի վարպետ էր: Նա ինձ մոտ միշտ գնում էր ծխախոտ: Նա համարվում էր իմ մշտական հաճախորդը, և ես նույնպես համապատասխանաբար հարգանքով էի վերաբերվում նրան՝ որպես ակտիվ սպառողի:

2019 թվականի ամռանը ես ծանոթացա Նիկայի հետ, որը վարորդ էր, և հաճախ ապրանք էր բերում իմ կրպակին մոտ տեղադրված մարկետին: Նա հաճախ իմ կրպակում գնում էր ծխախոտ, և ինչպես գիտեմ, այս թաղամասում էր բնակվում, բայց կոնկրետ որտեղ՝ չգիտեմ:

2020 թվականի փետրվարի 18-ին, ես աշխատանքի ներկայացա ժամը 12-ին և փոխարինեցի երկրորդ վաճառողին՝ Կլարային: Օրվա ընթացքում վաճառում էի ծխախոտ: Մոտավորապես ժամը 20-ին ինձ մոտ եկավ իմ ծանոթ Նիկան, որին ուղեկցում էր ինձ անծանոթ տղամարդ: Նիկան խնդրեց երկու տուփ ծխախոտ և տվեց 50-լարիանոց:

Մինչև ես մանրում է նշված դրամը, այդ ժամանակ ինձ մոտ եկավ ինձ ծանոթ Գիորգին, որը մոտ շենքում էր բնակվում: Նա հարբած էր, նրա հետ էր նույնպես հարբած երիտասարդ տղա:

Այդ ժամանակ Գիորգին ասաց, որ իրեն տամ երկու տուփ ծխախոտ և մեկնեց 20-լարիանոց: Դրա պատճառով Գիորգիի և Նիկայի միջև թեթևակի վիճաբանություն տեղի ունեցավ, ինչը վերաճեց վեճի:

Հետո Նիկան հայիոյեց Գիորգիին, որը նրա դեմքին հարվածեց: Նիկան երերաց և բախվեց կրպակին:

Նրանք սկսեցին գոտեմարտել, ինչին հետևեց զենքից երկու կրակոցի ձայն, և Գիորգին ընկավ ասֆալտին, իսկ Նիկան կանգնած էր ոտքի վրա և տեսա, որ ձեռքին բռնած ուներ ատրճանակ:

Այդ ժամանակ կրպակի մոտ, բացի Գիորգիից և Նիկայից գտնվում էր երկու անձ, որոնցից մեկը ուղեկցում էր Գիորգիին, իսկ մյուսը՝ Նիկային: Ես դրանցից ոչ մեկին չէի ճանաչում:

Կրակոցից մոտավորապես կես րոպեում եկավ ոստիկան, որը հրամայեց Նիկային ատրճանակը դնել ասֆալտի վրա և ձեռքերը վեր բարձրացնել, ինչը նա կատարեց և ձերբակալվեց:

Ամեն ինչ այնպես արագ տեղի ունեցավ, որ Գիորգիին և Նիկային ուղեկցող անձինք անգամ միջամտել չհասցրին, իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, ես սկսեցի գոռալ և մարդկանց օգնության կանչել:

Իմ ցուցմունքը գրված է իմ բառերով, ընթերցեցի, գրված է ճիշտ, ինչը հաստատում եմ իմ ստորագրությամբ:

Վկայի ստորագրություն. -----

Ամսաթիվ. 20.02.10

Կապիտան Գիվի

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Թենգոյի ցուցմունք

Իմ անունն է Թենգո, երթուղային տաքսիի վարորդ եմ, ապրում եմ Թբիլիսիում, Դիդուբե փողոցի թիվ 415-ում, ունեմ կին և մի զավակ:

Գիորգին իմ մորաքրոջ տղան էր: Նա ինձանից համեմատաբար մեծ էր և ինձ զավակի նման էր վերաբերվում: Նա հաճախ ինձ օգնում էր և շատ լավ անձնավորություն էր:

2020 թվականի փետրվարի 17-ին, Գիորգին զանգահարեց և ասաց, որ հաջորդ օրը ժամը 17-ին իր տուն հյուր գնայի, քանի որ մի քանի օր ինձ չէր տեսել և կարոտել էր:

Փետրվարի 18-ին, ժամը 16 և 50 րոպեին ես գնացի Գիորգիի բնակարան, որը գտնվում է Վաժա Փշավելա պողոտայի վրա: Գիորգին սեղան զցեց և սկսեցինք օղի խմել:

Մոտավորապես ժամը 19 և 50 րոպեին ես դուրս եկա Գիորգիի մոտից: Գիորգին ուղեկցեց ինձ՝ ճանապարհելու համար, և քանի որ ծխախոտ չունեինք, մենք գնացինք այնտեղ և եթե «Դելիսի» մետրոյի մոտ գտնվող ծխախոտների կրպակ, որտեղ կանգնած էին ինձ անձանոթ երկու տղամարդ: Գիորգին մոտեցավ կրպակին, վաճառողին մեկնեց 20-լարիանոց և ասաց, որ տա երկու տուփ ծխախոտ:

Դրա պատճառով Գիորգիի և այնտեղ գտնվող ինձ անձանոթ տղամարդու միջև, որը կրպակի պատուհանի մոտ էր կանգնած, տեղի ունեցավ թերթևակի վիճաբանություն, ինչը վերաճեց վեճի:

Հետո այս անձանոթ անձը Գիորգիին հայիոյեց: Իրեն անպատվություն հասցնելու պատճառով, Գիորգին ձեռքով հարվածեց անձանոթի դեմքին: Անձանոթը երերաց, մի քանի քայլ ետ կատարեց և բախվեց կրպակին:

Հետո Գիորգին և անձանոթ տղամարդը սկսեցին գոտեմարտել, ինչին հետևեց երկու կրակոցի ձայն, և Գիորգին ընկավ ասֆալտի վրա, երբ նայեցի անձանոթին, տեսա, որ ձեռքին բռնած էր ատրճանակ:

Այդ ժամանակ կրպակի մոտ գտնվում էինք չորսով՝ ես, Գիորգին, նրա հետ կովող տղամարդը և նրան ուղեկցող անձը, ես դրանցից ոչ մեկին չեմ ճանաչում: Կրպակում գտնվում էր նաև վաճառող կինը, որը ամեն ինչ տեսավ:

Ես և Գիորգիի հետ կովող տղամարդուն ուղեկցող անձը կովին չենք միջամտել, ամեն ինչ արագորեն տեղի ունեցավ:

Ես, ճիշտ է, խմած էի, բայց ամեն ինչ շատ լավ տեսա և ճիշտ ընկալում էի իրադարձություններն ու հանգամանքները:

Կրակոցից մոտավորապես կես րոպե չանցած հայտնվեց ոստիկանության աշխատակիցը, նա հրամայեց այն անձին, որը Գիորգիին կրակեց, ատրճանակը դնել ասֆալտի վրա և ձեռքերը վեր բարձրացնել: Ատրճանակ ունեցողը հրամանը կատարեց և ձեռքակալվեց ոստիկանի կողմից:

Իմ ցուցմունքը գրված է իմ բառերից, կարդացի, գրված է ճիշտ, ինչը հաստատում եմ ստորագրությամբ:

Վկայի ստորագրություն. -----

Ամսաթիվ. 20.02.10

Կապիտան Գիվի

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Դատաբժշկական փորձաքննության բյուրո

Գործի անվանում. Գիորգիի գործ, Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն:

Փորձագետ. Շավվա, բժշկության դոկտոր Առուտոփսիի թիվ 1315

Պացիենտ. Գիորգի, տարիքը՝ 47, սեռը՝ արական

Ամսաթիվ, ժամանակ. մահվան - 18.02.2020

Առուտոփսիա (ղիակի հերձում) - 18.02.2020, ժամը 20:00

Դիակերձարան. № 1 հիվանդանոցի դիակերձարան

Կլինիկական տվյալներ. 2020 թվականի փետրվարի 18-ին, դատաբժշկական փորձաքննության բյուրոյում մուտքագրվեց հաղորդագրություն այն մասին, որ Թբիլիսիում, «Դեղիսի» մետրոյի կայարանի մերձակա տարածքում գեներալ կատարված կրակոցի արդյունքում եղել է դիակ, որի հետաքննության նպատակով դեպքի վայրում հայտնվեցին դատաբժշկական փորձաքննության աշխատակիցները, ովքեր արտաքինապես դիտարկեցին մահացած անձին, նույնականացված Գիորգիին, ով ժամը 21 և 30 րոպեին տեղափոխվեց դիակերձարան հետագա փորձաքննության նպատակով:

Մահացածի փորձաքննությունը սկսեցի ժամը 22-ին: Մինչև առուտոփսիայի անցկացումը նկարահանեցի կրծքավանդակի ուղիղ և կողային տեսքի ռենտգեն, գրանցեցի ամսաթիվը, համարակալեցի և մատնանշեցի անվան և ազգանվան սկզբնատառերը, հետո պահեցի: Ռենտգենի նկարից պարզվում է, որ հանգուցյալի մարմնում նկատվում է ռենտգենի ճառագայթներ չանցկացնող անձանոթ մարմին ձախ

ազդրի ոսկրի տիրույթից:

Եզրակացություն.

- 1) Հրազենից հասցված վերք որովայնի խոռոչում:
- 2) Հրազենից՝ ձախ կոնքի տիրույթում:

Մահ առաջացնող պատճառ.

Մահվան անմիջական պատճառ է արյան սուր պակասությունը, որը առաջացել է հրազենից առաջացած վերքերից (երկու) որովայնի խոռոչում, ներքին օրգանների վնասմամբ, ազդրի ոսկրի ծակող ջարդվածքով և ձախ ազդրի զարկերակի վնասմամբ, ինչը առաջ է բերել շոկ:

Դիակի հետազոտությամբ հաստատվեց, որ Գիորգին մինչև մահը ընդունել էր ակոհոլ և նրա ստամոքսում հայտնվեց 3,5 պրոմիլե էթիլ սպիրտ, ինչը համապատասխանում է միջին աստիճանի հարբածության:

Դատաբժշկական փորձագետ. Շարվա

Բալիստիկական փորձաքննություն

Գործի անվանում. Գիորգիի գործ, Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն:

Փորձագետ. Չինա, 25 տարվա ստաժ: 21.03.2020 թվական

Հետազոտության կենտրոն. փորձաքննության Ազգային բյուրո, փորձաքննության է ներկայացվել երեք կապոց, կնիքված Թբիլիսիի գլխավոր վարչության փաթեթների կնիքով:

Հետազոտություն.

կապոցները բացելիս հայտնվեց.

Կապոց №1 – դեպքի վայրից վերցված ատրճանակ՝ պիտակով և վեց հատ փամփուշտով,

Կապոց №2 – դեպքի վայրից վերցված երկու կրակած փամփուշտի պղնձե պարկուճ,

Կապոց №3 – Գիորգիի դիակից վերցված պղնձե պարկուճով գնդակ:

Եզրակացություն.

1. Դեպքի վայրից վերցված զենքը պատկանում է 1941 թվականի խորհրդային արտադրության «SS» համակարգի կիսով ավտոմատ ատրճանակին, պատրաստված է գործարանային կարգով և ունի սերիական թիվ՝ 2050, պիտանի է կրակելու համար և պատկանում է զենքերի կարգին:
2. Գիորգիի դիակից հանած գնդակը և դեպքի վայրից վերցված երկու հատ պարկուճը կրակած են նշված ատրճանակից:

Փորձագետ. Չինա

Քիմիական փորձաքննություն

Գործի անվանում. Գիորգիի գործ, Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն:

Փորձագետ. Էլենե, քիմիական գիտությունների դոկտոր: 23.03.2020 թվական
Հետազոտության կենտրոն. ՆԳՆ փորձաքննության գլխավոր վարչություն:

Փորձաքննության ներկայացված է մի կապոց և երկու փաթեթ, կնիքված է Թբիլիսիի ՆԳՆ գլխավոր վարչության փաթեթների կնիքով:

Հետազոտություն

1. Կապոցը բացելիս դրանում հայտնվեց Գիորգիին պատկանող բանկոնը:
2. №1 փաթեթը բացելիս դրանում հայտնվեց Նիկայի աջ ձեռքից վերցված մաքրող բամբակի տամպոն:
3. №2 փաթեթը բացելիս դրանում հայտնվեց Գիորգիի ձեռքերից վերցված մաքրող բամբակի տամպոններ:

Եզրակացություն.

3. 1Գիորգիի բանկոնի վրա գոյություն ունեցող երկու գնդակոծված տեղում հայտնաբերված է վառողի պայթյունի հետևանքով առաջացած այրվածք, այսինքն՝ կրակոցն իրականացվել է մոտ տարածությունից:
4. Վառողի հետք նկատվում է Նիկայի աջ ձեռքի վրա:
5. Գիորգիի ձեռքերին վառողի հետքի առկայություն չհաստատվեց:

Փորձագետ. Էլենե

Փորձաքննություն

Գործի անվանում. Գիորգիի գործ, Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն:

Փորձագետ. Մաիա, 20 տարվա ստաժ: 28.03.2020 թվական

Հետազոտության կենտրոն. ՆԳՆ փորձաքննության գլխավոր վարչություն:

Փորձաքննության է ներկայացված մի կապոց և երկու փաթեթ, կնիքված Թբիլիսիի ՆԳՆ գլխավոր վարչության փաթեթների կնիքով:

Հետազոտություն

1. Կապոցը բացելիս՝ դրանում հայտնվեց Գիորգիին պատկանող բանկոնը:
2. №1 փաթեթը բացելիս՝ դրանում հայտնվեց Գիորգիի դիակից վերցված արյուն:
3. №2 փաթեթը բացելիս՝ դրանում հայտնվեցին դեպքի վայրից վերցված բամբակի մաքրիչները:

Եզրակացություն

1. Գիորգիին պատկանող փամփուշտով ծակված բանկոնի վրա հայտնվեց II խմբի

ռեզուս բացասական արյուն:

2. Գիորգիի դիակից վերցված արյունը պատկանում է II խմբի ռեզուս-բացասական արյան:
3. Դեպքի վայրից վերցված բամբակի մաքրիչների վրա II խմբի ռեզուս-բացասական ունեցող անձի արյուն է:

Փորձաքննիչ Մախա

Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն

Նիկայի ցուցմունք

Մույն ցուցմունքը 2020 թվականի փետրվարի 19-ին, ժամը 11 և 00 ընդհանուր, Թբիլիսիի ՆԳ գլխավոր վարչությունում վերցվեց Նիկայից, որը ժամանակագրությամբ գրառեց կապիտան Գիվին: Հարցաքննությանը ներկա էին դատախազ Գրիգորյին և Նիկայի փաստաբան Սալոմեն:

Ծնվել եմ ք. Թբիլիսիում, այստեղ էլ ավարտել եմ դպրոցը, բարձրագույն ուսումնական հաստատությունը, մասնագիտությամբ տնտեսագետ եմ: Ներկայումս աշխատում եմ որպես վարորդ, տեղափոխում եմ տարբեր ապրանքներ և հանձնում եմ սուպերմարկետներին: Ամուսնացած էի, կնոջիցս բաժանվեցի 2019 թվականի սեպտեմբերի 30-ին, զավակներ չունեմ:

2020 թվականի փետրվարի 18-ին, առավոտյան ժամերին ես զանգահարեցի իմ ընկեր Գազային և խնդրեցի, որ ինձ հետ ամառանոց բարձրանա, որտեղ կգիշերեինք և երկրորդ օրը ինձ կօգնեի ամառանոցում կուտակված գործերում: Գազան համաձայնեց և ասաց, որ կազատվի երեկոյան ժամին:

Նույն օրը մոտավորապես ժամը 19 և 30 ընդհանուր Գազան եկավ իմ տուն, որը գտնվում է Կազբեգի փողոցի վրա: Վերցրեցի ինձ պատկանող «SS» համակարգի ատրճանակը, և Գազայի հետ միասին դուրս եկա տնից ամառանոց ուղևորվելու համար:

Խորհրդային արտադրության «SS» համակարգի կիսով ավտոմատ ատրճանակը ես ձեռք եմ բերել 2019 թվականի դեկտեմբերի 15-ին, զենքի խանութում և գրանցել եմ պահելու իրավունքով:

Երբ հասանք «Դելիսի» մետրոյի մոտ, Գազային ասացի, որ ծխախոտ գնենք այնտեղ գտնվող հատուկ կրպակում, որի վաճառող Աննային ես ճանաչում էի, հաճախ էի նրա մոտ ծխախոտ գնում:

Կրպակին մոտենալիս Աննային ողջունեցի, մեկնեցի 50-լարիանոց և ասացի՝ տա 2 տուփ ծխախոտ: Աննան սկսեց դրամը մանրել, այդ ժամանակ եկան խմած վիճակում

գտնվող ինձ անձանոթ 2 անձ: Նրանցից մեկը, որը ավելի տարիքավոր էր, ձեռքով հրեց կողքի, վաճառող Աննային մեկնեց 20-լարիանոց և ասաց՝ «Ժխախոտ տուր»:

Ես այս տարիքավոր տղամարդուն նկատողություն արեցի և ասացի, թե ինչ կարգ է ինձնից առաջ ծխախոտ գնելը, երբ ես արդեն դրամը վճարած ունեմ և սպասում եմ մանրը և ծխախոտը ստանալուն: Դրա համար նա ինձ անպատվեց և մեր միջև վեճ սկսվեց:

Վեճի ժամանակ, քանի որ ինձ անձանոթ տղամարդը անվայել բառերով էր խոսում, ես նույնպես համապատասխանաբար պատասխանեցի: Դրա համար նա ձեռքով հարվածեց դեմքիս, ես երերացի, մի քանի քայլ ետ կատարեցի և բախվեցի կրպակի պատին, վայր չեմ ընկել: Ինչպես երևում է, այս շարժումների ժամանակ բարձրացել էր բաճկոնս և երևաց ինձ պատկանող «SS» համակարգի ատրճանակը:

Ատրճանակը տեսնելուն պես բռնացող անձը ինձ վրա հարձակվեց և որոշեց զենքը խլել: Մենք սկսեցինք գոտեմարտել: Նա ուզում էր ատրճանակը իմ ձեռքից խլել, և երկու ձեռքով կառչեց զենքից: Ես ձեռքս բաց չեի թողնում վախ զգալով, որ հետո նրան չսպանեմ իմ իսկ ատրճանակով, այդ ժամանակ կատարվեց 2 կրակոց, որը արձակվեց բռնացող անձի կողմից՝ իմ զենքին պատահաբար նրա մատը կաշելուց:

Մնացի տեղում և ատրճանակը աջ ձեռքումս բռնած: Այդ ժամանակ եկավ ոստիկանության մեքենան և այնտեղից դուրս եկած ոստիկանը հրամայեց զենքը ցած գցել և ձեռքերը վեր բարձրացնել, ինչը ես առանց հապաղելու կատարեցի:

Դրանից հետո ոստիկանը ձեռնաշղթաներ դրեց և բացատրեց իմ իրավունքները: Ես այն ժամանակ կիրառեցի լռության իրավունքը: Հետո ինձ տեղափոխեցին ժամանակավոր տեղակայման մեկուսարան: Ոստիկանության աշխատակիցների հանդեպ որևէ բողոք չունեմ իմ իրավունքները խախտելու կամ որևէ անօրեն գործողության համար:

Ես կտրականապես հաստատում եմ, որ արդեն մահացած Գիորգին պատահաբար լիցքավորեց իմ զենքը և պատահական կրակոցն էլ նա կատարեց իմ ատրճանակից, երբ ջանում էր այն խլել: Ես նրան չեմ սպանել: Ես եթե մտածեի նրան սպանել, ատրճանակով կկրակեի նրա վրա մինչև նա կսկսեր գոտեմարտել և կփորձեր ատրճանակը խլել:

Իմ ցուցմունքը լավ տեսավ նաև Գագան, որը նույնպես այնտեղ էր, նայում էր մեր կովին, և նա միանգամայն կհաստատի իմ կողմից պատմածը: Ո՛չ Գագան և ո՛չ էլ Գիորգիին ուղեկցող անձը կովին չեն խառնվել:

Ես միայն կատարել եմ այն, որ զենքը առանց ոստիկանի թույլտվության տեղափոխում էի ամառանոց: Ուրիշ ոչ մի տեսակ հանցանք երբեք չեմ գործել:

Ինչ վերաբերվում է, թե երբ են լիցքավորել և մարտական վիճակի բերել ատրճանակը, ես այդպիսի բան չեմ կատարել: Կարծում եմ՝ գոտեմարտի ժամանակ, երբ Գիորգին ձգտում էր խլել և երկու ձեռքով պինդ բռնել էր, պատահաբար վերալիցքավորեց և նույնպես պատահաբար կատարվեց կրկնակի կրակոց, որի զոհ դարձավ Գիորգիի կյանքը:

Ես ատրճանակի փամփշտատուփում դրել էի 8 փամփուշտ:

Ցուցմունքը գրված է իմ թելադրանքով, ընթերցեցի, գրառված է ճիշտ, ինչը հաստատում եմ ստորագրությամբ:

Կապիտան Գիլի
Թբիլիսիի ոստիկանության գլխավոր վարչություն
Հարցաքննությանը ներկա էր դատախազ----- Գրիգորյ

Գագայի ցուցմունք

Ծանոթագրություն.

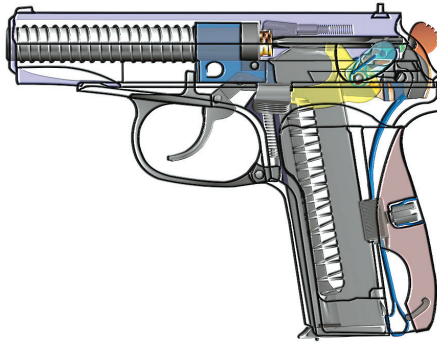
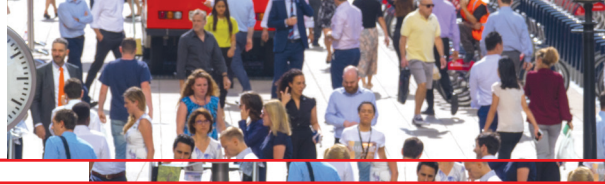
Հետաքննությանը համանման ցուցմունք տվեց պաշտպանի վկա Գագան, որը միանգամայն հաստատեց մեղադրյալ Նիկայի ցուցմունքում նկարագրված հանգամանքները:

Կիսով ավտոմատ ատրճանակ «SS»-ի տվյալներ և օգտագործման կանոններ

1. 1941 թվականի խորհրդային թողարկման «SS» համակարգի կիսով ավտոմատ ատրճանակը հանդիսանում է մոտ տարածությունից պայքարի համար (արդյունավետ է մինչև 50 մետր) հատկացված մարտական զենք:

2. Դրա 7,62 մմ տրամաչափի գնդակները տեղավորված են փամփշտատուփում, որը տեղավորում է 8 հատ: Հնարավոր է 9-րդ գնդակը ուղղակի տեղադրել փողի պահեստատուփում:

3. Լիցքավորելուց հետո գնդակը մտնում է փողի պահեստատուփի մեջ: Այդ ժամանակ զցող մեխանիզմը բերված է մարտական վիճակի և ձգանին կպչելու դեպքում գնդակը կարձակվի ատրճանակի փողից, որի հետևանքով փողը մասնակիորեն ընթացքը

շարունակում է ետընթաց ուժով պարկուճի հետ միասին, հետո այն կանգ է առնում, իսկ փամփուշտի պարկուճը արձակվում է ինժեկտորի (ներարկիչ) ազդեցությամբ, որից հետո փողի մեջ մտնում է նոր փամփուշտ, և զենքը կրկին մարտական վիճակի է բերված:

4. «SS» ատրճանակն ունի պաշտպանիչ, որը ակտիվանում է ընկնող մեխանիզմը մի փոքր ետ ձգելու դեպքում:

5. «SS» ատրճանակի զնդակի սկզբնական արագությունն է 310 մ/վրկ:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Տեղեկատվություն երդվյալ ատենակալների մասին <https://bit.ly/3zq2wHW>
- ▶ Նմանակված դատական վարույթ Գործ XIII ոստիկան տեսչի հանդեպ անհնազանդություն <https://bit.ly/3B9HYok>
- ▶ Դատական գործընթացի մասին հաղորդակցության ընդհանուր սկզբունքներ <https://bit.ly/3OrkRIR>

II թեմա. Իրավական մշակույթ

Ուշադրություն.

IV գլուխ. Կայուն արդարացիության համար

ՀԱՄԱԼԻՐ ԱՌԱՋԱդրԱՆՔ

Համալիր առաջադրանքի պայման

Պատկերացրե՛ք, որ դպրոցական քաղաքացիական ակումբի լիդերներից մեկն եք և ակումբի անդամների հետ (բազային աստիճանի աշակերտներ) կայուն զարգացման 16-րդ նպատակի (դիտե՛ք տեղեկատվությունը և պաստառը, էջ 118) մասին պետք է գրուցեք: Պատրաստե՛ք **շնորհանդես** (էլեկտրոնային, նյութական), որտեղ կխոսեք այս նպատակի նշանակության, առկա մարտահրավարների և հասնելու ուղիների մասին կոնկրետ օրինակների միջոցով:

Աշխատանքում/աշխատանքի շնորհանդեսի ժամանակ ընդգծված ներկայացրե՛ք.

- Ի՞նչ հնարավորությունների գործարկում է անհրաժեշտ և ինչպե՞ս՝ մեր շրջապատում խաղաղության և արդարացիության արմատավորման համար, որպեսզի բոլորն ունենան իրենց և շրջապատում գտնվողների համար անվտանգ հեռանկարի զգացում:
- Ո՞վ և ինչպիսի՞ քայլ պետք է կատարի/չկատարի գլոբալ արդյունքների (կայուն զարգացման 16-րդ նպատակ) հասնելու համար: Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում: Խոսե՛ք օրինակների միջոցով:

Խորհուրդներ.

- Շնորհանդեսում օրինակների տեսքով կարող եք օգտագործել ինչպես կոնկրետ այս առաջադրանքի վրա աշխատելիս, այնպես էլ մինչ այդ քննարկված իրավիճակները, երկրնտրանքները կամ ձեզ հայտնի պատմություններ, որոնք կապվում են այս հարցի հետ:
- Նկատի՛ ունեցեք ձեր լսարանի տարիքը և նախկին գիտելիքը:
- Որպեսզի աշխատանքը ընդհանուր չստացվի և պահպանեք նաև ժամանակաչափը՝ լիմիտը, գերադասելի է 16-րդ նպատակի որևէ մեկ ուղղության մասին կառուցեք շնորհանդեսը:
- Տեսողական ձևավորման համար կարող եք օգտագործել նաև առաջարկված պաստառը և ձեր կողմից հայթայթված կամ ստեղծված այլ (նկարած, անիմացիոն) ռեսուրսներ:
- Շնորհանդեսի համար կունենաք մոտավորապես 5 րոպե:

ԿԱՅՈՒՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ 16-ՐԴ ՆՊԱՏԱԿ*

Նպատակ 16

Խաղաղություն, արդարադատություն և ուժեղ ինստիտուտներ

Կայուն զարգացման նպատակները ներառում են կյանքի բազմաթիվ ոլորտներ և այդ թվում նաև իրավունքի և արդարադատության ոլորտը, ինչը հայտարարված է 16-րդ նպատակում:

Այս նպատակները ենթադրում են պետությունից, հասարակությունից, քաղաքացիներից դուրս գրված, որոշակի քայլերի կատարում, կազմված են ինդիկատորներ, առաջարկված են հանձնարարականներ, որոնց նկատառումը անհրաժեշտ է բոլոր մակարդակներով, որպեսզի մենք գլոբալ զարգացման ճանապարհով առաջ ընթանանք և ետ չմնանք միջազգային համադաշնությունից:

ՄԱԿ-ը 193 երկրների հետ մի ասին անվանեց զարգացման 17 նպատակ, որպեսզի բոլորս ավելի լավ աշխարհում մ ապրենք

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅՈՒՆ,
ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՎ ԱՄՈՒՐ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻԱՆԵՐ

Միասին դեպի գլոբալային նպատակներ

unicef | for every child

* Աղբյուր. Կայուն զարգացման նպատակներ, ՄԱԿ-ի երեխաների հիմնադրամի (UNICEF) պատասխան <https://uni.cf/3KbXnLn>

ՀԱՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությանը: Օգտվե՛ք որսորդության մասին տեղեկատվությունից և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ձեր կարծիքով, ո՞ր կանոն/օրենքը/կարգավորումը խախտեցին ընկերները:
- Ունեի՞ն, թե՞ ոչ անչափահասները զենք կրելու իրավունք:
- Ունեի՞ն, թե՞ ոչ զենք կրելու իրավունք նրանց հայրերը:
- Տղաները գիտեի՞ն, թե՞ ոչ, որ որսագողությունը պատժվում է:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ է գործում որսորդության օրենք/կարգավորումներ:
- Այն, արդյոք, իրականում զսպի՞չ մեխանիզմ է:
- Ինչո՞ւ չի կարելի ձկնորսություն պայթուցիկ միջոցների կիրառմամբ:
- Ինչո՞ւ որսորդության սեզոնն ունի օրենքի/կարգավորման տեսք և համապատասխան ժամկետներ:
- Ձեր կարծիքով, տղաները գործեցի՞ն, թե՞ ոչ հանցանք:
- Նրանք եթե գիտենային օրենքը (զենք կրելու, որսորդության, որսագողության մասին) և պահպանեին այդ օրենքները, պաշտպանված կլինե՞ր, թե՞ ոչ նրանց անվտանգությունը:
- Ի՞նչ կկատարվի մեր բնության հետ, եթե գոյություն չունենան շրջակա միջավայրի պահպանության օրենքներ:
- Ձեր կարծիքով, ի՞նչ պատիժ կսահմանվի անչափահասներին և նրանց հայրերին: Ընդհանրապես կսկսվի՞, թե՞ ոչ հետաքննություն նշված գործով:
- Ի՞նչ գլխավոր տեղեկատվության կծանոթացնեիք սկսնակ որսորդին՝ որսորդության կանոնների և կարգավորումների մասին:
- Ի՞նչ նպատակի են ծառայում որսորդության տարբեր սահմանափակումները: Պատասխանը հիմնավորեք:
- Ո՞ր օրենքի պահպանությամբ էին գործում անչափահասները:
- Ի՞նչ պետք է արվի նման դեպքերի կանխարգելման համար:

Որսորդություն - վայրի կենդանիների հատուկ շահավետության ձևով հայթայթում՝ ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց նյութական, ռեկրեացիոն և այլ պահանջմունքների բավարարման համար:

Փրկված «որսորդներ»

Գիորգին և Ջաբան բնակվում են բարձրալեռ գյուղում: Մանկապարտեզից սկսած ընկերություն են անում: Դպրոցում էլ լավ են սովորում, թեև ամեն ինչից գերադասում են ծնողների հետ որսի գնալը: Փոքր տարիքից տղաները նրանց հետ էին՝ տաքին և ցրտին, ամռանը և ձմռանը: **Որսորդության**

Պահպանվող

տարածք -

կենսաբանական
բազմազանության,
բնական ռեսուրսների
և բնական
միջավայրում
առանձնահատուկ
նշանակություն
ունեցող տարածք,
որի պահպանությունը
իրականացվում է
երկարաժամկետ,
կայուն իրավական
հիման վրա:
Պահպանվող
տարածքների
տեսակներն
են. պետական
արգելանոցը,
ազգային զբոսայգին,
բնական հուշարձանը,
կանխարգելված,
պաշտպանված
լանդշաֆտը,
բազմակողմանի
օգտագործման
տարածքը:

Ժամանակ պատահաբար անգամ արջ տեսան և հետո բոլորին
զարմացնում էին այդ մասին պատմելով:

Մի անգամ տղաները ընտանիքի պապենական որսորդական
հրացանները առանց թույլտվության վերցրին և ուղղվեցին
դեպի անդամ: Ոչ էլ պարզել էին՝ թույլատրելի՞ է, թե՞ ոչ
որսորդությունը այդ կոնկրետ ժամանակաշրջանում, ոչ էլ այն՝
իրենց գյուղի արագահոս գետում հո ձկնկիթի շրջան չէ՞, ոչ էլ այն՝
ձկնորսություն կարելի՞ է անել պայթուցիկ սարքով: Տղաները
միայն այն գիտեին, որ կարծով ձկնորսությանը շատ ժամանակ
է հարկավոր և արդյունքում քիչ ձուկ է բռնվում: Առաջ հայրերը
նույնպես հաճախ գերադասում էին պայթուցիկ սարքերով
առատ ձուկ որսալ: Թեև ամեն անգամ ավագներից մերժում էին
ստանում, քանզի այդ ձևի ձկնորսությունը որսագողություն է
կոչվում և օրենքով պատժվում է:

Տղաները մտածեցին, որ իրենց արածի մասին ոչ ոք չի կարող
տեղեկանալ, և օրենքը խախտելու մեջ իրենց չեն մեղադրի:
Այդպես էլ վարվեցին: Նախ թռչունների վրա կրակեցին,
որին որ սպանեցին, գոտուց կախեցին՝ որպես խիզախության
հավաստիք: Հետո գետի մեջ գցեցին արհեստական պայթուցիկը
և եղավ այն, որ երբ սկսեցին ավարը հավաքել, Գիորգին հենվեց
որսորդական հրացանին, հրացանը կրակեց և տղան վայր
ընկավ:

Ջաբան չգիտեր ինչ անել: Այնպես հեռու էին, որ բջջայինը չէր
բռնում: Գոռում էր Ջաբան, ընկերոջը խնդրում էր աչքերը
բացել: Առաջին շուկը որ անցավ, Գիորգին կողքից կախվեց և
հագիվիազ ոտքերը քարշ տալով բռնեց տան ճանապարհը:
Մի քանի կիլոմետր անցնելուց հետո հեռախոսը միացավ և
Ջաբան շտապ օգնություն կարողացավ զանգահարել: Շտապ
օգնության ավտոմեքենան, ինչ խոսք, այն տեղերը չէր կարող
գալ, այդ պատճառով բժիշկներից շուտ տղաների մոտ հասան
փրկարարները: Վիրավոր Գիորգին և ուժասպառ Ջաբային
պատգարակի վրա տեղավորեցին և վազելով ճանապարհ
ընկան:

Մի քանի տարվա բուժումից հետո Գիորգին կարողացավ
առանց սայլակի տեղաշարժվել: Ջաբային նույնպես երկար
ժամանակ հոգեբանական օգնություն հարկավոր եղավ,
որպեսզի կյանքի սովորական տեմպին վերադառնար...

Տեղեկատվություն որսորդության մասին*

Որսորդության համար թույլատրելի տեղեր.

- Որսորդությունը թույլատրելի է միայն հատուկ այդ
նպատակով առանձնացված տարածքների վրա – որսորդական
տնտեսություններում, բացի չվող թռչուններից:

* Քաղվածքներ որսորդության մասին օրենքներից և կարգավորումներից:

- Չվող թռչունների որսը հնարավոր է նաև որսորդական տնտեսություններից դուրս:
- Որսորդական տնտեսությունում որսը թույլատրելի է որսորդական տնտեսության հատուկ կամ գլխավոր լիցենզիա՝ թույլտվություն ունեցողի համաձայնությամբ:

Որսորդության համար արգելված վայրեր.

որսորդությունը, այդ թվում՝ չվող թռչունների, չի թույլատրվում.

- պահպանվող տարածքի սահմաններում, բացի պահպանվող տարածքի վրա առկա որսորդական տնտեսության,
- պետական արգելանոցների և ազգային զբոսայգիների շրջակայքում՝ 500-մետրանոց գոտում,
- Վրաստանի քաղաքների վարչական սահմաններում:

Չվող թռչունների որսի համար անհրաժեշտ փաստաթղթերն են

- «Բնական ռեսուրսներից օգտվելու վարձի մասին» Վրաստանի օրենքով նախատեսված վարձի վճարումը հաստատող ստացականը (բնօրինակ), որի արժողությունը, այսինքն՝ միջավայրից չվող թռչուններին հանելու վարձի չափը որսորդական սեզոնում կազմում է 10 լարի:
- Ներքին գործերի նախարարության կողմից տրված համապատասխան որսորդական հրացան պահելու և կրելու իրավունքը հաստատող փաստաթուղթը:

Որսորդության ժամկետներ

Որսորդության սեզոնը սահմանված է յուրաքանչյուր տարվա օգոստոս ամսվա երրորդ շաբաթից մինչև հաջորդ տարվա մարտի մեկը, իսկ առանձին տեսակների վրա ժամկետները սահմանվում են նախարարի հրամանով:

Չվող թռչունների որսի համար օրական լիմիտներ (թույլատրելի չափեր).

միջատ – 20 հատ, վայրի աղավնի – 10 հատ, մորակտցար – 5 հատ,

սովորական տատրակ – 10 հատ, հավիալ – 10 հատ,

կլինտուխ – 10 հատ, վայրի հավ – 7 հատ,

ջրալողներ (գորշ բադ, գորշ սագ, մրտիմն սուլող, վայրի բադ, սպիտակաճակատ բադ, մրտիմ, լայնաքիթ սագ, սև փարփար) –

Արգելանոց –

տարածքի

(ակվատորիայի)

մաս, որտեղ

պահպանված

են ամբողջական

բնական

համալիրներ:

Տիպային վայր

այս կամ այն

աշխարհագրական

գոտու համար,

կամ պարունակում

է գիտական

տեսանկյունից

թանկագին բնական

օբյեկտներ (բույսերի

և կենդանիների

տեսակներ,

լանդշաֆտների

տիպեր, հանքեր

և այլն): Որպես

արգելանոց կարող

է հայտարարվել

ամբողջ քաղաքը/

քաղաքի մասը, որը

առանձնահատուկ

պատմական,

պատմա-

գեղարվեստական

կամ հուշարձանային

նշանակություն

ունի: Վրաստանում

ներկայումս 20

արգելանոց է:

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆ

ընդհանուր քանակը՝ 8 հատ:

Նկատառում. մոտ ապագայում մտցված կլինեն փոփոխություններ

Ազգային զբոսայգի

– պահպանված տարածքի մի տեսակ, որը ստեղծվում է ազգային և միջազգային նշանակության, համեմատաբար մեծ և բնական գեղեցկությամբ աչքի ընկած էկոհամակարգի պահպանության համար՝ կենսական և ռեկրեացիոն գործունեության նպատակով (Ալգեթի, Բորջոմ-Խարազաուլիի, Վաշլովանիի, Թբիլիսիի, Թուշեթի, Կինտրիշի, Կոլխեթի, Լազոդեիսի, Մանախեղայի, Մտիրալայի ազգային զբոսայգիներ, Նավենախևիի քարանձավ, Մարտվիլի կանյոն, Օկացեի (Կինչխայի) ջրվեժ, Օկացեի կանյոն)

Որսորդության կանոնների խախտման համար նախատեսված են ինչպես վարչական, այնպես էլ քրեական պատասխանատվության չափեր:

Որսորդության համար արգելված եղանակներ և միջոցներ

- Ցանկացած տեսակի պայթուցիկ և այլ միջոցով որսորդությունը, որը տանջանք է բերում վայրի կենդանուն:
- Որսորդություն՝ բուսական ծածկույթը այրելով,
- վայրի թռչունների ձվերի հավաքում և վաճառք (բացի թռչունների բազմացման նպատակով որսորդական տնտեսության կառավարման պլանով նախատեսված դեպքերի),
- կենդանիների բույների, որջերի, բնակության տեղերի քանդում կամ վերացում,
- կենդանիների զանգվածային հայթայթման միջոցներով - ամեն տեսակ արհեստական կամ գործարանային կարգով պատրաստված ցանցերով (բացի գիշատիչ թռչուններին բռնող թույլատրված հայթայթման դեպքերի) թակարդներով, հանգույցներով, ինչպես նաև հորերով, ծուղակներով որսը,
- ձայնային ազդանշաններ արձակող էլեկտրոնային (այդ թվում, ինքնավար սնուցիչ աղբյուրի վրա աշխատող) սարքերի միջոցով, այսպես կոչված, «մանյոկներով» թռչնին իր կողմը ձգելով, թույնով, որսորդական զենքի վրա մոնտաժված ռեֆլեկտորներով, պայթուցիկ միջոցների գործադրմամբ, հրացանների և այլ ինքնաձիգ զենքերի տեղադրմամբ,
- որսորդություն և/կամ կենդանիների ձեռք բերում (բռնում) ինքնաթիռից, ուղղաթիռից, ավտոմեքենայից, մոտոցիկլետից, նավակներից, շարժիչային նավերից և այլ շարժիչային տրանսպորտային միջոցներից, այդ թվում՝ գիշերը լուսավորող վահանների և լուսարձակների միջոցով, կենդանիների հետապնդումը տրանսպորտային միջոցներով, լողացող թռչունների որսը շարժիչը չանջատած շարժիչային նվերից և նավակներից (հետապնդմամբ ձեռք բերում), ինչպես նաև որսորդությունը գիշերը կրակ վառելով,
- բնական աղետների (ջրհեղեղ, հրդեհ, ձյունառատություն և այլն) ժամանակ ուժասպառ կենդանիների հայթայթում, ինչպես նաև որսորդություն նրանց վրա ջուրը անցնելիս կամ այլ խոչընդոտներ հաղթահարելիս, այդ թվում՝ բնական աղետներից ազատվելու ժամանակ,
- կենդանիներին բույներից վտարում՝ դրանց ծխահարմամբ կամ հեղեղելով, ինչպես նաև որջերը, բները փորելով:

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Որսորդության ավանդույթները լեռներում*

Հնում լեռներում տարիների ընթացքում, եթե որսորդը հարյուր վայրի կնդակավոր կենդանի էր սպանում, դա ազարի (վտանգի) վերջ (կատարում) էին անվանում, և հրացանը երեք տարով տեղադրվում էր հողի մեջ: Որսորդը, պարզ է, հրացանին զգույշ էր վերաբերվում և ձգտում էր հողի մեջ այնպես պահել, որպեսզի այն չժանգոտվեր: Դրա համար ոչխարի դմակը հալեցնում էին և դրա մեջ տեղավորում էին հրացանի բոլոր մասերը: Հետո փաթաթում էին բրդյա կամ կտավի գործվածքում և այդպես էին տեղավորում հատուկ պատրաստած չորացած փայտի կամ արկղի մեջ, շուրջը լամկիր (կրաքար, ավազ) էին լցնում և չոր վիճակում թաղում էին:

Որոշ որսորդներ ազարը երեք անգամ էր կատարում և, դրանից հետո որսորդությունից հրաժարվում էր: Ասացվածք կար. շատ որս սպանողին մարդկային սերունդ չի մնա: Որսը այն ժամանակ այնքան բազմաթիվ էր, որ որսորդը երկու-երեք տարում ազարը կատարում էր: Եղինիկների երամակ էր անցնում, ձագերն էլ այնքան էին լինում, հաճախ հովիվների այծ-ոչխարի հետ էին խառնվում և ճանապարհը չէին գտնում, թե ուր փախչեին:

Որսորդը, եթե եղջերավոր կենդանի՝ եղինիկ, քարայծ կամ վայրի այծ էր սպանում, լավագույն եղջյուրները սրբի դուռն էր տանում, զանգակի և գարեջուր եփելու ամանի վրա էր տեղավորում, մոմեր էր վառում և աղոթում էր սրբապատկերի առջև, խնդրում, որ որսորդության ժամանակ իրեն աջակցի:

Անչափահասների կողմից հանցագործությունը ցանկացած հասարակության ամենանշանակալից խնդիրներից մեկն է: Վրաստանի օրենսդրությունը բազմաթիվ յուրահատկություններ է նկատառում այս ուղղությամբ: Անչափահասների արդարադատության գործընթացում նախ և առաջ նկատառվում են **անչափահասի լավագույն շահերը**:

Անչափահաս է համարվում անձը, որը վարչական իրավախախտում գործելու պահի համար դարձել է 16 տարեկան, բայց չի լրացել 18 տարին:

Քրեական պատահանատվության նպատակների համար – անձը, որը հանցագործության պահի համար դարձել է 14 տարեկան, բայց չի լրացել 18 տարին:

Ազար – Վրաստանում որսորդների շրջանում տարածված հրացանը թաղելու ծիսակարգ: Իրականացվում էր որսորդի կողմից ամբողջ իր որսորդական պրակտիկայի ընթացքում որոշակի քանակով որս սպանելուց հետո: Այս կարգի խախտումը, ժողովրդական հավատքով, որսատիրոջ զայրույթն էր առաջացնում, և որսորդը սաստիկ պատժվում էր, մի շարք դեպքերում անգամ մահով: Ազարը կատարելու համար որսորդը պետք է սպաներ առավելապես կնդակավոր որս: Քանի ազար էլ կատարում էր որսորդը, հրացանը այնքան անգամ պետք է թաղեր:

Անչափահասի լավագույն հետաքրքրություններ

– անչափահասի անվտանգության, բարօրության, առողջապահության, կրթության, զարգացման, վերասոցիալականացման-վերականգնման և այլ հետաքրքրություններ, որոնք միջազգային չափորոշիչներին և անչափահասի անհատական բնութագրիչներին համապատասխան, ինչպես նաև կարծիքի (մտածողության) հաշվառումով է սահմանվում:

* Աղբյուր. «Որսորդության ավանդույթները լեռներում», Լ. Բոճաշվիլի <https://bit.ly/3REJaFP>

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Բաժանե՛ք իրավիճակները և պատասխանե՛ք հարցերին:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 1

Էկան 10-րդ դասարանի աշակերտուհի է: Նա երեխա ժամանակից հափշտակված է համակարգիչներով: Աղջիկը երագում է ապագա մասնագիտությունը կապել տեղեկատվական տեխնոլոգիաների հետ: Այդ պատճառով որոշեց նախօրոք սկսել նախապատրաստվել/վարժանք անցնել «Համակարգչային ծրագրավորում» վճարովի դասընթացներում: Բայց սովորելու գինը բավականին թանկ է, և անհրաժեշտ գումարը ձեռք բերելու համար Էկան որոշեց գումար ձեռք բերել անկախորեն: Բազմաթիվ առաջարկություններ ուսումնասիրելուց հետո աղջկա ուշադրությունը գրավեց կայքերից մեկը, որտեղ գովազդում էին ծրագիր- մարտավարությունը. «Ինչպես վաստակել իրական դրամ պաստառներով», որը 100% արդյունք էր խոստանում:

Էկան որոշեց այս մարտավարությունը ձեռք բերել, բայց չնախատեսված արդյունքներից պաշտպանվելու համար նա էջը սոցիալական ցանցում բացեց համադասարանցու անունով (ավելի վաղ նրա համացանցային տվյալների հասանելիություն էր ձեռք բերել), ձևակերպեց պատվեր և վճարեց արժեքը: Հիմա կստանա այն, ինչ ցանկանում է և կսկսի իր պլանի իրականացումը...

- Էկայի ընտրած դրամ գտնելու ճանապարհը օրինակա՞ն է, թե՞ ոչ: Հիմնավորե՛ք ձեր պատասխանը:
- Ձեր ենթադրությամբ, Էկան կստանա՞, թե՞ ոչ պատվիրած «սուպերշահավետ» մարտավարությունը:
- Էկայի արարքում անօրենն որևէ բան կա՞ր, թե՞ ոչ: Հիմնավորե՛ք ձեր պատասխանը:
- Պատկերացրե՛ք, ի՞նչ կարող են առաջ բերել Էկայի արարքները: Վերանայե՛ք և նկարագրե՛ք այս առցանց խաբերայության հետ կապված ռիսկերը:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ 2

- Ամառային արձակուրդներից հետո մեր դասարանը որոշեց ուսումնական տարվա առաջին շաբաթ-կիրակին միասին անցկացնել: Վճռեցինք նախ էքսկուրսիայի գնալ Արվեստից թանգարան, իսկ այնուհետև զբոսնել քաղաքի նեղ արահետային փողոցով: Շաբաթ օրը բոլորս հավաքվեցին թանգարանում, բայց երբ ուղեվարը՝ գիղը (բավականին

տարիքավոր կին) եկավ մեզ մոտ, տեղի ունեցավ տհաճ դեպք, որը բոլորիս տրամադրությունը փչացրեց: Թանգարանի մուտքի մոտ բոլորս կրեցինք բժշկական դիմակներ, որի մասին մեր դասղեկը նախապես զգուշացրել էր: Բայց Լաշան և Լադոն չունեին դիմակներ: Տղաները ուղեվարի հետ սկսեցին վիճել և հայտարարում էին, որ առանց դիմակի էլ կարող են թանգարան մտնել: Համադասարանցիների կարծիքները կիսվեցին: Ապացուցելով սեփական դիրքորոշումը, երեխաները բարձրաձայն վիճաբանում էին: Թեև երկու կողմերն էլ թույլ փաստարկներ ունեին, հույզերը բոլորին գերազանցում էին...

- Ի՞նչ եք կարծում. ի՞նչ ելք կարելի է գտնել այս իրավիճակում:
- Արտահայտե՛ք ձեր վերաբերմունքը թանգարանում հյուրընկալվելիս դիմակ կրելու ուղեվարի պահանջի մասին: Վերլուծե՛ք համամիտ և հակառակ փաստարկները:
- Արտահայտե՛ք ձեր կարծիքը այն ժամանակի համար առկա համաճարակային իրավիճակում դպրոցի աշակերտների կողմից սանիտարահիգիենիկ կանոնների և սոցիալական հեռավարության պահպանության անհրաժեշտության մասին:

Ֆիզիկական, մտավոր, հոգևոր, բարոյական և սոցիալական զարգացման իրավունք:

Անչափահասին կալանավորող անձ: Քննիչը, դատախազը նրան կալանավորելուն պես ձեռնարկում է բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որպեսզի անհապաղ կապվի անչափահասի ծնողի, իսկ եթե դա անհնար է՝ ուրիշ մոտ բարեկամի և/կամ անչափահասի կողմից մատնացույց արված այլ անձի հետ:

Քրեական գործի վարույթի ցանկացած փուլում անչափահաս մեղադրյալը/դատապարտյալը/արդարացվածը և տուժյալը ապահովված են անվճար իրավաբանական օգնությամբ, եթե գործին չի մասնակցում այս անչափահասի կողմից վարձու փաստաբան (պաշտպանություն համաձայնությամբ):

Անչափահաս մեղադրյալի հանդեպ խափանման միջոցառման տեսքով կարող է կիրառված լինել հսկողության ներքո փոխադրելու, երկրի սահմաններից դուրս չգալու և համարժեք վարքի մասին համաձայնություն, անձնական երաշխավորություն, գրավ, բանտարկություն: Անչափահասի համար նշանակված պատժի նպատակն է անչափահասի վերասոցիալականացում-վերականգնումը և նոր հանցանքից խուսափումը:

**Անչափահասների
արդարադատության
գործընթացում
անչափահասն ունի**

Երեխաների շահերի պաշտպանության համար գոյություն ունեն այնպիսի միջազգային փաստաթղթեր, ինչպիսիք են Երեխայի իրավունքների կոնվենցիան, անչափահասների նկատմամբ արդարադատության գործադրման ՄԱԿ-ի նվազագույն չափորոշիչները՝ այսպես կոչված, «Պեկինի կանոնները» և ուրիշներ կարող եք դիտել այս հղումի վրա.

<https://bit.ly/3z1KxGk>

Այս ամենի հետ միասին պետք է ասել, որ հարցի նրբությունից ելնելով, անչափահասների հանցագործության ուղղությամբ օրենսդրության կատարելագործումը ավարտված երբեք չենք կարող համարել – միշտ պետք է ընթանա դրա բարելավում:

Բացարկ –

հանցագործության իրավական պատասխանատվությունից ազատում և քրեական հանցագործության իրավական հետապնդման այլընտրական մեխանիզմ, որի նպատակն է աջակցել անչափահասի համարժեք զարգացմանը և հասարակությանը ինտեգրվելուն, նոր հանցագործությունից խուսափելուն:

Մեղիացիա – վեճը վճռելու այլընտրական մեխանիզմը հնարավոր է դարձնում վեճի որոշում՝ առանց դատարանի: Մեղիացիան ընթանալու ժամանակ անկողմնակալ երրորդ կողմը օգնում է կողմերին հակամարտությունը կարգավորելու գործում:

ՍԱ ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ Է

Որտեղի՞ց է գալիս «քրեական իրավունք» տերմինը:

Քրեական իրավունքի օրենսգիրքը օրենք է, որը ծառայում է հասարակության ամենակարևոր արժեքների պաշտպանությանը.

- կյանքի,
- առողջության,
- մարդու հիմնական իրավունքների,
- սեփականության,
- հասարակական կարգապահության,
- շրջապատի,
- պետության անվտանգության և այլն:

Հնում վտանգավոր մեղադրյալներին կա՛մ մահապատժով էին պատժում, կա՛մ մասնատում էին, օրինակ՝ գողի մատները կամ ձեռքն էին հատում, լրտեսների լեզուն էին կտրում և այլն, այսինքն՝ մեղադրյալի հանցանքը սեփական արյունով պետք է լվանար: Այստեղից գալիս է «արյան իրավունք» տերմինը:

ԴԱՏԵՑՆՔ

- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ են պատանիները խախտում օրենքը:
- Ինչո՞ւ են նրանք հանցանք գործում:
- Ի՞նչ մոտիվներ և գործոններ են գործում այդ ժամանակ:
- Վերհիշե՛ք՝ ինչ է նշանակում բացարկի և մեղիացիայի ծրագիր: Ինչո՞ւ են դրանք ամենահաճախ գործադրվում անչափահասների շրջանում:

ԵՐԵԽԱՆԵՐԸ ԵՎ ԶՐԵԱԿԱՆ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արդարադատության գործընթացում բոլոր երեխաները պետք է ունենան փաստաբան

Արդարադատության գործընթացում երեխաների և նրանց օրինական ներկայացուցիչների համար պետությունները պետք է ապահովեն արդյունավետ և երեխային հարմարեցված ընթացակարգեր

ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾՐՆԹԱՑԸ ՊԵՏՔ Է ԸՆԹԱՆԱ ԱՌԱՆՑ ՈՐԵՎԷ ՁԳՁԳՎԾՈՒԹՅԱՆ

Անչափահասի ձերբակալությունը, կալանավորումը և նրա ազատագրվումը թույլատրելի է միայն որպես ծայրագույն միջոցառում, կարճ ժամկետով և մշտական վերստուգման պայմանով

Ձերբակալված կամ կալանավորված երեխան իրավունք ունի մասնակցել դատական գործընթացին

ԱՆՉԱՓԱՀԱՄՆԵՐԻ ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳԻՐՔ

Անչափահասների արդարադատության օրենսգրքի գլխավոր նպատակն է

Արդարադատության գործընթացում անչափահասի լավագույն շահերի պաշտպանությունը

Օրենքի հետ հակասության մեջ գտնվող վերասոցիալականացում - վերականգնումը:

Օրենսգրքի համաձայն, անչափահասի ձերբակալումը, կալանավորումը և նրա ազատագրվումը թույլատրելի է միայն որպես ծայրագույն միջոցառում, որը ըստ հնարավորության կարճ ժամկետով և մշտական վերստուգմամբ պետք է գործադրվի:

Դեռահասի լավագույն շահերից ելնելով, եթե գոյություն ունի հիմնավորված ենթադրություն, որ անչափահասը նվազ ծանր կամ ծանր հանցանք է գործել, առաջին հերթին քննարկվում է բացարկի հնարավորությունը:

Քրեական
պատասխանատվության
համար նվազագույն
տարիքը 14
տարեկանն է, իսկ
վարչական
պատասխանատվության
համար՝ 16
տարեկանը:

ԱՇԽԱՏԵՔԻ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Կազմել 3 կամ 6 խումբ, բաժանել հարցերը: Տրված տեղեկատվության հիման վրա պատրաստել փոքր հանձնարարականների թվարկություն ըստ հարցերի և ծանոթացրել դասարանին:

ՀԱՐՑ 1

Ի՞նչ խորհուրդ կտայի իմ հասակակիցներին:

- Գրել, թե ինչ խորհուրդ կտայիք ձեր տարիքի մարդկանց, որպեսզի նրանք չհայտնվեն օրենքը խախտողի դերում,
- Աշխատելիս հարկավոր կլինի այն բանի ըմբռնումը, թե հիմնականում ի՞նչ տեսքի հանցանք/օրինախախտումներ են կատարում անչափահասները:

ՀԱՐՑ 2

Ինչպե՞ս պաշտպանվենք հանցագործությունից:

- Նկարագրել, թե ինչպես պետք է վարվեն դեռահասները, որպեսզի նրանք հանցագործության զոհ չդառնան,
- թեմայի վրա աշխատելիս պետք է ըմբռնել՝ հիմնականում ինչ տիպի հանցանքների զոհ են դառնում անչափահասները:

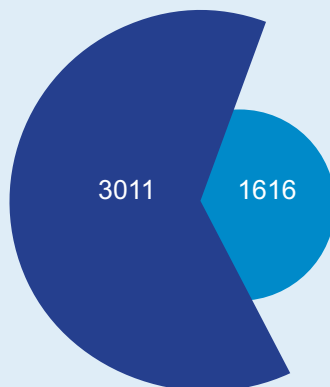
ՀԱՐՑ 3

Հասարակությունը և պետությունը անչափահասների համար:.

- Գրառել ձեր կարծիքները, թե ինչպետք է կատարի պետությունը (բաց չթողնել մեղիացիայի և բացարկի ծրագրերը),
- ի՞նչ հասարակական միջոցառումներ կարելի է անցկացնել, որպեսզի արմատախիլ արվեն կամ նվազեն ինչպես անչափահասների կողմից, այնպես էլ նրանց նկատմամբ կատարված հանցագործությունները:

2010-2020 թվականներին անչափահասների արդարադատության օրենսգրքին համապատասխան բացարկ արված անչափահասների և 8-ից մինչև 21 տարեկան տարիքի անձանց բացարկի ցուցանիշը ընդամենը 4627 է:

Անչափահաս
18-21 տարեկան

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Երեխան և արդարադատությունը <https://bit.ly/3PckeE1>
- ▶ Երեխաների իրավունքների օրենսգիրք – կարևոր փուլ
Վրաստանում բնակվող բոլոր երեխաների համար
<https://uni.cf/3zbirtr>
- ▶ Բացարկի և մեդիացիայի ծրագիրը Վրաստանում –
իրական պատմություն <https://bit.ly/3oa6C08>
- ▶ Անիի պատմությունը – մինչև 14 տարեկան
օրինազանցներ
<https://bit.ly/3AWyYCO>
- ▶ Prevention Story – Beka and Lasha I Կանխարգելում –
Բեքայի և Լաշայի պատմությունը բացարկի ծրագիր
<https://bit.ly/3AYSYEP>
- ▶ Juvenile Diversion-Mediation Programme
<https://bit.ly/3Or6ioN>
- ▶ Մինչև 14 տարեկան տարիքի օրինազանցներ
<https://bit.ly/3O6MvKY>
- ▶ Անչափահասների արդարադատության միջազգային
չափորոշիչներ <https://bit.ly/3IXyLBi>
- ▶ Անչափահասների արդարադատության օրենսգիրք
<https://bit.ly/3B9STOW>
- ▶ Դեռահասների շրջանում հանցագործության կանխում
<https://bit.ly/3B9c6ju>
- ▶ Թվային միջավայրում երեխայի անհատական տվյալների
պաշտպանության ուղեցույց <https://bit.ly/3IZ5kPl>
- ▶ Որսորդը պետք է գիտենա: Օրենք որսորդության մասին
<https://bit.ly/3cmjT35>
- ▶ (Սկսնակ) որսորդի դասագիրք/Օրենք որսորդության
մասին <https://bit.ly/3aZyHEE>
- ▶ Բնապահպանության սկզբունքներ <https://bit.ly/3c830ZQ>

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ գործեց նախագահ Նիքսոնը, որը խախտեց այնպիսի ուժեղ ինստիտուցիան, ինչպիսին ԱՄՆ-ի նախագահի ինստիտուտն է:
- Ինչի՞ հետ է կապվում այս օրինախախտումը/օրինախախտումները:
- Ո՞ր պետական ինստիտուտները անցկացրին հետաքննություն նախագահի դեմ:
- Ի՞նչ որոշում ընդունեց գերագույն դատարանը:
- Ինչո՞ւ առաջացավ նախագահ Նիքսոնի իմպիչմենտի հարցը:
- Ինչպիսի՞ արձագանք հետևեց դրան Նիքսոնի կողմից:
- Ինչպե՞ս վերաբերվեց նախկին նախագահին նոր նախագահ Ֆորդը:
- Ինչո՞ւ է Նիքսոնի հրաժեշտի ելույթը ուշագրավ և զղջում պարունակող: Ի՞նչ եք կարծում, ինչի նկատի ունեք նախագահը:
- Ինչպե՞ս է արձագանքում պետությունը մի մարդու, թեկուզև նախագահի սխալին/հանցանքին, երբ պետական ինստիտուտները աշխատում են պարզ և արդարացիորեն:
- Ինչպե՞ս կկապակցեք Ուոթերգեյթի սկանդալը կայուն զարգացման 16-րդ նպատակի հետ (դիտե՛ք՝ էջ 118, 132):

Ուոթերգեյթի սկանդալը

ԱՄՆ-ի նախագահի ինստիտուցիան (Ամերիկյան նախագահական հանրապետություն է), առանց նախապայմանի, աշխարհում ամենահեղինակավորներից մեկն է: Ամերիկայի նախագահից է կախված երկրի խաղաղությունը, արդարադատությունը և ուժեղ ինստիտուցիաները: Նախագահը ոչ միայն շարքային կառավարիչ է, այլև ազգի միասնության և հզորության խորհրդանշանն է, այսպես կոչված, ազգի հայրը:

Սկանդալը Վաշինգտոնում սկսվեց 1972 թվականի հունիսի 17-ին Ուոթերգեյթի գրասենյակային համալիր (Ժողովրդավարական ազգային կոմիտեի շտաբ-բնակարան) ներխուժելու համար հինգ անձի ձերբակալությամբ: Դաշնային հետաքննական բյուրոյի (FBI) կողմից վարած հետաքննությամբ, իսկ ավելի ուշ՝ Սենատի համայնքների պալատի իրավաբանական կոմիտեի և մամուլի մերկացմամբ որոշվեց, որ այս ներխուժումը բազմաքանակ անօրեն գործունեություններից մեկն էր, որոնք Նիքսոնի նահանգի աշխատակիցների կողմից էին թույլատրված և մեկնարկված:

Նրանք նաև ակնհայտ դարձրին հանցագործության և օրինախախտման բազմաթիվ դեպքեր, որոնք ներառում էին.

Դաշնային հետաքննական բյուրո(FBI) – ԱՄՆ-ի արդարադատության նախարարության գերատեսչություն: Ենթարկվում է գլխավոր դատախազին: Մտնում է Ամերիկայի հետախուզական վարչության կազմի մեջ: Իրավունք ունի հետաքննել դաշնային օրենքի խախտումները, պատասխանատու է ազգի և նախագահի անվտանգության համար:

- ընտրական ընթացակարգի խախտումներ,
- քաղաքական լրտեսություն և սաբոտաժ,
- անօրինական ներխուժումներ,
- չարդարացված հարկային աուդիտներ,
- անօրեն ունկնդրումներ մասշտաբային մակարդակով,

ինչպես նաև գաղտնի քողարկված բանկային հաշիվներ Մեքսիկայում՝ նմանօրինակ գործողություններ անցկացնողների վարձատրության համար: Այս գաղտնի հիմնադրամը կիրառվում էր նաև մարդկանց լռեցնելու համար, որոնք ձերբակալված էին հունիսի 17-ի ներխուժման համար:

Նիքսոնը և նրա նահանգը փաստից վեց օր առաջ միմյանց հետ համաձայնեցին ներխուժման հանգամանքների քողարկման, հատկապես՝ Սպիտակ տան հետ դրանց կապը գաղտնիացնելու մասին:

Երկու տարվա ընթացքում նախագահի և նրա նահանգի աշխատակիցների վարկաբեկման ապացույցներ հավաքելուց հետո, ինչը ներառում էր նրա նախկին նահանգի աշխատակիցների խոստովանությունները սենատի հետաքննությունում, պարզվեց, որ Նիքսոնը ձայնագրության համակարգ ուներ Սպիտակ տան սեփական գրասենյակում, որի վրա բազմաթիվ գրույցներ ուներ ամրագրված:

Այս ժապավենների ձայնագրություններից բացահայտվեց, որ նրան անձամբ վերաբերվում էր մեղադրանք արդարադատությունից ճշմարտությունը թաքցնելու համար, մասնավորապես, այս ներխուժման հետ կապված հանգամանքներում:

Մենատ – մի շարք երկրներում (ԱՄՆ, Ավստրալիա...) խորհրդարանի վերին պալատ:

Սաբոտաժ

- նենգադուլ (աշխատանքի խափանում) նախնական մտադրությամբ, աշխատանքային գործընթացի նպատակադրված տապալում:

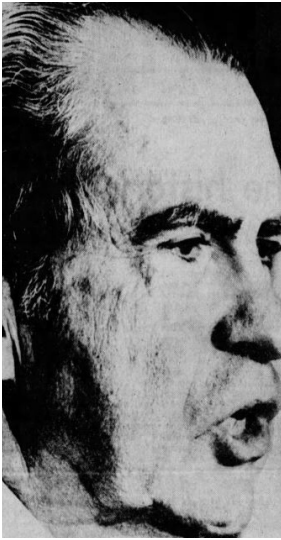

Աուդիտ –

կազմակերպության ֆինանսական գեկույցների օբյեկտիվ ուսումնասիրում և գնահատում:

ԱՄՆ-ի քաղաքացիների ելույթները նախագահ Նիքսոնի իմպիչմենտի պահանջով

Ես երբեք չեմ եղել
հանգիստ,...բայց
որպես նախագահ,
առաջին հերթին
Ամերիկայի շահերից
եկնելով պետք է
գործեի:

*Ռիչարդ Նիքսոն, 1974
թ., օգոստոսի 8*

Դատական վերլուծումների սերիայի վերջում ԱՄՆ-ի Գերագույն դատարանը «ԱՄՆ-ը Նիքսոնի դեմ» գործում միաձայն քվեարկեց նախագահի կողմից ձայնագրությունների փոխանցման որոշման մասին, և Նիքսոնը ստիպված եղավ դրանք ակնհայտ դարձնել:

Համայնքների պալատում՝ անխուսափելի իմպիչմենտի, իսկ սենատում՝ բանտարկության հնարավորության առջև կանգնած Նիքսոնը տասը օրում հրաժարական տվեց, որով ԱՄՆ-ի առաջին և միակ նախագահը դարձավ, որը այս պաշտոնից հրաժարվեց ժամկետից շուտ:

Այս պաշտոնում նրա հաջորդը՝ Ջերալդ Ֆորդը, արձակեց հակադարձում՝ Նիքսոնի ներում ցանկացած դաշնային օրինախախտման համար, որը նա կարող էր գործած լինել նախագահի պաշտոնին գտնվելիս:

Սպիտակ տունը թողնելուց առաջ նախագահ Նիքսոնը հուզիչ հրաժեշտի խոսք ասաց և խորհուրդ տվեց ներկա հասարակությանը. «Միշտ հիշեք, որ ձեզ կարող է պատահի չհանդուրժեն, բայց նրանք, ովքեր ձեզ ատում են, երբեք չեն հաղթի, մինչև դուք նույնպես չեք ատի նրանց»:

Ուղերգների սկանդալը կարելի է համարել խոսքի ազատության, ժողովրդավարության, խաղաղության, արդարության և ուժեղ ինստիտուցիաների պահպանության հաղթանակի ակնհայտ օրինակ:

Նպատակ 16

Խաղաղություն, արդարություն և ուժեղ ինստիտուտներ

Գլոբալ խնդիրներ

- 16.1 Ամենուրեք բռնության բոլոր ձևերի և այս նպատակով առաջացած մահվան դեպքերի քանակի նշանակալի կրճատում
- 16.10 Տեղեկատվությանը հասարակության հասանելիության ապահովում և հիմնարար ազատությունների պահպանում, ազգային օրենսդրության և միջազգային համաձայնությունների համապատասխանություն
- 16.2 Երեխաների նկատմամբ խիստ վերաբերմունքի, շահագործման, թրաֆիկինգի և բոլոր տեսակի բռնությունների ձևերի և հալածման վերացում
- 16.3 Աջակցություն ազգային և միջազգային մակարդակով օրենքի

գերակայության արմատավորմանը և յուրաքանչյուր անձի համար արդարադատության հավասար հասանելիության ապահովում

- 16.4 2030 թվականի համար անօրեն գենքի և ֆինանսական հոսքերի նշանակալիորեն կրճատում, գողացած գույքի վերադարձման հաստատում և կազմակերպված հանցագործության բոլոր ձևերի դեմ պայքար
- 16.5 Կորուսպցիայի և կաշառակերության բոլոր ձևերի նշանակալիորեն կրճատում
- 16.6 Արդյունավետ, հաշվետու և թափանցիկ ինստիտուտների ստեղծում բոլոր մակարդակներով
- 16.7 Բոլոր մակարդակներով արագ արձագանքի ունակություն ունեցող, ինկլյուզիվ, մասնակցության վրա հիմնված և ներկայացուցչական որոշումների ընդունման գործընթացի ապահովում
- 16.8 Գլոբալ կառավարման ինստիտուցիաներում զարգացող երկրների մասնակցության ընդարձակում և հաստատում
- 16.9 Առ 2030 թվականը բոլոր անձանց իրավական կարգավիճակի, այդ թվում՝ ծննդյան գրանցման ապահովում

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Ստեղծեք 4 խումբ, կայուն զարգացման 16-րդ նպատակին հասնելու խնդիրներից ընտրե՛ք 1 կամ 2 խնդիր, խմբում դատեցե՛ք ստորև առաջարկված հարցերի համաձայն, և ներկայացրե՛ք խմբի ընդհանուր կարծիքները:

- Ի՞նչ հարցեր է պարունակում այս խնդիրը: Ի՞նչ գիտեք այս հարցերի մասին:
- Ի՞նչ վիճակ է այս ուղղությամբ մեր երկրում: Անվանե՛ք ուժեղ և թույլ կողմերը:
- Կայուն զարգացման 16-րդ նպատակը կապակցե՛ք դասագրքից որևէ իրավիճակի հետ, կյանքի հետ:
- Ինչո՞ւ եք կարծում, որ այդ իրավիճակին համապատասխանում է այս խնդիրը, ի՞նչն է ընդհանուր, ի՞նչն է տարբեր:
- Ու՞մ և ո՞ր իրավունքների պաշտպանությանն է ծառայում այս խնդիրը: Ու՞մ իրավունքներն են խախտված մինչև դրա կատարումը:
- Որո՞նք են առաջացնող պատճառները:
- Ձեր կարծիքով, ի՞նչ պետք է արվի խնդրի հաղթահարման համար: Ի՞նչ կարող է կատարել պետությունը, միջազգային հանրությունը, քաղաքացիական հասարակությունը, մեզանից յուրաքանչյուրը:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Նախագահները Ամերիկայի պատմությունում, որոնց խմբիչմենտ հայտարարեցին <https://bit.ly/3Sd7WNr>

ԴԱՏԵՑԵՔ

Ծանոթացե՛ք ստորև տրված պատմությանը և պատասխանե՛ք հարցերին.

- Ի՞նչ սխալ թույլ տվեցին խանութի խորհրդատուները և վարչությունը երեխաների հանդեպ:
- Դուք ինչպե՞ս կվարվեիք, խանութի ներկայացուցիչների տեղում եթե լինեիք:
- Ի՞նչ սխալ թույլ տվեցին (եթե ձեզ թվում է, որ թույլ են տվել) երեխաները: Ծնողներ՝րը: Ոստիկանություն՝ը: Պատասխանը հիմնավորե՛ք:
- Իրավական մշակույթի հարցերի մասին գիտելիք ստանալուց հետո դուք ինչպե՞ս կվարվեիք, երեխաների տեղում եթե լինեիք:
- Ձեր կարծիքով, ինչո՞ւ կանչեցին ոստիկանություն միայն ծնողների գալուց հետո:
- Ինչո՞ւ ծնողները կապվեցին իրավապահ կազմակերպության հետ:
- Նպատակահարմա՞ր էք համարում խանութի վարչության կողմից երեխաներին ներողություն հայտնելուց հետո, ներքին գործերի նախարարությունում հետաքննություն սկսելը:
- Պատմության կերպարների շրջանում ու՞մ կարող էք անվանել իրավական մշակույթ ունեցող:
- Որքանո՞վ հաճախ էք լսել նման մեղադրանքի փաստի մասին:
- Ինչպե՞ս կընթանար սցենարը, եթե երեխաները իսկապես շոկոլադներ գողանային:
- Վերջին ժամանակներում անչափահասների կողմից առևտրական օբյեկտների հաճախակի դարձած թալանը հո չի՞ դարձել երեխաներին հանցագործության մեջ մեղադրելու պատճառ:
- Իսախտվե՞ց, թե՞ ոչ երեխաների նկատմամբ անմեղության կանխավարկածը:
- Մինչև կգտնեք հարկադրանքի փաստով նախատեսված Վրաստանի քրեական օրենսգրքի 150-րդ հոդվածի բովանդակությունը, ձեր կարծիքով, ու՞մ հանցանքը կհստակեցվի այս իրավիճակում:

Երեխաների պաշտպանության անհիմն մեղադրանք և այդ կապակցությամբ արժանապատվությունը վիրավորող վերաբերմունք *

2021 թվականի դեկտեմբերին 12 տարեկան Սանդրոն և 14 տարեկան Թ-աթան մտան քաղաքի մի խանութ՝ քաղցրավենիք գնելու: Խանութից դուրս գալու ժամանակ Սանդրոյի բաճկոնը վաճառասեղանին կպավ, որտեղից մի քանի շոկոլադ

* Աղբյուր. <https://bit.ly/3Pw9U9U>

գործվեց: Երեխան խանութի աշխատակցին օգնեց շոկոլադները դասավորելու մեջ, բայց դուրս գալու ժամանակ մեղադրվեց շոկոլադի գողության մեջ և նրան ասացին, որ մինչև անվտանգության աշխատակցի գալը ոչ մի տեղ դուրս չգա: Խանութի վարչության պահանջով, երեխաները խանութից դուրս գալ չէին կարող, մինչև տեսախցիկների միջոցով ճշմարտությունը չպարզվեր:

Չնայած այն բանին, որ Սանդրոն և Թաթան հերքում էին գողության փաստը, երեխաներին չէին տալիս խանութից դուրս գալու իրավունք: Նրանց չէր ուղեկցում չափահաս անձ:

12 տարեկան Սանդրոն սկսեց լաց լինել, դուրս թափեց իր պայուսակի եղածը, շուռ տվեց գրպանները, որպեսզի ցույց տար, որ ոչինչ չի գողացել: Իսկ խանութի աշխատակիցների պատասխանն այն էր, որ կարող է ինչ-որ տեղ գցել է գողացած շոկոլադը, և այդպիսով ոչինչ չէր կարողանում ապացուցել: Երեխաներին նաև կշտամբեցին, ասելով՝ շնորհակալ պետք է լինեն, որ ոստիկանություն չեն կանչել: Երեխաները հարցնում էին խանութի աշխատակիցներին, թե իրենց երբ կթողնեն, բայց խանութի աշխատակիցները չէին պատասխանում: Աշխատակիցների կողմից երեխաների խնդրանքը անտեսելու պատճառով երեխաներից մեկը սկսեց ձեռքերով գլխին խփել և լաց լինել:

Երեխաներին դրսում ծնողի կողմից կանչ արած տաքսի էր սպասում, երկար ժամանակ ուշանալու պատճառով տաքսիի վարորդը զանգահարեց ծնողին, որից հետո մայրը անձամբ կապվեց Սանդրոյի հետ՝ ուշանալու պատճառը պարզելու համար, և ճիշտ այդ ժամանակ երեխան ասաց մորը, ինչ տեղի էր ունենում: Ծնողը պահանջեց խանութի աշխատակիցների հետ հեռախոսով խոսել, սակայն խանութի աշխատակիցները հրաժարվեցին մոր հետ խոսելուց:

Երեխաներին միայն այն բանից հետո թողեցին, երբ իմացան, որ ծնողները գալիս էին այդտեղ: Երեխայի նախաձեռնությամբ հեռախոսահամարը նշեցին և ասացին, որ կարող են գնալ: Ծնողների տեղ հասնելուց հետո խանութի աշխատակիցները կանչեցին ոստիկան, սակայն ոստիկանության կողմից որևէ արձագանք տեղի չունեցավ: Այն բանից հետո, երբ ծնողները խանութի թեժ գծին զանգահարեցին, խանութի աշխատակիցները նրանց ցույց տվեցին տեսախցիկի նկարահանումները: Տեսախցիկների նկարահանումները դիտեցին նաև ոստիկանության աշխատակիցները: Պարզվեց, որ երեխաները չեն գողացել, խանութի աշխատակիցները խոստովանեցին, որ սխալվել են և ներողություն խնդրեցին երեխաներից:

Ծնողի և իրավապահ կազմակերպության բազում դիմումների արդյունքում ներքին գործերի նախարարությունում հետաքննություն սկսվեց պարենային խանութում անչափահասների նկատմամբ իրականացված հարկադրանքի փաստով, հանցանքը նախատեսվում է Վրաստանի քրեական հանցագործության օրենսգրքի 105-հոդվածի 2-րդ մասի «ա» ենթակետով:

Օրենսգիրք

- իրավունքի որևէ նյութում գոյություն ունեցող օրենքների այնպիսի ժողովածու, որի բովանդակությունը դասավորված է ըստ համակարգի և ներկայացնում է միասնական իրավական ակտ:

Երեխայի իրավունքների օրենսգիրք

2019 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Վրաստանի խորհրդարանը 85 ձայնով՝ մեկի դեմ, ընդունեց Երեխայի իրավունքների օրենսգիրքը, որը ուժի մեջ մտավ 2020 թվականի հունիսի մեկից:

Բոլոր իրավական և վարչական ընթացակարգերն իրականացվեցին երեխայի լավագույն շահերի հաշվառմամբ: - Այս հիմնական սկզբունքի վրա է հենվում երեխայի իրավունքների օրենսգիրքը: Օրենսգրքում «լավագույն շահեր» տերմինը սահմանված է որպես «երեխայի բարեկեցության, անվտանգության, առողջության պահպանման, կրթության, զարգացման, հասարակական, բանական և այլ շահեր, որոնք առաջնահերթությամբ սահմանում է ծնողը այս օրենսգրքի, Վրաստանի սահմանադրության, երեխայի իրավունքների կոնվենցիայի, դրա հավելյալ արձանագրությունների և Վրաստանի այլ միջազգային պայմանագրերին և երեխայի անհատական բնորոշիչներին համապատասխան, նրա մասնակցությամբ և նրա կարծիքների նկատառմամբ»:

Օրենսգիրքը ներկայացնում է առաջնորդող փաստաթուղթ Վրաստանի իշխանության, մունիցիպալիտետի, այլ վարչական մարմինների, ընդհանուր դատարանների, հանրային և մասնավոր իրավունքի սուբյեկտների և ֆիզիկական անձանց համար երեխաների և երեխայի հարցերի հետ կապված գործունեություն իրականացնելու ժամանակ: Գործնականում այն նշանակում է, որ օրենսգիրքը այնպիսի իրավաբանական երաշխիքներ է տալիս, որոնք երեխաների համար հեշտացնում են իրենց իրավունքները անկախորեն պաշտպանելը՝ երեխային հարմարեցված արդարադատության ինստիտուտների և այլ մեխանիզմների միջոցով:

Դատավարական իրավունքներ –

Մարդու համար հատկացված գործողության մեթոդներ և դրա հետ կապված ինստիտուտներ, որոնց օգնությամբ անձը ստիպում է իշխանությանը պաշտպանել իր իրավունքները:

Անթույլատրելի է երեխայի դատախարակության ընթացքում ծնողի կամ այլ պատասխանատու անձի կողմից դատախարակության այնպիսի մեթոդների գործադրումը, որոնք պարունակում են երեխայի ֆիզիկական պատիժ կամ այլ խիստ, նվաստացնող կամ ոչ մարդկային վերաբերմունք կամ կարգապահական տույժ:

Երեխայի իրավունքների օրենսգիրք, հոդված 24, կետ 6

Վրաստանի սահմանադրությամբ ապահովված հիմնական իրավունքների և ազատությունների շրջանում առանձնահատուկ տեղ են զբաղեցնում, այսպես կոչված, **դատավարական իրավունքները:**

Այս իրավունքները հաճախ անվանում են նաև արդարադատության հիմնական իրավունքներ:

Մահմանադրությամբ երաշխավորված են դատավարական իրավունքներ.

- դատական պաշտպանության, նույն իրավական դատարանի իրավունքը,
- պաշտպանված է անմեղության կանխավարկածը,
- ոչ ոք պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը: Մեղադրանքը հաստատելու պարտականությունը ստանձնում է մեղադրողը,
- ամեն մարդ իրավունք ունի իր իրավունքները և ազատությունները պաշտպանելու համար դիմել դատարանին,
- պաշտպանության իրավունքը երաշխավորված է:

Մարդու իրավունքն է անկախ դատական իշխանության առկայությունը, որը կպաշտպանի նրա օրինական իրավունքները, և որի կազմակերպումը պետության պարտականությունն է:

ՎԵՐՃԻՃԵՔ

- Ինչպե՞ս և ո՞վ է նշանակում ժողովրդական պաշտպանին:
- Ի՞նչ գործառույթներ ունի ժողովրդական պաշտպանը:

ԱՇԽԱՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

- Ստորև տրված է իրավունքների աղյուսակը: Ամեն մի իրավունքը համապատասխանում է Վրաստանի սահմանադրության համապատասխան հոդվածին:
- Վերհիշե՛ք յուրաքանչյուր իրավունքի նշանակությունը և դրա

Ազատության իրավունքներ	Հավասարության իրավունքներ	
Մարդու կյանքին և գործունեությանը միջամտելուց ազատ ոլորտներ	Պետության կողմից մարդկանց նկատմամբ հավասար վերաբերմունքի երաշխիք	
Հոդված 16. Կրոնի, դավանանքի և խոհի ազատություններ Հոդված 15. Անձնական և ընտանեկան կյանքի, անհատական տարածության և հաղորդակցության անձեռնմխելիության իրավունքներ Հոդված 19. Սեփականության իրավունք Հոդված 14. Տեղաշարժի ազատություն Հոդված 20. Ստեղծագործության ազատություն, մշակութային ժառանգություն Հոդված 17. Կարծիքի, տեղեկատվության, գանգվածային լրատվության միջոցների և համացանցի ազատության իրավունքներ Հոդված 12. Անձի ազատ զարգացման իրավունք Հոդված 21. Հավաքների ազատություն Հոդված 22. Միավորումների ազատություն Հոդված 26. Աշխատանքի ազատություն, արհեստակցական միությունների ազատություն, երդման իրավունք և ձեռներեցության ազատություն	Հոդված 11. Հավասարության իրավունք Հոդված 24. Ընտրության իրավունք Հոդված 25. Հանրային պաշտոն զբաղեցնելու իրավունք	

դերը մարդու կյանքում և պատրաստե՛ք փոքր շնորհանդես:

- Ո՞ր իրավունքն է բացարձակապես պաշտպանված և անսահմանափակ: Հիմնավորե՛ք:

Դատավարական իրավունքներ	
	Արդյունավետ իրավական պաշտպանության երաշխիք
Հոդված 31. Դատավարական իրավունքներ 1. Ամեն մարդ իր իրավունքները պաշտպանելու համար դատարան դիմելու իրավունք ունի: Գործը արդարացի և ժամանակին քննարկելու իրավունքը ապահովված է: 2. Յուրաքանչյուր անձի պետք է պատժի միայն այն դատարանը, որի իրավասությանը ենթարկվում է նրա գործը: 3. Պաշտպանության իրավունքը երաշխավորված է: Բոլորն ունեն դատարանում իրենց իրավունքները անձամբ կամ փաստաբանի միջոցով, ինչպես նաև օրենքով սահմանված դեպքերում՝ ներկայացուցչի միջոցով պաշտպանելու իրավունք: Փաստաբանի իրավունքների անխափան իրականացման և փաստաբանների ինքնակազմակերպման իրավունքը երաշխավորված է օրենքով: 4. Մեղադրյալն իրավունք ունի պահանջել կանչել իր վկաներին և այնպիսի պայմաններում հարցաքննել, ինչպիսիք ունեն մեղադրյալի վկաները: 5. Անձը անմեղադրական է համարվում, քանի դեռ նրա հանցանքը չի հաստատվել օրենքով սահմանված կարգով, օրինական ուժի մեջ մտած դատական որոշմամբ: 6. Ոչ ոք պարտավոր չէ ապացուցել իր անմեղությունը: Մեղադրանքի ապացուցման պարտականությունը ստանձնում է մեղադրողը: 7. Որպես մեղադրյալ անձին պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշումը պետք է հենվի հիմնավորված ենթադրության, իսկ դատավճիռը՝ անսխալ ապացույցների վրա: Ամեն տեսակ կասկած, որը չի կարող հաստատվել օրենքով սահմանված կարգով, պետք է վճռվի իօգուտ մեղադրյալի: 8. Ոչ ոքի վրա կրկնակի զայրույթ չի դրվի միևնույն հանցանքի համար: 9. Ոչ ոք չի կրում պատասխանատվություն այն արարքի համար, որը գործելու ժամանակ իրավախախտում չէր համարվում: Օրենքը, եթե այն չի թեթևացնում կամ չի չեղարկում պատասխանատվությունը, հետադարձ ուժ չունի: 10. Օրենքի խախտմամբ հայրապետա՞ծ ապացույցը իրավաբանական ուժ չունի: 11. Ոչ ոք պարտավոր չէ իր կամ այն մերձավորների դեմ ցուցմունք տալ, որոնց շրջանը սահմանվում է օրենքով:	

Անվտանգություն և արդարադատություն Եվրոպայում

Վրաստան-Եվրամիություն հարաբերությունները սկսվում են Վրաստանի անկախություն ձեռք բերելուց հետո՝ 1992 թվականից: Եվրամիության և Վրաստանի միջև համագործակցությունը տարիների ընթացքում ավելի ու ավելի է մեծացել:

Երկկողմ հարաբերությունները ավելի ինտենսիվ դարձան 2003 թվականից, երբ Վրաստանը ակտիվորեն սկսեց քաղաքական և տնտեսական բարեփոխումներ անցկացնել:

Իսկ այս հարաբերություններում միանգամայն նոր փուլ սկսվում է 2014 թվականի հունիսի 27-ից, երբ ասոցացման մասին համաձայնություն ստորագրվեց:

Ասոցացման մասին համաձայնության նպատակը Եվրամիության հետ քաղաքական ասոցացման և փոխային տնտեսական ինտեգրումն է: Համաձայնության մեջ ճանաչված են Վրաստանի եվրոպական ջանքերը և եվրոպական ընտրությունը, նշված են այն ընդհանուր արժեքները, որոնց վրա Եվրամիությունը հիմնվում է. ժողովրդավարություն, մարդու իրավունքների և հիմնական ազատությունների պաշտպանություն, օրենքի գերակայություն:

Վրաստանի իշխանությունը Եվրամիության անդամի թեկնածության մասին պաշտոնական հայտ ներկայացրեց 2022 թվականի մարտին:

Դեպի եվրոպական արդարադատության անսահմանություն

Ներկայումս Եվրամիությունում միմյանց կողքի շատ տարբեր դատական համակարգեր են գործում՝ յուրաքանչյուր երկիր իր համակարգն ունի: Բայց միջազգային հանցագործությունը և ահաբեկչությունը պետական սահմաններ չեն ճանաչում: Ճիշտ այդ պատճառով հարկավոր է Եվրամիության միասնական կառույց՝ ահաբեկչության, թմրանյութերով առևտրի և կեղծման դեմ պայքարելու համար, որպեսզի ապահովի իր քաղաքացիների բարձր մակարդակի պաշտպանությունը և

այս ոլորտում բարելավի միջազգային համագործակցությունը:

Անհրաժեշտ է նաև քրեական իրավունքի ոլորտում Եվրամիության ընդհանուր քաղաքականությունն մտցնել, քանի որ տարբեր երկրների դատարանների միջև համագործակցությանը կարող են խոչընդոտել քրեական իրավունքի որոշ արարքների տարբերվող մեկնաբանությունները, որոնք ընդունված են այս երկրներում:

Արգասաբեր համագործակցության ամենաակնհայտ օրինակ է այս ոլորտում «Եվրոջաստի» կողմից տարված աշխատանքը: «Եվրոջաստը» կենտրոնական կառույցվածք է, որը հիմնադրվեց 2003 թվականին, Հաագայում: Դրա նպատակն է հնարավորություն տալ ազգային հետաքննական և դատախազության մարմիններին համագործակցել հանցագործության հետաքննության մեջ, որն ընդգրկում է Եվրամիության մի քանի երկրներ: «Եվրոջաստի» բազայի վրա կարող է ստեղծվել Եվրոպայի հասարակական դատախազի գրասենյակ – եթե այսպիսի որոշում ընդունի Եվրամիության խորհուրդը (կամ պետության կողմից ստեղծված առնվազն ինը անդամից բաղկացած խումբը):

Դատախազի գործառնությունը կլինի Եվրամիության ֆինանսական շահերին հակառակ կատարված հանցագործությունների հետաքննությունը և մեղավորների իրավական հետապնդումը:

Երկրների միջև համագործակցության ևս մի ձև է եվրոպական կալանքի օրդերը, որը գործում է 2004 թվականի հունվարից: Այն փոխեց էքստրադիցիայի (հանձնման) երկարատև ընթացակարգերը:

Քաղաքացիական իրավունքի ոլորտում Եվրամիությունը ընդունեց օրենսդրություն դատավճիռների գործադրման աջակցության համար այն գործերում, որոնք ներառում են տարբեր երկրներ և վերաբերում են. ամուսնալուծությանը, ամուսինների առանձնանալուն, երեխայի հոգաբարձությանը և դատախազությանը, որպեսզի մի երկրում ընդունված դատավճիռը ընդունելի լինի նաև մյուս երկրում:

Էքստրադիցիա

(հանձնում) – մի

պետությունից մյուսը որոնվող մեղադրյալի կամ դատապարտյալի հանձնման ձևական գործընթաց:

★ **ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ**
ԱՊԱՀՈՎՈՒՄ Է ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆ,
ՉԱՐԳԱՅՈՒՄ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ:

★ **ՀԱՎԱՍԱՐՈՒԹՅՈՒՆ** ԵՆԹԱԴՐՈՒՄ
Է, ՈՐ ՕՐԵՆՔԻ ԱՌՋԵՎ ԲՈՂՈՐ
ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐԸ ՀԱՎԱՍԱՐ ԵՆ:

★ **ՕՐԵՆՔԻ ԳԵՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆ**, ՕՐԵՆՔԻՆ
ԵՎ ԱՐԴԱՐՈՒԹՅԱՆԸ ԱՋԱԿՅՈՒՄ Է ԱՆԿԱՆ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳ:

★ **ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐ**, ՈՐՈՆՔ
ՊԱՇՏՊԱՆՎԱԾ ԵՆ ԵՎՐԱՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԽԱՐՏԻԱՅՈՎ:

Անցյալի ինքնիշխան պետությունները չեն կարող ներկայումս առկա հիմնախնդիրները կարգավորել. նրանք չեն կարողանում ապահովել սեփական առաջընթացը և չեն կարողանում վերահսկել իրենց ապագան: Եվ ինքն էլ համադաշնությունը նույնպես միայն փուլ է դեպի վաղվա կազմակերպված աշխարհի տանող ճանապարհին:

Ժան Մոնե,
1976 թ.

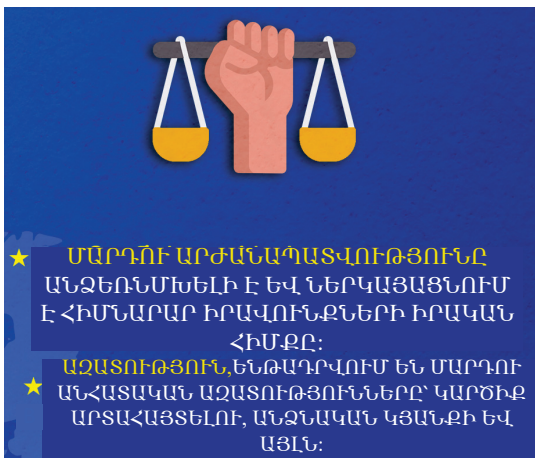
Եվրամիությունը ընդունեց բոլոր երկրների համար ընդհանուր ընթացակարգեր, որպեսզի գործերում, որոնք ներառում են տարբեր երկրներ, հեշտացներ և արագացներ փոքր և բողոքարկվող քաղաքացիական հայցերի կարգավորումը, ինչպիսիք էին, օրինակ, պարտքի վերադարձման պահանջը և սնանկացումը:

Եվրամիությունը իր գործունեությունում նախապես նկատառում է իր անդամ երկրների ընդհանուր շահերը ինչպես կարճաժամկետ, այնպես էլ երկարաժամկետ ապագայում: Նա հենվում է համերաշխության հայեցակարգի վրա, ինչը նախատեսում է.

- ինչպես ծախսերի, այնպես էլ առաջնահերթությունների կիսում,
- ընդհանուր կանոնների և ընդհանուր քաղաքականության առկայություն,
- արտոնությունները, շեղումները և մասնակցությունից հրաժարվելը միայն բացառության տեսք պետք է ունենան և պետք է լինեն կարճատև:

Գլոբալացումը ստիպում է Եվրոպային մրցակցության հրավիրել ոչ միայն իր ավանդական հակառակորդներին (Ճապոնիա և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ), այլև արագորեն վեր բարձրացող տնտեսական պետություններին նույնպես, օրինակ, Բրազիլիային, Չինաստանին և Հնդկաստանին: Եվ վերջում, Եվրամիությունն իր ամբողջ հզորությամբ պետք է հաստատվի միջազգային գործերում: Եվրամիության գլխավոր հզորություններից մեկն իր ունակությունն է սեփական սահմաններից դուրս տարածելու եվրոպական արժեքները՝

- մարդու իրավունքների նկատմամբ հարգանքը,
- օրենքի գերակայության սկզբունքի պաշտպանությունը,
- բնապահպանությունը,
- սոցիալական շուկայական տնտեսությունում սոցիալական չափորոշիչների պահպանումը:

Եթե բոլոր անդամ պետությունները չեն պաշտպանի միևնույն կանոնները և չեն աշխատի միևնույն նպատակներին հասնելու համար, համերաշխությունը կխախտվի և կվերանան ուժեղ և միասնական Եվրոպայում կյանքի առավելությունները:

ՄԱ ՀԵՏԱԲՐԲՈՒ Է

Եվրախորհրդարանի նախագահ*

2022 թվականին
Եվրախորհրդարանը
նախագահ ընտրեց
մալտացի քաղաքագետ
Ռոբերտա Մեցոլային:
Նա մրցակիցներին
վստահորեն գերազանցեց:
Հատկանշական է, որ Մեցոլան
Եվրախորհրդարանի թվով
երրորդ կին նախագահն է

և առաջին քաղաքագետն է Մալտայից, որը Եվրամիությունում
այդպիսի պաշտոնի երբևէ հասել է (Մալտան 27 անդամից
բաղկացած միավորման ամենափոքր երկիրն է տարածքով,
բնակչության թվաքանակով, համախառն ներքին արտադրանքով):

Մեցոլան ընդհանրապես համարվում է կանանց իրավունքներին
աջակցող: Նա աշխատում էր հոմոֆոբիայի և սեռական
կողմնորոշման նշանով խտրականության, ճգնաժամի
ժամանակ փախստականների/տարագիրների արտահոսքի
թեմաներով: Նա աջակցում էր Եվրահանձնաժողովի պլանին՝
120000 փախստականներին քվոտների համակարգով անդամ-
պետությունների վրա վերաբաշխելու հարցին, ինչը հանդիպեց
Արևելյան Եվրոպայի երկրների մեծ դիմադրությանը: Նրան
հետաքրքրող թեմաների շրջանում են նաև կաշառակերության,
օրենքի գերակայության և մամուլի ազատության հարցերը:

Նախագահ ընտրվելուց հետո մալտերեն, իտալերեն և անգլերեն
արտահայտած խոսքում Ռոբերտա Մեցոլան հայտարարեց.
«Եվրոպան իր տեղում է, Եվրոպան ապագա է, կեցցե՛ Եվրոպան»:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Դիտե՛ք «Օգտակար ռեսուրս»-ներում տրված առաջին հղումը
և պատրաստե՛ք շնորհանդես ըստ տեսահոլովակի:

*Աղբյուր. <https://bit.ly/3yI2J7O>

Վրաստանի 1921 թվականի Սահմանադրությունը շատ եվրոպական է՝ մարդու իրավունքների, կանանց և փոքրամասնությունների իրավունքների պաշտպանությամբ: Այս կետերը անմիջապես դրվեցին Սահմանադրությունում, գործում էր և զարգացած էին, ինչպես ոչ մի տեղ եվրոպայում: Այն ժամանակվա եվրոպայում նշված իրավունքները էլ ավելի էին մշակվում, և դա շատ նշանակալից լրացուցիչ հարստություն է Վրաստանի եվրոպական պատմության համար: Եվրոպական արժեքները, ինչի մասին մենք խոսում ենք, ինքնըստինքյան գալիս են Վրաստանից: Այդ պատճառով չեմ համաձայնում այն կարծիքի հետ, որ եվրոպական արժեքները ուրիշ են, վրացական արժեքները՝ ուրիշ:

Կարոլ Հարցել,
Եվրամիության դեսպան
Վրաստանում
2018-2022 թվականներին

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Մարդու ընթացակարգային իրավունքներ <https://bit.ly/3cdYitH>
- ▶ Երեխաների իրավունքների կոնվենցիա (կրճատված տարբերակ) <https://bit.ly/3zcrRVm>
- ▶ Եվրոպական արժեքներ <https://bit.ly/3yNe3iY>
- ▶ Եվրամիության պատմություն <https://bit.ly/3oaAzNU>
- ▶ Եվրամիության կառուցվածք <https://bit.ly/3PzZE02>
- ▶ Եվրամիություն. պատմություն, նպատակներ <https://bit.ly/3IGfGDE>
- ▶ Մի տարի առանց այցեհրավերի՝ վիզայի <https://bit.ly/3o4cDvz>
- ▶ Եվրամիության իրավասություններ <https://bit.ly/3uS4CO1>
- ▶ Եվրամիության անդամության չափանիշեր <https://bit.ly/3uUODyB>
- ▶ Ասոցացման համաձայնության ընդհանուր տեսություն <https://bit.ly/3z9GGbm>
- ▶ Ասոցացման համաձայնության իրականացման ընթացակարգեր <https://bit.ly/3PkeYyw>

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Քննարկեք քաղվածքներ «Գենդերային հավասարություն սպորտում» հոդվածից և պատասխանե՛ք հարցերին.
- Կարծես ոչինչ արգելված չէ, կանայք կարող են զբաղվել սպորտի այն տեսակով, որը նրանց դուր է գալիս: Ձեր կարծիքով, հապա ի՞նչն է խնդիր առաջացնում: Ինչո՞ւ են սպորտից խուսափում կանայք:
 - Այս պատմությունից ելնելով, անվանե՛ք ո՞ր գենդերային կարծրատիպերը առանձնացվեցին:
 - Ի՞նչ փաստարկներ գտավ իրավիճակի հերոսը այս կարծրատիպերը հաղթահարելու համար:
 - Ինչպիսի՞ իրականություն հայտնաբերեց Նատան հետազոտությունից հետո:
 - Ձեր կարծիքով, դպրոցի վարչությունը, իշխանությունը ի՞նչ պետք է հակադրի սպորտում գոյություն ունեցող կարծրատիպերին:
 - Հիմնախնդրի լուծման ի՞նչ ուղիներ կառաջարկեիք Նատային:
 - Գտնո՞ւմ եք, թե՞ ոչ, որ վրացական սպորտում առկա թերությունները արմատախիլ անելու համար հարկավոր է օրենսդրական մակարդակով աշխատանք:
 - Եթե օրենսդիր լինեք, ի՞նչ օրենք կհաստատեիք այս թերությունները արմատախիլ անելու համար:
 - Երբ պարզվեց, որ պետությունը 2020 թվականին Տոկիոյի օլիմպիադայում ոսկե մեդալի արժանացածին 1 մլն. լարի կփոխանցի, այս հիացմունքը բոլորին վարակեց: Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե պետությունը կին մարզիկների համար նման պարգև հաստատի:

Գենդերային հավասարություն սպորտում

«Ցավոք, վրացական թիմ չկարողացավ գումարվել, Վրաստանի հավաքականը Տոկիոյում չգոտեմարտեց», - գրում էր 2020 (2021) թվականի օլիմպիադայի մասին մարզական հրատարակություններից մեկը: Երբ ձյուդոյում գրեթե բոլոր քաջային կարգերում ունեինք տղամարդ ներկայացուցիչ, սպորտի այս նույն մարզաձևում միայն երկու կին էր մրցակցում, որի պատճառով թիմային մրցույթներում չկարողացանք մասնակցել:

Նատային միշտ դուր էին գալիս, այսպես կոչված, ոչ կանացի մարզաձևերը (ձյուդո, ըմբշամարտ, թեթև ատլետիկան իր մարզաձևերով), բայց ծնողները դեմ էին, քանի որ գտնում էին, որ աղջկան կանացի սպորտի մարզաձևերը (մարմնամարզություն, լող, շախմատ և առավելագույնը՝ նշանակետին կրակելը) ավելի

Էթեր Լիպարտեղիանի – Եվրոպայի և աշխարհի չեմպիոն ձյուդոյից

Նինո Օձելաշվիլի – աշխարհի և Եվրոպայի չեմպիոն, Եվրոպայի կրկնակի չեմպիոն սամբոյից

Մակա Քերուրիա,
կարատեիստ, Եվրոպայի
կրկնակի չեմպիոն

են համապատասխանում:

Երբ Նատան ծնողներից ավելի կոնկրետ բացատրություն էր խնդրում, նրանք պատասխանում էին, որ հասարակությունում հաստատված կարծրատիպերով աղջիկը պետք է նուրբ լինի, միաժամանակ ծնողները մտահոգվում էին, որ կինը չի կարողանա դիմանալ այն ֆիզիկական բեռնվածությանը, ինչը տղամարդը ստանում է սպորտային ակտիվության ժամանակ: Առանձնապես մորը մտահոգում էր այն, որ կնոջ գործը ընտանիքն է, և ոչ թե սպորտը:

Նատան հետաքրքրվեց այդ կարծիքներով և համացանցում որոնումների արդյունքում պարզաբանեց, որ.

- «ԱՄՆ-ի բժշկության ազգային գրադարանի հետազոտության համաձայն, կանայք ավելի շատ են մարզվում, քան տղամարդիկ: Կանայք, որոնց վրա ընթանում էր հետազոտությունը, ավելի շատ ֆիզիկական բեռնվածություն էին կրում իրենց վրա: Նշանակություն չունի, տղամարդիկ ֆիզիկական տվյալներով որքանով են գերազանցում կանանց: Կանայք մի շարք հարցերում շատ ավելի նախանձախնդիր են և իրենց կարողությունները ուժից ավելի շատ փութաջանությամբ ու նախանձախնդրությամբ են ամրապնդում»:
- Հարցին՝ կարո՞ղ է, թե՞ ոչ կինը սպորտի այնպիսի մարզաձև հաղթահարել, որը մեծ ֆիզիկական ռեսուրս է պահանջում, այսպիսի պատասխան ունեմ. «Այո՛, կարող է: Ոչ ոք չի ներդնի սպորտի այնպիսի մարզաձև, որը մարզիկի առողջությանը անչափելի վնաս կարող է բերել: Ոչ էլ կնոջ համար կներդնին այնպիսին, որը նրա համար անհնար է հաղթահարել, ցանկացած մարզիկ, լինի նա կին, թե տղամարդ, սպորտում որոշակի բան պետք է զիջի, ըմբշամարտիկների համար դա ականջների դեֆորմացումն է, թեթև ատլետիկայով զբաղվողների համար՝ տարիքի մեջ մտնելիս առաջացած հիվանդությունները և այլն»:

Այսպիսի դեպքերում սեռը էական նշանակություն չունի: Նատան բոլոր կարծրատիպերը հաղթահարեց, այժմ կարող է կատարյալ կարիերա սկսել սպորտում: Բայց այստեղ նույնպես նա հիմնախնդիրների հանդիպեց.

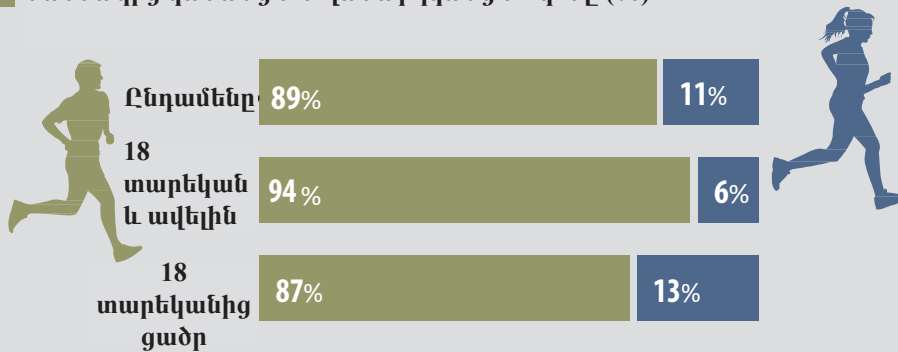
- մասնավոր մարզիչը միայն տղա աշակերտներ էր ընդունում,
- դպրոցում սպորտի որևէ մարզաձևով զբաղվելու ենթակառույց գոյություն չունի,
- տղամարդ մարզիչները աղջիկներին նեղում են և այլն:

Կար ժամանակ, երբ կին վարորդը բոլորին զարմացնում էր: Հիմա դա սովորական երևույթ է: Կգա ժամանակ, երբ կին մարզիկները մրցույթներին կմասնակցեն այնպիսի քանակով, ինչպիսին տղամարդիկ են մասնակցում:

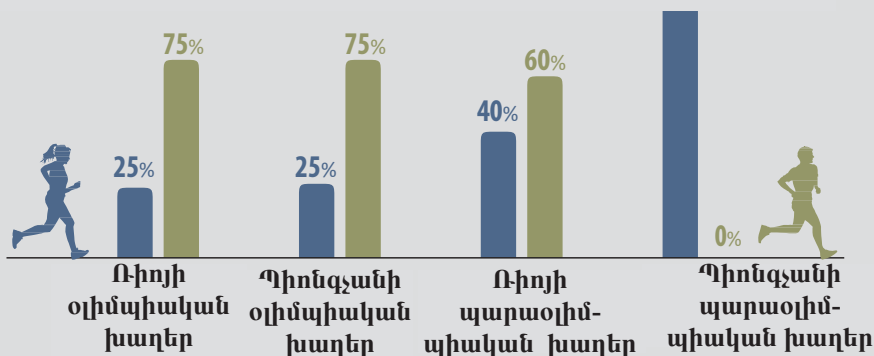

Մասնակցություն (մեկնարկից մինչև էլիտար՝ վերնախավային սպորտ) Ըստ սեռի բաժանված տվյալներ

6 Ազգային օլիմպիական սպորտային դաշնությունների մասնակից կանանց և տղամարդկանց տոկոսը (%)

7 Կին և տղամարդ մասնակիցները օլիմպիական և պարաօլիմպիական խաղերին՝ RIO-ում (2016 թ.) և Պիոնգչանում (2018) (%) – (Աղբյուր. Միջազգային օլիմպիական կոմիտե (IOC))

Տվյալները ցույց են տալիս, որ վերջին օլիմպիական և պարաօլիմպիական խաղերում Վրաստանի պատվիրակությունները գերազանցող թվաքանակով տղամարդ մարզիկներ ունեին: Գենդերային տարբերությունը ամենափոքրն էր Ռիոյում պարաօլիմպիական մարզիկների շրջանում, որտեղ կանայք կազմում էին մարզիկների 40%-ը:

Աղբյուր. <https://bit.ly/3zd4xao>

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Ինչպե՞ս եք հասկանում մարդկանց հավասարությունը, կոնկրետորեն որտե՞ղ էջ148 պետք է այն արտահայտված լինի:
- Ի՞նչ եք կարծում, հնարավո՞ր է, թե՞ ոչ հավասարության ապահովումը այն պայմաններում, երբ բոլոր մարդիկ այլևայլ կարողություններ և տարբեր հետաքրքրություններ ունեն:
- Ի՞նչ եք կարծում, հավասարության խախտո՞ւմ է, թե՞ ոչ պետության կողմից օրենքներով տարբեր սահմանափակումների հաստատումը այս կամ այն իրավունքը ձեռք բերելու կամ պարտականությունը ստանձնելու համար (օրինակ, տարիքային, մասնագիտական, կրթության համաձայն և այլն): Ի՞նչ դեպքում:

Մարդկանց հավասարության ապահովումը ցանկացած հասարակության կայուն զարգացման երաշխիքն է: Հավասարության մասին խոսելիս՝ առաջին հերթին հարց է ծագում՝ ում կամ ինչի առջև հավասարության մասին է խոսքը: Որպես կանոն, մարդկանց հավասարությունում ենթադրում են նրանց հավասարությունը պետության, օրենքի առջև: Չնայած այն բանին, որ բոլոր մարդիկ տարբեր են, պետությունը պետք է հոգա, որ նրանց բոլորի համար հավասար հնարավորություններ գոյություն ունենան: Դա վերաբերում է ինչպես որևէ իրավունք ձեռք բերելուն, այնպես էլ պարտականություններ ստանձնելուն:

Հնարավոր է՝ օրենքը սահմանի որևէ պայման իրավունք ձեռք բերելու կամ պարտականություն ստանձնելու համար, բայց գլխավորն այստեղ երկու բան է. առաջինը այն, որ պայմանները, որոնք կարծես թե սահմանափակում են հավասարությունը, անձամբ մարդուց պետք է կախված լինեն, մարդը պետք է կարողանա հասնել նրան, որ ինքը բավարարի այդ պայմանները: Իսկ երկրորդն այն է, որ պայմանները խելամիտ պետք է լինեն իրավունքի, թե պարտականության առնչությամբ, և այս պայմանի առկայությունը պետք է արտացոլի հասարակական հետաքրքրություն: Օրինակ, հնարավոր է որոշվի որևէ պայման այս կամ այն պաշտոնը զբաղեցնելու համար՝ Վրաստանի քաղաքացիություն, տարիք, կրթություն, փորձ, և այս պայմանները բոլոր մարդիկ չեն կարողանում բավարարել, բայց դա հավասարության սահմանափակում չէ. նախ՝ առաջին, սրանք այնպիսի պայմաններ են, որոնց բավարարել գործնականորեն բոլորը կարող են, եթե ցանկանան, և երկրորդ՝ հասարակության միանգամայն արդարացված հետաքրքրությունն է, որ պատասխանատու պաշտոն զբաղեցնի համարժեք տարիք և գիտելիք ունեցող անձը:

ԴԱՏԵՑԵՔ

- Մտածե՛ք կոնկրետ օրինակներ՝ մարդկանց համար ինչպիսի սահմանափակումների հաստատումը կլինեի օրենքի առջև նրանց հավասարության սահմանափակում,
- հավասարության թեմայի առնչությամբ ինչպե՞ս եք հասկանում օրենքի արդարացիության թեման:

Մարդկանց հավասարության ապահովումը ցանկացած հասարակության կայուն զարգացման և հասարակական անվտանգության երաշխիքն է: Նույնն է պարտականությունների ստանձնման դեպքում նույնպես. օրինակ, օրենքը կարող է սահմանել, որ բժիշկը, որը սխատեմատիկորեն չի անցնի անընդմեջ կրթության սեմինարներ, պարտավոր է յուրաքանչյուր մի քանի տարում նորից հանձնել բժշկի լիցենզիա՝ թույլատրագիր

ստանալու քննություն: Այս պարտականությունը չեն ստանձնում բոլոր բժիշկները, բայց ոչ էլ սա է հավասարության խախտում՝ անձամբ բժշկից է կախված, կանցնի՞, թե՞ ոչ նա սխտեմատիկորեն համարժեք դասընթացներ, և համապատասխանաբար կհայտնվի՞, թե՞ ոչ նրանց շրջանում, ում վերաբերում է այս պարտականությունը: Միևնույն ժամանակ, հասարակության ուղղակի շահերից է բխում, որ բժիշկը տիրապետի անհրաժեշտ գիտելիքի և մշտապես խորացնի այն:

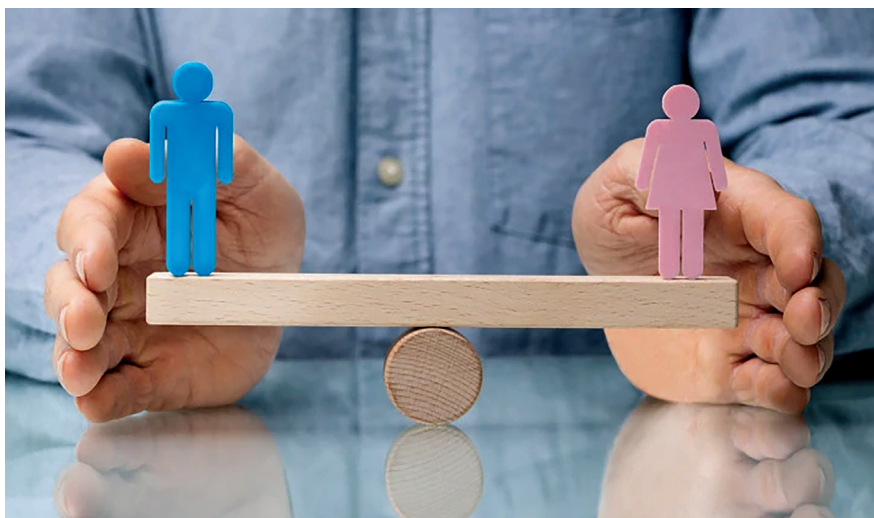
Այլ հարց է, թե օրենքը այնպիսի սահմանափակումներ է հաստատում մարդկանց, որոնց հատումը նրանցից կախված է, կամ սահմանափակումը չի արտահայտում հասարակական հետաքրքրություն կոնկրետ իրավունքի կամ պարտականության առնչությամբ:

ԱՇԽԱՏԵՐԸ ՉՈՒՅԳԵՐՈՎ

Հանախ օրենքների իրականացմանը խոչընդոտում է հասարակական կարծիքը, որը հետամնաց ավանդությունների և կարծրատիպերի վրա է հենված: Դա խոչընդոտում է իրավական մշակույթի արմատավորմանը: Դատեցե՛ք.

- ձեր կարծիքով, ի՞նչ լծակներ գոյություն ունեն հասարակական կարծիքը փոխելու համար:
- Որտե՞ղ և ինչպե՞ս կարելի է «բողոքարկել» հասարակությանը, որը Մարիտային (Գ. Լեոոնիձեի «Երազանքի ծառը») պատժում է:
- Ո՞վ և ինչպե՞ս պետք է միջամտի նման կարծրատիպերից վախճ հանելու, փոփոխելու գործընթացին:
- Ի՞նչ կարող եք փոփոխել դուք ձեր միջավայրում: Ինչպե՞ս:

ԱՇԽԱՏՏԵՔ ԽՄԲԵՐՈՒՄ

Կազմե՛ք 4 խումբ.

1. ընդհանուր դատարանների փորձագետներ,
2. սահմանադրական դատարանի փորձագետներ,
3. ժողովրդական պաշտպանի փորձագետներ,
4. միջազգային դատարանի փորձագետներ:

Ծանոթացե՛ք տրված իրավիճակին և ձեր խմբի իրավասությանը համապատասխան պատրաստե՛ք շնորհանդես, որի ժամանակ այս իրավիճակը կվերլուծեք և խորհուրդներ կտաք Գելային:

Դատողության ժամանակ պատասխանե՛ք հետևյալ հարցերին.

- Ինչպե՞ս կգնահատե՛ք ստեղծված իրավիճակը:
- Խախտվեցի՞ն, թե՞ ոչ Գելայի իրավունքները, ո՞րը: Ինչո՞ւ եք այդպես կարծում:
- Կարո՞ղ է, թե՞ ոչ ձեր իրավասությանը համապատասխան հաստատությունը այս գործի կապակցությամբ արդարադատություն իրականացնել: Եթե ոչ, ո՞ւմ խորհուրդ կտայիք դիմել:
- Ի՞նչ քայլեր պետք է կատարի ձեր հաճախորդը:
- Ի՞նչ սպասում կարող է ունենալ նա իր իրավունքների պաշտպանության տեսակետից:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Գելայի աշխատանքում զբաղված 25 կին տղամարդու հագուստ էր կարում: Երիտասարդ տղամարդու պարտականությունն էր ստուգել կատարված աշխատանքի որակը: Մի դերձակ, որի աշխատանքը հաճախ էր խոտանվում (դա արտացոլվում էր նաև նրա վարձատրության վրա), խոտանող Գելայի հետ հաշվեհարդարի ձև ընտրեց ծաղրանքը և մի քանի անգամ նրան տեսնելիս՝ բարձրաձայն ասում էր. «Գելա-Լելան եկավ»: Միաժամանակ ծիծաղելով ավելացնում էր. «այսքան կանանց շրջանում ես, անունդ էլ փոխիր»:

Գելան առաջին անգամ չվիրավորվեց, բայց շուտով գլխի ընկավ, որ ուրիշներն էլ նվաստացնող մականունով են իրեն հիշատակում: Մեկ անգամ էլ իրեն չկարողացավ զսպել և գոռաց, որ բոլորի «լեզուն կկտրի, ով դա կկրկնի»:

Լուրը հասավ մինչև պետը, և նա առանց երկար մտածելու և աշխատակիցների հետ կոնֆլիկտային վարքի պատճառով Գելային աշխատանքից ազատեց:

Գելան գտավ, որ իր հետ անարդարացի վերաբերվեցին և ցանկացավ իր իրավունքները պաշտպանել:

ԱՌԱՋԱԴՐԱՆՔ

Պատրաստե՛ք շնորհանդես. «Ես իրավական մշակույթ ունեցող քաղաքացի եմ»:

Շնորհանդեսում ներկայացրե՛ք.

- Ի՞նչ հատկություններ պետք է ունենա իրավական մշակույթ ունեցող քաղաքացին,
- Ի՞նչ հատկություններ ունեք այդ թվում դուք,
- Ի՞նչ է հարկավոր էլի, որպեսզի այս անվանումը իրավամբ համապատասխանի ձեզ,
- Ի՞նչ կարող եք անել դուք՝ որպես աշակերտ, ձեր շրջապատի մարդկանց գիտակցությունը այդ տեսակետից բարձրացնելու համար:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐ

- ▶ Գենդերային հավասարություն սպորտում
<https://bit.ly/3AX4kta>
- ▶ Վրաստան՝ գենդերային հավասարություն սպորտում
<https://bit.ly/3zd4xao>
- ▶ Կանանց հավասարություն <https://bit.ly/3PukRsN>
- ▶ Գենդերային հավասարությունը Վրաստանում /Gender Equality in Georgia <https://bit.ly/3PsVkjP>
- ▶ Գենդերային կարծրատիպեր <https://bit.ly/3omEqr3>
- ▶ Ենդերային նշանով սեռի ընտրություն Վրաստանում
<https://bit.ly/3oncP9a>

